

MITROPOLIA ARDEALULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI
ȘI A EPISCOPIILOR CLUJULUI ȘI ORADIEI

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

MITROPOLIA ARDEALULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI
ȘI A EPISCOPIILOR CLUJULUI ȘI ORADIEI

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA:

Arhiepiscopia Ortodoxă Română Siblu, strada 1 Mai nr. 24

Secretar de redacție: Pr. prof. dr. GRIGORIE MARCU

CUPRINSUL:

I

Pag.

REDACȚIA: A 13-a aniversare a zilei de 23 AUGUST 337—338

II

INALT PREA SFINȚIA SA D. D. NICOLAE COLAN MITROPOLITUL ARDEALULUI

REDACȚIA: „Intru ale sale a venit...” 339—345

— Alegerea, investitura și înscăunarea noului Arhipăstor al Mitropoliei Ardealului 346—398

— I.P.S. Mitropolit Nicolae Colan (date biografice) 397—399

III

REDACȚIA: Conștiință preotească 400—402

BISERICA ȘI PROBLEMELE VREMII

† VALERIAN, Episcopul Oradiei: Doctrina morții sau cea a vieții? 403—404

REDACȚIA: Apărarea omenirii împotriva degenerării și a pieirii 405—408

Prot. Dr. ȘTEFAN LUPȘA: „Și dacă e unit, tot de legea noastră este”! (O întâmplare bisericească din 1789) 409—412

STUDII

Teologie exegetică

Pr. Prof. Dr. GRIGORIE MARCU: Un document inspirat de mărinimie creștinească (Epistola către Filimon) 413—429

Diacon GHEORGHE PAPUC: Sensul jertfelor după Profeții Vechiului Testament 429—439

Teologie istorică

Pr. Prof. Dr. MILAN ȘESAN: Ortodoxia cehă în secolul XI 440—453

Teologie sistematică

Ierom. Prof. Dr. NICOLAE MLADIN: Despre teologia lui Samuil Micu Clain 454—465

(continuare în p. III a copertei)

Pr. Prof. Dr. SPIRIDON CÂNDEA: Sfântul Antonie cel Mare	466—477
IOAN N. FLOCA: Primul manual românesc de Drept Canonic	478—489

INDRUMĂRI OMILETICE

I. LUPAȘ: Indrumări de ordin omiletic în prefetele „propovedaniilor” și „predicelor” lui Petru Maior	490—503
Pr. Prof. Dr. DUMITRU BELU: Vechiul Testament ca izvor omiletic	504—521
D. B.: Atitudinea credinciosului față de viața obștească. — Folioasele vie-tuirii împreună cu ceilalți. — Datoriile credincioșilor față de viața obștească (schife de predici)	522—527

URME DIN TRECUT

ELENA CIORA: Biserica din Bungard	528—530
MIRCEA PACURARIU: Biserica din Strei	530—536

TEOLOGI ORTODOCȘI

Prof. Dr. SP. CÂNDEA: Grigorie Papamihail	537—539
Prof. Dr. NICOLAE NEAGA: Ioan Popescu-Mălăești	539—541

COMEMORARI

REDACȚIA: Ștefan cel Mare. (O jumătate de mileniu de la urcarea sa pe tron)	542—544
---	---------

RECENZII

Prof. Dr. SP. CÂNDEA: Dr. Petru Groza, Prin țara celor șase sute de mi-lioane	545—553
Prof. Dr. NICOLAE MLADIN: Mai mulți, Catehismul creștinului dreptcre-dincios	553—555
Prof. Dr. MILAN ȘESAN: Bisericanul ortodox, „In ce ne deosebim...”?	555—559
Prof. Dr. P. PROCOPOVICIU: Ediția nouă a Liturghierului	559—564
Prof. Dr. DUMITRU BELU: Prof. Gh. Popovici, Zaharia Boiu autor de ma-nuale didactice	564—566

VIAȚA BISERICESCĂ

Prot. Stavr. TR. BELAȘCU: Vizita delegației Bisericii Ortodoxe Romîne în R.P.F. Jugoslavia	567—575
ASISTENT: Incheierea anului școlar la Institutul Teologic Universitar din Sibiu	575—581
— Din activitatea Arhipăstorului	581—582
— Berlin-Colombo în preocupările slujitorilor cultelor din Sibiu	582—583
G. BENESCU: Distincții bisericești	583—584

INSEMNĂRI

GR. M., R., N. C. și N. NEAGA: Revolta spiritelor conștiente împotriva po-liticii de înarmare atomică. — Legăturile bisericești bulgaro-romîne. — Revista „Mitropolia Moldovei și Sucevei” în veșmînt nou. — In slujba păcii și a prieteniei între popoare. — Folclor demonologic. — Cîte limbi se vorbesc pe glob? — „Antologhion”-ul de la Arad. — Ovidiu bimilenar. — Jubileul orașului Ierusalim. — Descoperirile ar-heologice din Palestina. — Revista cultului mozaic din R.P.R. —	
(†) Prof. L. Dennefeld. — Mărunte	585—592

MITROPOLIA ARDEALULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI
ȘI A EPISCOPIILOR CLUJULUI ȘI ORADIEI

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

ANUL II, Nr. 5-8

MAI-AUGUST 1957

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA:
ARHIEPISCOPIA ORTODOXĂ ROMÂNĂ — SIBIU .

A 13-A ANIVERSARE A ZILEI DE 23 AUGUST

Cea de-a 13-a aniversare a eliberării României, marea sărbătoare națională a poporului nostru, este prilej de popas recapitulativ pentru cugetele noastre de cetățeni patrioți și de încordare a energiilor obștești întru făurirea viitorului de pace și bunăstare, pe căile luminoase ale căruia am pornit la 23 AUGUST 1944.

Dacă ar fi să cuprindem întreaga semnificație a actului măreț de acum 13 ani în câteva cuvinte, acestea ar fi: ELIBERARE, PACE și PROPĂȘIRE.

Datorim eliberarea Patriei noastre de sub jugul fascist victorioasei Armate Sovietice și acțiunii eroicelor forțe patriotice ale clasei muncitoare din țara noastră împotriva dictaturii fasciste din interior, organizate și duse la biruință de Partidul Comunist Român. Sînt realități care nu se pot da uitării și pentru care ne simțim îndatorați pentru de-a pururi cu neprecupețită recunoștință înfăptuitorilor lor.

Sub conducerea înțeleaptă a regimului de democrație populară al Republicii Populare Romîne, țara noastră cunoaște de 13 ani încoace un avînt fără egal în tot trecutul ei, în toate tărîmurile de activitate obștească. Dezvoltarea uimitoare a industriei de toate tipurile, mecanizarea și cooperativizarea agriculturii, revoluția culturală de mare amploare și de epocală însemnătate operată de puterea populară, sînt indicii reale ale ridicării nivelului de trai al poporului nostru, mărturii ale prosperității noastre cres-

oînde, temelii ale păcii și întăririi Patriei, chezășii ale viitorului fericit către care năzuim umăr la umăr, în nebiruită solidaritate, toți cetățenii țării. Prestigiul Patriei noastre peste hotare, în lumea largă, crește. Consolidăm pacea și ne asigurăm propria propășire națională metodic și sigur, în nezdruccinată prietenie cu marea Uniune Sovietică, în colaborare și într-ajutorare frățască cu toate țările de democrație populară — în frunte cu imensa Chină descătușată din înrobirea imperialistă și capitalistă — și în bună-înțelegere cu toți oamenii de bine de pretutindenea.

Sub semnul lui 23 AUGUST, Biserica noastră cunoaște și se bucură de efectele pozitive ale libertăților religioase și de conștiință, pe care legile Republicii Populare Romîne le asigură efectiv tuturor fiilor poporului nostru harnic și cuminte.

E datoria noastră, a slujitorilor bisericești, să întâmpinăm această măreață sărbătoare amplificînd și adîncind pătășia noastră curată la apărarea păcii și a cuceririlor clasei muncitoare și la opera colectivă de întărire a scumpei noastre Patrii.

Făgăduim acest lucru din toată inima. Ne vom onora făgăduința cu elan patriotic și cu devotament exemplar față de Patria noastră înfloritoare, Republica Populară Romînă.

REDAȚIA

„ÎNTRU ALE SALE A VENIT...”

Biserica ardeleană este o Biserică încercată, dar norocoasă. Stă mărturie despre exactitatea acestei afirmații, cu relief de evidență, cu tărie de certitudine, trecutul ei — și, nu mai puțin, experiența celor doi ani din urmă. De două ori văduvită în acest scurt timp de ocîrmuitorul ei firesc, de tot atîtea ori ea a avut prilej să dea chiot de duhovnicească bucurie, glăsuind cu Apostolul marilor încercări care a secerat cele mai uluitoare biruinți misionare :

„Un astfel de Arhiepiscop se cuvenea nouă” (Evrei 7, 26).

Lipsită pe neașteptate de Arhipăstorul ei prin săvîrșirea lină din viață a gigantului care așteaptă învierea de obște în mormîntul nou din tinda mănăstirii brîncovenești de la Sîmbăta de sus, Biserica ardeleană a suportat cu atît mai greu încercarea ce i-a fost dat s-o sufere, cu cît îndelungata și monumentală arhipăstorie a Mitropolitului Nicolae obișnuise clerul și credincioșii ei cu o stabilitate creatoare care dădea tuturor mădurelor ei simțămîntul liniștitor al unei propășiri pașnice, cruțată de surprizele generatoare de zdruncin, de șovăieli și poticniri costisitoare. Sub mîna tare și îndemînatecă a Mitropolitului Nicolae Bălan, îndrumată de mintea sa scăpărătoare, călăuzită de înțelepciunea sa pătrunzătoare, stimulată de inima sa bravă și largă cît o lume de fremătătoare elanuri creștinești, Biserica ardeleană a înscris în istoria vrednicilor ei contemporane înfăptuiri duhovnicești făuritoare de epocă.

Acest considerent superior a jucat un rol determinant în lucrările care au dus la soluționarea succesiunii vlădicești de la Sibiu, în primăvara anului trecut. Urmașul de scaun al Mitropolitului Nicolae, potrivit tradiției locale, trebuia să fie un ierarh

cult, temeinic pregătit, capabil să domine stările confesionale și naționale existente în Ardeal, soluționând problemele variate și gingașe care se pun aici cu o acuitate nemaiîntâlnită altundeva în cuprinsul Patriarhiei României, cu tact pastoral și cu statornică energie, în spiritul mărinimos al Ortodoxiei răsăritene și în acord cu noua orientare pe care poporul nostru harnic și cuminte a dat-o înainte cu peste un deceniu vieții sale obștești. Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Dr. Iustin Moisesescu, tânăr și capabil, intrat în episcopat din rândurile profesorilor de Teologie ca mai toți ierarhii de dincoace de Carpați, îndreptățea cele mai optimiste nădejdi că va fi arhipăstorul unor înfăptuiri corespunzătoare năzuințelor permanente ale Bisericii ardelenne. Chemarea sa la cîrma celui de-al doilea scaun vlădicesc al țării, a întrerupt promițătoarea sa activitate bisericească desfășurată în ritm tineresc la Sibiu și a redeschis succesiunea la scaunul nostru mitropolitan. Prin trecerea Înalt Prea Sfinției Sale în jețul de Mitropolit al Moldovei și Sucevei, Biserica ardeleană a pierdut un ierarh al făgăduințelor, rămînîndu-i însă mîngăierea de-a ști că va avea mereu în I. P. S. Sa un prieten devotat, iubitor și statornic. Actualul Arhipăstor al Bisericii moldovene și-a lăsat în Ardeal o parte din inima sa, sau, mai curînd, a dus cu sine, ca pe un mărgăritar de mult preț învăluit în cutele sufletului său generos, Ardealul întreg, cu toată măreția și tăria sa ortodoxă romînească. Ii sîntem recunoscători pentru osîrdia cu care s-a nevoit să ne cunoască ; îi sîntem mulțumitori pentru netăinuita admirație cu care se exprimă de fiecare dată despre pregătirea aleasă și devotamentul exemplar față de Biserică și Patrie ale clerului ardelean, despre credința luminată și evlavia echilibrată a credincioșilor din aceste laturi ale țării noastre dragi. Și mai presus de toate, încreștăm la răbojul memoriei unei întregi Mitropolii, făgăduința de repetate ori exprimată de I. P. S. Sa, de-a ne fi sprijinitor statornic din nou sa poziție de ocîrmuitor bisericesc.

*

La 23 mai a. c., Marele Colegiu Electoral Bisericesc, întrunit în Capitală, la Palatul Patriarhal, sub Președinția Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, de față fiind Domnul Dr. Petru Groza, Președintele Prezidiului Marii Adunări Naționale a Republicii Populare Romîne, cu unanimitatea voturilor exprimate, a ales ca Arhiepiscop al Arhiepiscopiei ortodoxe romîne de Alba-Iulia și Sibiu și Mitropolit al romînilor ortodocși din Ardeal, Crișana și Maramurăș pe luminatul Episcop al Vadului, Feleacului

și Clujului, Prea Sfinția Sa D. D. NICOLAE COLAN. Investit după pravilă în noua sa apostolie, în același loc, sîmbătă 25 mai, Duminică 26 mai a. c. Înalt Prea Sfințitul Nicolae Colan a fost înscăunat la cîrma Mitropoliei Ardealului în cadrul solemnităților desfășurate în Catedrala mitropolitană din Sibiu.

Mulțumitori mărturisindu-ne înaltei ocîrmuii bisericești și cetățenești, mai presus de toate plecăm genunchii înaintea atotmilostivului Părinte ceresc. Am simțit și în această împrejurare că dreapta-I preasfîntă susține „via aceasta”, Mitropolia Ardealului.

*

Era o dimineață umedă și răcoroasă în Duminica acelei sfinte împliniri.

A coborît din trenul care-l readucea „întro ale sale”, după două decenii, munte încărcat de omătul unor vrednicii de toți știute. L-am primit cu dragoste, memoria inimilor noastre n-a ațipit lîngă candelile dorinței fierbinți de a-l revedea. Bînd și bun, purta pe buze solie de înseninare. Ca la un semnal de dincolo de zare, perdeaua de nori „s-a dat în lături ca o carte de piele pe care o faci sul” (Apoc. 6, 14). Prin geana de azur ivită-n bolta tăriei, soarele primăvăritic al lunii florilor răzbătea victorios asupra creștetelor noastre. Poțtea să vadă pămîntul așa cum îl vede totdeauna : învăluit în lumină și căldură.

— „Mai întîi, mulțumesc bunului Dumnezeu că ne înseninează cerul, ca să ni se însenineze tot mai mult și sufletul!” — așa a glăsuț bucuria întoarcerii „acasă”. Bucuria sa și-a noastră, a celor ce-am sîrguit pentru întîmpinarea duhovnicescului „Mire”. Cutremurul unui fior de bun augur a trecut prin sufletele celor prezenți la primire. A durat doar o clipă, căci în fața Mitropolitului nostru, o liniște blîndă și întremătoare pune stăpinire pe cugetele tuturor. Senin în înalturi, senin împrejur, senin în străfunduri de inimi. Și așa, din caierul programului oficial al înscăunării I. P. S. Sale, s-a depănat lin și mîngăietor firul amănuțelor prăznuirii, precum cu dinadinsul arată, pe cît neputința graiului îngăduie, și cronica ce urmează aici.

Personalitatea și opera noului Mitropolit al Ardealului sînt îndeobște cunoscute, ca să mai fie necesare recapitulări de amănunt. Actualei generații de slujitori ai Bisericii ardelene, ocîrmuitorul de-acum al Mitropoliei noastre i-a fost dascăl devotat și unanim prețuit. Dascăl la catedra străvechii instituții de pregătire a preoțimii din Sibiu ; dascăl de la amvonul catedralei

mitropolitane și al atîtor biserici de sat, cercetate ca profesor de Teologie și ca ierarh; dascăl de atitudine preoțească în coloanele „Revistei Teologice”, „Telegrafului Român” și în paginile cărților din „Biblioteca Bunului Păstor”; dascăl de cuminte atitudine creștinească și cetățenească, pentru cler și pentru tot poporul credincios, în revista de familie „Viața Ilustrată” și în broșurile zidi-toare de suflet din bibliotecile „Problemele Vremii”, „Cărțile Vieții” și „Veniți de luați lumină”. Dacă prin unele de acestea a împărtășit credincioșilor învățăturile și îndemnurile Bisericii, ca ostenitor de-o viață întreagă alături de meșterii tipografi, Arhi-păstorul nostru s-a identificat statornic și firesc cu năzuințele spre libertate și propășire ale truditivilor din cîmpul muncii productive, nedezmințind cu nici un prilej sănătoasa sa obîrșie țărănească și considerația față de cei mulți și harnici pe care Sfînta Evanghelie o pretinde mai cu osebite slujitorilor Bisericii lui Hristos.

Viața noastră culturală i-a oferit înainte cu un deceniu și jumătate (1942) scaunul de academician, cîstit pînă atunci de juristul și diplomatul de faimă internațională Nicolae Titulescu, scaun pe care I. P. S. Sa a socotit de cuviință să-l ia în primire, cu ceremonialul îndătinat, abia la 28 mai 1945, după ce hotarul nedrept de pe Feleac a fost sfărîmat de trupele sovietice și romîne.

Legat cu toate fibrele sufletului său bun și blînd de poporul credincios, a hărăzit credincioșilor romîni de ambele rituri mîngăierile NOULUI TESTAMENT DE LA CLUJ, a pătruns cu drumețiile sale misionare, ca un veritabil „apostol între neamuri”, pînă-n-cele mai ferite parohii ale Eparhiei sale întinsă cît o mitropolie. Și pe deasupra, a redevenit profesor în toată puterea cuvîntului, urcînd la catedra școalei de pregătire a clerului, din Cluj, spre a îngroșa rîndurile ostenitorilor ei.

Mărturisirile făcute nu numai la praznicul recente sale înscăunări de bine-cunoscuți șefi de culte din Ardeal — ca Eminențele Lor Episcopii János Vásárhely și Kiss Alexa — stau mărturie despre tactul, înțelepciunea și dragostea cu care vlădicul clujan a anticipat actuala colaborare interconfesională a cultelor din Republica Populară Romîna, stabilind legături de prietenie și prețuire reciprocă cu cetățenii de alt „neam” și de altă credință decît noi.

Ocîrmuitorul de-acum al Mitropoliei Ardealului promovează — cu mijloace corespunzătoare misiunii sale specifice — climatul de înfrățire și conviețuire pașnică dintre minoritățile naționale și confesiunile conlocuitoare în această parte a țării, climat creat

de politica națională a regimului democrat-popular și ridicat de energia descătusată a poporului nostru muncitor la rangul unei preocupări permanente a ocîrmuirii de stat a Republicii Populare Romîne.

In sfîrșit, Inalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae Colan a fost din tinerețe — și a rămas astfel pînă azi — dascăl al purtătorilor de condei aflați în serviciul publicisticii bisericești ortodoxe ardene. Multora dintre ei le-a pus peana în mînă. Pe toți i-a încurajat la lucru și, într-o formă sau alta, le-a împărtășit îndemnarea de-a scrie, ascuțindu-le spiritul de discernămint spre a ști CUM să scrie și DESPRE CE să scrie, pentru ca silințele lor să nu rămînă zadarnice. A premers cu exemplul personal și în acest tărîm. Stilul său fluid și sprinten, limba romînească miezoasă, expresivă și curată, cu mireasmă de cazanie și sfătoșenie cronică-rească, pe care le mînuiește cu iscusință de maestru, ca și cele peste cînci sute de titluri ale ostanelilor sale publicistice, stau mărturie despre altitudinea la care Inalt Prea Sfinția Sa a ridicat nobilul meșteșug al scrisului.

*

Inalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae Colan trece îndeobște ca un om foarte bun. Și așa și este. Bunătatea sa, însă, este de esență tare, imbină în urzeala ei dragostea cu milostivirea, spiritul de dreptate cu curajul mărturisirii adevărului în orice împrejurare. Bunătatea Inalt Prea Sfinției Sale are și alte corzi la arcul ei, tănuiește virtuți care nu se etalează „la răspîntiile ulițelor” (cum zice Scriptura), dar a căror zvîcnire calmă și reconfortantă ușor o pot sezisa cei ce ostenesc povățuiți de dreapta-i sfințită: zel și disciplină, demnitate și corectitudine, smerenie și măsură în toate. N-am văzut nicicînd gusturi mai simple însoțite de-o mai vădită distincție sufletească.

Cuvîntul său nu se irosește în lucruri de nimic; e cuvîntul omului care vorbește puțin și nu scoate o vorbă fără valoare. În activitatea sa, ordinea și legalitatea sînt cheia tuturor problemelor pe care înaltele-i îndatoriri i le pun spre soluționare. Îngăduitor și loial cu oamenii, cînd e vorba de împlinirea datoriei nu cunoaște ezitare și nici aplecări tranzacționiste. Orice lipsă de devotament față de instituția sfîntă din partea celor rînduiți s-o slujească după poziția și capacitatea lor, îi rănește sufletul și-i cășunează mîhniri grele. În schimb, pentru fiecare efortare bine intenționată de-a contribui la propășirea ei are răsplătiri care amintesc de bucuria inexprimabilă a celui ce-și recapătă talanții

fructificați în cunoscuta parabolă evanghelică (vezi Matei 25, 21. 23).

Adevărată întruchipare a nobleței pe care o conferă mintea luminată, cultura asimilată, inima larg deschisă către păsurile și bucuriile oamenilor și experiența de cîrmuitor bisericesc acumulată de decenii, înaintea sa te simți îndemnat să apleci fruntea covîrșit de respectul și liniștea lăuntrică ce ți le impune perseverența și forța spiritului cu care l-a împodobit Dumnezeu.

Dar, nobleța obligă — de cînd e lumea și cît va fi lumea. Obligă prin ea însăși să i se răspundă cu aceeași măsură.

A venit INTRE noi, așa cum a fost dorința întregului cler și popor, exprimată prin votul dat cu atîta însuflețire la 23 mai a. c. Chemîndu-l înapoi de la Cluj, nu uităm că din mila lui Dumnezeu și prin voința noastră, cler și popor credincios — e așezat MAI PRESUS de noi. Să-l ascultăm, să-l urmăim, să-l ajutăm după cea mai bună știință și conștiință! I-am ascultat mărturisirile făcute cu călugărească smerenie la alegere, investitură și instalare. Sînt mărturisirile unui suflet onest, înzestrat cu o clară conștiință a țelului pe care urmărește să-l atingă în exercițiul noii sale poziții de ocîrmuitor bisericesc. Acest țel în stilizarea Apostolului pentru care ierarhul, ca și profesorul de odinioară, manifestă constant preferințe speciale, sună așa: „Biserica să primească în-tărîre” (I Cor. 14, 5), căci dacă-i așa, vrednică de laudă va fi și osîrdia cu care ne nevoim creștinește să ne slujim Patria.

*

Oriunde se găsește, omul superior, vrea-nu vrea, se pome-nește înconjurat de admiratori.

Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae Colan are mulți din aceștia, dar nicicînd n-a încurajat la vreunul din ei manifestări zgomotoase ale simțămintelor de alipire și prețuire ce le poartă însușirilor sale alese. Modestia-i desăvîrșită reprimă prin gesturi abia perceptibile orice exces de spăcia aceasta. Parcă-ți spune, neauzit: „Să nu cugete cineva despre mine mai mult decît mă vede sau aude de la mine” (II Cor. 12, 6).

Nu făcea altă deosebire între nenumărații studenți pe care i-a pregătit pentru preoție decît aceea a silinței și vredniciei personale — și, ca ierarh, între împreună-lucrătorii și păstoriții săi, tot așa.

Acum, cînd „Domnul și-a cunoscut pe servu-i credincios” (Psalm 4, 3) și ni l-a hărăzit ocîrmuitor, bună încredințare avem

— și aceasta pururea așa ne va fi — că toți sîntem fiii săi și pentru toți are loc în inima-i de părinte sufletesc.

Inalt Prea Sfințite Părinte Mitropolit Nicolae, „înaintează și sporește în măreția Ta pentru adevăr și blîndețe și dreptate și la lucruri minunate te va povățui dreapta Ta” (Psalm 44, 5). Cler și credincioși, fiecare acolo unde Dumnezeu ne-a rînduit loc de strădanie cinstită, mereu avea-vom înainte îndemnarea pe care ne-o dați cu Apostolul : „Așa și voi, ...să căutați să prisosiți spre zidirea Bisericii” (I Cor. 14, 12). A Bisericii și a Patriei.

Intru mulți și fericiți ani, Inalt Prea Sfințite Stăpîne !

REDACȚIA

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

Inalt Prea Sfinția Sa
D. D. NICOLAE COLAN

Arhiepiscop al Arhiepiscopiei Ortodoxe Române de Alba-Iulia
și Sibiu și Mitropolit al românilor ortodocși din Ardeal, Crișana
și Maramureș

**ALEGEREA, INVESTITURA ȘI INSCĂUNAREA
NOULUI ARHIPĂSTOR AL MITROPOLIEI ARDEALULUI**

Prin trecerea Inalt Prea Sfinției Sale Dr. *Iustin Moiescu* la cîrma Mitropoliei Moldovei și Sucevei — săvîrșită în ianuarie a. c. — scaunul mitropolitan al Ardealului a devenit vacant. De la Iași, I. P. S. Mitropolit Iustin a continuat să se intereseze de bunul mers al Mitropoliei ardelene, al cărei locțiitor devenise pînă la desemnarea noului titular, rupîndu-și răgaz să vină la Sibiu spre a rezolvi cu Consiliul Arhiepiscopesc afacerile bisericești curente. De fiecare dată, clerul și credincioșii de-aici, care-i păstrează o bună amintire, l-au revăzut cu bucurie rugîndu-se cu noi cu toți la Sfintele Liturghii din Catedrala mitropolitană.

Curînd după 1 Mai, s-a aflat că se apropie sorocul complectării scaunului mitropolitan al Ardealului.

Convocarea Marelui Colegiu Electoral Bisericesc la București, pe data de 23 mai a. c., săvîrșită cu respectarea prevederilor statutare, ca și stabilirea datei înscăunării noului nostru Arhipăstor pe Duminică 26 mai a. c., au deschis cale pregătirilor trebuincioase în vederea primirii înalților oaspeți ce aveau să cerceteze din acest prilej cetatea de scaun a Mitropoliei Ardealului. Toți slujitorii instituțiilor bisericești din Sibiu, de la vicarul arhiepiscopesc și pînă la studenții teologi, și-au asumat cu însoflete și elan îndatoriri concrete în cadrele programului de amănunt ce a fost întocmit. Un comitet de organizare pe plan local a festivităților împreunate cu înscăunarea Mitropolitului Ardealului — alcătuit din P. C. Vicar arhiepiscopesc Prot. stavr. Traian Belășcu, P. C. Prof. Spiridon Cîndea, prorectorul Institutului Teologic Universitar și P. C. Prot. Gheorghe Secaș, consilier arhiepiscopesc — coordona munca obștească menită să asigure reușita pregătirilor.

Abia înapoiat dintr-o călătorie de trei săptămîni în Republica Populară China — ca membru al delegației parlamentare a Marii Adunări Naționale a Republicii Populare Romîne — Duminică 19 mai a. c. I. P. S. Mitropolit *Iustin* a sosit la Sibiu, interesîndu-se de stadiul pregătirilor și dînd ultimele directive impuse de situație în calitatea sa de Locțiitor de Mitropolit al Ardealului. Luni 20 mai a. c., I. P. S. Sa s-a îndreptat spre Iași.

ALEGEREA

noului Mitropolit al Ardealului a întrunit în dimineata zilei de joi 23 mai a .c. la Palatul Patriarhal din București pe membrii Marelui Colegiu Electoral Bisericesc și numeroși invitați. Între aceștia, se aflau și delegații arhiepiscopiei Sibiului : P. C. Pro-rector Dr. Sp. Cîndea, P. C. Consilieri arhiepiscopiești Ioan Velțan și Ioan Vlad și P. C. Profesori ai Institutului Teologic Universitar Dr. Isidor Todoran, Dr. Milan Șesan, Dr. Grigorie Marcu, Dr. Nicolae Mladin, Dr. Corneliu Sîrbu și asistent Dr. Alexandru Moisiu.

La orele 10, în paraclisul Sfintei Patriarhii, a avut loc îndătinata Doxologie, după care membrii Colegiului Electoral au trecut în sala festivă a Adunării Naționale Bisericești din Palatul Patriarhal.

La orele 10 $\frac{1}{2}$, în aplauzele celor prezenți, își fac intrarea în sală : Prea Fericitul Patriarh *Justinian*, Domnul Dr. *Petru Groza*, președintele Prezidiului Marii Adunări Naționale a R. P. R., Dl Ministru *Petre Costache*, delegatul Domnului *Chivu Stoica*, președintele Consiliului de Miniștri al R. P. R., Dl *Gh. Vidrașcu*, membru în Prezidiul Marii Adunări Naționale a R. P. R. ca delegat al Prezidiului Marii Adunări Naționale, Dl Ministru-adjunct *Bucur Schiopu*, Dl Acad. Prof. *P. Constantinescu-Iași*, membru în Prezidiul Marii Adunări Naționale a R. P. R., Dl *Dumitru Dogaru*, secretarul general al Departamentului Cultelor de pe lîngă Președinția Consiliului de Miniștri al R. P. R., Inalt Prea Sfințitii Mitropoliți *Iustin*, *Firmilian* și *Vasile*, Dnii Academicieni Prof. Dr. *N. Gh. Lupu* și *Vasile Rășcanu*.

Ocupînd scaunul prezidial, Prea Fericitul Patriarh *Justinian* propune să fie desemnați ca secretari ai Colegiului Electoral I. P. C. Arhim.-vicar Dr. Laurențiu Busuioc și Dl Dr. Aurel Botiș.

I. P. C. Arhim. L. Busuioc face apelul nominal. Se constată că sînt prezenți 77 membrii ai Colegiului Electoral din totalul de 84. Majoritatea absolută : 39.

Invitat de Prea Fericitul Patriarh-Președinte, Dl secretar general *D. Dogaru* dă citire Decretului Prezidiului Marii Adunări Naționale a R. P. R. pentru deschiderea Colegiului Electoral Bisericesc chemat să aleagă pe noul Arhiepiscop de Alba-Iulia și Sibiu și Mitropolit al Ardealului.

A luat apoi cuvîntul Prea Fericitul Patriarh *Justinian*, care a spus următoarele :

Mărit Colegiu Electoral Bisericesc,

Încă din primele zile ale acestui an, în urma trecerii Inalt Prea Sfințitului Mitropolit *Iustin Moises* în fruntea treburilor bisericești din Moldova, Mitropolia Ardealului a rămas fără cîrmuitorul său spiritual care să privegheze cu inimă de părinte

asupra rosturilor ei duhovnicești, culturale și gospodărești în duhul bunelor tradiții statornicite acolo de străluciții ierarhi Andrei Șaguna și Nicolae Bălan.

Împlinirea vacanței de la Sibiu, după trecerea din această viață a Mitropolitului Nicolae Bălan, a însemnat o încercare grea pentru Biserica neamului nostru, — căci vreme de treizeci și cinci de ani, el purtase toiagul păstoresc al Mitropoliei Ardealului, cu dîrzenia luptătorului însuflețit de crezul înalt al patriotismului, cu înțelepciunea proprie cărturarului consumat în deslegarea marilor probleme ale vieții religioase și cu strălucirea unei demnități morale, pe măsura neobișnuitei sale personalități.

Cel hărăzit să-i fie vrednic urmaș, tînărul preot profesor de teologie Iustin Moiescu, n-a putut rămîne la cîrma ortodoxiei ardelene, decît puțină vreme; dar în scurtul răstimp cît s-a aflat acolo, Mitropolitul de astăzi al Moldovei a pus lumină în treburile bisericești specifice provinciilor noastre de peste munți și a formulat unele deslegări de teme pentru multe din problemele religioase care au fost frămîntate în Sfîntul Sinod. Chemarea Înalt Prea Sfinției Sale în jețul arhieresc pe care l-a ilustrat odinioară Varlaam, Dosoftei și Veniamin Costache, poate fi socotită o mare biruință morală pentru Țara Moldovei, — dar pentru ortodoxia ardeleană, strămutarea aceasta a fost întîmpinată cu părereri de rău, deoarece clerul și turma pravoslavnică de acolo așteptau de la tinerețea și pregătirea sa cărturărească, multe și rodnice îndreptări în cîmpul vieții bisericești din iubită noastră Transilvanie.

În continuare se arată că Biserica ortodoxă a Ardealului a avut o istorie plină de suferințe de pe urma luptelor confesionale și tendințelor de prozelitism ce au existat acolo veacuri în șir.

La 1688, Principatul Transilvaniei este cucerit de armatele împăratului Leopold I. Pentru românii din acest colț străvechi de țară, începe acum epoca unor noi suferințe. Curtea de la Viena înțelege să-și asigure stăpînirea asupra noilor ținuturi încorporate imperiului, prin întărirea catolicismului și înăbușirea oricărei alte credințe religioase, — reformate sau ortodoxe. De astă dată, ceea ce nu izbutiseră să facă „regii apostolici” de la Budapesta, pentru catolicism — și principii Transilvaniei pentru Reformă, împlinesc împărații de la Viena și misionarii iezuiți ai Curții imperiale. În preajma anului 1700, a fost ruptă unitatea de credință a fraților noștri de peste munți, prin ceea ce s-a numit „Unirea cu Roma”, — act bisericesc de silnicie și de vicleșug, clădit pe

mizeria economică și socială a unui popor lipsit de orice fel de drepturi.

Două veacuri și jumătate a durat această dezbinare religioasă a românilor din Ardeal cu toată împotrivirea preoțimii și a credincioșilor, rămași fideli legii străbune. De altfel, chiar preoțimea care a subscris actul unirii — și credincioșii care i-au urmat îndemnul, nu s-au înstrăinat niciodată de credința Bisericii Ortodoxe, de datinile ei, de slujbele și ritualul ei. Căci nu convingeri de ordin dogmatic, moral sau liturgic au prezidat actul unirii cu Roma papală, ci făgăduielile amăgitoare ale împăratului Leopold, care asigura unui popor de iobagi, drepturi și libertăți politico-economice.

Am nădăjduit în refacerea unității de credință a neamului nostru, odată cu înfăptuirea marelui vis al reîntregirii Patriei, după primul război mondial. În locul acesteia, Casa domnitoare de Hohenzollern ne-a dat concordatul cu Vaticanul, instrument diplomatic menit să asigure papalității, în țara noastră, privilegiile din cele mai mari, în dauna celorlalte culte religioase, — în deosebi în dauna Bisericii noastre strămoșești.

Nu s-au împlinit încă zece ani, de când cătușele dezbinării au fost zdrobite, în ciuda tuturor împotrivirilor întreținute de ierarhia greco-catolică și de zvîrcolirile Romei papale. Actul acesta istoric, a cărui însemnătate nu poate fi încă măsurată de contemporani, este fructul nemijlocit al duhului de libertate revărsat peste țara noastră, odată cu instaurarea regimului democrat-popular, după îndepărtarea dinastiei Hohenzollernilor. Actul istoric al reîntregirii Bisericii noastre strămoșești este una din minunile pe care Providența le-a săvîrșit sub ochii noștri, o consecință directă a poziției de neutralitate, pe care Cîrmuirea statului nostru a adoptat-o în problemele de ordin bisericesc și religios. Principiul libertății conștiinței și credinței religioase, garantate de Constituție tuturor cetățenilor patriei, iată punctele de plecare ale marelui act istoric din octombrie 1948.

Mărit Colegiu Electoral Bisericesc,

Am desprins numai cîteva file din zbuciumata istorie a vieții bisericești și religioase a românilor din Transilvania — și v-am înfățișat cuprinsul lor, cu prilejul întîlnirii noastre sărbătorești de astăzi, pentru a dobîndi orientări temeinice în hotărîrea pentru care ați fost chemați aici.

Biserica ortodoxă din Ardeal este acum văduvită de prezența ierarhului care să-i lumineze orizonturile. Postul de comandă al oricărui conducător bisericesc este împovărat de răspunderi din cele mai grele, ori unde s-ar găsi situată geograficește Eparhia sa; dar strana arhierească de la Sibiu, postul de unde Mitropolitul Ardealului trebuie să îndrumeze destinele bisericești ale credincioșilor ortodocși de peste munți, mi se pare mai împovărat de răspunderi decât celelalte scaune vlădicești ale țării.

La Sibiu, ne trebuie un ierarh care să cunoască bine fizionomia confesională a Transilvaniei, știind să întindă mîna prieteniei și a înțelegerii tuturor celorlalți conducători de confesiuni creștine și necreștine din acea parte a țării; ne trebuie un cărturar pasionat de ispitirea științelor sacre și bine orientat în problemele privind formarea clerului de mîine, de la care așteptăm o preoțime luminată și jertfitoare.

Și peste toate acestea, scaunul arhipăstoresc de la Sibiu cere un om de acțiune, care să păstreze unitatea credinței noastre religioase și să știe a suna din trîmbiță la ivirea oricărei primejdii.

Alegerea pe care o vom face astăzi, să trimită deci la Sibiu un ierarh de prestigiu și demnitate morală, pe măsura ilustrațiilor săi înaintași și a comandamentelor momentului istoric în care ne aflăm. Așa să ne ajute Dumnezeu!

După aceea, ședința a fost suspendată, spre a se da posibilitate membrilor Colegiului Electoral Bisericesc să se consfătuiască în vederea efectuării alegerii.

La orele 11,45 ședința se redeschide. Păr. Arhim. L. Busuioc dă citire art. 130 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Romîne, cu privire la alegerile de ierarhi. Colegiul Electoral Bisericesc desemnează apoi în unanimitate, la propunerea Prea Fericitului Patriarh-Președinte, doi bărbați de încredere, în persoana P. C. Vicar arhiepiscopesc Pr. Al. Ionescu (București) și Dr. Titus Spătaru (Sibiu).

După aceea, Prea Fericitul Patriarh *Justinian*, în cuvinte călduroase, salută prezența Domnului Dr. *Petru Groza*, a Dlui Ministru *P. Costache*, a Dlui *Gh. Vidrașcu*, a Dlor Academicieni *P. Constantinescu-Iași*, Dr. *V. Răscanu* și Dr. *N. Gh. Lupu* și a Dlui Ministru-adjunct *Bucur Schiopu*. Prezența Președintelui Prezidiului Marii Adunări Naționale a R. P. R., a delegatului Dlui *Chivu Stoica*, Președintele Consiliului de Miniștri al R. P. R., a delegatului Prezidiului Marii Adunări Naționale a R. P. R. și a celorlalți înalți demnitari de stat la lucrările Colegiului Electoral Bisericesc, a fost interpretată de Prea Fericirea Sa — în aplauzele călduroase ale celor aflați de față — ca o mărturie a bunelor raporturi de colaborare ce există între Statul de democrație populară și Biserica noastră.

Bărbații de încredere procedează la distribuirea buletinelor de vot. S-a trecut apoi la votare, fiecare membru al înaltului for electiv exprimîndu-și voința prin vot secret.

Votează Prea Fericitul Patriarh Justinian, urmat de membrii Sfântului Sinod. Rînd pe rînd trec prin fața mesei prezidiale: Dl. Ministru P. Costache, Dl. Secretar general D. Dogaru, Dl. Gh. Vidrașcu, rectorii celor două Institute Teologice Universitare Pr. I. Coman (București) și Pr. Sofron Vlad (Sibiu), P. C. Pr. Al. Ionescu, Dl. Acad. Prof. P. Constantinescu-Iași, Dl. Acad. Prof. Dr. N. Gh. Lupu, Păr. vicar C. Nonea (Iași), Dl. Acad. Prof. Dr. V. Rășcanu, Dl. Vicol, P. C. vicar Tr. Belășcu, Dr. T. Spătaru, Dl. Ioan Gaston... În sală nu se aude decît țacănitul aparatelor de fotografiat și se încrucișează fulgerele reflectoarelor cinematografiei. Deodată izbucnesc tunete de aplauze. Dl. Președinte Dr. *Petru Groza* se ridică de la locul său și introduce buletinul în urnă, pertecut de dragostea și prețuirea tuturor. Votarea continuă pînă la epuizarea listei membrilor Colegiului Electoral.

Intr-o liniște desăvîrșită, Prea Fericitul Patriarh *Justinian* procedează la despuierea scrutiniului și după numărarea buletinelor, anunță rezultatul votării: au votat 77 membrii ai Colegiului Electoral Bisericesc și *toate voturile au fost întrunite de Prea Sfințitul Episcop Nicolae Colan al Vadului, Feleacului și Clujului*.

„Pentru a treia oară, consecutiv, Marele Colegiu Electoral Bisericesc alege cu unanimitate de voturi un ierarh al Bisericii noastre” — spune Prea Fericea Sa, referindu-se la alegerile anterioare ale I. P. S. Mitropolit Iustin în scaunele de la Sibiu și Iași.

Proclamînd ales cu unanimitate de voturi pe Prea Sfințitul Episcop Nicolae Colan ca Arhiepiscop de Alba Iulia și Sibiu și Mitropolit al Ardealului, Prea Fericitul Patriarh Justinian a felicitat pe noul ales și i-a urat păstorire rodnică și îndelungată în scaunul cel mai înalt al Bisericii ardelenene, spre binele credincioșilor ortodocși romîni și al Patriei noastre.

Vădit mișcat de solemnitatea momentului, a răspuns nou-alesul Arhiepăstor al Bisericii ardelenene, spunînd următoarele:

Mărit Colegiu,

De cîțiva ani încoace emoțiile-mi sînt păgubitoare. De aceea am căutat, din cît am putut, să le ocolesc. Emoția de astăzi n-am mai putut-o ocoli. Așa că rog pe bunul Dumnezeu să-mi ajute, ca s-o pot înfrunta creștinește.

Nu șpera și nu ai teamă,
Ce e val ca valul trece;
De te-ndeamnă, de te cheamă
Tu rămîi la toate rece (Eminescu : Glosă)

Doamne, ce bine ar fi de-ai putea măcar uneori să rămîi la toate rece. Dar nu se poate. Că sînt momente, în care inima își impune suveranitatea. Cel de azi e unul din aceste momente.

Sînt mișcat, Prea Cinstiți Membrii ai Colegiului Bisericesc, fiindcă osebita D-voastră prețuire și iubire mă poartă pe scaunul încărcat de slavă al marilor arhieriei Andrei Șaguna și Nicolae Bălan, scaun pe care a șezut, pînă ieri, cu tinerească vrednicie

Înalt Prea Sfinția Sa Mitropolitul Iustin al Moldovei și Sucevei. Mulțumindu-Vă cu toată smerenia pentru înalta cinste ce mi-o arătați, eu declar că mă supun poftirii reprezentanților legiuți ai clerului și poporului credincios, în care se arată, poate, și voia lui Dumnezeu. Numele Lui fie binecuvântat de acum și pînă-n veac.

Mărit Colegiu,

De la tata, Dumnezeu să-l odihnească, am învățat din copilarie, și această povață : Să nu mă-nghesui la diregătorii, dar nici să nu fug de sarcinile vieții. Această filozofie n-am învățat-o însă din niscai cursuri ale tatălui meu, că el nu s-a prea încurcat în texte pestalozziene. Nici n-ar fi avut vreme de așa ceva : trebuia să muncească mult, pentru că pogoanele de pămînt erau mai puține la casă decît pruncii. Aceștia erau cinci, iar pogoanele numai două.

Dumnezeu însă a fost bun și a făcut cum a știut El, nu cum am dorit noi oamenii : adică mi-a dat și diregătorii și sarcini, nici puține, nici ușoare.

După ce am terminat liceul Șagunian de la Brașov și apoi Teologia și Literele, în toamna anului 1920, neuitatul Mitropolit Nicolae m-a chemat în slujba de secretar al Arhiepiscopiei de Alba-Iulia și Sibiu, iar în 1922, tot toamna, după un an de studii neotestamentare la Universitatea din Berlin m-a numit profesor la catedra de Studiul Biblic al Noului Testament de la Institutul Teologic Andreian, al cărui rector am ajuns cîțiva ani mai tîrziu și am rămas pînă cînd m-am mutat în fruntea ctitoriei lui Ștefan cel Mare a Eparhiei Vadului, Feleacului și Clujului.

Ci iată, că după două decenii de silințe misionare în capitala Ardealului românesc, mă trimiteți să propovăduiesc în cetatea de scaun a Mitropoliei Ardealului, Crișanei și Maramureșului.

Imi dau seama că voi pleca să cîrmuiesc creștineasca turmă ortodoxă a marilor mei înaintași Ilie Iorest și Sava Brancovici, ierarhii mărturisitori ai dreptei credințe, trecuți de curînd în rîndul sfinților bineplăcuți lui Dumnezeu. Sînt conștient mai departe că mă duc să vestesc Evanghelia Domnului în cetatea în care au propovăduit marii mitropoliți Andrei Șaguna și Nicolae Bălan, cari s-au săvîrșit din viață ca niște patriarhi bunecuvîntați de Dumnezeu cu bătrînețe bune. Căci purtînd în suflet sicriul legii cu năzuințele și așteptările lor cele mai sfînte, s-au învrednicit de bucuria dreptului Simion : și-au văzut încă în viață fiind, îm-

plinirea acestor năzuințe și așteptări. Andrei Șaguna și-a văzut reînființată Mitropolia Ortodoxă Română din Transilvania, iar Nicolae Bălan și-a văzut reîntregirea Ortodoxiei Ardelene, pentru care a luptat timp de o jumătate de veac.

Acești înțelepți înaintași mă obligă să-mi rostuiesc lucrarea misionară în alvia tradiției sfintei noastre Biserici, tradiție care mă va feri și de-aci înainte de primejdia rătăcirilor ispititoare. Dar tot atât de limpede îmi dau seama că sînt chemat să propovăduiesc Evanghelia Domnului în mijlocul poporului *romînesc de astăzi*, popor trecut prin focul unei învolburate revoluții. Iar această împrejurare îmi poruncește să nu pun petec vechiu la haină nouă, nici să nu pun vinul nou în burduri vechi.

Cele două porunci nu se vrăjmășesc întreolaltă, ci se întregesc, se condiționează. Căci tradiția nu e numai o sumă de credințe și datini moștenite pentru a fi predate apoi generațiilor viitoare, ca niște relicvii ale unor vremi trecute. Nu. Ci tradiția este rîul de energie spirituală, care curge prin întreaga viață istorică a neamului, hrănind-o, îmbogățind-o și făcînd-o roditoare de fapte mari. Trăim în casa veche a părinților noștri, în atmosfera caldă a trecutului, dar fără să încremenim în adorarea acestui trecut — oricît de frumos ar fi el — (ca să nu pățim ca soția lui Lot din Biblie), ci iscodind cu priviri încordate cărările spre tot mai luminosul viitor al patriei noastre iubite și spre tot mai deplina fericire a poporului ei credincios. Căci după cuvîntul Evangheliei : „Nimeni punîndu-și mîna pe plug și uitîndu-se înapoi nu este potrivit pentru împărăția lui Dumnezeu” (Luca 9, 62). Da, e bine să mai aruncăm uneori cîte o privire și înapoi, dar numai ca să vedem dacă brazda trasă e destul de adîncă și de dreaptă. Incolo, cu picioarele pe pămînt, cu ochii înainte și cu gîndul veșnic la cerul celor mai sfinte nădejdi ale noastre.

Așa ne învață Scripturile noastre sfinte și înțelepții noștri părinți : „Căutați mai întîi împărăția lui Dumnezeu și dreptatea Lui și toate celelalte se vor adăuga vouă” (Mat. 6, 33). Iar această împărăție — după aceleași Scripturi — „se ia cu năvală”, într-o veșnică alergare și luptă, ca-n stadioane, cum spune Sfîntul Apostol Pavel. Cel ce aleargă după rînduială și cu nădejde aici, dobîndește și neveștejita cunună de dincolo.

Eu dau slavă lui Dumnezeu că am trecut și prin școala Ortodoxiei luptătoare, învățată să ia împărăția cerului „cu asalt”. De aceea privesc cu smerită încredere la cele două mari îndatoriri ale vremii, care ne poruncesc:

Să întărim solidaritatea noastră națională prin unitatea credinței ortodoxe la care am ajuns după 250 de ani. Asta-i întâia datorie. Iar a doua : Să ne strîngem tot mai mult rîndurile toți cetățenii țării, de orice limbă și lege am fi și să ne luăm partea de vrednicie din uriașa și nobila luptă pentru biruința păcii în lume.

Nădăjduiesc că dînd — după povața Evangheliei — Cezarului ce este al Cezarului și lui Dumnezeu ce-i al lui Dumnezeu, — cu ajutorul Lui voi izbuti, măcar în parte, să-mi fac datoria și față de Hristos, Domnul nostru și față de patria noastră dragă, Republica Populară Romînă.

De aceea mă rog, ca oarecînd Sfîntul Efrem Sirul : „Doamne și stăpînul vieții mele, duhul trîndăviei și al grijii de multe, al iubirii de stăpînire și al grăirii-n deșert, nu mi-l da mie. Iar duhul curăției, al smereniei și al răbdării și al dragostei de frate, dăruiește-mi-l mie, slugii Tale.

Că binecuvîntat ești în veci. Amin”.

Prea Fericitul Patriarh Justinian a rugat apoi pe Dl Secretar general al Departamentului Cultelor să dea citire Decretului Prezidiului Marii Adunări Naționale a Republicii Populare Romîne pentru închiderea ședinței Colegiului Electoral Bisericesc. Dl Secretar general *D. Dogaru* a dat citire înaltului Decret.

În vreme ce noul Mitropolit al Ardealului primea felicitările celor prezenți, Dl Președinte Dr. Petru Groza și Prea Fericitul Patriarh Justinian s-au întreținut cordial cu membrii Colegiului Electoral și cu invitații.

La orele 14, a avut loc în Palatul Patriarhal o agapă, la care au luat parte membrii Colegiului Electoral Bisericesc și numeroși invitați.

În după amiaza aceleiași zile, în același loc, s-a deschis ședința Adunării Naționale Bisericești, sub Președinția Prea Fericitului Patriarh Justinian. Prea Fericirea Sa avea de-a dreapta pe I. P. S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei. Ceilalți P. S. Membrii ai Sfîntului Sinod ocupaseră scaunele dispuse lateral. Jețul din stînga Prea Fericitului Patriarh rămăsese liber. Cînd nou-alesul Mitropolit al Ardealului a intrat în sală și s-a îndreptat spre locu-i obișnuit de episcop al Clujului, Prea Fericitul Patriarh Justinian l-a invitat, cu bucurie în glas și în înfățișare, să ocupe jețul din stînga P. F. Sale, rezervat Arhipăstorului Mitropoliei ardelen. A fost un gest de delicateță pe care membrii Adunării Naționale Bisericești l-au salutat cu ropote de aplauze. Episodul a arătat de cîtă simpatie și prețuire se bucură Arhipăstorul nostru. Ne-am amintit în acea clipă urarea făcută de Prea Fericitul Patriarh Justinian, dimineața, după proclamarea rezultatului alegerii : „Ne îndreptăm acum toate gîndurile noastre către Inalt Prea Sfîntul Nicolae Colan, noul Mitropolit al Ardealului. Bunul Dumnezeu să Vă învrednicească de cea mai pașnică și rodnică arhipăstorie, bucurîndu-Vă de ascultarea preoților și credincioșilor ce Vă sînt încredințați spre păstorie”.

INVESTITURA

Solemnitatea învestiturii Înalt Prea Sfințitului *Nicolae Colan*, Arhiepiscop de Alba Iulia și Sibiu și Mitropolit al Ardealului, de către Prea Fericitul Patriarh *Justinian* al României, a avut loc sîmbătă 25 mai a. c., orele 11 dimineața, în sala sinodală din Palatul Sfintei Patriarhii.

Au fost de față P. S. Membrii ai Sfîntului Sinod, Dl Dumitru Dogaru, Secretarul general al Departamentului Cultelor de pe lîngă Președinția Consiliului de Miniștri al R. P. R. însoțit de Dl Director general Ioniță Bărbulescu, Dnii Directori I. Rodeanu și I. Onțanu și Dl Inspector principal Gh. Nenciu ; P. S. Episcopi Policarp Morușca și Veniamin Nistor ; P. S. Episcopi Vicari Patriarhali Antim Tîrgovișteanul și Theoctist Botoșăneanul ; P. C. Consilieri patriarhali și arhiepiscopești (București) ; o delegație a corpului profesoral de la Institutul Teologic Universitar din București în frunte cu P. C. Rector Prof. Dr. Ioan G. Coman ; o delegație a corpului profesoral al Institutului Teologic Universitar din Sibiu (alcătuită din P. C. Prof. Dr. Grigorie Marcu, Dl Prof. Dr. Iorgu D. Ivan și P. C. Lector Chiril Pistrui) ; Dl Acad. Prof. Dr. Andrei Oțetea ; Profesorii universitari onorari P. C. Preot Nicolae M. Popescu și I. Lupaș ; un grup de preoți și credincioși romîni din Statele Unite ale Americii, aflați în vizită în țară, în frunte cu P. C. Pr. Moraru și Iuga, protopopi și preoți din Capitală, studenți în teologie și numeroși alți invitați.

În timp ce Prea Fericitul Patriarh *Justinian* împreună cu Dl Secretar general al Departamentului Cultelor *D. Dogaru* intrau în sală, au fost întâmpinați cu aplauze însuflețite.

După ce Prea Fericitul Patriarh *Justinian* a ocupat scaunul prezidial, a intrat în sală Înalt Prea Sfințitul Mitropolit *Nicolae Colan*, înveșmîntat în mantie și camilafcă, fiind condus de P. C. Secretar patriarhal Pr. N. Cazacu și de doi arhidiaconi în odăjdii, purtînd dicherotrichere și cădelnițe. Înalt Prea Sfinția Sa s-a oprit la locul rînduit de protocolul ceremoniei, în fața Prea Fericitului Patriarh. Indată după aceea, P. C. Secretar patriarhal Pr. N. Cazacu a făcut îndătinata prezentare : „Prea Fericirea Voastră, Înalt Prea Sfințitul Nicolae Colan vine în fața Prea Fericirii Voastre, pentru a primi cîrja de păstorire a Sfintei Arhiepiscopii de Alba Iulia și Sibiu și a Sfintei Mitropolii a Ardealului”.

Prea Fericitul Patriarh *Justinian* a rugat pe Dl D. Dogaru, Secretarul general al Departamentului Cultelor, să dea citire Decretului Prezidiului Marii Adunări Naționale a Republicii Populare Romîne pentru confirmarea noului Mitropolit al Ardealului.

După citirea Decretului de confirmare, salutat de toți cei prezenți cu aplauze, P. Sf. Episcop Antim Tîrgovișteanul, Secretarul Sfîntului Sinod, a prezentat Prea Fericitului Patriarh *Justinian* cîrja mitropolitană, spunînd după datină : „Prezint Prea Fericirii Voastre cîrja de păstorire a Arhiepiscopiei de Alba Iulia și Sibiu și a Mitropoliei Ardealului”.

Prea Fericitul Patriarh *Justinian* primind cîrja, o înmînează Înalt Prea Sfințitului Mitropolit *Nicolae Colan* cu următoarele cuvinte :

„Primește cîrja aceasta, ca să păstorești turma lui Hristos cea încredințată Ție. Celor ascultători să le fie, prin Tine, toiaș de reazim și întărire, iar pentru cei nestatornici să o folosești ca toiaș de certare, toiaș de îndreptare”.

Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae Colan primește cîrja și sărutarea frățască a Prea Fericitului Patriarh Justinian.

În tăcerea solemnă care s-a așternut în sala sinodală, Prea Fericitul Patriarh *Justinian* a luat cuvîntul rostind următoarea cuvîntare :

Înalt Prea Sfinția Voastră Părinte Mitropolit Nicolae,

Potrivit legiuirilor noastre bisericești și predaniei Bisericii Ortodoxe, Vă încredințez astăzi cîrja de păstorire a Sfintei Arhiepiscopii de Alba-Iulia și Sibiu și a Sfintei Mitropolii a Ardealului, Crișanei și Maramureșului, după ce, în aceste zile din urmă, au fost împlinite toate rînduielile cerute de pravile și datini, pentru alegerea și confirmarea Înalt Prea Sfinției Voastre, ca întîiul între Ierarhii ortodocși ai fraților noștri ardeleni.

Ați păstorit pînă acum, vreme de 21 de ani, Eparhia Vadului, Feleacului și Clujului, de numele căreia se leagă amintirea marelui Ștefan Voievod și Domn al Moldovei, ctitorul celei mai vechi episcopii ortodoxe a romînilor din Ardeal, așezată de el pe apa Someșului, la Vad, în mănăstirea anume zidită și cu episcop hirotonit de mitropolitul din cetatea de scaun a Sucevei.

Frumoasă și pilduitoare păstorire ați întrupat în Eparhia Clujului, călăuzit totdeauna de crezul înalt și sfînt al jertfelniciei, mărturisit îndată după alegerea de acolo, cînd ați grăit : „Dacă preotul trebuie să fie îngerul satului, atunci Vlădica trebuie să fie arhanghelul unui colț de țară, vestitorul Evangheliei lui Hristos cu cuvîntul, cu fapta și cu pilda vieții sale integrale”.

Arhieria de la Cluj a Înalt Prea Sfinției Voastre pune capăt unei strălucite cariere didactice în învățămîntul Teologic Universitar, ca profesor și rector al Academiei Teologice de la Sibiu. Ați profesat acolo vreme de 15 ani ca titular al catedrei de Studiul Biblic al Noului Testament, îmbinînd preocupările didactice cu munca administrativ-bisericească din Cancelaria Mitropoliei, ca Secretar al Consiliului Arhiepiscopesc și Secretar General al Asociației Clerului Ortodox din Ardeal.

Munca didactică a Înalt Prea Sfinției Voastre a rodit frumoase lucrări în domeniul Teologiei Biblice, începînd cu acea minunată tîlcuire a Epistolei Sfîntului Apostol Pavel către Filimon, — eseu exegetic în care ați dezbătut problema sclavajului în lumina doctrinei creștine.

„Telegraful Romîn” și „Revista Teologică” — două publicații periodice, care s-au aflat îndelungată vreme sub directă conducere a Înalt Prea Sfinției Voastre, — au înscris, între scoarțele lor, sute de titluri de lucrări, care purtau semnătura profesorului

Nicolae Colan, — căci nu V-a rămas străină nici o problemă din cadrul disciplinei teologice pe care ați slujit-o în Academie și ați ținut să Vă exprimați punctul de vedere propriu în toate chestiunile bisericești și religioase ale timpului.

Această prodigioasă revărsare de energie creatoare și limpezime de gând, prinsă în cea mai curată limbă românească, era rodul unor străduințe intelectuale de lungă durată, din vremea uceniciei cărturărești pe care ați făcut-o la Liceul Ortodox din Brașov, la Academia Teologică „Andreiană” din Sibiu, la Facultatea de Litere din București și la Universitatea din Berlin. În tot timpul acestei ucenicii, ați fost fruntașul generației. Înalt Prea Sfinției Voastre, bucurându-Vă, deopotrivă, de prețuirea profesorilor și a colegilor. Și încă de pe atunci V-a stăpînit pasiunea studiului migălos al limbii noastre literare, dorința de a pătrunde în tainele stilistice ale graiului nostru strămoșesc, căci V-ați trecut licența în Litere cu un studiu despre: „Stilul lui Dimitrie Cantemir în scrierile lui românești”.

Înalt Prea Sfințite Părinte Mitropolit Nicolae,

Aceiași zestre a personalității și activității Înalt Prea Sfinției Voastre, care V-a deschis pînă acum calea atîtor îndreptățițe satisfacții morale, a fost pusă și în cumpăna Colegiului Electoral Bisericesc, la 23 mai, — și votul său unanim V-a ales să cîrmuiți Mitropolia Ardealului și Arhiepiscopia de Alba-Iulia și Sibiu.

Prezidiul Marii Adunări Naționale a recunoscut și confirmat alegerea făcută, iar Noi — în numele Sfîntului Sinod — Vă încredințăm toiagul arhipăstoriei, investindu-Vă cu toate drepturile de conducere spirituală a credincioșilor noștri ortodocși din provinciile de peste munți.

Locul de înaltă răspundere la care ați fost chemat, pune pe umerii Înalt Prea Sfinției Voastre poveri noi, și bisericești, și naționale. Coborîți dintr-o casă țărănească de pe malul drept al Olutului, din satul Arpătac, județul Trei Scaune. Ați cunoscut din copilărie lipsurile și obida țăranului român, iubirea sa pentru glia și credința străbună. Tot așa de bine cunoașteți configurația confesională a întregii Transilvanii și dîrzenia arătată de clerul și poporul român în lupta sa pentru apărarea Ortodoxiei, primejduită veacuri de-a rîndul de Roma papală.

Ca ardelean și Episcop ortodox al Clujului, ați trăit alături de noi ziua fericită a refacerii unității de credință prin reîntoarcerea la sînul Bisericii mame a clerului și credincioșilor noștri de

peste munți, ținuți sub ascultarea politico-religioasă a Vaticanului, vreme de două veacuri și jumătate.

O bună parte din clerul acestei provincii a fost pregătit pentru misiunea preoțească în Academii Teologice de la Sibiu și Cluj, amîndouă slujite de Inalt Prea Sfinția Voastră cu devotament și înțelepciune, ca profesor și episcop.

Știți, prin urmare, ce răspunderi Vă așteaptă la Sibiu și cunoașteți preoții pe care Vă puteți bizui pentru dreapta și rodnică lor împlinire. Dar în această zi, în care — pentru întia oară în viață — purtați în dreapta Inalt Prea Sfinției Voastre cîrja de Arhipăstor a marelui Șaguna, cela ce „nu și-a dat odihnă oaselor și zăbavă înțelepciunii sale de cîrmuitor, pînă cînd nu a izbutit să reînființeze Mitropolia Ortodoxă a Ardealului și pînă cînd nu i-a dat acestei Mitropolii o organizație”, — în ziua aceasta, îngăduiți-mi să cred că un singur gînd și o singură dorință Vă stăpînește inima și mintea, și anume: consolidarea marelui act istoric al refacerii unității de credință, sub bolta Ortodoxiei din Ardeal.

Cu aproape nouă ani în urmă, vrednicul de pomenire Mitropolitul Nicolae Bălan, spunea de pe treptele Catedralei Reîntregirii din Alba-Iulia: „Dezbinarea religioasă dintre romîni aparține acum trecutului, e numai o amintire care nu mai are nici o întrupare. S-a împrăștiat ca un vis rău. Va veni vremea cînd se va mira tineretul neamului citind istoria, cum a fost cu puțință o asemenea dezbinare religioasă între frați, și înțelegînd că ea a fost întreținută de dușmanii poporului nostru, va trage și din acest dureros episod din trecutul nostru, învățămîntul unei trebuțe și mai puternice de solidaritate națională”.

Mergeți la Sibiu, părăsind Episcopia Clujului. Sînt încredințat că are să Vă urmărească aici amintirea zilei de 1 octombrie 1948, cînd — în sala Liceului „Gheorghe Barițiu” din Cluj, — 38 de protopopi și preoți, în numele a 430 de canonici, protopopi și preoți, din 22 de județe ardelenene, ca mandatar ai vrerilor credincioșilor lor, au ridicat stindardul luptei pentru refacerea unității noastre de credință. Ei au spus atunci: „Nu vrem să mai primim comenzi de la Roma! A rămîne mai departe sub tutela Vaticanului, care împotriva principiilor evanghelice s-a angajat în frontul imperialismului agresiv și ațîțător la noi războaie, ar însemna să dezertăm din rîndurile strînse ale poporului nostru, care împreună cu celelalte puteri democratice din lume luptă cu dîrzenie pentru pace, independență națională și libertate”.

Preoții care și-au mărturisit atunci aceste convingeri, sinc astăzi slujitori ai Bisericii noastre ortodoxe, adînc încredințați că slujesc prin aceasta și adevărul religios al doctrinei Mîntuitorului Hristos și idealul unității noastre naționale. Bizuiți-Vă pe ei în lupta sfîntă pentru întărirea ortodoxiei romînești !

Puneți la inimă acest adevăr, acum cînd porniți spre locul de muncă și de răspundere din fruntea Mitropoliei Ardealului, și faceți din el crez de viață pentru toți păstoriții Inalt Prea Sfinției Voastre. Călăuziți-i pe drumul păcii, al înfrățirii și al colaborării cu celelalte naționalități conlocuitoare din cuprinsul Mitropoliei Ardealului. Indrumați-i să-și pună toată forța lor de muncă pentru dezvoltarea și înflorirea vieții celei noi, care se zidește în scumpa noastră patrie.

Așa să Vă ajute Dumnezeu !

Răspunde Inalt Prea Sfințitul Mitropolit *Nicolae* al Ardealului, spunînd următoarele:

Prea Fericirea Voastră,

După ce măritul Colegiu Bisericesc m-a poftit prin votul său să ocup înalta dregătorie de Arhiepiscop al Arhidiecezei de Alba-Iulia și Sibiu și de Mitropolit al Ardealului, Crișanei și Maramureșului și după ce această alegere a fost aprobată de Sfîntul Sinod și întărită de Prezidiul Marii Adunări Naționale, mă înfățișez astăzi înaintea Prea Fericirii Voastre spre a mi se încredința, după datina și legile țării, cîrja pastorală a scaunului mitropolitan pentru care am fost ales.

- Eu primesc acest semn văzut al puterii arhieresti mulțumindu-Vă cu smerenie pentru generoasa încredere pe care mi-o acordați în numele Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Romîne, în fruntea căreia stați cu neadormită trezvie și cu neîmpuținată înțelepciune de aproape zece ani de zile. Il primesc cu mulțumită dar și cu firească îngrijorare. Nu fiindcă sarcina arhieriei mi-ar fi nouă, ci fiindcă odată cu înalta treaptă de Arhiepiscop și Mitropolit, la care sînt ridicat, simt că mi se sporesc sarcinile și mi se îngreuiază răspunderea pentru purtarea lor.

Cu cît ai izbutit să te urci mai sus pe munte, și se deschid orizonturi mai largi, priveliști mai încîntătoare ; dar adeseori, odată ajuns acolo, te bat și vînturile cele mai năpraznice.

Ingrijorarea clipei nu mi-o domolește decît credința nezdruccinată că bunul Dumnezeu nu încarcă pe umerii nimănui sarcini

fără să-i îmbie și ajutorul Său ca să le poată purta. În El îmi pun toată nădejdea. El mă va ajuta să păstoresc turma cea cuvîntătoare, încredințată mie, cîrja fiindu-mi „toiag de reazim și întărire pentru cei ascultători, iar pentru cei nestatornici sau îndărătnici toiag de certare și îndreptare”. De aceea, în mijlocul greutăților vieții, voi striga încrezător ca oarecînd dumnezeescul Pavel: „Toate le pot în Hristos care mă îmbracă întru putere” (Filipeni 4, 13).

Acum că am dobîndit legiuitele împuterniciri, cu voia lui Dumnezeu voi purcede în curînd să-mi încep propoveduirea de pe scaunul încărcat de slavă al marilor mitropoliți Andrei și Nicolae, scaun pe care l-a cinstit cu devotată propoveduire vreme de un an de zile și întru Hristos iubitul meu frate Mitropolitul Iustin al Moldovei și Sucevei.

Mă voi despărți de cetatea mea de reședință, din care am vestit Evanghelia Domnului vreme de peste două decenii, ca Episcop al Eparhiei Vadului, Feleacului și Clujului, Eparhia a doua oară ctitorită de neuitatul meu înaintaș Vlădica Nicolae Ivan. Mă voi despărți de cinstita și devotata mea preoțime, de iubiții mei fii sufletești de la Cîmpenii munților Apuseni pînă la Maramureșul Voevodal, de la Huedin și pînă la Alba-Iulia, Ierusalimul întregirii noastre bisericești. Mă voi despărți de fiii mei duhovnicești, care mi-au fost tovarăși credincioși în zilele de luptă bună din vremurile grele ale celor patru ani de întunecare (1940-1944). Mă voi despărți de ei cu trupul, dar îi voi lua în inima mea părintească pentru a ne ruga și munci mai departe împreună pînă la sfîrșitul zilelor noastre. Și mă voi sălășlui în vechea cetate a tinereștilor mele osteneli cheltuite în slujba Domnului, în slujba patriei și a poporului ei credincios.

Ci eu în clipa de față nu mă voi lăsa copleșit de duiosia amintirilor din tinerețe. Mă gîndesc mai ales la îndatoririle ce mă așteaptă în înalta dregătorie întru care voi fi așezat în curînd.

Două cred că sînt problemele majore, care vor trebui să rămîna în raza statornicei mele preocupări și a neadormitei mele griji: pe plan național solidaritatea noastră prin întărirea ortodoxiei romînești, iar pe plan internațional statornica și tot mai însuflețita luptă pentru apărarea păcii în lume.

Cu ajutorul lui Dumnezeu acum sîntem una. Și o să ne dăm cu toții silința ca această unitate să rămîna în veac.

Dar noi nu îndreptăm unitatea noastră națională și ortodoxă

împotriva fiilor altor nații. Ortodoxia e așa de largă încît ea e în stare să iubească pînă și pe vrăjmașii săi. În orice caz ea nu asmute pe frate împotriva fratelui, ci îndeamnă pe fiecare să-și iubească neamul și toate neamurile să se iubească întreolaltă, viețuind în pace și bunăînțelegere ca fiii aceluiași Părinte ceresc.

Iată că am ajuns astfel la adevăratul patriotism creștin, în fața căruia nu mai este „elin sau iudeu, tăiere împrejur sau netăiere împrejur, varvar sau schit, rob sau slobod” (Col. 3, 11). Cu asemenea patriotism, izvorît din încredere și iubire, se poate ajunge la o viață internațională mai înaltă și mai fericită, fără războaie, și chiar cu tot mai puține gîlceviri și încruntări. Iar cînd am ajuns aici sîntem foarte aproape de sala de așteptare a lui Dumnezeu, cum ar zice un mare poet al veacului nostru, de împărăția cerurilor și a păcii dintre oameni.

În duhul crezului mărturisit în acest moment sărbătoresc mă leg să propoveduiesc clerului și poporului încredințat păstoririi mele.

Țin să mulțumesc cu toată recunoștința Departamentului Cultelor pentru bunătatea de a mă fi recomandat Guvernului Republicii Populare Romîne, iar acestuia pentru încrederea cu care m-a propus Domnului Dr. Petru Groza, Președintele Prezidiului Marii Adunări Naționale, iar Domnului Președinte că mi-a acordat confirmarea legiuită în dregătoria de Arhiepiscop de Alba-Iulia și Sibiu și de Mitropolit al Ardealului, Crișanei și Maramureșului.

Făgăduiesc să rămîn cu credință neclătită patriei mele iubite și cu ascultare desăvîrșită față de Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Romîne.

Așa să-mi ajute Dumnezeu !”

După aceea, cei doi arhidiaconi au cîntat un Polihroniu pentru Prea Fericitul Patriarh Justinian, pentru Onoratul Guvern al Republicii Populare Romîne și pentru noul Mitropolit al Ardealului. În vreme ce se cîntă „Mulți ani trăiască” pentru noul Mitropolit, Înalt Prea Sfințitul Nicolae Colan primește felicitările Prea Fericitului Patriarh Justinian, ale Domnului Secretar general D. Dogaru, ale P. S. Membrii ai Sfîntului Sinod și ale invitaților.

Ceremonia odată sfîrșită, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Ardealului a fost condus de cei doi arhidiaconi la căminul arhieresc din Palatul Patriarhal.

La ora 14, în trapeza Palatului Patriarhal, o agapă a întrunit laolaltă pe toți participanții la solemnitatea învestiturii Mitropolitului Ardealului.

În seara aceleiași zile, cu două vagoane speciale, înalții oaspeți s-au îndreptat spre Sibiu împreună cu noul Arhipăstor al Mitropoliei Ardealului.

FESTIVITĂȚILE ÎMPREUNATE CU ÎNSCĂUNAREA ÎNALT PREA SFÎNȚITULUI MITROPOLIT NICOLAE AL ARDEALULUI

IN AȘTEPTARE

Joi 23 mai a. c., într-amiazi...

O comunicare telefonică făcută de la București Secretariatului Arhiepiscopiei de către P. C. Vicar Traian Belașcu, anunța oficial vestea cea mare: Colegiul Electoral Bisericesc a ales în unanimitate ca Arhiepiscop de Alba Iulia și Sibiu și Mitropolit al Ardealului pe Înalt Prea Sfințitul *Nicolae Colan*, pînă atunci Prea Sfințitul Episcop al Vadului, Feleacului și Clujului.

Știrea aceasta a făcut fulgerător ocolul orașului. Cler și credincioși, comentau cu aprindere rezultatul alegerii. Pe fețele tuturor se putea citi bucuria, noul nostru Arhipăstor fiind cunoscut, prețuit și iubit de mult în cetatea de scaun a Bisericii ardelenе, unde și-a desfășurat vreme de 15 ani primele sale osteneli. În slujba vieții bisericești.

Consiliul Arhiepiscopesc și Institutul Teologic Universitar au expediat fără preget telegrame de felicitare, la București, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae Colan.

Ultimele pregătiri, în vederea înscăunării, au fost puse la punct cu în-suflețire nouă. Toți ostenitorii se străduiau să-și îndeplinească îndatoririle asumate de bună voie astfel încît festivitățile să fie la nivelul corespunzător măreției evenimentului. Portrete ale noului Mitropolit au apărut în cele două vitrine ale Librăriei Eparhiale, înconjurate de principalele sale lucrări teologice și împodobite cu flori și cu drapelul de Stat al Republicii Populare Romîne. Unul din acestea îl înfățișează la masa de lucru din reședința sa de la Cluj, nevoindu-se întru ispitirea Scripturilor sfinte. La Catedrală și la clădirile instituțiilor bisericești au apărut afișele care invitau credincioșii la solemnitățile înscăunării, precum și indicații care rostuiau pînă în cele mai mici amănunte găzduirea invitaților, plasamentul la festivități, programul concertului religios festiv, ș. a. Peste tot verdeață și flori, florile lui mai și ale bucuriei fiilor sufletești care-și așteptau Arhipăstorul.

Încă în cursul zilei de sîmbătă 25 mai a. c. au început să sosească grupuri-grupuri de invitați și delegați din tot cuprinsul Mitropoliei Ardealului. Spre seară, în preajma Reședinței mitropolitane, a Catedralei, a Institutului Teologic Universitar și în fața vitrinelor Librăriei Eparhiale era o animație de ajun de praznic mare.

Organizatorii primirii au depus toate sîmînțele și au verificat ultimele amănunte ale pregătirilor, pentru ca toată lumea să se simtă bine și programul să se desfășoare în condiții optime.

Duminică 26 mai a. c., dimineața,

IN GARA SIBIU

pavoază deosebit de frumos și bogat, s-au înfățișat spre a întîmpina pe înalții oaspeți și pe Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae Colan reprezentanții autorităților bisericești și cetățenești și numeroși credincioși. Erau de față: P. S. Episcop Iosif al Rîmnicului și Argeșului, P. S. Arhiereu Emilian

Antal, P. C. Vicar arhiepiscopesc Traian Belaşcu şi consilierii arhiepiscopesci, P. C. Pro-rector Sp. Cîndea şi profesorii Institutului Teologic Universitar, potopopi şi preoţi şi studenţii teologi. Din partea organelor de Stat şi a autorităţilor locale erau prezenţi : Dl Nicolae Iorga, preşedintele Sfatului Popular al Regiunii Stalin, Dl Director Mircea Neicov din Departamentul Cultelor, Dl Gh. Vlăduţ, secretar al Sfatului Popular al Raionului Sibiu, Dl Victor Molnar, vice-preşedinte al Sfatului Popular al oraşului Sibiu şi Dl Ioan Chera, secretar, Dl I. Florescu, preşedintele filialei ARLUS-Sibiu, împuterniciţii regionali şi raionali ai Cultelor Dnii E. Duldner (Regiunea Stalin), Augustin Ene (Regiunea Cluj), I. Sîntimbrean (Regiunea Hunedoara), Ştefan Motreanu (Raionul Făgăraş) şi Gh. Moldovan (Raionul Sibiu), ş. a.

La orele 9 $\frac{1}{2}$ vagoanele speciale care aduceau pe înalţii oaspeţi de la Bucureşti, au fost trase în faţa peronului. Din ele, au coborît îndată Inalt Prea Sfinţitul Mitropolit *Iustin* al Moldovei şi Sucevei, împreună cu P. S. Episcopi *Teofil* al Romanului şi Huşilor şi *Valerian* al Oradiei. Inalţii ierarhi s-au îndreptat fără preget spre Catedrala mitropolitană, în vederea săvîrşirii Liturghiei solemne.

Un cor bărbătesc alcătuit din peste două sute de studenţi teologi, dirijat de tînărul Ilie Ţerbea din anul IV, a intonat „Imnul Patriarhal”. Ropotele de aplauze se rostogoleau în valuri sonore. Aparatele fotografice înregistrau în tăcănit vioi aspecte ale primirii.

Din tren au coborît : Prea Fericitul Patriarh *Justinian*, Dl *Dumitru Dogaru*, Secretarul General al Departamentului Cultelor de pe lângă Consiliul de Miniştri al R. P. R., Inalt Prea Sfinţitul Mitropolit *Nicolae* al Ardealului, Inalt Prea Sfinţitul Mitropolit *Firmilian* al Olteniei şi *Vasile* al Banatului, P. S. Episcopi *Policarp* Moruşca, *Veniamin* Nistor şi *Antim* Tîrgovişteanul, Dnii Directori *I. Rodeanu* şi *I. Onişanu* din Departamentul Cultelor, Dnii Inspectori principali *Ladislau Vişan* şi *Gh. Nenciu* din acelaşi Departament, ş. a.

Văzduhul, pînă atunci mohorît şi noros, s-a înseninat ca prin farmec.

Un mişcător obicei arab hotărăşte că cei ce împart pîinea şi sarea sub acelaşi acoperiş, rămîn prieteni pe vecie, iar florile sînt semnul dragostei şi bucuriei. Din grupul mai-nainte constituit, studenta în teologie Lucia Ūria-Mezinca înaintează şi prezintă tava cu pîine şi sare. Dl Vice-preşedinte Victor Molnar oferă spre gustare înalţilor oaspeţi tradiţionalul nutremînt. Studentele în teologie Elena Ciora (anul III), Irina Şesan (anul II) şi Simina Radu (anul I), prezintă splendide buchete de garoafe albe şi roşii. Prea Fericitului Patriarh *Justinian*, Dlui Secretar general D. Dogaru şi Inalt Prea Sfinţitului Mitropolit *Nicolae Colan*.

În numele cetăţenilor oraşului Sibiu, înalţii oaspeţi au fost călduros salutaţi de Dl Vice-preşedinte *Victor Molnar*, care a spus următoarele :

*Tovarăşe Secretar General,
Inalţi oaspeţi,*

Vechea cetate a Sibiului primeşte astăzi pe Arhiepiscopul ortodox român de Alba-Iulia şi Sibiu şi Mitropolit al romînilor ortodocşi din Ardeal, Crişana şi Maramureş.

Cu această ocazie, Comitetul Executiv al Sfatului Popular al oraşului de reşedinţă Sibiu şi al Raionului Sibiu, oamenii muncii din oraşul şi raionul Sibiu, vă adresează prin glasul meu un călduros „Bine aţi venit”.

Oamenii muncii din oraşul Sibiu vă cunosc din activitatea culturală rodnică a D-Voastră, desfăşurată încă cu mulţi ani în urmă, în oraşul unde astăzi vă primesc ca Arhiepiscop şi Mitropolit. — Fie ca firul acestei activităţi reluat astăzi aci la Sibiu, să servească la ridicarea bunei stări a poporului muncitor din întreaga noastră ţară, unit în efortul comun pentru construirea unei vieţi noi, pentru înflorirea scumpei noastre patrii Republica Populară Română.

Găsiţi astăzi, în oraşul de reşedinţă Sibiu, cât şi în raionul Sibiu, oamenii muncii aparţinînd minorităţilor naţionale înfrăţiţi în muncă, în activitate culturală cu poporul român, respectîndu-şi reciproc tradiţiile culturale, obiceiurile, luptînd cu dîrzenie în frontul mondial al păcii, împotriva aţîţătorilor la un nou război, împotriva unui nou măcel. Fie ca activitatea D-Voastră ce o veţi desfăşura şi deacum înainte la Sibiu ca Arhiepiscop de Alba-Iulia şi Sibiu şi Mitropolit al Ardealului, Crişanei şi Maramureşului, să contribuie la consolidarea frăţiei între poporul român şi minorităţile naţionale, la frăţia între popoare, la întărirea luptei pentru pace, pace şi înfrăţire pe care întotdeauna aţi propovedit-o.

Oraşul în care multă vreme aţi lucrat, are vechi tradiţii culturale. Aceste tradiţii sînt păstrate, respectate şi pe ele înfloreşte şi continuă cultura nouă care oglindeşte efortul oamenilor muncii, pentru o viaţă nouă, viaţa nouă însăşi, înfrăţirea între popoare şi ura împotriva dezbinării popoarelor, împotriva războiului şi a acelor care-l doresc. Fie ca activitatea Domniei-Voastre şi de aci înainte să contribuie la continuitatea tradiţiilor vechi culturale ale Sibiului şi la înflorirea culturii noi.

Noi vă asigurăm în activitatea ce o veţi depune de tot sprijinul Sfatului Popular al Oraşului şi Raionului Sibiu, pentru ca să facem din ce în ce mai bună, mai frumoasă viaţa tuturor celor ce muncesc.

Cu aceste gânduri, vă întîmpină oamenii muncii de pe locurile unde aţi lucrat şi mai înainte, dorindu-vă ani mulţi de activitate rodnică pusă în slujba păcii şi înfrăţirii între popoare, cu aceste gânduri ei vă doresc din toată inima „Spor la muncă”.

P. C. Vicar arhiepiscopesc Prot. Stavr. *Traian Belasçu*, în numele centrului eparhial, al preoților și credincioșilor din Arhiepiscopia Sibiului, a rostit următorul cuvânt de bineventare:

*Prea Distinși Demnitari ai Țării,
Inalt Prea Sfințite Părinte Nicolae, Mitropolit al
Ardealului,*

Cetatea Sibiului freamătă de bucurie, acum când Inalt Prea Sfinția Voastră pășiți în mare alai de sărbătoare pe pământul scump al Sionului Bisericii Ardelene, — ca Mitropolit al Ardealului.

Prezența Prea Fericirii Sale Patriarhul Justinian al României, prezența Conducătorului Departamentului Cultelor de pe lângă Președinția Consiliului de Miniștri — Domnul Prof. Dumitru Dogaru ca și a tuturor celorlalți oaspeți — ridică pe culmi semnificația și importanța sărbătorii de astăzi.

Inalt Prea Sfințite Stăpîne,

Sibiul, — bătrîna cetate de cultură — Vă este așa de cunoscută — căci doar aici ați petrecut cei mai frumoși ani ai vieții, în calitate de profesor de Noul Testament la Academia de Teologie Andreiană și mai pe urmă ca Rector al acestei Academii.

Acum Vă întoarceți ca Mitropolit al Ardealului.

Vă întoarceți în Sibiul drag inimii Inalt Prea Sfinției Voastre — Vă întoarceți — aș putea spune acasă — pentru a continua opera grea de păstorire și de mîntuire a sufletelor, pentru a continua marile tradiții culturale ale înaintașilor, — tradiții, — cari totdeauna au fost puse în slujba Bisericii și a Neamului — pentru înălțarea morală și socială a poporului dreptcredincios.

Activitatea Inalt Prea Sfinției Voastre ca păstor mîntuitor de suflete — activitatea Inalt Prea Sfinției Voastre atît de complexă pe tărîm cultural și social, lucrările de specialitate — întrate în conștiința și patrimoniul Bisericii și Neamului — toate acestea sînt dovada luminoasă că marele Colegiu Electoral a făcut o alegere fericită în persoana Inalt Prea Sfinției Voastre.

Veți găsi în cuprinsul Arhiepiscopiei Sibiului și al Mitropoliei Ardealului — mulți dintre ucenicii cari au gustat, cari au beneficiat de sfaturile și lecțiile Inalt Prea Sfinției Voastre, cari s-au adăpat din comorile scrisului Inalt Prea Sfinției Voastre.

Această preoțime Vă așteaptă cu dragoste și devotament.

Clerul și credincioșii din cuprinsul Mitropoliei Ardealului sînt mîndri că bunul Dumnezeu le-a dăruit din nou — un Ierarh cărturar — plin de bunătate — chip al blîndeței și smereniei.

Dorim ca scaunul Mitropoliei Ardealului să fie ca totdeauna — Scaunul dreptății și al bucuriei duhovnicești — al păcii și dragostei — ca acest spirit al păcii să dea tuturor răgazul unei munci cu roade sporite.

Acum cînd Vă întîmpinăm — pe pămîntul scump al Sibiului — cu trecutul lui plin de glorie și cu prezentul lui plin de avînt în muncă constructivă, — în numele Consiliului arhiepiscopesc, al clerului de mir și monahal, — al credincioșilor noștri, ținem să Vă asigurăm de credincioșia tuturor în ascultarea îndemnurilor pe cari ni le veți da, ca să slujim Bisericii noastre Ortodoxe Ardelene — și Patriei noastre puternice, frumoasă și bogată — pe care o iubim cu căldură.

Dorim ca prin munca noastră unită să ușurăm sarcinile grele și de răspundere ale Conducătorilor Republicii Populare Romîne.

Ne vom strădui să fim în jurul Inalt Prea Sfinției Voastre — armata spirituală a luptătorilor pentru pace — ca astfel să împlinim testamentul păcii al Mîntuitorului Hristos — pace — după care însetează toate popoarele pămîntului.

Dorim din tot sufletul — cler și credincioși — ca Arhipăstoria Inalt Prea Sfinției Voastre — să fie înscrisă cu litere de aur în paginile istoriei Bisericii ardelene — așa precum istoricii au scris și vor scrie despre marii înaintași ai Inalt Prea Sfinției Voastre Andrei Șaguna și Nicolae Bălan — pînă la plinul de avînt tineresc Mitropolitul Iustin Moisescu care ne-a părăsit atît de curînd.

Fiți binevenit pe pămîntul Sibiului !

Fiți binevenit în Scaunul Mitropolitan al Ardealului, — înconjurat de devotamentul, dragostea și supunerea noastră a tuturor. Cu aceste gînduri și alese simțăminte, Vă întîmpinăm cu tradiționala urare — cu care se întîmpină Arhieriei Domnului Hristos : Intru mulți ani Inalt Prea Sfințite Stăpîne !

Caldelor cuvinte de întîmpinare și urărilor de păstorie rodnică făcute de reprezentanții autorităților locale și de reprezentantul clerului și credincioșilor, le-a răspuns Inalt Prea Sfințitul Mitropolit *Nicolae* al Ardealului. I. P. S. Sa a spus :

*Inalți și Preacinstiți frați,
Iubiții mei fii sufletești,*

Mai întîi, mulțumesc bunului Dumnezeu că ne înseninează cerul, ca să ni se însenineze tot mai mult și sufletele.

În al doilea rînd, Vă mulțumesc din toată inima pentru căldura cu care ați ținut să primiți pe întîistătorii Sfintei noastre Biserici, în frunte cu Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, și pe întîistătorii Statului nostru drag, Republica Populară Romînă, reprezentați prin Domnul Secretar general al Departamentului Cultelor, Dumitru Dogaru.

Inima mea e plină acum de bucurie. Cea dintîi cuvîntare de întîmpinare îmi aduce aminte de ceva foarte duios. Cînd m-am sălășluit la Sibiu pentru întîia oară, ca profesor la Academia Teologică, m-am așezat și la Reuniunea meseriașilor romîni, unde, pînă am putut și pe cît mi-au îngăduit puterile, 6 ani de zile le-am fost președinte și îndrumător în toate cele bune.

Dar în întîmpinarea aceasta călduroasă pe care o faceți astăzi întîistătorilor Bisericii și Statului, eu văd un semn blagoslovit de Dumnezeu ; și anume, văd cît ține clerul și poporul la frăția dintre patria noastră și Biserica noastră.

Rugați-vă, dragii mei, pentru această frăție, ca ea să se întărească din zi în zi tot mai mult și peste dragostea noastră, peste încrederea noastră, peste lupta noastră comună va veni și binecuvîntarea Cerului, iar noi vom fi fericiți și aici pe pămînt și dincolo de moarte.

Vă mulțumesc încă odată pentru călduroasa primire ce ne-ați făcut — și acum, să purcedem la rugăciune.

S-a format apoi un impozant cortegiu, care a străbătut în mașini străzile orașului, îndreptîndu-se spre Catedrala mitropolitană. Clopotele marelui lăcaș de închinare sunau prelung. Mulțimea umplea curtea Catedralei, revărsîndu-se în stradă pînă departe. Se puteau vedea înflorînd în mulțime, ca o grădină de mai, inundată de răsfațul soarelui primăvăratic, pitoreștile costume naționale ale delegațiilor de credincioși din parohiile Araci (satul natal al I. P. S. Mitropolit Nicolae Colan), Săliștea Sibiului, Orașul Stalin-Schei, Mateiaș (Rupea), cu podoabele pe cap care amintesc de împărățiile (vasilisele) bizantine, ș. a., delegații însoțite de preoții parohi cu epitrafilul după gît.

Din mașini coboară rînd pe rînd înalții oaspeți.

În capătul scărilor Catedralei, a apărut impunătorul sobor de vlădici și slujitori bisericești în odăjdii alcătuit din : I. P. S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei, P. S. Episcopi Teofil al Romanului și Hușilor și Valerian al Oradiei, P. S. Arhiereu Teodor Rășinăreanul, P. C. Vicar episcopesc Dr. Gheorghe Lițiu (Arad), P. C. Protopopi stavrofori Dr. Andrei Gîlea, Gheorghe Maior, Ieronim Grovu, Mihail Neagu, Emilian Stoica, Aurel Nanu, P. C. Prof. Dr. Nicolae Neaga, Dr. Nicolae Terchilă, Dr. Dumitru Belu, Prot. Iuliu Man, Prot. P. Boeru, Prot. Ioan Pop, Pr. Aurel Radu și Nicolae Bîrsan, P. C. arhidiacon Dr. Ioan Zăgreanu, C. diaconi Vasile Gîrbu, Iosif

Bolog, Ioan Rizoiu și Constantin Voicu. Prea Fericitul Patriarh Justinian și I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului au fost înveșmîntați în mantii arhieresti, iar apoi au sărutat Sfînta Cruce și Sfînta Evanghelie înfățișate de soborul slujitorilor.

Pătrunzînd în Catedrală, Prea Fericitul Patriarh Justinian a urcat în jețul mitropolitan, iar Dl Secretar general D. Dogaru, I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului și ceilalți oaspeți au luat loc în scaunele și stranele de mai-nainte rînduite fiecăruia.

S-a săvîrșit apoi Sfînta Liturghie arhierască, răspunsurile fiind date de Corul mixt al Catedralei mitropolitane, dirijat de P. C. Preot Gheorghe Șoima, conferențiar universitar.

În afară de înalții oaspeți și reprezentanții autorităților de stat și locale amintiți mai sus, au fost de asemenea prezenți P. C. Vicari eparhiali Alexandru Ionescu și Traian Ghica (București), P. C. Preot Ioan Gagi, directorul Administrației Patriarhale, numeroși Consilieri patriarhali și arhiepiscopesci din București, P. C. Vicari eparhiali Dr. Gh. Cotoșman (Timișoara), I. P. C. Arhim. Dr. Augustin Paul (Oradea), Sabin Truția (Cluj), înconjurați de numeroși consilieri și slujitori ai Eparhiilor respective; delegația Seminarului teologic din Cluj în frunte cu P. C. director Dr. I. Zăgreanu; însoțitori ai P. S. Ierarhi, protopopi și preoți-parohi.

Culte religioase din țara noastră au fost reprezentate prin Eminența Sa Dl János Vásárhely, Episcopul Bisericii Reformate (Cluj), Eminența Sa Dl Kiss Alexa, Episcopul Cultului Unitarian (Cluj), Dl Alfred Herrmann, Vicarul Episcopiei Evanghelice-Luterane C. A. din partea Eminenței Sale Domnului Episcop Dr. Friedrich Müller, împreună cu Dl Dr. Hermann Binder, decanul secției evanghelice a Institutului Teologic Universitar protestant din Cluj, la Sibiu, Părintele Dr. Iosif Nemeček, rectorul Institutului Teologic Universitar romano-catolic din Alba-Iulia din partea Eminenței Sale Episcopul Marton Aron, Dl N. Bădescu din partea cultelor neo-protestante, reprezentantul cultului mozaic din Regiunea Stalin și însoțitorii lor.

Au mai fost de față: P. C. Preoți Moraru și Iuga din Statele Unite ale Americii, Dl Al. Cerna-Rădulescu, consilier de presă al Sfintei Patriarhii, reprezentanți ai AGERPRES, ai radiodifuziunii și cinematografiei.

Din partea familiei Arhipăstorului nostru au participat la solemnități: Dl Gheorghe Colan, Dra prof. Elena Leucă, prof. ing. Octavian Costea, Dionisie Colan și Nicolae Colan.

La sfîrșitul Sfintei Liturghii, Prea Fericitul Patriarh *Justinian* a invitat pe Înalt Prea Sfințitul Mitropolit *Nicolae Colan* să ia loc în jețul arhipăstoresc. După aceea, Dl Secretar general al Departamentului Cultelor de pe lîngă Președinția Consiliului de Miniștri al R. P. R., *Dumitru Dogaru*, a dat citire Decretului Prezidiului Marii Adunări Naționale a Republicii Populare Romîne pentru confirmarea Înalt Prea Sfințitului Nicolae Colan în funcțiunea de Arhiepiscop de Alba Iulia și Sibiu și Mitropolit al Ardealului, iar Prea Sfințitul Episcop Vicar patriarhal Dr. *Antim* Tîrgovișteanul, Secretarul Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Romîne, a citit Gramata patriarhicească de înscăunare. Gramata are următorul cuprins:

JUSTINIAN

Din mila lui Dumnezeu Patriarh al României, Locfiitor al Cezareii Capadochiei, Mitropolit al Ungro-Vlahiei și Arhiepiscop al Bucureștilor

Prea iubitului cler și tuturor dreptcredincioșilor creștini din de Dumnezeu păzita Arhiepiscopie de Alba-Iulia și Sibiu și din Mitropolia Ardealului și tuturor ascultătorilor și cetitorilor acestei patriarhicești GRAMATE, har și pace de la Dumnezeu, Părintele din ceruri, iar de la noi Binecuvîntare Arhierească.

Se cuvine să facem cunoscut că Domnul și Mintuitorul nostru Iisus Hristos a așezat în sfînta Sa Biserică scaune și vrednicii mici și mari și prin trimiterea din ceruri, în chipul limbilor de foc, a Preasfîntului și de viață făcătorului Duh peste sfinții Săi ucenici și apostoli, l-a întărit întru propoveduirea Evangheliei Sale, iar prin punerea mîinilor, într-o neîntre-rupță înlănțuire de la Sfinții apostoli și pînă azi, toți slujitorii Bisericii lui Dumnezeu și păstorii turmei lui Hristos se fac vrednici de a fi părtași ace-lorași daruri și haruri.

Ca un smerit următor al lor, în dregătoria noastră de Patriarh, văzînd că, prin trecerea înalt Prea Sfințitului Mitropolit IUSTIN MOISESCU în scaunul de Arhiepiscop al Iașilor și Mitropolit al Moldovei și Sucevei, a rămas va-cant scaunul de Arhiepiscop de Alba-Iulia și Sibiu și Mitropolit al Ardea-lului, îndemnați fiind noi, de îndatorirea ce avem de a nu lăsa acea Arhie-piscopie lipsită de canonicescul ei cîrmuitor vreme îndelungată, pe temeiul Art. 30, Lit. G. și 130 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bise-ricii Ortodoxe Romîne, am convocat cu adresa noastră nr. 4263 din 8 mai 1957 Colegiul Electoral pentru alegerea noului Arhiepiscop de Alba-Iulia și Sibiu și Mitropolit al Ardealului pe ziua de 23 mai 1957, orele 10 dimi-neața, în sala sinodală din palatul Patriarhiei din București.

Acest colegiu, după săvîrșirea slujbei religioase în paraclisul Sfintei Patriarhii, a ales pe Prea Sfinția Sa NICOLAE COLAN Episcopul Clujului, care s-a arătat vrednic de această chemare prin activitatea depusă mai înîti ca Profesor de Teologie și ales cărturar al Bisericii noastre, după aceea ca Episcop al Eparhiei Clujului, unde a dat dovadă de neclintită dragoste pentru turma încredințată păstoriei sale stînd în mijlocul ei, împlinindu-și cu rîvnă neobosită îndatoririle sale episcopești încununute cu frumoasă con-tribuție și activitate în consolidarea istoricului act al Reîntregirii Bisericii Ortodoxe Romîne din Transilvania. Sfîntul Sinod, potrivit Art. 10, 130 și 131 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Ro-mîne, examinînd această alegere și făcînd cercetarea canonică a celui ales în ședința sa din 23 mai 1957 și găsind că alegerea Prea Sfințitului Episcop NICOLAE COLAN în scaunul vacant de Arhiepiscop de Alba-Iulia și Sibiu

și Mitropolit al Ardealului este făcută cu păzirea tuturor formelor canonice și legale, a întărit-o prin hotărîrea sa. În urma mijlocirii Sfîntului Sinod cu adresa nr. 5480/1957, și la recomandarea Departamentului Cultelor, Guvernul Republicii Populare Romîne, și Președintele Prezidiului Marii Adunări Naționale a Republicii Populare Romîne Dr. Petru Groza prin Decretul nr. 246 din 24 mai 1957, a confirmat această alegere. După ce s-au săvîrșit toate acestea, s-a făcut noului ales cuvenita investitură în ziua de 25 mai 1957 în Sala Sinodală a Palatului Patriarhiei din București, cînd i s-a înmînat de către Conducătorul Departamentului Cultelor, Decretul de confirmare, iar de Noi, Cîrja Arhipăstorească, de față fiind membrii Sinodului Permanent al Bisericii Ortodoxe Romîne, înalții dregători ai Statului, reprezentanți ai clerului și credincioșilor.

Pe temeiul celor arătate mai sus, al sfîntelor canoane și al prevederilor cuprinse în art. 131 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Romîne, Noi emitem această GRAMATA Patriarhicească și dăm alesului Arhiepiscop și Mitropolit, Inalt Prea Sfinției Sale NICOLAE COLAN, împuternicire canonică de păstorire ca Arhiepiscop al de Dumnezeu pázilei Arhiepiscopii de Alba-Iulia și Sibiu și Mitropolit al Ardealului, cu toate orașele și satele care țin azi și vor ține și în viitor de această sfîntă Arhiepiscopie, drept mărturie, că Inalt Prea Sfinția Sa, dobîndind jurisdicțiunea de Arhiepiscop și Mitropolit, are darul și puterea de a așeza, după rînduielile Sfintei noastre Biserici Dreptmăritoare de răsărit și după legile țării : citești, cîntărești, ipodiaconi, diaconi, preoți și protopopi la toate Bisericile din Arhiepiscopia Inalt Prea Sfinției Sale, egumeni și starești la Mănăstiri ; și a face toate cîte i se cuvin ca ierarh, spre zidirea duhovnicească a turmei sale. Din parte-i așteptăm cinstire și ascultare către autoritatea Bisericească și îndeosebi către Sfîntul Sinod al Sfintei Biserici Ortodoxe Romîne. Mai ales punem nădejde în înțelepciunea sa pămîntească și în dragostea către turma sa, făcîndu-se tuturor pildă și călăuză neobosită în lucrarea de păstrare și întărire a dreptei credințe și a predaniilor Bisericii noastre străbune, reîntregite. Așa dar, tuturor din cinul preoțesc și călugăresc precum și tuturor dreptcredincioșilor romîni ardeleni din de Dumnezeu pázita Arhiepiscopie de Alba-Iulia și Sibiu le recomandăm cu toată căldura și dragostea pe Inalt Prea Sfinția Sa Arhiepiscopul și Mitropolitul NICOLAE COLAN, de chiriarh iubit al lor, pe care să-l cinstească plecîndu-i-se cu toată voia și arătîndu-i în toate împrejurările supunere și ascultare, ca fii sufletești, primindu-L și cinstindu-L ca pe Arhipăstorul, Invățătorul și Cîrmuitorul lor duhovnicesc, care este următor Sfinților Apostoli ai Domnului și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos. Drept aceea, recomandăm tuturor să stăruie și de acum înainte în rîvna sfîntă de înfrățire și desăvîrșită unire sub bolta aceleiași Biserici ocrotitoare a neamului romînesc și în fața aceluiași al-

tar, pentru agonisirea mîntuirii și pentru viețuirea în pace și bună înțelegere, ca fii adevărați, ce cred cu statornicie „Intr-una, Sfîntă, Sobornicească și Apostolească Biserică”. Și astfel, împreună cu un cuget și cu o inimă să preamărim toți romîinii dreptcredincioși pe Tatăl, pe Fiul și pe Sfîntul Duh, Treimea Cea de o Ființă și Nedespărțită, acum și pururea și în vecii vecilor.
A M I N.

† JUSTINIAN

Patriarhul Romîniei

*Dată în reședința noastră din București,
astăzi 25 mai, anul mîntuirii una mie nouă
sute cinci zeci și șapte.*

A luat apoi cuvîntul Prea Fericitul Patriarh *Justinian*, care a rostit următoarea cuvîntare :

*Prea Venerați Membrii ai Sfîntului Sinod,
Domnule Secretar General al Departamentului Cultelor,
Onorată asistență,*

Ne aflăm iarăși în fața sfîntului altar al minunatei Catedrale ortodoxe a Sibiului, de astă dată pentru a întări în jețul vlădicesc al Mitropoliei Ardealului pe Înalt Prea Sfinția Sa Nicolae Colan, episcopul de pînă ieri al Vadului, Feleacului și Clujului.

Sînt fericit văzînd înseninarea care vă învăluie în ceasul acesta sufletele și tresaltă de bucurie inima mea, simțind cum se revarsă iubirea norodului dreptcredincios din aceste locuri, spre arhipăstorul cel nou al Mitropoliei ortodoxe din Sibiu.

Înalt Prea Sfinția Sa, Părintele Mitropolit Nicolae Colan, nu este un om nou pentru obștea pravoslavnică din această parte a țării. Preoțimea din satele și orașele Transilvaniei și tot ce este suflare romînească în această „Țară de dincoace de munți”, cunosc pe noul Mitropolit al Ardealului din vremea în care anii nu cernuseră peste chipul său fulgii lor de nea.

Ardelean prin naștere, Înalt Prea Sfinția Sa, Părintele Mitropolit Nicolae Colan, este un sibian autentic, atît prin formațiunea sa spirituală, cît și prin începuturile activității sale publice, desfășurată aci vreme de aproape douăzeci de ani, alături de alți douăzeci de ani dăruîți conducerii treburilor bisericești din Eparhia Clujului. Ale tale, dintru ale tale, ție îți aducem Ardealule, și-l așezăm în strana arhipăstorească a acestei Mitropolii, pe cel mai bun ierarh dintre fiii pămîntului tău !

Striga-voi, drept aceea, din adîncul inimii mele : Bucură-te preoțime ortodoxă a Transilvaniei ; bucurați-vă mucenici ai cre-

dinței străbune, îngropați sub glia sfântă a acestor locuri ; bucurați-vă și voi Ierarhi din trecut, care ați păstorit turma dreptcredincioasă din cuprinsul Arhiepiscopiei de Alba-Iulia și Sibiu ; bucurați-Vă, iubiții mei frați, că iată Domnul vă trimite acum cîrmuitor întru cele bisericești, un vlădică luminat de slova cărților, cu arvună bogată în munca de chivernisire episcopală și întărit pentru luptă prin încercările grele pe care soarta i le-a scos în cale ! Bucurați-vă, — și iarăși zic, bucurați-vă !

Onorată asistență,

Istoria vieții religioase și bisericești a Transilvaniei care este numai un capitol din marea frescă a pătimirilor neamului nostru, pune în lumină adevărul că Ortodoxia constituie fermentul primordial și decisiv al modului nostru de viață, în mijlocul altor popoare, iar Biserica acestei credințe este vatra caldă și primitoare, în jurul căreia s-au dezvoltat atîtea lucruri cu care ne mîndrim în trecutul nostru.

De cînd Providența ne-a așezat în aceste locuri, n-am purtat niciodată lupte de cucerire, mînați de setea de a înrobi țări și popoare străine, ci apăratu-ne-am totdeauna „sărăcia și nevoile și neamul”. Ne-am închinat lui Dumnezeu, în sărăcăcioase bisericuțe de lemn, care ne-au fost de atîtea ori pîrjolate și călcate în picioare. Le-am refăcut totdeauna cu însuflețire și trudă, siguri pe adevărul că orice luptă curată va fi încununată pînă la urmă de biruință. Biruința noastră a venit tîrziu, dar luptele din trecut ne-au călit ființa națională și ne-au împodobit sufletul cu vestmîntul unei filozofii, din care se desprind înalte reguli de viață socială, precum : iubirea aproapelui, cultul muncii creatoare și respectul pentru convingerile religioase ale altor neamuri.

Mitropolitul de astăzi al Ardealului a închinat cîndva un frumos imn Ortodoxiei noastre românești, spunînd că „ea este credința care a mîngăiat, a întărit și a luminat drumul vieții înaintașilor noștri, ajutîndu-le să străbată victorioși prin atîtea cumplite izbeliști ale istoriei și să-și deschidă zăriști senine către fericirea vieții de dincoace și a celei de dincolo... Ea ne-a durat locașurile sfinte, mănăstirile și bisericile care împodobesc pămîntul românesc de la o margine la alta a Țării, întinzînd pe pereții lor pînza învățătoare a chipurilor de sfinți, mărturisitori și mucenici ai lui Hristos și ai demnității neamului” (Medalioane, p. 37—38).

Cel care a conturat atîta de frumos chipul și rosturile Ortodoxiei noastre, va ști să o și slujească de aci înainte, din locul

înalț în care a fost așezat, pentru a face din ea, și acum, merindea spirituală a multimilor credincioase din aceste locuri.

Pe drumul acestei misiuni sfinte, străduințele Mitropolitului de astăzi al Ardealului vor fi luminate și inspirate de toți vrednicii săi înaintași, care au păstorit la Alba-Iulia și Sibiu, cu frică de Dumnezeu și caldă iubire față de neam. Lumini și inspirații îi vor veni, mai ales, de la dascălul din tinerețe și duhovnicul de totdeauna al Inalt Prea Sfinției Sale, ierarhul cărturar Nicolae Bălan, omul de știință teologică, luptătorul pentru organizarea Bisericii românești, după primul război mondial, pe baza principiilor Statutului Organic Șagunian, inițiatorul „Frăției Ortodoxe Române” și creatorul așa-numitei „școale de la Sibiu”, din care s-au ridicat vlădici, profesori universitari, duhovnici, predicatori și misionari bine cunoscuți în tot cuprinsul țării.

Inalt Prea Sfințite Părinte Mitropolit Nicolae,

Cel care V-a fost dascăl și părinte — și care a stărețit peste această Mitropolie vreme de treizeci și cinci de ani, a fost totdeauna urmărit de părerea de rău că și-a părăsit catedra universitară pe care o deținea la Academia Teologică din acest oraș, și spunea mereu : „Eu tot profesor am rămas !”

Mulți din cei care Vă sînt apropiați povestesc același lucru și despre Inalt Prea Sfinția Voastră. Vă stăpînește părerea de rău că nu mai sînteți dascăl, pentru a fi putut continua acea nobile muncă din tinerețe, de exeget al Sfințelor Scripturi și îndrumător spiritual al celor ce se pregăteau pentru îmbrățișarea misiunii preoțești.

Psihologia aceasta a Inalt Prea Sfinției Voastre mă bucură și mă obligă. Mă bucură, întrucît vădește din partea Inalt Prea Sfinției Voastre o pasiune curată pentru un stil de activitate, care înalță pe om și-l face vrednic de prețuirea și respectul altora. Și mă obligă, întrucît Vă așteaptă la Sibiu, chiar pe tărîmul acestei munci didactice, o serie de răspunderi grele, privind tocmai pregătirea preoției noastre de mîine în Institutul Teologic de aici, fapt pentru care socotesc necesare unele precizări.

În Statul Român de astăzi, Biserica Ortodoxă Română își pregătește singură cadrele viitorilor ei slujitori, în virtutea unor drepturi constituționale garantate tuturor cultelor religioase din țară. Seminariile și Institutele Teologice au — în concepția Noastră — două înalte meniri : „întîia, să promoveze știința teologică, să adîncească și să sporească conținutul disciplinelor

sacre ; a doua, să făurească suflete noi, să dăltuiască conștiințe creștine, să nască personalități integrale, caractere tari — luminate de știință și încălzite de focul entuziasmului religios, — gata să se dăruiască fără rezerve pentru slujirea lui Hristos și a Bisericii Sale în această lume” (din cuvîntarea inaugurală a cursurilor la Institutul Teologic din București, octombrie 1956).

Drept urmare, școlile noastre teologice trebuie să realizeze acea desăvîrșită sinteză dintre științele sacre și viața religioasă, care să ne dea un cler luminat, ancorat în realitățile vieții. Teoria turnului de fildeș, a savantului care face știință pentru știință, ca și a literatului care face artă pentru artă, desprins și unul și altul de realitățile vieții, constituie o formulă depășită de vreme și izgonită astăzi de pe tărîmul oricărei munci creatoare. Cu atît mai mult, formula aceasta nu trebuie să-și afle loc într-o școală teologică, a cărei menire esențială este aceea de a pregăti slujitori luminați, însuflețiți de crezul înnoirii vieții morale a credincioșilor lor, pe baza principiilor divine din Evanghelia Mîntuitorului nostru Iisus Hristos. Ei trebuie să fie însuflețiți de duhul adevăratului apostolat al păcii, frăției, iubirii și buneîntelegeri între toți oamenii — fiii aceluiași Dumnezeu.

Ca Mitropolit al Ardealului, veți fi conducătorul direct al Institutului Teologic din acest oraș de reședință chîrîiarhală. Nu veți mai profesa de acum o disciplină oarecare, de la înălțimea unei catedre universitare, precum ați făcut-o aci odinioară. Dar de la înălțimea jețului arhieresc la care V-a chemat vrerea lui Dumnezeu și dragostea oamenilor, Vă este dat să priveghiați ca Institutul acesta să-și îndeplinească îndatoririle sale didactice și educative, în așa chip, încît să dea un cler pătruns de frumusețea misiunii preoțești, în inima căruia să ardă cea mai curată iubire pentru Biserica Ortodoxă și scumpa noastră Patrie.

Știu că V-a stăpînit această preocupare cu mult înainte ca Înalt Prea Sfinția Voastră înșivă să primiți Sfînta Taină a preoției, și — ridicînd încă de pe atunci problema pregătirii clerului în lumina trebuințelor de azi, V-ați întrebat ce trebuie să aleagă acesta, între „Molitvelnic și Evanghelie”. În inima preotului ortodox, aceste două instrumente de muncă și inspirație vor fi prețuite și folosite în măsură egală, — cel dintîi pecetluind viața credincioșilor săi cu mirul sfînt al celei mai curate ortodoxii tradiționale, iar cel de-al doilea luminîndu-le cu mireasma dumnezeiască a autorului ei.

Se spune că „cea mai durabilă și cea mai universal accesibilă carte pe care o poate scrie cineva, este fără îndoială însăși cartea vieții sale” (Medalioane, p. 8).

Pentru tot ceea ce Vă așteaptă la Sibiu ca arhiepiscop și conducător direct al Institutului Teologic, — în numele Sfântului Sinod și al meu personal, — rog pe Atotmilostivul Dumnezeu să Vă ajute, ca cele din urmă pagini din cartea vieții Înalt Prea Sfinției Voastre să fie tot așa de bogate în roade duhovnicești și tot așa de luminoase, precum sînt paginile pe care le-ați scris pînă acum — călăuzind mai departe pe toți păstoriții Înalt Prea Sfinției Voastre, pe drumul colaborării și bune înțelegeri cu toți cei de alt neam și altă credință, pe drumul păcii și al muncii de înflorire a scumpei noastre Patrii — Republica Populară Romînă.

Așa să Vă ajute Dumnezeu.

Di Secretar general al Departamentului Cultelor, D. Dogaru, a exprimat noului Mitropolit al Ardealului felicitările Guvernului Republicii Populare Romîne, urîndu-i arhipăstorie rodnică și îndelungată. Dsa a spus următoarele :

*Venerabili Ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Romîne,
Stimați Conducători și reprezentanți ai Cultelor din
țara noastră,
Onorată asistență,*

Iau parte la această festivitate bisericească, în calitate de conducător al Departamentului Cultelor de pe lîngă Consiliul de Miniștri al Republicii Populare Romîne, pentru a felicita Biserica Ortodoxă și pe slujitorii ei din Ardeal cu prilejul instalării Înalt Prea Sfinției Sale Nicolae Colan în scaunul de Arhiepiscop de Alba-Iulia și Sibiu și de Mitropolit al Ardealului.

Instalarea unui nou cîrmuitor în fruntea Bisericii Ortodoxe din Ardeal și întrunirea sărbătorească a reprezentanților clerului și credincioșilor ei în acest vechi centru bisericesc și cultural care este orașul Sibiu, constituie pentru toți, pe lîngă un prilej bine venit de evocări istorice, și un prilej de gînduri și angajamente pentru viitor.

Se cuvine ca din trecut să fie amintite toate acele inițiative și fapte, prin care unii clerici sau ierarhi au căutat să înțeleagă năzuințele de mai bine ale poporului, din sînul căruia ei înșiși s-au ridicat, urmîndu-l în lupta sa pentru libertate, independență și propășire.

De asemenea, este de folos să ne aducem aminte, în astfel de momente și întîlniri, de toți ierarhii și preoții ortodocși care au

știut să-și călăuzească credincioșii pe linia cultivării bunelor raporturi cu minoritățile naționale conlocuitoare și cu credincioșii celorlalte culte religioase, precum și de toți conducătorii și clerici celorlalte culte care au mers, spre cinstea lor, pe același drum de înțelegere între toți fiii acestor locuri, indiferent de limba și credința lor.

Datorită hotărîrii neclintite cu care poporul nostru muncitor veghează asupra libertății sale, toți cetățenii Patriei noastre se bucură azi de condiții prielnice pentru îndeplinirea năzuințelor obștești spre o viață socială descătușată de orice asuprire și vrajbă. Pentru toți care au o credință religioasă le sînt garantate condițiile necesare libertății de cult.

Regimul nostru de democrație populară asigură, de asemenea, deplină libertate pentru toate minoritățile naționale conlocuitoare și le ajută efectiv pentru a se dezvolta potrivit cu tradițiile și particularitățile lor specifice. Poporul muncitor din țara noastră a urmărit cu deosebită satisfacție, activitatea majorității conducătorilor și clericilor tuturor cultelor, pusă în slujba bunelor raporturi reciproce între poporul român și minoritățile naționale și a înlăturării urei confesionale dintre cultele din țara noastră. Prezența aci a aproape tuturor reprezentanților cultelor, de diferite naționalități este tocmai semnul acestei activități.

Gîndurile exprimate de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae Colan în fața Colegiului Electoral Bisericesc, în ziua cînd a fost ales în acest post de mare răspundere, și în fața Sinodului Permanent, în ziua cînd a primit investitura, ca și încrederea și dragostea cu care a fost întîmpinat de reprezentanții clerului și credincioșilor ardeleni, ne îndreptătesc speranța că Înalt Prea Sfinția Sa își va pune toată pregătirea cărturărească, experiența și puterea sa de muncă atît în slujba Bisericii, cît și în slujba Patriei și a păcii în toată lumea.

Înalt Prea Sfințite Mitropolit al Ardealului,

V-a chemat în acest post de Arhiepiscop și Mitropolit încrederea pe care V-au acordat-o membrii Colegiului Electoral Bisericesc.

Veți găsi și în trecutul Bisericii Ortodoxe din Ardeal destule pilde vrednice de urmat. Dar, mai ales, veți găsi azi în credincioșii Dvs. o neîncetată sete de pace, de muncă rodnică și de înfrățire. Dorința lor este ca Înalt Prea Sfinția Voastră să cinstiți scaunul de Arhiepiscop de Alba-Iulia și Sibiu și de Mitropolit al

Ardealului, călăuzindu-i pe acest drum al binelui, al bunelor raporturi cu toate celelalte culte, al păcii și al înfloririi vieții noi pentru care ei muncesc cu toate forțele lor.

Impărtășind aceste dorințe și speranțe pe care toți le manifestă astăzi, vă felicit pentru cinstea de care v-ați învrednicit și vă urez o activitate cât mai bogată, pusă în slujba Bisericii Ortodoxe Române și în slujba scumpei noastre Patrii, Republica Populară Română.

Înalt Prea Sfințitul Mitropolit *Iustin* al Moldovei și Sucevei și-a luat un mișcător rămas bun de la clerul și credincioșii Mitropoliei Ardealului, pe care i-a păstorit ca Arhiepiscop și Mitropolit și apoi ca Locțiitor de Mitropolit (ianuarie—mai a. c.), dînd citire totodată scrisorii de felicitare trimisă de Domnul Dr. *Petru Groza*, Președintele Prezidiului Marii Adunări Naționale a Republicii Populare Române. I. P. S. Sa a spus următoarele:

De zeci de ani, Ardealul era obișnuit cu prezența Domnului Dr. *Petru Groza* la toate actele mari ale acestui centru bisericesc din țara noastră. În ultimii zece ani, Domnul Dr. *Petru Groza* a fost prezent neîncetat atît la marile acte de transformare a vieții obștești în statul nostru, cît și la actele mari din viața Sfintei noastre Biserici.

Iată, însă, că de astădată, Domnia Sa s-a văzut silit, împotriva voinței sale, să rămîină la București. Deși este cu sănătatea restabilită, medicii nu i-au îngăduit să facă efortul de-a se afla acum în mijlocul nostru. Totuși, Domnia Sa a ținut să fie prezent astăzi la Sibiu printr-un cuvînt pe care îl adresează clerului și credincioșilor din această cetate de scaun a Mitropoliei ardelene prin mine, cu prilejul înscăunării Înalt Prea Sfințitului Mitropolit *Nicolae Colan*, în scaunul arhipăstoresc de-aci.

În cursul zilei de ieri, am primit de la Domnul Dr. *Petru Groza*, Președintele Prezidiului Marii Adunări Naționale a Republicii Populare Române, următoarea scrisoare:

R. P. R.

Prezidiul Marii Adunării Naționale

Cab. Președintelui

București, 25 mai

*Înalt Prea Sf. Sale Dr. Iustin Moisesescu,
Mitropolit al Moldovei*

S i b i u

Încă sub regim de reconvalescență, primind invitația și neputînd participa la sărbătorirea care unește în unanimitate în sufletele credincioșii și clerul ortodox din Arhiepiscopia Română de Alba-Iulia și Sibiu pentru a cînta

Osanalele noului păstor, Înalt Prea Sfinția Sa Arhiepiscopul și Mitropolitul Nicolae Colan, trimit călduroase urări de bună și îndelungată păstorire.

Îi doresc rodnică și pilduitoare muncă de îndrumare a credincioșilor, spre întărirea și înflorirea neîncetată a patriei noastre scumpe, spre zidirea unei vieți fericite pentru poporul român, spre o frățască conviețuire cu credincioșii altor culte și cu naționalitățile conlocuitoare. Toate acestea și pentru a întări pacea în lume, între popoare, către care trebuie să năzuim cu toții, cu întreagă vrerea noastră.

Rog pe Înalt Prea Sfinția Sa Dr. Iustin Moiescu ca în clipa când cedează scaunul acestei Mitropolii, pe care l-a cinstit cu scurta dar vrednică sa păstorire, să transmită succesorului său sentimentul meu de totală încredere în înțelepciunea sa, râvna și iubirea sa de poporul din care s-a născut.

Păstorul nou venit a trăit din tinerețe în climatul tradițiilor bisericii noastre strămoșești, consfințite de marele Andrei Șaguna, desfășurându-și activitatea alături de regretatul Mitropolit Nicolae Bălan, demn urmaș al marelui său antecesor.

Din tinerețe, timp de jumătate de secol cât s-a scurs până acum, activitatea Înalt Prea Sfinției Sale Nicolae Colan s-a împletit cu marile cotituri din viața poporului nostru cu năzuințele contemporanilor săi încadrați în zbuciumul și lupta acestui popor.

Ca unul din contemporanii Înalt Prea Sfinției Sale, de care mă leagă nu numai amintirile comune ale trecutului, dar și năzuințele de a ajuta poporul nostru să-și croiască drumul unei vieți noi în cadrul realităților mari ale prezentului pe plan național și internațional, sînt deplin încrezător în activitatea sa viitoare.

Cuvintele rostite cu prilejul alegerii sale deunăzi în Adunarea Națională Bisericească, podoabă ale înțelepciunii și înțelegerii acestor realități și pe care le-am ascultat cu multă luare aminte, aruncă dîra de lumină asupra bunelor fapte pe care le va săvîrși și care vor întregi viața sa pilduitoare de pînă acum și constituie și ele o cheazășie a noilor sale realizări în slujba credincioșilor și poporului nostru.

Cu aceste gînduri mă încadrez cu dragoste în șirul nesfîrșit al celor, care îl serbează, urîndu-i tradiționalul „La mulți ani”.

Dr. PETRU GROZA

Iubiți credincioși,

Aducîndu-vă la cunoștință conținutul scrisorii Domnului Președinte al Prezidiului Marii Adunări Naționale a Republicii Populare Romîne, îngăduiți-mi și mie, ca fost întîistătător al acestei de Dumnezeu păzite Arhiepiscopii, să fac urmașului meu cele mai calde urări de îndelungată și rodnică păstorire în Eparhia Sibiului și în Mitropolia Ardealului.

Am săvîrșit, iubiții mei, în această luminată zi, cea din urmă Sfîntă Liturghie ca Mitropolit al Ardealului. Incetîndu-mi activitatea în acest scaun arhipăstoresc, cuvînt de despărțire nu vă grăiesc. În scurta mea activitate în această parte a țării, m-am legat strîns de Ardealul nostru scump. Cum voi putea uita vreodată mulțimile acestea de credincioși, care se pot întîlni nu numai în Catedrala din Sibiu, ci și în bisericile celorlalte orașe și sate, pe unde am avut prilej să umblu ? Cum voi putea uita evlavia înțeleaptă a credincioșilor ardeleni ? Cum voi putea uita hărnicia, priceperea și mai ales dragostea de patrie a ardelenilor ? Cum voi putea uita rîvna cu care credincioșii noștri din această parte a țării se arătau totdeauna dispuși să ne asculte glasul, nu numai cînd îi povățuiam în problemele noastre bisericești, ci și atunci cînd îi îndemnam să contribuie cu toate puterile lor la propășirea și întărirea scumpei noastre patrii ? Cum voi putea uita rîvna cu care clericii și credincioșii ortodocși din Ardeal dădeau bucuros mîinile cu credincioșii și slujitorii celorlalte culte, strîngînd rîndurile în lupta nobilă și frumoasă pentru apărarea păcii ?

De aceea, părăsind Ardealul, voi avea pururea în rugăciunile mele pe credincioșii și slujitorii Bisericii de-aici.

În noua mea reședință din capitala Moldovei, alături de chipurile lui Varlaam și Dosoftei, se găsesc și chipurile Mitropoliților ardeleni Andrei Șaguna și Nicolae Bălan.

Sînt încredințat că noul Arhipăstor al Arhiepiscopiei de Alba-Iulia și Sibiu mă va primi și în viitor cu bucurie ca oaspe, spre a săvîrși împreună, din cînd în cînd, Sfînta și dumnezeiasca Liturghie la acest altar atît de scump inimii mele.

Indemnîndu-vă să dați noului Arhipăstor aceeași ascultare pe care mi-ați dat-o mie, Vă împărtășesc tuturor arhiereshi binecuvîntări.

În numele clerului și credincioșilor Bisericii ardeleni, noul nostru Arhipăstor a fost salutat de Prea Sfințitul Episcop Valerian al Oradiei. P. S. Sa a spus următoarele :

*Prea Fericite Părinte Patriarh,
Inalt Prea Sfințite Nicolae al Ardealului,
Inalt Prea Sfințiți și Prea Sfințiți Părinți,
Domnule Secretar General,
Onorați oaspeți și iubiți creștini,*

După orînduirea Inalt Prea Sfințitului Iustin ca Mitropolit al Moldovei și Sucevei, chemarea Vlădicului de la Cluj în scaunul

de Întîistătător al Mitropoliei Ardealului înseamnă o încununare a îndelungaților săi ani de slujire a Sfintei noastre Biserici.

Prin glasul Nostru, de Episcop sufragane, Vă întîmpinăm, Înalt Prea Sfințite, Ierarhia, clerul și norodul dreptmăritor din Maramureșul și Făgărașul Descălicătorilor, din Țara Crișurilor și pînă în Țara Bîrsei, din Țara Ogocei și pînă la Ținutul Moților, din Țara Oașului și pînă la Alba-Iulia, de pe Valea Oltului și a Mureșului, de pe Văile Someșelor și Tîrnavelor, de la colinele Apusenilor și pînă la umbra Carpaților, din orașele de vlădicești scaune Clujul și Oradea și din cetatea metropolitană a Sibiului.

Luînd sfîrșit prea timpuria văduvie a Mitropoliei noastre, Vă întîmpinăm cu florile de cîmp ale bucuriei curate și cu stîlpările înmugurite ale nădejdlor ce ni le punem în Înalt Prea Sfinția Voastră. Bunul Dumnezeu V-a blagoslovit cu daruri bogate, care constituie o cheazăsie că veți duce mai departe pilda înaintașilor în scaun, dintre care unii au fost adevărați luceferi ai gîndirii, ai simțirii și ai lucrării Ortodoxiei transilvănene.

În clipa de față, sînteți Nestorul Ierarhiei ardelene, înconjurat de cuvenita cinstire a Episcopilor sufragani, cari totdeauna vor sta gata să Vă sprijine, în chip sinodal, spre săvîrșirea multelor pliniri pe care le așteaptă Arhipăstoria, păstoria și păstoriții, Biserica și Patria, de la Înalt Prea Sfinția Voastră.

Ca semn al prețuirii istoricului act al Reîntregirii Bisericii Ortodoxe Romîne din Ardeal și ca pios omagiu mucenicilor Ortodoxiei ardelene și memoriei Mitropolitului Nicolae Bălan, toți așteptăm de la Înalt Prea Sfinția Voastră să obläduiți, cu neadormită grijă de grădinar sufletesc, vlăstarul cel făgăduielnic al dragostei între frații regăsiți în aceeași strănă, la inima iubitoare a aceleiași Biserici-Mame.

Dintre nestematele care împodobesc diadema de pe fruntea Mitropoliei Ardealului, două dintre ele se bucură de osebită prețuire din partea ortodoxiei ardelene: Institutul Teologic Universitar — urmaș al gloriosului „Andreian” și presa teologică și bisericească metropolitană — purtătoare a tradițiilor „Telegrafului Român”. Aflîndu-Vă în scaunul multor înaintași cărturari — și chiar Înalt Prea Sfinția Voastră fiind, odinioară, dascăl de teologie — este firească nădejdea noastră că veți da o nouă strălucire acestor pietre prețioase, cu lumină revărsată și primită, deopotrivă, în toate și din toate Eparhiile ardelene. Sîntem siguri că — părinte și dascăl — îi veți îndruma pe dascăli și învățăcei, sfințiți slujitori și purtători de condei, a-și face un adevărat crez

din însușirea și semănarea cuvîntului adevărului, spre slava lui Dumnezeu și a Sfintei Sale Biserici, spre mîntuirea credincioșilor, spre fericirea obștească și înflorirea Patriei noastre iubite, Republica Populară Romînă. În acest chip, atît cei ce vor împărtăși, cît și cei ce vor primi cuvîntul teologiei ortodoxe ardelene, se vor învrednici, neîncetat, de meritele și răsplătirile făgăduite la Proorocul, care zice : „*Și cei înțelepți vor străluci ca strălucirea soarelui, iar cei ce vor fi îndrumați pe mulți pe calea dreptății, vor fi ca stelele, în vecii vecilor*”. (Daniil 12, 3).

Unul din cei mai iluștri înaintași în scaun, ai alesului de azi, a fost Mitropolitul Andrei Șaguna, care a știut să țină seama de năzuințele de perspectivă istorică ale poporului.

Iată pentru ce făgăduim Înalt Prea Sfinției Voastre, să Vă stăm alături, cu toată virtutea, întru promovarea — în rîndurile clerului și norodului credincios — a spiritului dragostei de patrie și popor, a spiritului înțelegerii și sprijinirii idealurilor înaintate pe cari ni le pune în față istoria.

Vedem în aceasta o chemare explicită a Evangheliei lui Hristos, Dumnezeu și omul.

Vedem în aceasta, Înalt Prea Sfințite, o chemare a însăși poziției curajoase de pe care ați scris, odinioară, lucrarea „Creștinismul și sclavia”.

Proverbialul tact al Înalt Prea Sfinției Voastre stă cheazășie că ne veți sta pildă și îndemn pentru strîngerea legăturilor de creștinească, umanitară și patriotică frățietate între poporul romîn și neamurile conviețuitoare, întru buna înțelegere cu celelalte culte. Veghea neadormită a noastră, a tuturor, va împiedeca pe cel viclean să arunce neghina vrajbei pe ogorul noilor și generoaselor împliniri din Ardeal și din întreaga țară.

Fiți sigur, Înalt Prea Sfințite, că pentru ostenele de semănător al bunei voini și al dragostei creștinești, veți fi răsplătit cu roade bogate, de Dumnezeuul iubirii.

În sfîrșit, Ierarhii, clerul și norodul credincios își exprimă încrederea că noul Mitropolit al Ardealului va fi unul din cei mai consecvenți evanghelizatori ai păcii și prieteniei între popoare, cauză pentru care — pentru întâia oară în istorie — se înmănușează strădaniilor și eforturilor conștiente ale întregii omeniri. Niciodată, în curgerea vremurilor, Ortodoxia n-a rîvnit la amestec sau dominație în rosturile seculare. „*Impărăția Mea nu-i din lumea aceasta*” a spus Mîntuitorul (Ioan 18, 36). Dar Ortodoxia n-a înțeles nicidecum că aceasta trebuie să însemneze o izolare de des-

tinele omenirii, în sînul căreia Biserica își împlinește mîntuitoarea ei lucrare. O atitudine de expectativă față de soarta păcii și a războiului, ar fi urgisită de Dumnezeu, ar fi osîndită de oameni, ar sluji, în fapt, scopurile înrobitorilor de popoare, cari — cum spune Psalmistul — „*nu grăiesc de pace, ci răutăți plănuiesc în inima lor*” (34,20).

Rațiunea lucidă, interesele noastre sociale și naționale, trecutul nostru istoric, perspectivele noastre de viitor și însăși preceptele scripturistice, ne învață că „*Domnul păcii*” ne va dărui cu pace numai dacă vom și osteni pentru ea, meritînd-o clipă cu clipă, că pacea poate fi zidită numai pe temelia de granit a prieteniei popoarelor. Este drept că spiritul universalist al Evangheliei lui Hristos ne poruncește să iubim la fel toate popoarele. Și așa le și iubim. Ne bucurăm de bucuriile lor, suferim la suferințele lor. Dar — mai înainte de toate — însăși logica ne poruncește să adîncim prietenia dintre țările frăției de idealuri înaintate, în frunte cu marea noastră vecină, aliată și prietenă de la Răsărit. La cultivarea acestei prietenii Vă chiamă, Inalt Prea Sfințite, nu numai propria conștiință de Ierarh și de cetățean devotat Evangheliei și Patriei, ci și un întreg șirag de înaintași în scaun, din vremile de grea cumpănă — ca Sofronie și Longhin, ca Ilie Iorest și Sava Brancovici — în afară de protopopii și preoții Scheiului și de alți nenumărați sfințiți slujitori ai Ortodoxiei ardelene — cari la sufletul poporului frate și la inima pravoslavniciei Biserici surori au găsit, de-a lungul veacurilor, înțelegere, mîngăiere și ajutorare.

Sprîjinindu-Vă, Inalt Prea Sfințite, în lucrarea de cimentare, alături de întregul popor, a puternicei și optimistei prietenii dintre țările ce-și clădesc viața pe temeliile dreptății, vom face din această prietenie scut și armă tare de apărare a păcii și a comorilor noastre de cuget, simțire și faptă.

Făcîndu-Vă dară, Inalt Prea Sfințite, sincere și calde urări de bună sporire întru împlinirea nădejdlor care V-au înălțat pe istoricul și ilustrul scaun de Întîistătător al Ierarhiei ardelene, rugăm pe Dumnezeu milelor să-l pomenească pe Inalt Prea Sfințitul Nicolae, Mitropolitul Ardealului, „*păzindu-l în pace, întreg, cinstit, sănătos, îndelungat în zile, drept îndreptînd cuvîntul adevărului Său !*”

A răspuns tuturor Inalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae Colan, spunînd următoarele :

Cu douăzeci de ani și mai bine în urmă, mai precis în 28 iunie 1936, un tren de persoane ca oricare altul, avînd însă la mijloc un compartiment bogat împodobit cu trandafiri, mă ducea de la Sibiu la Cluj. Mă ducea, pentru ca a doua zi, la praznicul Sfinților Apostoli Petru și Pavel, să fiu așezat în scaunul de episcop al Eparhiei Vadului, Feleacului și Clujului, ca urmaș al neuitatului Episcop Nicolae Ivan. Plecasem din Sibiul meu drag, în care-mi petrecusem cincisprezece ani de entuziastă tinerețe, pusă în slujba lui Hristos și a Bisericii lui dreptmăritoare, în slujba patriei și a poporului ei credincios, aproape un sfert de viață trăită din plin. Eram tînăr și din mila lui Dumnezeu tinerețea-și găsește răgaz pentru toate. Și eu mi-am găsit răgaz în cei cincisprezece ani — și pentru cursuri de pe catedră, și pentru propoveduire de pe amvonul Catedralei, și pentru redactarea „Revistei Teologice” și a „Vieții Ilustrate”, și pentru îndrumarea, ca Rector, a Academiei Andreiane și pentru conducerea celei mai vechi societăți culturale de meseriași din Ardeal, și pentru secretariatul general al Asociației Clerului „Andrei Șaguna”, și pentru conferințele din orașele și satele Ardealului, și pentru îndrumarea Reuniunii de muzică „Gheorghe Dima” din Sibiu, pentru corporațiile bisericești — de la comitetul parohial pînă la Congresul național bisericesc — și pentru alte multe treburi neștiute de oameni, dar știute de Atotștiitorul.

Bunul Dumnezeu, prin glasul clerului și poporului dreptcredincios al Sfintei noastre Biserici, mă chema la altă datorie.

Eu am purces, supus, ca s-o plinesc; adică, la drept grăind, nici nu era altă datorie. Doar eram tot în slujba Bisericii și poporului ei dreptcredincios. Chemarea însă era mai înaltă și răspunderea mai mare.

„Voi sînteți lumina lumii... Așa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, ca văzînd ei faptele voastre cele bune, să mărească pe Tatăl vostru cel din ceruri” (Mat. V. 14—16).

Această poruncă dată de Mîntuitorul strădalnicilor Săi ucenici și urmașilor lor nu-mi era nouă deloc. O țilcuisem doar patrusprezece ani de-a rîndul studenților mei. Acum o vedeam însă mai poruncitoare și simțeam povara răspunderii pentru plinirea ei mai grea ca oricînd.

Sub dumnezeiasca flamură a acestei porunci, mi-am început slujba de păstor sufletesc al de Dumnezeu păzitei Eparhii cu reședința în Cluj. Și vreme de patru ani mi-am făcut-o în împrejurări firești. În toamna anului 1940 însă a urmat marea întunecare

a altor patru ani, lungi cît patru veacuri, cînd viața noastră a clerului și poporului, s-a scurs încet și greu, — de-a tîrîșul în vreme de război nedrept și de ocupații străine învăluită doar în mîngăietorul îndemn al Apocalipsei : „Fii credincios pînă la moarte și-ți voi da ție cununa vieții” (Apoc. 2, 10). Și arvuna cununii făgăduite a venit pentru toată țara : în 23 august 1944 cerul Romîniei s-a înseninat. În această binecuvîntată înseninare viețuim și astăzi, cetățenii Patriei noastre iubite, Republica Populară Romîna.

Slavă ție Doamne, pentru toate cîte ne-ai dat nouă : și pentru cele rele și pentru cele bune. Că cele rele pentru cercarea noastră le-ai trimis, iar cu cele bune nu pentru vrednicia noastră ci pentru bunătatea Ta ne-ai mîngăiat pe noi.

Acum, la chemarea Domnului, rostită prin votul trimișilor clerului și poporului credincios și după legiuitele încuviințări mă mut de acasă, venind acasă. Mă mut de pe Scaunul vrednicului meu înaintaș, Episcopul Nicolae Ivan, pe Scaunul Mitropolitului Andrei Șaguna și pe al Mitropolitului Nicolae Bălan.

Stînd singur pe acest scaun de slavă, m-aș simți destul de stingher și de neputincios. Dar nu mă simt singur, fiindcă în jurul meu sînt duhurile marilor mei înaintași de la Bă'gradul Sibiului slavei noastre ortodoxe. Simt alături de mine pe măriții ierarhi Ilie Iorest și Sava Brancovici, pe iubitorul de slovă sfîntă în grai romînesc, Mitropolitul Simion Ștefan, pe cuvioșii călugări înviorați pentru apărarea legii ortodoxe Sofronie de la Cioara și Visarion Sarai și pe fratele lor în lupta pentru legea romînească, Oprea Miclăuș din Săliște. Ei toți se roagă lui Hristos pentru mine și toți mă încurajează cu dulceața cuvintelor apostolului Pavel, care spune că harul lui Dumnezeu pe cele neputincioase le întărește, iar pe cele cu lipsă le plinește. Și atunci parcă se înseninează duhul în mine și strig, ca oarecînd apostolul neamurilor, în neputințele sale : „Cînd slăbesc, atunci sînt tare” (II Cor. 12, 10), fiindcă toate le pot întru Hristos care mă îmbracă în putere —și mă îmbărbătează mai ales duhul celor doi înaintași ai mei, mitropoliții Andrei Șaguna și Nicolae Bălan a căror pildă de a sta în slujba poporului lui, îmi va călăuzi pașii în toate zilele vieții mele viitoare, cum mi le-a călăuzit și pe cele din trecut.

Atît de mult și-au iubit poporul acești doi conducători sufletești ai lui, încît au ținut să rămînă și cu trupul în mijlocul lui, unul dorind să fie îngropat în țintirimul din Rășinari, iar celălalt

*PREA FERICITUL PATRIARH JUSTINIAN
în jeșul mitropolitan al Catedralei din Sibiu*

Membrii Colegiului Electoral Bisericesc
In rândul înfi: Dl Dr. Petru Groza, Dl Ministru
P. Costache, Dl Acad. Prof. P. Constantinescu-
Iași, Dl Gh. Vidrașcu

Dl Dr. PETRU GROZA, Președintele Prezidiu-
lui Marii Adunări Naționale a R.P.R. depune
buletinul în urnă

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

Prea Fericitul Patriarh JUSTINIAN, Președintele Colegiului Electoral Bisericesc, procedează la despuierea scrutiniului și la anunțarea rezultatului alegerii

Nou-alesul Mitropolit al Ardealului I. P. S. Sa NICOLAE COLAN, rostește îndătinata cuvîntare

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

DI. Dr. PETRU GROZA
felicită pe noul Mitropolit al Ardealului

SOLEMNITATEA INSCAUNĂRII ÎNALT PREA SFINȚITULUI MITROPOLIT NICOLAE AL ARDEALULUI — 26 mai 1957

Primirea înalților oaspeți

In gara Sibiu: vorbește P.C. Vicar arhiepiscopesc Tr. Belășcu

La Catedrala Mitropolitană

*Prea Fericitul Patriarh JUSTINIAN rostește cuvîntarea la înscăunarea
noului Mitropolit al Ardealului*

*In dreapta: Dl Secretar General D. DOGARU și I.P.S. Mitropolit IUSTIN
al Moldovei și Sucevei*

In stînga: I.P.S. Mitropolit FIRMILIAN al Olteniei

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

La Catedrala Mitropolitană

*I.P.S. Mitropolit IUSTIN al Moldovei și Sucevei și I.P.S. Mitropolit
VASILE al Banatului în mijlocul clerului și credincioșilor*

Vorbește Prea Sfințitul Episcop VALERIAN al Oradiei în numele Eparhiilor sufragane ale Mitropoliei Ardealului

Di D. DOGARU, Secretar general al Departamentului Cultelor, rostindu-și cuvîntarea

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

După solemnitătea înscăunării

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

Șefi ai cultelor religioase, în frunte cu Eminențele Lor Episcopii JÁNOS VÁSÁRHELY și KISS ALEXA

în tinda bisericii Brîncovenești, la poalele codrilor de brazi din preajma satului Sîmbăta de sus.

În viață amîndoi au ținut cu poporul și poporul i-a urmat ca pe niște păstori buni, cari — după cuvîntul Scripturii — erau gata să-și pună sufletul pentru oile lor.

În sărbătoreasca zi de astăzi cînd îmi încep lucrarea de Arhiepiscop al Arhidiecezei de Alba-Iulia și Sibiu și Mitropolit al romînilor din Ardeal, Crișana și Maramureș, nu cred că aș putea să fac o juruință mai sfîntă decît aceea de a pași pe urmele marilor mei înaintași Andrei și Nicolae, povătuind cu părintească grijă clerul iubitor de Hristos al Sfintei noastre Biserici și îndrumînd poporul să păzească unitatea credinței ortodoxe, la care a ajuns în regimul popular de astăzi, după un sfert de mileniu. Da, unitatea credinței noastre ortodoxe și virtuțile ei morale, mai ales iubirea pînă la jерfă pentru scumpa noastră patrie, iată gîndul cel mai drag în care mi se vor aduna toate grijile mele de slugă a lui Hristos și păstor devotat al turmei ceî cuvîntătoare. Și cu aceeași rîvnă voi propovedui pacea și bună înțelegerea între toți cetățenii țării, de orice limbă sau lege ar fi ei. Astfel, împăcați creștinește toți frații din cuprinsul ogrăzii noastre romînești vom putea duce înainte singurul război binecuvîntat de Tatăl cel din ceruri : războiul pentru biruința păcii în lume, fiindcă numai în pace se poate zidi viața nouă spre care merge azi poporul nostru.

Aceasta este mărturisirea pe care o fac din scaunul mitropolitan, din care pînă ieri a vestit, cu tinerească și așezată înțelepciune, Evanghelia Domnului, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei.

Cu acest prilej țin să aduc mulțumirile mele cele mai calde Departamentului Cultelor, care a recomandat Onor. Guvern al Republicii Populare Romîne, iar acesta a propus Prezidiului Marii Adunări Naționale întărirea alegerii și numirii mele în scaunul de Arhiepiscop de Alba-Iulia și Sibiu și de Mitropolit al Ardealului, Crișanei și Maramureșului.

Respectuoase mulțumiri aduc Prezidiului Marii Adunări Naționale ca și întregii ocîrmuiri a țării pentru încrederea cu care m-au cinstit și pentru ajutorul pe care sînt încredințat că mi-l vor da de aici înainte ca să-mi pot face slujba deplin. Mai presus de toate mulțumesc d-lui președinte al Prezidiului Marii Adunări Naționale Dr. Petru Groza, că și-a adus aminte în această clipă de cei 35 ani de luptă ortodoxă și romînească, prin care ne-am

legat sufletește unul de altul. Rog pe Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Iustin să-i transmită călduroasele mele mulțumiri.

Smerite mulțumiri aduc Prea Fericirii Sale Patriarhului nostru Justinian și tuturor Înalt Prea Sfințiților și Prea Sfințiților membrii ai Sfântului Sinod pentru frățesca prețuire ce mi-au arătat-o pînă acum, nădăjduind că o să mă cinstească cu ea și pe mai departe.

Și în sfîrșit mulțumesc tuturor oaspeților de departe sau de aproape, cler și popor, care au ținut să sporească prin prezența lor strălucirea praznicului de astăzi al Bisericii noastre.

Cuprinzînd în brațele iubirii mele părintești clerul și poporul din de Dumnezeu păzita Eparhie a Vadului, Feleacului și Clujului, de care mă despart cu trupul fără să o părăsesc cu sufletul, și îmbrățișînd cu aceeași dragoste pe toți fiii sufletești ai Arhiepiscopiei de Alba-Iulia și Sibiu și pe ai întregii Mitropolii a Ardealului, cer binecuvîntarea Domnului și asupra smereniei mele și asupra lor, rostind arhieriasca ectenie: Doamne, Doamne, caută din cer și vezi și cercetează via aceasta pe care a sădit-o dreapta Ta și o desăvîrșește pe Ea. Amin !

Toate cuvîntările au fost ascultate cu atențiune și interes, atît în Catedrală, cît și înafara ei, unde solemnitatea a fost difuzată prin megafoane.

La sfîrșit, s-a cîntat un Polihroniu pentru Prea Fericitul Patriarh Justinian, pentru P. S. Membrii ai Sfîntului Sinod, pentru I. P. S. Mitropolit Nicolae Colan, pentru osîrduitorii conducători ai Patriei noastre și pentru dreptcredincioșii creștini.

Străbătînd mulțimea de credincioși, înalții oaspeți s-au îndreptat spre Reședința mitropolitană, unde în cadrele unei scurte recepții s-au făcut prezentările de rigoare și s-au exprimat felicitări Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae Colan.

MASA OFICIALĂ

dată de Consiliul Arhiepiscopesc din prilejul înscăunării Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae Colan, a avut loc în aula și în sufrageria Institutului Teologic Universitar și a fost prezidată de Prea Fericitul Patriarh Justinian.

Aula prezenta înalților oaspeți o înfățișare pe cît de solemnă, pe atît de caldă. Pe peretele de apus, imensa icoană a Mîntuitorului-Împărat domină întreaga priveliște. De jur-împrejur, flori, multe flori. În dreapta ei, portretele de dimensiuni respectabile, adevărate opere de artă, care înfățișează pe Mitropolitul Andrei Șaguna și pe Prea Fericitul Patriarh Justinian ; în stînga icoanei, portretele Mitropolitului Nicolae Bălan și Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae Colan ; dedesubt, în cobalt și aur, o inscripție artistic lucrată de studentul teolog Alexandru Bușilă (anul III) : „Pre Stăpînul și Arhierul nostru Doamne îl păzește întru mulți ani”. Pe pereții laterali, față în față, îmbrăcate în mătase albă și împodobite cu flori, tablourile Domnilor Dr. Petru Groza și Gheorghe Gheorghiu-Dej. Pe peretele de

miazănoapte, galeria de onoare a foștilor profesori ai Institutului Teologic Universitar din Sibiu, începînd cu Gheorghe Lazăr. În fruntea acestei galerii, portretele I. P. S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei, I. P. S. Mitropolit Vasile al Banatului, P. S. Episcop Andrei al Aradului și P. S. Episcop Valerian al Oradiei, ocrotitori ai străvechii noastre școli de pregătire a preoților. În rest, nenumărate tablouri de absolvenți ai Institutului și flori, multe flori, cu gust alăse și chibzuit distribuite în spațiu. Osîrduitorul rector al Institutului, P. C. Prof. Dr. Sofron Vlad — care îndată după votare a plecat la Sofia (Bulgaria), în cadrele primului schimb de profesori de teologie, organizat de către Sf. Patriarhii bulgară și romînă — se desiațează departe, cu gîndul, mulțumit că această casă a sufletelor noastre își primește oaspeții în veșmînt de nuntă. Și tot așa Prea Sfințitul Episcop Andrei al Aradului, a cărui lipsă de la praznic, pricinuită de-o ușoară indispoziție, este sincer regretată, se află între noi cu sufletul.

În cursul mesei, mai mulți reprezentanți ai preoțimii și credincioșilor ortodocși, precum și reprezentanți ai celorlalte culte, în cuvinte înflăcărare, au urat Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae Colan arhipăstorire rodnică și îndelungată, spre binele Bisericii și spre propășirea Patriei noastre iubite, Republica Populară Romînă.

Șiragul toasturilor a fost deschis de către P. C. Vicar arhiepiscopesc *Traian Belasçu*. P. C. Sa a spus următoarele :

„Solemnitățile” desfășurate azi în Catedrala Mitropoliei noastre, au umplut de bucurie sufletele clerului și credincioșilor din Arhiepiscopia Sibiului și din Mitropolia Ardealului. Astăzi s-a petrecut un eveniment de importanță covîrșitoare pentru viața bisericească a poporului nostru din Ardeal prin așezarea în jețul mitropolitan a I. P. S. Nicolae Colan, eveniment care ne umple inimile de fericire.

Ne este cunoscut tuturor că I. P. S. Sa este ucenicul mult regretatului și marelui Mitropolit Nicolae Bălan, a cărui operă vine să o continue și s-o desăvîrșească.

După moartea Mitropolitului Nicolae, la 26 februarie 1956, Marele Colegiul Electoral Bisericesc a adus la cîrma Mitropoliei noastre pe tînărul plin de avînt și energie creatoare, pe I. P. S. Mitropolit Iustin. Ne-am bucurat atunci din tot sufletul că am putut să aducem în fruntea Bisericii ardelene, prin voturile noastre unanime, un fiu al Bisericii de peste Carpați, pentru că astfel făceam și mai puternică sudura între Ardeal și Patria-Mamă. Dacă interese superioare bisericești au făcut a I. P. S. Mitropolit Iustin să nu poată rămîne în mijlocul nostru decît un an de zile, noi ne-am resemnat în fața acestei situații și nu cu inimă ușoară am votat la 10 ian. a. c. trecerea I. P. S. Sale la cîrma Mitropoliei Moldovei și Sucevei, această vatră a evlaviei ortodoxe romîne.

Tot atît de mult ne-am bucurat, însă, cînd am putut să aducem acasă, în această cetate a culturii și tradițiilor ortodoxe ardelene pe I. P. S. Mitropolit Nicolae Colan. Se împlinește astfel, din nou, dorința Mitropolitului Nicolae Bălan, de-a avea în fruntea Bisericii ardelene un profesor de teologie, — de astă dată pe cel mai bun și mai drag ucenic al său.

Înalt Prea Sfințite Stăpîne, V-ați întors acasă, în cetatea Sibiului, unde V-ați petrecut cei mai frumoși ani ca profesor și rector al Academiei teolo-

gice „Andreiane”, unde aveți atâtea cunoștințe, atâtea legături frumoase și trainice, atîția ucenici la care le-ați dat lumină din lumina lui Hristos. Aici, toate sînt rînduite astfel încît să Vă simțiți cît mai bine.

Noi, cu dragostea pe care V-am arătat-o la gară și în Catedrală, aici la această agapă, Vă reînnoim asigurarea că centrul eparhial, cler și credincioși, vom face zid puternic în jurul Înalt Prea Sfinției Voastre, pentru ca așa cum Mitropolitul Nicolae Bălan a fost întregitorul Bisericii ardelenе, I. P. S. Voastră să deveniți desăvîrșitorul acestei reîntregiri.

Nu pot uita să amintesc la această masă de căpetenia Bisericii Ortodoxe Romîne, Prea Fericitul Patriarh Justinian, care în decursul celor 8 luni de văduvire a scaunului nostru mitropolitan, intervenită după moartea Mitropolitului Nicolae Bălan, ne-a fost Locțiitor de Mitropolit, dîndu-ne prilejul unei colaborări fructuoase.

Înalt Prea Sfințite Părinte Mitropolit Nicolae al Ardealului, cu aceste făgăduințe solemne de ascultare și alipire statornică, Vă asigurăm încă odată de dragostea și devotamentul nostru al tuturor, cler și credincioși. Vom munci din răspuțeri pentru propășirea Bisericii noastre și pentru întărirea scumpei noastre Patrii, Republica Populară Romînă. Vom fi aprigi luptători pentru apărarea păcii, încredințați fiind că cei ce luptă pentru pace fac voia Mîntuitorului Hristos, Domnul păcii și își slujesc Patria în același timp.

Din partea noastră a tuturor și din tot sufletul, Vă doresc să păstoriți mulți ani, cu pace și roade alese, în fruntea Mitropoliei Ardealului”.

P. C. Prof. Dr. *Spiridon Cindea*, pro-rectorul Institutului Teologic Universitar, într-o înflăcărată și substanțială cuvîntare, a prezentat I. P. S. Mitropolit Nicolae Colan felicitările și urările respectuoase ale ostenitorilor și studenților acestui Institut, asigurîndu-l de dragostea și ascultarea fiiască a tuturor. P. C. Sa a spus :

„Institutul Teologic Universitar din Sibiu, cea mai veche școală de cultură teologică din țara romînească, astăzi în funcțiune — care peste patru ani împlinește un secol și jumătate de neîntreruptă și rodnică activitate pentru binele Bisericii, pentru binele Patriei și al poporului dreptcredincios — exprimă, prin rostul meu, cele mai alese simțăminte de bucurie cu prilejul acestui praznic luminos, cu prilejul înscăunării I. P. S. Mitropolit Nicolae în jețul vlădicesc din Sibiu, împodobit și încărcat cu glorie și strălucire multă din trecut.

Simțămintele noastre de bucurie se temeinicesc pe următoarele realități: I. P. S. Mitropolit Nicolae Colan a fost în anii tinereții sale cel dintîi secretar al Arhiepiscopiei ort. rom. de Alba-Iulia și Sibiu după întregirea Patriei noastre scumpe. A fost după aceea ani de-a rîndul unul dintre cei mai străluciți profesori ai acestei școale și a fost apoi, iarăși, ani de-a rîndul, cel mai bun îndrumător, cel mai strădalnic conducător și cel mai înțelept rector al acestei instituții de înaltă cultură teologică. Ne bucurăm apoi că făcînd o comparație între icoana luminoasă a Sfîntului și marelui ierarh Nicolae și strădaniile I. P. S. Sale de a imita și realiza în viața sa modelul desăvîrșirii dat de acest Sfînt, Arhipăstorul nostru este cu adevărat, cum spune cunoscutul tropar, „îndreptător credinței și chip blîndețelor, care a agonisit cu smerenie cele înalte și cu sărăcia pe cele bogate”. Ne bucurăm, mai departe, astăzi, pentru faptul că I. P. S. și P. S. Membrii ai Sfîntului

Sinod, în frunte cu înțeleptul și Prea Fericitul nostru Părinte Patriarh Justinian, în deplină colaborare cu toți factorii de răspundere din scumpa noastră patrie Republica Populară Română și cu toți deputații care au votat la alegerea I. P. S. Sale, ați ținut seamă de tradiția luminoasă a Ardealului, rînduindu-ne în persoana I. P. S. Mitropolit Nicolae Colan un nou vlădică cărturar, așa cum au fost marii săi înaintași Andrei Șaguna, Nicolae Bălan și I. P. S. Sa Mitropolitul Iustin Moiescu.

Sîntem bucuroși și fericiți cînd știm că I. P. S. Sa Mitropolitul nostru de astăzi este un cărturar încercat și dovedit prin aceea că a întemeiat, a condus și redactat diferite reviste, gazete și colecții de scrieri cu caracter religios, cultural și literar în țara noastră.

I. P. S. Sa este apoi un autor însemnat, care a publicat mai multe lucrări de specialitate. Ele au făcut vîlvă în teologia ortodoxă atunci cînd au apărut.

Dar I. P. S. Sa mai este și un strălucit urmaș al vrednicului vlădică de odinioară de la Bălgărad, Simion Șefan, pentru că întocmai ca acela s-a străduit și a tălmăcit în dulcea noastră limbă românească și a îmbrăcat în podoaba frumuseților literare de astăzi Cartea cea sfîntă a Noului Testament.

Toate acestea încununează cu vrednicie cărturărească și cu multă lumină și strălucire pe întîistătătorul de astăzi pe scaunul mitropolitan din Sibiu.

Ne bucurăm pentru toate acestea și rugăm pe bunul Dumnezeu să dăruiască bunului, blîndului și înțeleptului nostru Mitropolit sănătate multă și putere mare de muncă, pentru ca și Institutul Teologic și Mitropolia întreagă să fie conduse cu înțelepciune spre piscurile de lumină ale vieții morale, ale vieții culturale și ale patriotismului luminat. Dorim ca clerul și poporul dreptcredincios din cuprinsul Mitropoliei Ardealului să se împărtășească din plin din conducerea înțeleaptă și fericită a I. P. S. Sale și Biserica și Patria să culeagă deopotrivă roade îmbelșugate atît pe plan spiritual cît și pe plan material din această binecuvîntată păstorie.

Cu aceste gînduri, cu aceste simțăminte de bucurie și cu aceste dorințe sfinte ne strîngem toți rîndurile în jurul Înalt Prea Sfinției Voastre, spre a munci cu dragoste pentru binele și fericirea credincioșilor, pentru binele Bisericii și al scumpei noastre Patrii, Republica Populară Română.

Rugăm pe bunul Dumnezeu să ajute I. P. S. Voastre și nouă tuturor să putem realiza în pace idealurile de progres și fericire ale tuturor cetățenilor Patriei noastre și vă zicem: întru mulți și fericiți ani, Înalt Prea Sfinție Stăpîne!"

Eminențele Lor Domnii Episcopi *János Vásárhelyi* și *Kiss Alexa* au dat expresie prieteniei vechi și sincere care-i leagă de I. P. S. Mitropolit Nicolae Colan, prietenie încheată și adîncită în cursul arhipăstoririi I. P. S. Sale ca Episcop al Vadului, Feleacului și Clujului. Această prietenie este cheazășia colaborării loiale a cultelor pe care le reprezintă Eminențele Lor cu Biserica Ortodoxă ardeleană în lupta pentru pace și în toate acțiunile de folos obștesc ce le vom desfășura laolaltă și de acum înainte, pentru întărirea și înălțarea Patriei noastre iubite.

Amîndoi au vorbit în limba maghiară, fiind tălmăciți în românește frază cu frază. Amîndoi au umplut de veselie inimile ascultătorilor prin voioșia și plăcerea vădită cu care-și depănau amintiri legate de raporturile lor prietenești și frățești cu actualul Arhipăstor al Ardealului. Ascultîndu-i, ne dă-

deam seama că Eminențele Lor se simt cât se poate de bine la ospățul bucuriei noastre.

Au luat cuvîntul, în continuare, omagiînd pe noul Mitropolit al Ardealului, reprezentanții cultelor : romano-catolic, prin părintele rector *I. Nemeček*, evanghelic-luteran *C. A.*, prin Dl Vicar *Alfred Herrmann*, mozaic, prin șef-rabinul Regiunii Stalin și neo-protestant, prin Dl *N. Bădescu*. Toți oratorii au arătat cât de mult prețuiesc legăturile de frățietate încheigate între cultele respective și Biserica Ortodoxă ardeleană, legături pe care experiența și prestigiul personal al I. P. S. Mitropolit Nicolae Colan desigur le vor adînci și mai mult, spre binele acestor culte și spre propășirea patriei noastre dragi.

P. C. Preot *Moraru* din Biserica ortodoxă romînă din S. U. A., a arătat, printre altele, că vizita sa în țara-mamă i-a dat prilej să se încredințeze că libertatea religioasă și de conștiință în Republica Populară Romînă este o realitate și că la cîrma Bisericii Ortodoxe Romîne se află un corp de vlădici împodobiți cu excepționale calități personale, osîrduitori în îndeplinirea sfintei lor misiuni și iubiți de credincioși. P. C. Sa a dat asigurări că românii ortodocși din America își iubesc patria-mamă, țin la Biserica lor și își conservă specificul național. A încheiat făgăduind că va sta mărturie dreaptă dincolo de Atlantic despre libertatea, voința de pace și prosperitatea care domnesc în Republica Populară Romînă.

P. S. Arhiepiscop *Emilian Antal*, starețul Mănăstirii „Sf. Ilie Prorocul” din Toplița, a adus I. P. S. Mitropolit Nicolae Colan omagiile cinului monahal din Arhiepiscopia Sibiului, asigurîndu-l de ascultarea desăvîrșită a viețuitorilor mănăstirești.

În numele Institutului Teologic Universitar din București, P. C. Rector Dr. *Ioan G. Coman* a rostit următoarea cuvîntare :

Institutul Teologic Universitar din București este fericit să ia parte la actul solemn al intronizării Înalt Prea Sfinției Voastre ca Mitropolit al Ardealului. Este nu atît o datorie protocolară ieșită din invitația delicată pe care ne-a adresat-o Consiliul Arhiepiscopiei Ortodoxe Romîne de Alba-Iulia și Sibiu de a participa la aceste solemnități, cît o bucurie caldă și aleasă pe care Institutul nostru și-o face fiind de față la această măreață faptă istorică.

Institutul Teologic din București Vă prețuiește și Vă iubește pentru rîvna și osteneala pe care le-ați depus în cîmpul teologiei romînești ca profesor și rector al Academiei Teologice din Sibiu, ca cercetător adînc al tainelor Sf. Scripturi, ca diriguitor de publicații bisericești, ca om de litere și mînuitor de frumoasă limbă literară. Ați ispitit cronicile țării și de acolo v-ați scos mărgăritarele cu care vă împodobiți așa de ales graiul vorbit și graiul scris. Sînteți una dintre cele mai distinse figuri ale culturii romînești contemporane. Mitropolia Ardealului poate fi fericită că după

marii ei mitropoliți cărturari Nicolae și Iustin primește în persoana Înalt Prea Sfinției Voastre un vrednic urmaș care va continua cu strălucire temeiurile și faptele de cultură ortodoxă ale Bisericii ardelenne.

Institutul Teologic din București are motive temeinice să creadă că Înalt Prea Sfinția Voastră veți da un avînt deosebit Institutului Teologic frate din Sibiu, ai cărui profesori se bucură de un deosebit prestigiu grație înaltei lor pregătiri științifice, grație distinsei lor ținute teologice și mai ales grație grijii neadormite pe care mitropolitul de aci a avut-o și o are față de corpul profesoral al acestei valoroase școli de teologie ortodoxă. Fostul profesor și fostul rector se prezintă azi, în această vatră de lumină a ortodoxiei românești ardelenne, ca Arhipăstor, în care flacăra credinței și a culturii teologice va da Institutului noi imbolduri în drumul lui de creație și lumină, în munca lui de dăltuire a tinerelor generații de preoți. Vă stă într-ajutor în această privință pilda veghei neadormite a Prea Fericitului Patriarh Justinian asupra Institutului nostru de la București, al cărui ctitor și purtător de grijă este pururea. Stilul corpului didactic, al procesului de învățămînt și al roadelor ce se așteaptă de la școlile noastre teologice depind, în mare parte, de dragostea și înțelepciunea cu care chiriarii locului cîrmuiesc aceste așezăminte.

Știm că Înalt Prea Sfinția Voastră vă faceți o bucurie și o cinste din promovarea duhului adevăratei ortodoxii într-o formă de înaltă ținută academică.

Știm de asemeni că viața de o curăție exemplară și de jertfelnicie a Înalt Prea Sfinției Voastre este închinată celui mai mare ideal propovăduit de Sf. Evanghelie : dragostea, înțelegerea și pacea între oameni.

Rugăm pe milostivul Dumnezeu să Vă ajute întru realizarea acestor mari idealuri.

Intru mulți ani I. P. S. Stăpîne !

Din partea Eparhiei Vadului, Feleacului și Clujului și a Seminarului Teologic din Cluj, I. P. S. Mitropolit Nicolae Colan a fost omagiat în cuvinte simțite de către P. C. Vicar eparhial *Sabin Truția* și P. C. director prof. Dr. *I. Zăgreanu*. Ambii cuvîntători au exprimat părerea de rău cu care clerul și credincioșii acelei Eparhii se despart acum, după aproape 21 de ani de arhipăstorie, de iubitul și prețuitul lor părinte sufletească. Ei sînt mîndri însă, pe de altă parte, de cinstirea ce se aduce acelei Eparhii, prin ridicarea Episcopului ei la demnitatea de ocîrmuitor al Mitropoliei Ardealului.

A răspuns tuturor, mulțumindu-le cordial, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit *Nicolae Colan*. Cuvîntarea I. P. S. Sale a făcut o impresie deosebită asupra ascultătorilor. Fiecare frază a ei scăpăra de spirit, sclipea de strălucire. Rareori o improvizație a fost mai meșteșugit și mai firesc întocmită, fără a uita pe nimeni din cei cărora li se cuvenea un răspuns, fără a spune un cuvînt de prisos. Indelung și de repetate ori aplaudat, I. P. S. Sa a spus următoarele :

Rar mi s-a dat prilejul să am în fața ochilor mei o priveliște atît de dragă, atît de caldă cum o am în clipa de față. Văd aici, în mic, în această sală, țara întreagă. Văd aici pe Întîistătătorul Sfintei noastre Biserici Ortodoxe Romîne, Prea Fericitul Patriarh Justinian, împreună cu aproape toți Înalt Prea Sfințiții și Prea Sfințiții Membrii ai Sfîntului Sinod. Văd aici pe înalții ocîrmuitori ai țării reprezentați prin Domnul Secretar General al Departamentului Cultelor Dumitru Dogaru. Mai mult chiar : văd pe însuși Domnul Președinte al Prezidiului Marii Adunări Naționale a Republicii Populare Romîne Dr. Petru Groza, prin mesajul pe care mi l-a trimis prin prea iubitul meu frate, I. P. S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei.

Aici e Biserica Ortodoxă Romîină, aici sînt cultele religioase ale țării, aici sînt cetățeni de toată starea și de toată chemarea. Toți ne-am întrunit în numele păcii, pentru ca pacea să domnească și buna înțelegere să împărățească între noi, fie că o măsurăm de la „domn” la țaran, fie că o măsurăm de la cult la cult, de la cărturar la necărturar sau de aici pînă în America și din America pînă la noi. (Căci sînt printre noi și frați din America).

Oricum am privi această adunare a noastră, eu o văd ca o adunare a păcii și a frăției. De aceea, mulțumesc bunului Părinte ceresc că ne-a învrednicit să ne întrunim în această zi de mare praznic și mulțumesc în primul rînd Prea Fericitului nostru Părinte Patriarh Justinian, împreună cu ceilalți Înalt Prea Sfințiți și Prea Sfințiți Membrii ai Sfîntului Sinod, ca și tuturor celorlalți părtași la bucuria noastră, pentru osteneala pe care și-au luat-o venind nu să cinstească numai înscăunarea Mitropolitului Ardealului, ci să se înfrățească încă odată, și mai adînc, cu clerul și poporul dreptcredincios din Ardeal. Bunul Dumnezeu să le răsplătească această sfîntă osteneală, să le dea sănătate și însuflețire.

Imbrățișez în mulțumirea și dragostea mea pe toți cîți au venit în vreun fel sau altul în numele stăpînirii lumești. Mulțumesc mai ales Domnului Secretar General al Departamentului Cultelor, Dumitru Dogaru, cu care de multă vreme lucrăm așa de

bine și în deplină bună-înțelegere. Sînt încredințat că și de aici înainte, din locul înalt pe care-l ocup, vom conlucra în armonie desăvîrșită în toate problemele care privesc raportul dintre Biserică și Patrie.

Le mulțumesc din toată inima reprezentanților cultelor, care au cinstit cu prezența lor praznicul de astăzi. Inimă deschisă avînd unii pentru alții, toți încercăm să urcăm muntele îndatoririlor noastre creștinești și patriotice, fiecare urmînd calea credinței lui. Lucrul de căpetenie este, însă, ca întîlnindu-ne pe culmile acelorași aspirații, să ne dăm mîna frățeste, sprijinindu-ne reciproc și nevoindu-ne în toată bunăvremea să răzbim din ce în ce mai sus. Fiecare dintre noi soțotește că drumul lui e cel mai drept și cel mai scurt. Eu nu cer nimănui să creadă ca mine și nu-l lipsesc de sfatul meu, dar încolo mă rog lui Dumnezeu să-l ajute să meargă în pace pe drumul lui, dacă nu vrea să vină pe al meu, așa încît tot frați rămînem. Bunul Dumnezeu să binecuvinteze ostenele noastre, ori unde am fi ajuns în această sufletească excursie.

Mă întorc la Părintele vicar Traian Belășcu... Cea dintîi slujire a Bisericii am făcut-o în secretariatul Consistoriului, cum i se zicea pe-atunci. Am ieșit din Universitate și am intrat în Consistoriu. Mă întorc, după vreo 36 de ani, tot la Consistoriu. Prea Cucernicia Sa spune doar că nu mă întorc ca... secretar. Bunul Dumnezeu să fie cu noi și în toate clipele vieții noastre îl vom ruga de sîrg să ne ajute ca ori unde vom fi, orice slujbă vom îndeplini, numai Lui și Patriei noastre iubite să slujim.

Îi mulțumesc din toată inima părintelui pro-rector Spiridon Cîndea, care mi-a făcut urări în numele Institutului nostru teologic de grad universitar. El știe — și știți cu toții — cît îmi este de dragă școala. Îi zic „școală” ca să răspund deodată și Părintelui Cîndea, și Părintelui Zăgreanu. Ori de ce grad ar fi, de orice fel ar fi, numai să fie școală bună.

Îi mulțumesc Prea Sfințitului meu frate Emilian că mi-a adus aminte că sînt călugăr. Eu, într-adevăr, am trecut prin călugărie cam ușor și cam repede, dar ne-a călugărit viața destul — și la bunul Dumnezeu e primită și această călugărie.

Cu aceasta, să-mi primească răspunsul și Prea Cucernicul Profesor Ioan Coman, rectorul Institutului Teologic Universitar din București. Îl încredințez că port toată stîma și prețuirea înaltei opere bisericești și naționale pe care o îndeplinește acel Institut.

Pe părintele vicar Sabîn Truția îl rog să-mi aștepte răspunsul la Cluj, căci îl voi da și Prea Cucerniciei Sale și tuturor fraților care au ostenit împreună cu mine 21 de ani aproape bătuți pe muchie.

N-am uitat pe Părintele Moraru, căruia îi mulțumesc personal — ca și însoțitorilor săi — pentru cuvintele rostite aici. Și mulțumesc lui Dumnezeu că a potrivit lucrurile așa fel încât să vă întâmplați a fi aici tocmai în zilele în care eu am fost adus la Sibiu, pentru ca astfel să fiu și mai mult legat de DVoastră și DVoastră de mine, și cu toții de Sfânta noastră Biserică Ortodoxă Română și de Patria noastră dragă. Du în America și Prea Sfințitului Episcop Andrei Moldovan, mărturia dragostei, a prețuirii și a rugăciunilor noastre și spune acolo tot ce ai văzut în Patria-mamă, căci împotriva adevărului nu poate nimeni nimic, dar înarmat cu adevărul se fac multe lucruri bune. În felul acesta, povestind ce ai văzut aici, vei face cel mai bun apostolat creștin și patriotic.

Cu acestea, Vă mulțumesc încă odată tuturor celor ce sînteți aici și celor în numele cărora ați venit la praznicul nostru.

Mulțumesc mai ales, acum la sfîrșit, bunului părinte Aurel Nistor, din satul meu, care nu și-a uitat de ziua de astăzi și a venit cu o delegație de consăteni ai mei ca să se închine cu noi în sfînta noastră Catedrală. Și eu m-am rugat pentru ei, ca să le ajute Dumnezeu să-și isprăvească biserica, a cărei construcție a ajuns la cupolă.

Domnul să ne ajute și să ne povățuiască spre tot lucrul bun !

Spre seară, în Catedrală, Corul mixt al sfîntului lăcaș, dirijat de P. C. Prof. Gh. Șoima, a dat un concert religios în cinstea noului Mitropolit al Ardealului și a înalților oaspeți. Programul concertului a cuprins: Hristos a înviat (de Timotei Popovici, Al. Podoleanu, Gavril Muzicescu și Anatolie Scurtu), Cu Trupul lui Hristos (de Gheorghe Dima), Astăzi tot trupul (de Muzicescu), Lăsați copiii (de T. Popovici), Nu pricep, Curată (de G. Cucu), Aceasta este ziua (de D. Bortnianschi), Lăudați pe Domnul (de Fr. Hubic), Cine se va sui-n muntele Domnului (de Muzicescu), Veniți să ne bucurăm (de Ioana Ghica-Comănești), Sfîntă Marie (de Frantz Schubert) și Tatăl nostru (de Niedermayer). Și-au dat concursul bine-cunoscuții soliști sibieni: Dna Silvia Radu (sopran), prof. Cornel Arion (tenor) și prof. Ioan Arsin (bas).

La gustarea de seară, spontan și cald, a fost improvizat un program de cîntece populare romînești executat de membrii Corului mixt al Catedralei și de soliștii săi mai sus amintiți, cărora li s-au adăugat surorile Ol-

teanu (sopran și alt), Dna Silvia Baba (sopran), C. diacon prof. Vasile Gîrbu (bas) și P. C. Vicar arhiepiscopesc Traian Ghica (București). P. C. Arhidiacon Vartolomei Anania a recitat din poemele și poeziile sale. Tot atunci, s-a citit următoarea poezie („Regăsire”) închinată I P. S. Mitropolit Nicolae Colan, sosită la redacția revistei noastre :

De pleacă zorii, altfel se arată,
dar mîine slava lor la fel va fi
și nicăieri lumina, niciodată,
cu inima-i de flăcări va muri.

La ce ți-e drag revii întotdeauna.
Și iată, în Sibiu revii cu drag...
Ți-ar da inel de ar trăi Șaguna,
Vlădica Nicolae ar sta în prag.

Dar ei sînt duși în veșnicele corturi,
prea oboșiți de lungul păstorit.
Mulțimi pornind ca pînzele din porturi,
din zări îndepărtate au venit.

Plecat la Cluj nu Te-au numit Străinul,
prin graniți sfîșiate Te-au găsit.
Au spus dureri cum fiii își spun chinul
Părintelui, în ceasul cel cumplit.

De-atîtea ori, cu măiestrită peană,
le-ai dat povețe, îndemn și lecuiri.
Ei inima fierbinte, ardeleană,
aduc, prinos, pe rug de regăsiri.

Aici, străvechea școală șaguniană
Ți-a cunoscut comorile de gînd.
Cu preoții legat ca o liană,
le-ai dat lumina cărții ani de-a rînd.

În ceasul drag al întîlnirii sfinte,
Un soare mai curat străluce azi.
Dar și mai mult, mulțimi, Înalt Prea Sfinte,
tresaltă-n șesuri și pe culmi de brazi.

O, Doamne, Tu, ce ai purtat cunună
de spini și sîngerînd al biruit,
cu anii bucuriei încunună
pe noul nostru bun Mitropolit !

Poezia este alcătuită de tînărul preot *Nicolae Modoiu* (paroh în Oraşul Stalin).

În puterea nopţii, înalţii oaspeţi s-au îndreptat cu trenul spre Bucureşti. La gară, au fost conduşi de Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit Nicolae Colan. I. P. S. Sa s-a despărţit cordial de Prea Fericitul Patriarh Justinian, de Dl Secretar general D. Dogaru, de I. P. S. Mitropoliţi Iustin şi Firmilian şi de ceilalţi oaspeţi, exprimîndu-le încă odată toate mulţumiile pentru strălucirea dată praznicului Bisericii ardelene, prin participarea lor la festivităţile înscăunării Arhipăstorului nostru.

Nu putem încheia acest reportaj fără a pomeni cu laudă şi mulţumită pe toţi ostenitorii care au contribuit în vreun fel sau altul la deplina reuşită a solemnităţilor. Munca lor tăcută şi devotată, a dat roadele aşteptate: totul a mers strună, cum au remarcat cu deplină satisfacţie înalţii oaspeţi. Au vrut să pregătească Înalt Prea Sfinţitului Mitropolit Nicolae Colan o primire strălucită — şi înalţilor oaspeţi, tot aşa. Vrerea lor s-a împlinit. Dumnezeu să le răsplătească ostenelile.

Şi aşa, cu bucurie şi veselie, cu demnitate şi cu preţioase învăţăminte pentru dreapta orientare a strădaniilor noastre viitoare în slujba Bisericii şi a Patriei, au trecut peste sufletele noastre adierile întremătoare ale praznicului aşezării Înalt Prea Sfinţitului Mitropolit Nicolae Colan în jeţul de ocîrmuitor al Bisericii de dincoace de munţi.

Cu adevărat, aceasta a fost ziua pe care a gătit-o Domnul ca să ne bucurăm şi să ne veselim într-însa — şi să ne primenim cugetele pentru îndatoririle ce le avem de îndeplinit, în slujba Bisericii şi a Patriei.

CRONICAR

Inalt Prea Sfinția Sa NICOLAE COLAN Mitropolitul Ardealului

— Date biografice —

S-a născut la 28 noiembrie 1893, în Arpătac (astăzi : Araci), din Țara Bîrsei, ca fiu de țărani cu casă grea și cu stare materială modestă.

Școala primară a urmat-o în satul natal, iar cea secundară (medie) la fostul liceu ortodox român „Andrei Șaguna” din Brașov (astăzi : Orașul Stalin).

După ce a absolvit Institutul pedagogic-teologic „Andreian” din Sibiu, a trecut la Facultatea de Litere a Universității din București, unde și-a luat diploma de licență cu teza inedită : „Stilul lui Dimitrie Cantemir în scrierile lui românești”.

Remarcat de Mitropolitul Nicolae Bălan, a fost trimis pentru studii de specializare la Universitatea din Berlin, unde a audiat, printre altele, cursurile de Noul Testament ale lui G. Adolf von Deissmann.

Înapoiat în țară, a îndeplinit în chip exemplar felurite îndatoriri bisericești ca secretar arhiepiscopesc (1921—22), profesor de Studiul Noului Testament (1923—26) și rector al Academiei teologice „Andreiane” (1929—1936), deputat eparhial în repetate rînduri, secretar general al Asociației clerului ortodox din Ardeal, ș. a.

A intrat în cler în anul 1934, fiind hirotonit întru diacon și apoi întru presviter. În anul următor (1935) a fost hirotesit protopresviter.

La 29 aprilie 1936 a fost ales cu mare însuflețire Episcop al

Eparhiei Vadului, Feleacului și Clujului, urmînd pururea pomenitului Episcop Nicolae Ivan. Două luni mai tîrziu (29 iunie 1936) a fost înscăunat la cîrma acelei Eparhii.

Debutul în presă și l-a făcut încă în 1915, la „Gazeta Transilvaniei” din Brașovul de altă dată. Colaborator permanent al foilor bisericești din Sibiu, în fruntea cărora se află vechea gazetă „Telegraful Român”, între anii 1923—36 a dirigit ca redactor responsabil (director) „Revista Teologică”, iar în anul 1934 a înființat revista „Viața Ilustrată”, care se adresa familiilor dreptcredincioșilor creștini. Concomitent, diriguia „Biblioteca Bunului Păstor”, (anexă de caracter practic-pastoral a „Revistei Teologice”) și Anuare teologice, precum și colecțiile de scrieri religioase: „Problemele Vremii” (Sibiu, 1929), „Cărțile Vieții” (Cluj, 1937) și „Veniți de luați lumină” (Cluj, 1941), înființate de I. P. S. Sa. A fost mîna dreaptă a Mitropolitului Nicolae Bălan în ctitorirea și dezvoltarea colecțiilor de cărți teologice și bisericești apărute la Sibiu: „Seria Teologică”, „Seria Didactică”, „Popasuri Duhovnicești” și „Veniți la Hristos”. Cea mai mare parte a elementelor tinere care s-au afirmat în publicistica bisericească sibiană au fost descoperite, stimulate și îndrumate cu dragoste și pricepere de I. P. S. Sa.

Ca profesor de Studiul Noului Testament și rector, a pregătît numeroase promoții de slujitori ai altarului și a publicat studii de specialitate îndeobște apreciate, ca: „Sfîntul Pavel către Filimon. Creștinismul și sclavia” (Sibiu, 1925), „Biblia și intelectualii” (Sibiu, 1929), „Cartea Sfîntului Apostol Pavel către Efeseni. Introducere” (Sibiu, 1929), ș. a., iar după întrarea în Episcopat a tipărit în două ediții (1942 și 1945) sfintele cărți inspirate ale Legii celei nouă, carte cunoscută în deobște sub numele de „Noul Testament de la Cluj”.

A fost singurul vlădică ortodox român rămas la postul său de trudă duhovnicească în cei patru ani (1940—1945) de vremelnică înstrăinare a Ardealului de Nord prin dictatul fascist de la Viena, înlesnind cu tact și înțelepciune conviețuirea credincioșilor pe care îi păstorea cu minoritățile naționale și cultele conlocuitoare din acea parte a țării noastre.

După eliberarea Ardealului de Nord de către trupele sovietice și romîne, în patria noastră nouă, Republica Populară Romînă, a contribuit la consolidarea unificării bisericești a romînilor ardeleni și la buna desfășurare a luptei pentru apărarea păcii.

Ca membru al uneia din delegațiile ortodoxe române care au vizitat Biserica soră rusă, și-a câștigat prețuirea ocîrmuitorilor acelei Biserici, bucurîndu-se mai cu osebire de prietenia I. P. S. Mitropolit Nicolae al Crutișelor și Colomnei.

Joi 23 mai a. c., cu unanimitatea voturilor exprimate, a fost ales Mitropolit al Ardealului, urmînd I. P. S. Sale Dr. Iustin Moisescu, actualul Mitropolit al Moldovei și Sucevei. Sîmbătă 25 mai a. c., la București, a fost investit în această înaltă demnitate, iar Duminică 26 mai a. c., a fost așezat sărbătorește în jețul cinstit oarecînd de Mitropoliții Andrei Șaguna și Nicolae Bălan.

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

CONȘTIINȚĂ PREOȚEASCĂ

„Îți aduc aminte să aprinzi iarăși harul lui Dumnezeu, care este în tine prin hirotonie...” *II Tim. 1, 6*

La vremea când îi scria Epistola a II-a pastorală, Sfântul Timotei nu mai era nici neofit în ale credinței și nici începător în ale preoției. Trecuse mai bine de un pătrar de veac de când tânărul din Listra Asiei Minor descoperise în Iisus Hristos pe Fiul lui Dumnezeu, mulțumită predicilor Sfântului Apostol Pavel. Mama sa, Eunice, evreică credincioasă convertită din bunăvreme la creștinism, ca și bunica lui, Loida, „din pruncie” (II Tim. 3, 15) l-au deprins, cu dragoste și răbdare, în ispitirea și deslușirea Sfintelor Scripturi.

Sfântul Timotei avea stagiul în credință și experiență misionară îndelungată când primise, la Efes, cel din urmă mesaj scris al Apostolului Neamurilor. Acesta îl luase cu sine, ca să-i fie ucenic și ajutător, încă în a doua călătorie misionară. L-a asociat la izbînzile și amărăciunile împreunate cu ctitorirea primelor biserici locale de pe continentul nostru și după ce l-a purtat de-a lungul și de-a latul lumii vechi, după eliberarea din prima captivitate romană i-a încredințat slujba de episcop al bisericilor din sud-vestul Asiei Mici, rînduindu-i cetate stătătoare la Efes.

Nu mai era tînăr după fireasca socoteală a anilor vîrstei sau cel puțin nu mai era considerat astfel de învățătorul și povățuitorul său, ca atunci când îi alcătuia prima Epistolă pastorală (cf. I Tim. 4, 12), deși între redactarea acestor două scripturi inspirate, după opinia specialiștilor în materie, n-au putut trece mai mult de doi ani. Il prevenise atunci: „Nu nesocoti harul ce este în tine, care ți s-a dat prin proorocie, cu punerea mîinilor (=hirotonia) preoțimii” (I Tim. 4, 14).

Indemniul era la locul său, de vreme ce Sfântul Pavel a găsit de bine să i-l adreseze. Dar, între timp, Sf. Timotei nu săvîrșise nici o faptă reprobabilă, nu înregistrase nici un eșec misionar, nu-i pricinuisese marelui Apostol nici o decepție, nu-i întristase inima de părinte cu nici o mîhnire. Dimpotrivă, cu toată firea lui sensibilizată prin ostenele istovitoare și ajunări care-i sleiau puterile fizice (cf. I. Tim. 5, 23), Sfântul Timotei suia din treaptă-n treaptă scara desăvîrșirii religios-morale, vădindu-se mai presus de toate o personalitate preotească ireproșabilă. Și, cu toate acestea, Apostolul îi repetă în II Tim. 1, 6 îndemnul din I Tim. 4, 14. Care poate fi explicația acestei insistențe?

După cele mai elementare prevederi ermeneutice, răspunsul trebuie căutat în înșiși spusele Sfântului Pavel din textele concepțional înrudite.

Credința pe care o mărturisim, învățătura Sfintei noastre Biserici, are străfunduri de taină. Mîntea nu le poate pătrunde în toată profunzimea lor. Ea trebuie să cheme într-ajutor inima, s-o facă să vibreze, să tresalte de bucurie în fața măreției acestei descoperiri, pentru că străfundurile inaccesibile puterii de pătrundere a capacității noastre raționale, pe care le conține învățătura de credință a Bisericii, sînt o mărturie vădită a obîrșiei ei dumnezeiești.

Preotul nu este numai mărturisitor al acestei credințe de Dumnezeu descoperită, ci și *slujitorul* ei. Iar a sluji, înseamnă a sluji *bine*. Slujirea parțială, „de mîntuială”, nu mai e slujire, ci simulacru al ei, prefăcătorie. De aceea, atențiunea preotului trebuie concentrată în chip special asupra *deplinătății* slujirii sale. Aceasta, se cade a o săvîrși după cea mai bună *știință* și *conștiință*.

Știință — ca să limităm discuția la noi — avem destulă, iar acolo unde lipsește în măsură mai mare sau mai mică, se poate dobîndi cu ușurință. Clerul Bisericii noastre, în general, este bine pregătit sub raport doctrinar, iar pentru continua îmbunătățire a îndemînării sale metodologic-pastorale și misionare, ocîrmuirea noastră bisericească depune silințe pilduitoare, pe cale de dispoziții cu caracter administrativ, prin cursurile de îndrumare preotească, prin publicațiile ei periodice, prin conferințele preoțești care înlesnesc schimburi fructuoase de experiență, prin activitatea pe care o desfășoară pe teren organele bisericești de control.

Acestea, însă, nu pot asigura de multe ori altceva decît o slujire „de fața oamenilor”, formală, lipsită de elan și deci de ră-

sunet în obștea credincioșilor, dacă lipsește vîna de apă vie a *conștiinței* preoțești. Iar conștiința preoțească este ceva mai mult decît conștiinciozitatea „profesională”. Între ele este aceeași deosebire ca între „slovă” (literă) și „duh”. Și, firește, între rezultatele lor, este aceeași prăpăstioasă distanță. Dacă lipsește cea dintîi, păgubește Biserica, păgubește obștea dreptcredincioasă și păgubește mai ales preotul.

Profunzimile credinței noastre trebuie ținute „în conștiință curată” — așa dispune, cu autoritate apostolească și cu încercată experiență preoțească, Sfîntul Pavel (I Tim. 3, 9). A le „ține”, însemnează a le însuși organic, a te pătrunde de ele în toată ființa ta și a le difuza cu mijloacele specifice pastorației, în locurile și situațiile indicate de starea noastră preoțească.

E de sine-nțeleș că preotul *trebuie* să propovăduiască învățătura de credință a Bisericii noastre fără greș și fără scăzămînt, e de sine-nțeleș că el *trebuie* să fie ireproșabil sub raport religios-moral, iar dacă se poticnește — om fiind și viețuind în lume — să se îndrepte degrabă și definitiv, e de sine-nțeleș că slujitorul bisericesc *trebuie* să fie disciplinat. Toate acestea se pot controla, se pot constata pe cale de experiență a simțurilor. Dar cine va putea pătrunde — în afară de Dumnezeu — adîncurile conștiinței noastre, ca să măsoare și să vădească indicele de curăție ce sălășluiește întru ea ?

Există, totuși, un indiciu care nu înșeală niciodată în această privință : *devotamentul* ce-l vădește preotul față de Sfînta Biserică, față de „turma” încredințată lui spre păstorie. Păstorul cel bun, ca și Hristos, sufletul și-l pune pentru „oile” sale. Le mîină unde trebuie (pastoral), le nutrește și le curățește (sacramental), le adapă la izvoarele limpezi ale fîntînii cunoștinței de Dumnezeu (învățătoresc). Nu face voia *lor*, — aceasta ar fi tranzacție oneroasă pe socoteala celor sfinte ; nu face voia *sa*, — aceasta ar fi silnicie (înfierată de I Petru 5, 2), ci *voia Celui ce l-a rînduit*, prin hirotonie, păstor al „turmei”. „Conduita lui față de credincioși este cea a părinților față de prunci : să nu fie robit nici de cîntecele, nici de plîngerile lor”, — cum spune un preot devotat.

Conștiință preoțească și „aprinderea harului” primit prin hirotonie sînt același lucru. Să luăm aminte !

REDACȚIA

DOCTRINA MORȚII SAU CEA A VIETII?

Oarecînd Creatorul a zis către făptura sa : „*Viață și moarte ți-am pus Eu astăzi înaintea, binecuvîntare și blestem. Alege deci viața, ca să trăiești tu și urmașii tăi*”. (Deut. 30, 19).

Neascultînd sfatul Ziditorului, unii conducători de popoare din Occident continuă politica de forță, bazată pe diferite pacte ale Atlanticului, S.E.A.T.O. etc., și care oricum s-ar mai numi, a fost și mai mult întărită prin ultimele tratate: acelea ale „Pieții comune” și „Euratomului”.

Intru cît un post de radio creștin a salutat cu entuziasm aceste două manifestări ale politicii agresive, comparînd încheierea lor la Roma cu bunavestire ce a adus îngerul Gavriil Fecioarei Maria, socotesc că este cazul să ne desolidarizăm public față de astfel de manifestări, pretinse creștine.

Se știe doar că militarismul german a zvîrlit omenirea pînă acum în două războaie groaznice și se pregătește pentru un al treilea măcel mondial. Tratatetele „Pieții comune” și al „Euratomului” nu fac altceva decît să întărească pe revanșarzii germani, în slujba cărora ultimele tratate au băgat toate statele ce au semnat acordurile recente de la Roma.

„Doctrina Truman” sau cea numită „Eisenhower”, tratatetele „Pieții comune” și al „Euratomului”, întîlniri ca cele din Bermude, nu urmăresc altceva decît fabricarea unei noi „cutii a Pandorei”. adică noi formații închise economico-politico-militare, prin care se urmărește o dezbinare și mai mare a lumii, decît cea realizată pînă acum și o apropiere fatală de declanșarea unui alt măcel mondial, mai ales prin reînvierea militarismului german revanșard.

Doctrine ca „Euratomul”, „Piața comună”, etc., nu pot salva lumea de un nou cataclism.

Asigurarea securității colective, unificarea pașnică a Germaniei, respectarea suveranității naționale a Egiptului, a țărilor arabe în general, elibe-

rarea popoarelor coloniale, dezarmarea generală, interzicerea energiei atomice și termonucleare în scopuri de război, precum și încheierea de schimburi economice și culturale cu toate țările, numai acestea pot asigura pacea Europei și a lumii întregi.

Domnul Hristos, părăsind lumea, ne-a sfătuit așa : „*priveghiați și vă rugați !*” Ca slujitori ai lui Dumnezeu trebuie nu numai să ne rugăm pentru pace, dar să fim alături de toți cei ce veghează și luptă pentru apărarea și înfăptuirea păcii pe pământ, avînd ferma convingere că această cauză este sfîntă și dreaptă și că deci va birui. Noi am respins blestemul și moartea și am ales viața și de aceea pe aceasta trebuie s-o apărăm, oricare vor fi sacrificiile ce ni se vor cere.

Celor care fac o politică ce miroase de departe a sînge omenesc, sîntem datori să le reamintim avertismentul Apocalipsului, care zice așa : „*De are cineva urechi de auzit, să audă: cel ce duce în robie, de robie va avea parte; cel ce ucide cu sabia, de sabie va fi ucis*” (Apoc. 13, 10).

Cu nădejdea în biruința vieții asupra morții ce ne-a adus-o Sf. Paști, celor ce iubesc pacea și luptă pentru ea, le amintim de o profeție a Scripturii, care spune că va veni vremea cînd: „*va fi belșug de pîine și pe vîrșurile munților și holdele se vor pleca în bătaia vîntului ca și cedrul din codrul Libanului iar prin cetăți oamenii vor înflori, cum înflorește iarba țarinilor*”. (Ps. 71, 16—17).

† VALERIAN
al Oradiei

APĂRAREA OMENIRII IMPOTRIVA DEGENERĂRII ȘI A PIEIRII

Au trecut 8 ani de cînd a avut loc primul Congres Mondial al Partizanilor Păcii și 7 ani de cînd, la Stockholm, a fost lansat memorabilul Apel prin care se atrăgea atenția asupra pericolului pe care-l prezintă pentru popoarele lumii întregi arma atomică.

De atunci încoace, cei peste un miliard de apărători convinși ai păcii de pe toată scoarța pămîntului, au stat necurmat de veghe, denunțînd cu fermitate uneltirile apăsătoare la un nou război, biciuind fără oruțare pe nărași „războiului rece”, străduindu-se să stingă focarele de război care apăreau într-o parte sau alta a lumii, promovînd destinderea încordării internaționale prin conferințe diplomatice la cel mai înalt nivel, susținînd din răputeri biruința principiului soluționării diferendelor internaționale pe calea tratativelor, împotriva măsurilor bazate pe forță, sprijinind Organizația Națiunilor Unite în îndeplinirea scopurilor ei pașnice și, mai presus de toate, cerînd încetarea cursei înarmărilor, interzicerea armelor atomice și cu hidrogen, înfăptuirea grabnică, sinceră și energică a dezarmării.

Anii aceștia de luptă necurmată pentru apărarea bunului celui mai de preț al omenirii vremii noastre n-au fost lipsiți de izbîndi răsunătoare. Ecoul pe care l-a avut Apelul de la Stockholm, i-a împiedecat pe beliciștii vremii noastre să folosească arma atomică în Coreea, iar apoi, datorită în mare măsură luptei partizanilor păcii, focarul de război din eroica țară asiatică a fost lichidat. Pe de altă parte, așa-numitul „spirit de la Geneva” statornicea în lume un climat de încredere și bunăvoință reciprocă ce îndreptățește cele mai promițătoare nădejdi cu privire la evoluția ulterioară a situației internaționale. Popoarele lumii își vedeau faptic dispoziția de-a se cunoaște, de-a se împrieteni, de-a face comerț, de-a se angaja în făgașul unei întreceri loiale în „cursa” de făurire a progresului, a belșugului de asigurare a tihnei după care tânjește de atîta vreme fiecare om.

Peste acest început de destindere binefăcătoare, s-au abătut însă în ultima vreme norii întunecați ai unei noi primejdii. Remilitarizarea Germaniei occidentale și promovarea unor generali hitleriști în posturi de comandă ale trupelor statelor coalizate în Pactul Atlanticului de Nord, atacul armat anglo-franco-israelian împotriva Egiptului, lovitura contrarevoluționară de inspirație reacționară imperialistă împotriva puterii populare din Ungaria, continuarea cursei înarmărilor și întărirea experimentării armelor atomice și cu hidrogen — ca să nu mai punem la socoteală așa-numita „doctrină Eisenhower” de luare silnică sub „protectorat” a unor țări mai slab dezvoltate și alte acte mărunte de înveninare a situației internaționale — dovedesc că ne aflăm încă departe de victoria definitivă împotriva neli-niștei și nehznei care zguduie și tulbură conștiința omenirii noastre. Partizanii păcii mai au de luptat, serios, temeinic, din greu, cu energie sporită, cu trezvie din ce în ce mai ascuțită. Conștii de forța imensă, de nebiruit, pe care o reprezintă, încurajați de succesele înregistrate în acești 8 ani de prezență neadormită pe parapetele salvatoare ale omenirii de primejdiile unui nou război, ei își strâng rîndurile ori de câte ori inamicii păcii se arată „la porți”.

Sesiunea Biroului Consiliului Mondial al Păcii, care și-a încheiat lucrările la Berlin, în 2 aprilie a. c., vine să confirme strălucit nădejile pe care omenirea le leagă de strădaniile binecuvîntate ale acestui puternic element de echilibru internațional.

În centrul preocupărilor acestei sesiuni — care a analizat minuțios situația internațională actuală și perspectivele îngrijorătoare ce le ascunde ea — a stat trebuința de-a se lua măsuri prompte și eficace *pentru încetarea experiențelor atomice*.

Apelul adoptat de sesiunea de la Berlin a Biroului Consiliului Mondial al Păcii atrage atenția asupra primejdiei pe care o reprezintă experiențele atomice pentru sănătatea și viața cîtorva generații de oameni — îndeosebi a copiilor — și subliniază că un război atomic ar nimici milioane de vieți și ar pustii continente întregi.

Înainte cu 7 ani, Apelul de la Stockholm, îmbrățișat de peste o jumătate de miliard de oameni, prevenea popoarele lumii asupra pericolului pe care îl prezenta încă de-atunci arma atomică și cerea interzicerea ei. De atunci încoace, acest pericol a crescut, căci omenirea este amenințată acum nu numai de război, ci și de experiențele cu arme nucleare care se fac în timp de pace. Aceste experiențe reprezintă o calamitate planetară, iar împotriva calamităților trebuie să luptăm cu toată energia. Mai putem preveni pericolul. Dacă în toate țările se vor ridica glasuri de protest, ele vor fi auzite. De aceea, în declarația cu privire la apelul amintit, Biroul Consiliului Mondial al Păcii cheamă întreaga omenire să sprijine orice inițiativă, luată de unele guverne sau organizații care au cerut sau au întreprins acțiuni în

vederea încetării experiențelor atomice. Difuzarea, semnarea sau aprobarea apelului în chestiune, de către un număr cât mai mare de bărbați și femei din toate țările lumii — se spune în încheierea declarației — sau adoptarea lui prin orice alt mijloc, este cea mai urgentă datorie a ceasului de față.

Pe de altă parte, Biroul Consiliului Mondial al Păcii, făcînd o analiză temeinică a situației internaționale actuale, constată în rezoluția sa că după o perioadă de slăbire a încordării, la care au contribuit în mare măsură popoarele și ale cărei urmări favorabile au și început să se simtă, omenirea este pusă acum în fața unor noi neînțelegeri și conflicte armate, care reînvie războiul rece, intensifică neîncrederea reciprocă și amenință să creeze o situație care va periclita serios pacea în întreaga lume. Dacă popoarele vor depune eforturi, ele vor putea să creeze o nouă atmosferă de încredere și să obțină o înțelegere pe calea securității generale, dezarmării, colaborării economice și științifice.

Toate aceste sarcini puse luptătorilor pentru pace au caracter de urgență. Cea mai urgentă dintre ele este, însă, încetarea experiențelor cu arme atomice și cu hidrogen. Efectele acestor experiențe, după cum s-a constatat, sînt îngrozitoare. Din cauza fenomenelor radioactive pe care le provoacă ele, omenirea este amenințată cu degenerarea, așa cum un război atomic ar însemna pierrea noastră. Copiii noștri, copiii vremii acesteia, mai ales ei, sînt amenințați de aceste experiențe primejdioase. Oblu vorbind, efectele acestor experiențe te fac om-neom, — cum se spune în grai popular.

Constatările sesiunii de la Berlin a Biroului Consiliului Mondial al Păcii sînt zguduitoare. Cine ar putea să rămînă nepăsător în fața acestui strigăt de alarmă? El va stîrni indignarea tuturor oamenilor împotriva celor ce comit astfel de atentate mișelești față de prea mult încercata noastră generație.

*

Ecoul pe care l-a avut sesiunea de la Berlin a Biroului Consiliului Mondial al Păcii în țara noastră, a fost prompt și răsunător. La trei zile după încheierea lucrărilor acelei sesiuni memorabile, în Capitala patriei noastre s-a întrunit plenara lărgită a Comitetului Național pentru Apărarea Păcii din Republica Populară Romînă. Alături de membrii C.N.A.P., au luat parte la lucrările acestei plenare academicieni, oameni de știință, artă și cultură, reprezentanți ai cultelor religioase, reprezentanți ai organizațiilor obștești, președinți și secretari ai comitetelor regionale de luptă pentru pace, invitați din rîndurile celor mai activi luptători pentru cauza păcii din Capitală și din țară, în frunte cu Dl Dr. *Petru Groza*, președintele Prezi-diului Marii Adunări Naționale.

Din partea Bisericii Ortodoxe Romîne, la discuții au luat cuvîntul Prea Fericitul Patriarh *Justinian* și P. S. Episcop *Valerian* al Oradiei.

Plenara a analizat și adoptat cu însuflețire documentele sesiunii de la Berlin a Biroului Consiliului Mondial al Păcii, avizînd asupra măsurilor trebuincioase în vederea popularizării lor.

Cele aproape 24.000 comitete de luptă pentru pace existente în întreaga țară, care numără peste 260.000 membrii, vădesc amploarea luată de mișcarea organizată pentru pace în Republica Populară Romînă. Ele sînt chemate să desfășoare o campanie susținută pentru sprijinirea apelului lansat de sesiunea de la Berlin a Biroului Consiliului Mondial al Păcii, în scopul interzicerii experiențelor cu arme atomice.

*

O bună parte a slujitorilor Bisericii noastre sînt membri ai comitetelor locale, raionale și regionale de luptă pentru pace. Intreaga noastră obște dreptcredincioasă, în frunte cu preoțimea, este angajată de mult și hotărît în lăgașul luptei pentru apărarea păcii. De aceea, în fața primejdiei pe care o denunță sesiunea de la Berlin a Biroului Consiliului Mondial al Păcii, ne vom ridica degrabă, cu neînduplecata vrere de-a face să triumfe încă o dată omenia împotriva barbariei beliciste. Cei ce pregătesc degenerarea și picirea oamenilor, vor fi opriți și înfrinți de forța organizată a tuturor oamenilor cinstiți, pașnici și harnici.

Dumnezeu să ne ajute și de astădată !

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

REDACTIA

„ȘI DACĂ E UNIT, TOT DE LEGEA NOASTRĂ ESTE!”

O ÎNTÂMPILARE BISERICESCĂ DIN 1789

Oprirea vlădicilor uniți în 1922 de către nunciul papal de a intra în catedrala din Alba Iulia sub pretextul că ar fi „schismatică”, i-a scandalizat pe români, fie ortodocși, fie uniți.

Arhiva bogată a episcopiei Aradului ne-a păstrat un document, care dovedește că-n 1789 încă nu exista astfel de prăpastie săpată de străini între cele două străni ale unicei biserici românești, ci episcopul unei străni intra în zi de praznik în biserica celeilalte străni și asculta acolo în pace și cinste liturghia, ba era și pomenit după arhierul acelei biserici, ca unul de aceeași lege.

Era pe vremea împăratului Iosif al II-lea, care nu împărtășea prozelitismul mamei sale, Maria Terezia, și al episcopilor blăjeni, împuterniciți de ea în 1768 a intra cu forța în bisericile ortodoxe și a-i sili pe parohieni să le asculte predica pentru unire, cum făcuse Atanasie Rednic chiar și-n biserica Sf. Nicolae din Șchei în 10 dec. 1768 (V. Anuarul din 1947 al Teologiei sibiene, p. 33).

Întâmplarea ce vreau s-o povestesc nu s-a petrecut în Ardeal, ci-n Bihor, în fostul comitat cît o țară, în care sarcina de a vîrî între români dezbinarea numită unire și-o luase episcopul romano-catolic din Oradea, „pișpecul”, care stăpînea ca moșier feudal aproape întreg teritoriul comitatului și pe deasupra era, pînă la Iosif al II-lea, și șeful administrație lui, comite.

Nu i-a mers ușor cu „unirea” romînilor săi. După înlăturarea episcopului ortodox-romîn al Orăzii, Petru Cristofor, în 1713 își trimise vicarul în propagandă la Beiuș, dar primi răspunsul romînilor că numai atunci stau de vorbă cu el, dacă le aduce scrisoare de la mitropolitul din București, Antim Ivireanul, cu care se vede că avusese legături episcopul lor. Petru.

Trebuie și-n Bihor, ca și-n Ardeal, să pună împăratul umărul la carul uneii, ca să-l urnească, fiind că neamul romînesc de cînd se plămădise, încă din veacurile III—VII, îl știa pe împăratul după Dumnezeu stăpîn pe pămînt.

În Ardeal a dat împăratul apel pentru unirea cu legea lui catolică în 1698, în Bihor la 1736.

Au urmat îndată și-n Bihor, ca și-n Ardeal, falsificări de acte de unire și momeli cu daruri spre ea.

Bihoreni și-au vîndut mai scump neatîrnarea și unitatea bisericească decît ardelenii. Pe cînd romîni ardeleni au plătit cu 120.000 de arginți adunați de la ei de clerul lor micul domeniu de la Blaj în 1737, romînilor Bihoreni le dăruia Maria Terezia în anul morții ei, 1780, fără altă plată, decît unia, 136.000 de jugăre, smulse din moșia de 330.000 de jugăre a pișpecului maghiar.

Cele 136.000 jugăre, ținutul (vidicul pe sîrbește) Beiuș-Holod, devenea moșia episcopiei romîne unite din Oradea, înființată-n 1777 cu episcop importat din Ardealul mai vechi în unie.

Al doilea episcop unit din Oradea, ardelean și el, ca și înaintașul și urmașul său, la Crăciunul din ianuarie stil nou 1789 intră să asculte Liturghia în biserica ortodoxă din Beiuș. Era biserică nouă, atunci zidită din cărămidă în locul celei vechi, de lemn, de cei 540 de ortodocși beiușeni înstăriți, între ei și companiști „greci”. O zidiseră pe locul celor precedente din moștrămoși, pe dealul de la marginea orașului, în mijlocul cimitirului, după datina daco-romană. Uniții și-o aveau în centru pe a lor, dar era bisericuță mică de lemn, cea de zid de azi datînd din 1800.

Episcopul unit al Orăzii, Ignatie Darabant, nu intră în proaspăta biserică ortodoxă din Beiuș în baza decretului Mariei Terezia, spre a-i sili enoriașii să-i asculte predica pentru unire, ca Rednic la Șchei, ci le spuse că intră-n biserica lor nouă în inspecție, ca moșierul lor, ca stăpînul tuturor locuitorilor vidicului, dăruia lui ca iobagi de împărăție. Astfel de vizite în documente vechi se numeau descensus, coborîrea stăpînului feudal între iobagii lui, care la aceste ocazii erau obligați a le da cadouri, prefăcute cu vremea în dări anuale.

În documentul ce-l dau la vale în traducere din nemțește, informatorul nostru despre vizita episcopului unit, vrînd să-i micșoreze necanonicitatea, riscă afirmația că episcopul unit n-a stat în tronul arhieresc în biserica ortodoxă, ci într-un scaun obișnuit, alături. Și-o retrase însă îndată, prin ștersătură, deși-i servea scopul urmărit. Motivul putea fi lipsa lui de informații cu privire la acest amănunt, pe care l-ar fi dorit real, dar în timpul scrisului, după ce scrisese afirmația, se îndoii de adevărul ei.

Tronul arhieresc era pentru episcopul Aradului, căruia se supuseră românii bihoreni de la 1713, de când nu li se mai permise episcop ortodox propriu în Bihor. Pe episcopul Aradului îl și pomeneau la slujbe.

La Crăciunul din 1788—89 însă prezența episcopului unit, Ignatie Darabant, în biserica sa la Liturghie, îl puse-n încurcătură pe preotul liturgisitor, protopopul Beiușului, Ioan Ștef, pentru că știa că politeța și chiar uzul canonic îl obligă să pomenească orice episcop de legea sa dacă e de față la slujba sa. Întrebarea ce și-o puse, era : E oare episcopul unit de legea noastră, sau altă lege e uniația ? Glasul teologiei poate că-i spunea că unitul e de altă lege, glasul poporului însă, prin epitropul bătrîn al bisericii, îi spuse : E de o lege cu noi și vlădica Ignatie ! Ce pact are el cu împărăția, treaba lui, dar dacă e aici, sfinția ta pomenește-l și pe dînsul după vlădica nostru, căci de legea noastră sînt amîndoi, de aceeași lege grecească răsăriteană.

Și protopopul Ianăș Șteff, care învățase teologie doar în biserică și acasă, unde învățase cîtăva și bătrînul epitrop, îl ascultă și pomeni întîi pe episcopul Pavel și îndată după el pe episcopul Ignatie.

Darabant era doar prieten cu luceferii blăjeni Micu, Șincai și Maior, care învățau că și uniții tot ortodocși sînt, răzniți numai de o meteahnă străină. Avea și un canonic, Nichita Horvat, care tipărise-n 1786 latinește, în 1787 romînește, „pentru a-și bucura neamul întristat și dosădit”, cartea : „Poslanie sau dreapta oglindă a păcii, dragostii și unimii, prin care cu drepte dovediri cei uniți se mîntuiesc de hulele carele lor li se aruncă, iară neuniții nici iritici a fi, nici schismatici, mai ales în neamul românesc, a nu se putea aeve zice, se arată”. Și-n 1928 încă, sub concordat, a declarat urmașul lui Darabant în senatul Romîniei Mari : „Și noi sîntem ortodocși !”

S-au aflat însă și beiușeni umblați în lume, mai ales între companiștii „greci”, care s-au gîndit și la necazuri ca al romînilor din Făgăraș, care l-au primit în biserica lor pe episcopul unit Pataki în 1723 și el le luă apoi cu soldați biserica. De aceea, poate prin condeiul lui Marcu Dimitriu, care scria grecește-n 1783, cînd era de 12 ani învățător, că biserica-mănăstire a Sfinților Arhangheli, din Beiuș e „a pravoslavnicilor creștini negustori greci și nu a uniților”, îi denunțară episcopului din Arad vizita celui orădan ca suspectă și primirea ce i-a făcut-o protopopul la sfatul epitropului ca greșită (verheben). Moartea bătrînului epitrop a treia zi după primirea episcopului unit erau dispuși a o considera semn că nu-l sfătuiseră bine pe protopop. Văzînd că episcopul arădan nu le împărtășește părerea și temerile, apelară la mitropolitul din Carloviț și făcură despre aceasta zvon destul de susținut, ca el să ajungă, amenințător, și-n urechile vlădichii din Arad, încît acesta găsi necesar a-i scrie mitropolitului :

„Am auzit că V-a informat cineva despre vizita ce a făcut-o la praznicul Crăciunului domnul episcop greco-catolic al Orăzii, Ignatie Darabant, în biserica de legea noastră din Beiuș. V-a prezentat însă întâmplarea ca suspectă și cu urmări de așteptat.

Pentru a vă reconstitui conform realității această întâmplare anexez raportul original în privința ei al parohiei ortodoxe din Beiuș, rugându-vă să binevoiți a mi-l restitui pe urmă.

I-l cerusem parohiei îndată ce am aflat de cele petrecute. Aflînd din el că ea cu un cuget i-a făcut numitului episcop cinste numai din politețe, ca moșterului ei, din această considerație n-am vrut să Vă pomenesc deloc incidentul.

De altfel pot completa raportul cu aceea, că protopopul locului în Liturghie, la obișnuita pomenire de arhieru, m-a pomenit întâi pe mine și numai după aceea pe domnul episcop indus mai sus (intercalare marginală, ștearsă prin tragere de linii peste ea : și acesta n-a stat în tronul arhieresc, ci într-un scaun obișnuit), dar epitropul bisericii, care propusese de fapt această manifestare de cinstire, a murit a treia zi după ea. Deși fapta aceasta a parohiei putea să iasă pe dos (verheben), am găsit totuși mai consult să nu o mai reîncălzim, pentru a nu agita spiritele .

În celelalte, recomandîndu-mă înaltei grații, Vă rămîn profund devotat,

Arad ,26 iunie 1789.

Episcopul *Pavel Avacumovici*

Birui deci părerea epitropului beiușan, că și uniții sînt de o lege cu ortodocșii, cum au și fost totdeauna, bariera dintre cele două sîrăni ale unicei biserici strămoșești fiind artificială și provizorie, gata să cadă la cel dintîi vînt de libertate și autodeterminare populară.

Prot. Dr. ȘT. LUPȘA

UN DOCUMENT INSPIRAT DE MĂRINIMIE CREȘTINEASCĂ

EPISTOLA SFÎNTULUI APOSTOL PAVEL CĂTRE FILIMON

„Cel ce îl admiră pe Sf. Pavel pentru
gigantica sa activitate și îl privește cu res-
pect, pe temeiul Epistolei către Filimon,
trebuie să-l și iubească“.

C. R. Grégory

MENȚIUNE ISAGOGICA

Prizonier la Roma pentru întâia dată, în așteptarea soluționării procesului său de către tribunalul suprem al imperiului roman, Sf. Apostol Pavel continua să poarte grijă părintească bisericilor locale și regionale pe care le ctitorise în laturile răsăritene ale teritoriilor controlate de administrația cezarului și apărare de acvilele armiiilor lui.

Spre sfârșitul anului 63 pregătea de drum lung și anevoios pe unul din cei mai încercați și zeloși dintre ucenicii și colaboratorii săi, Tihic. I-a dat la mână o epistolă către una sau mai multe biserici din Asia Minor, cunoscută îndeobște sub numele de „Epistola către Efeseni”, alta, eventual, pentru Laodicensi și, cu certitudine, una pentru creștinii din Colose (cf. Col. 4, 16).

Pe lângă cele așternute în slova lor, Tihic era autorizat și îndatorat să facă creștinilor către care a fost trimis, o seamă de comunicări orale privitoare la situația Apostolului întemnițat și la sporul propovăduirii Evangheliei lui Hristos în cetatea de scaun a cezarilor. „Cele despre mine vi le va face pe toate (=cu deamănuntul, complet) cunoscute Tihic, iubitul frate și credincios slujitor și împreună cu mine rob în Domnul, pe care l-am trimis la voi tocmai pentru aceasta, ca să afle cele despre voi și să mângâie inimile voastre” — spune în Epistola către Coloseni (4, 7—8).

Tihic nu călătorea singur. Împreună cu el pornea la drum și un oarecare Onisim, călduros recomandat de Sf. Apostol Pavel și asociat la misiunea cu care fusese încredințat Tihic: (L-am trimis) „împreună cu Onisim, credinciosul și iubitul frate, care este dintre voi (=concetățean al vostru). Și (amîndoi) vă vor face cunoscute toate cele de aici” (Col. 4, 9).

Cine era acesta ?

Din calificativele cu care îi cinstește Sf. Apostol Pavel reiese că Onisim făcea parte din șiragul devotaților împreună-lucrători ai Apostolului Neamurilor.

Așa și era — dar nu de multă vreme.

Odată intrat, însă, în ceata de Duhul lui Dumnezeu călăuzită (cf. F. Ap. 16, 6—7) spre ținta cuceririi lumii vechi pentru Hristos și Evanghelia Sa. Onisim avea să rămână părtaș bucuriilor și amărăciunilor ei pînă la capătul petrecerii sale în trupul vieții aceleia.

S-a făcut remarcă, prețuit, iubit și asociat la ostenele misionare ale Sfîntului Apostol Pavel în împrejurări neobicinuite. Nu le-am fi cunoscut niciodată dacă nu ni se păstra „biletul” pe care Onisim îl strîngea cu grijă la piept sau îl împătură cu sfințenie spre a-l așeza în traista-i de piele, în ceasul purcederii spre îndepărtatele zări ale Asiei Minor. Intr-însul, Sf. Pavel așternuse simplu și mișcător trista poveste — schimbată în nepieritoare bucurie — a acestui suflet oropsit de nedreptele întocmiri sociale ale vremii aceleia.

De aproape două mii de ani „biletul” acesta figurează cu cinste în canonul cărților inspirate ale Noului Testament, fiind cea mai intimă piesă componentă a substanțialului Corpus Paulinum. Mic „de stat” față de celelalte scrieri codificate în această moștenire de mare preț, el rămîne peste vremi de veacuri un monument de mărinimie creștinească, un document de-o rară gingășie sufletească și o mărturie a puterii de nebiruit cu care creștinismul primar transforma epava în „făptură nouă”.

Toate celelalte epistole pauline au fost caligrafiate de unii din apropiații Apostolului Neamurilor sau cu ajutorul lor. Despre Epistola către Filimon — și numai despre aceasta — se știe sigur că Sf. Pavel a scris-o de la început și pînă la sfîrșit (cf. v. 21) cu mîna sa. Am putea spune cu inima sa, căci e tot una.

Epistola către Filimon n-a cunoscut ascuțitul tăgadelor pe care o critică teologică rebelă, negativă, le-a îndreptat cu violență împotriva celor mai multe scripturi neotestamentare. Dimpotrivă, cazul de care se ocupă ea a fost ridicat la rangul unei probleme de optimă însemnătate etică și de dimensiuni epocale.

E prea mult zis? Ea poate să fie așa ceva pentru generațiile viitoare — adică și pentru creștinătatea veacului nostru, căreia îi deschide nebănuite căi de acces în spre soluționarea pe placul Cerului milostivirilor a relațiilor dintre oameni de condiție socială diferită. Pentru Sf. Apostol Pavel ea a fost, însă, ceva mai puțin: un cuvînt bun, de împăcare și înfrățire, trimis la vremea potrivită, unui fiu duhovnicesc al său cu stagiu în credință, în favoarea altui fiu, proaspăt „născut” în Hristos. Acest „puțin” face farmecul inegalat al Epistolei către Filimon și îi întărește vecinica valabilitate pentru revizuirea relațiilor dintre om și om pe temeiul iubirii apropielii.

Suferința — ca și foamea și setea — nu așteaptă bucuros. Prin acest „bilet”, Sf. Apostol Pavel o curmă, deodată, la trei suflete zbuciumate: lui Filimon din Colose, lui Onisim și lui însuși. Face acest lucru cu încrederea părintelui iubitor în fiul său ascultător, cu seninătate și chiar cu oarecare umor.

Scrisă în Roma la anul 63, împreună cu Epistolele către Coloseni și Efeseni, ea face parte din grupul scripturilor pauline numite „ale captivității” întâia romane.

E scurtă: are abia 25 versete (care, în original, însumează 335 cuvinte).

ANALIZĂ EXEGETICĂ

ADRESA ȘI SALUTAREA (v. 1—3) : „*Pavel, pus în lanțuri al lui Iisus Hristos, și Timotei fratele, lui Filimon, iubitul și ajutorul nostru, (2) și iubitei surori Apfia și lui Arhip, tovarășul nostru de luptă, și bisericii din casa ta, (3) har vouă și pace de la Dumnezeu, Tatăl nostru, și de la Domnul Iisus Hristos*”.

La vremea când scria această epistolă, Sf. Pavel era captiv la Roma. Nu se rușinează de lanțurile pe care le poartă deoarece n-a săvârșit nici o faptă infamantă. Numai zelul său exemplar pentru propovăduirea Evangheliei și uneltirile unor detractori inveterați din Ierusalim i-au agonisit această stare de suprimare a libertății sale de mișcare. Din această pricină Apostolul se consideră legat sau pus în lanțuri „al lui Iisus Hristos” și se mîndrește cu cătușele pe care le poartă. În ochii creștinilor aparținători bisericilor locale și regionale pe care le-a ctitorit, calificativul acesta întărește autoritatea sa apostolească. Din această pricină nu mai simte nevoia să-și afirme calitatea de apostol al Domnului, cum face de obicei în epistolele sale, aceasta fiind subînțeleasă în titlul excepțional pe care și-l dă aici, ca și aceea de „serv” (δούλος) al Domnului.

Ca și în Epistola către Coloseni, Timotei apare alături de Sf. Pavel în fruntea acestei scrieri inspirate. El era desigur cunoscut colosenilor: în vremea petrecerii Apostolului Nemurilor la Efes (cf. F. Ap. 19, 1 urm.) trebuie să se fi deplasat personal — în societatea Sfântului Pavel, sau chiar fără el — în mijlocul cititorilor acestei epistole. În afară de aceasta, asocierea lui Timotei la salutările creștinești adresate lui Filimon și bisericii din casa sa avea și un scop tactic, căci pentru asaltul pe care-l pregătea Sf. Pavel în scopul cîștigării inimii lui Filimon era recomandabil să pună în linie de duhovnicească bătaie aliați cît mai numeroși și mai vrednici de ascultare. Timotei este prezentat familiar și sincer ca „fratele” de osteneli misionare al Apostolului.

Epistola este adresată în primul rînd lui Filimon. Cine era el — și că plătea mult în ochii creștinilor din biserica coloseană, ca și în memoria Sfântului Pavel — vom afla îndată. Printr-o operație de deducție care nu este deloc anevoioasă (comp. Col. 4, 9 cu Filim. 10), știm deocamdată atît că Filimon sălășluia în cetatea Colose din Asia Mică.

Alătura de el, Sf. Pavel (și Timotei) se mai adresează și vrednicei creștine ("surori", v. 2) Apfia, lui Arhip și întregii biserici din casa lui Filimon. Apfia era soția lui Filimon, iar Arhip — așa se presupune — fiul acestor soți creștini. Colaborator apreciat al Sfântului Apostol Pavel (v. 2), Arhip îndeplinea în sânul bisericii creștine din Colose o funcțiune conducătoare de răspundere (cf. Col. 4, 17), avînd cel puțin hirotonia întru diacon.

Pomenindu-i pe toți aceștia, Sf. Pavel își îndeplinește o îndatorire de inimă față de ei, arată cît de mult prețuiește viața de familie și în același timp îi coalizează indirect în vederea izbîndirii rugăminții pe care i-o va face lui Filimon.

Salutarea propriu zisă este formulată în stilul epistolar obișnuit Sfântului Pavel. Harul avea să-i aducă aminte lui Filimon că păcatele sale din vremea îndepărtării de Hristos au fost spălate prin el, iar pacea este unul din efectele convertirii sale și a celor din casa sa, precum și climatul sufletesc normal al creștinului.

O ceată întreagă asediază inima lui Filimon. În fruntea ei se află Sfîntul Pavel. Evitînd orice act de autoritate apostolească, el ia conducerea acestei cete de rugători în calitatea sa de „înlănțuit” al lui Hristos, sigur fiind că rugăminta pe care avea să i-o facă lui Filimon pentru fratele duhovnicesc al amînduror va fi ascultată. Cine poartă astfel de „brățări” pentru Hristos, nu poate fi refuzat. Sfîntul Pavel își cunoaște omul căruia i se adresează.

PERSONALITATEA CREȘTINEASCĂ A LUI FILIMON DIN COLOSE (v. 4—7): *Mulțumesc Dumnezeui mele și te pomenesc totdeauna în rugăciunile mele, (5) auzind de dragostea și de credința pe care o ai către Domnul Iisus și către toți sfinții, (6) ca părășia ta la credință să se facă lucrătoare prin cunoașterea a tot binele ce se face în noi pentru Iisus Hristos. (7) căci avem multă bucurie și mîngăiere pentru dragostea ta, fiindcă inima sfinților s-a ușurat prin tine, frate”.*

Ca să-și ajungă scopul propus, Sf. Pavel procedează ca un perfect tactician. În primul rînd, îi arată lui Filimon că e nelipsit din rugăciunile sale, Apostolul mulțumindu-i lui Dumnezeu că a izbutit să cîștige pentru Biserica lui Hristos un suflet atît de distins. În al doilea rînd, ca să-și asigure dintru început bunăvoința lui (captatio benevolentiae), îi exprimă lui Filimon admirația și lauda sa pentru virtuțile cu care s-a dovedit a fi împodobit. În fruntea acestora e dragostea (v. 5). Mai lipsește nă

dejdea pentru ca mănunchiul virtuților teologice să fie complet. Dar deși neamintită, nădejdea străbate nevăzut fiecare șir al acestei fermecătoare epistole.

În cazul de față, accentul cade pe dragoste, din două motive : a) — crăiasa virtuților s-a dovedit a fi, în viața de după convertire a lui Filimon, pururea lucrătoare față de toți „sfinții” (creștinii) din Colose ; b) — la dragostea lui Filimon face apel și Sf. Apostol Pavel în rugămintea pe care i-o va adresa. Scurt : prin ceea ce a făcut pentru alții, din dragoste creștinească față de aproapele, Filimon îl încurajează și pe Sf. Pavel să-i ceară ceea ce intenționează (v. 7). În forma aceasta, Filimon are un nou prilej să sporească în cunoașterea a tot binele pe care un creștin îl poate face pentru Iisus Hristos, bine-știind că dragostea e desmărginită, că niciodată nu poți pune termen și limită faptelor tale de iubire (v. 6).

De când e lumea — și cât va fi lumea — omul a fost și va fi sensibil totdeauna față de tot binele pe care poți să-l spui despre el. Îl faci astfel să-și uite părțile lui rele, dacă le are, sau să le reprime, rușinându-se să le mai lase loc în viața sa. Câte nu avem de învățat noi, păstori de suflete, din generozitatea cu care Sf. Pavel îl portretizează pe Filimon din Colose — și nu numai pe el — ca și din neplăcerea cu care același Apostol al Domnului se hotărăște când și când să biciuiască viciile unora dintre creștinii superficiali, urmărind și în acest caz nu umilirea lor, ci îndreptarea și salvarea păcătosului, scoaterea lui din sfera de influență a celui rău, restituirea lui lui Dumnezeu care l-a făcut și-i poartă de grijă cu îndurerată atențiune.

CAZUL LUI ONISIM (v. 8—11) : „De aceea, deși am mult curaj ca să-ți poruncesc în Hristos ceea ce se cuvine, (9) pentru dragoste însă mai degrabă te rog. Așa cum sînt eu, bătrînul Pavel, iar acum și pus în lanțuri al lui Hristos, (10) te rog pentru copilul meu Onisim, pe care l-am născut în lanțurile mele, (11) care îți era altădată nefolositor, iar acum folositor și ție și mie”...

Filimon din Colose trebuie să fi fost un om înstărit. Dovadă, faptul că posedea o casă atît de spațioasă încît a putut-o pune la dispoziția comunității creștine din Colose pentru serviciile de cult și, pe deasupra, avea sclavi în serviciul său.

Faptul că un creștin avea sclavi nu trebuie să surprindă. Acest lucru se încadra în moravurile vremii. Creștinismul n-a proclamat și n-a investit cu putere de lege eliberarea sclavilor. De-o făcea, era acuzat de atentat împotriva ordinii sociale exis-

tente, de uneltire la surparea ei prin violență, ceea ce ar fi dăunat acțiunii sale de penetrație lentă și sigură în măruntaiele viciate ale societății antice și anticvate, pe care avea s-o primenească radical, pe cale concepțională. Ceea ce a urmărit Evanghelia lui Hristos, Biserica Lui, era cu totul altceva : *un alt tratament asigurat nefericitelor victime ale cruntului drept al celui mai tare, care erau sclavii.*

Emanciparea socială a sclavilor nu-l preocupă nici aici și nici în alte scrieri ale sale pe Sfântul Apostol Pavel. În lumina stărilor și concepțiilor sociale existente atunci, comportarea sa apare plină de înțelepciune și de tact, — iar pe de altă parte, în deplină conformitate cu spiritul doctrinei creștine, care tinde la „spălarea pe dinăuntru a blidului”, la curățirea și îmbunarea sufletului. Apostolul Neamurilor întărește ascultarea sclavului față de stăpîn, „ca să nu fie defăimat numele lui Dumnezeu și învățătura” (I Tim. 6, 1 ; cf. și Tit 2, 10) ; cu alte cuvinte, ca să nu se dea prilej nimănui să denunțe creștinismul ca o forță anarhică, ce ar fi instigat la năruirea ordinii sociale existente pe vremea aceea. Oricît de paradoxal ar părea acest lucru, fapt este că sclavul e sfătuit de Sf. Pavel să rămînă în starea sa chiar dacă i se dă posibilitatea să devină liber : „În starea în care a fost chemat (scil : la Hristos), în aceea să rămînă fiecare. Ai fost chemat fiind rob ? Nu te îngriji, ci folosește-te mai mult, chiar dacă ai putea să devii liber. Căci cel ce este chemat rob în Domnul, este liberat de Domnul ; asemenea și cel ce este chemat liber, este rob al lui Hristos. Sînteți cumpărați cu preț (mare) ; nu vă faceți robi oamenilor. În starea în care a fost chemat fiecare, fraților, în aceea să rămînă înaintea lui Dumnezeu” (I Cor. 7, 20).

Clar și categoric ! Esențialul, în creștinism, este eliberarea de păcat. Sclăvia, robirea aproapelui, este o consecință a păcatului, a invaziei lui în lume. Expulzînd păcatul din lume, se abolește de la sine și instituția atît de odioasă și de dezonorantă pentru valoarea și demnitatea creaturală a omului, care este sclăvia. Biserica, Evanghelia lui Hristos, pregătește prăbușirea acestei instituții prin anularea substratului ei imoral. În locul forței pure — de care creștinismul nu face uz, căci așa ceva nu intră în vederile sale — lucrează în această direcție forța convingerii religioase, puseasă din premiza ei negreșelnică : înnoirea lăuntrică a omului. E ceea ce se petrece și în cazul de față. Ca să-l elibereze pe Onisim, cum vom vedea, Sf. Pavel nu se bate cu legile imperiului roman, ci dă asaltul asupra omului încreș-

tinat, cerîndu-i să tragă consecințele practice și în această privință din starea de care s-a învrednicit a se împărtăși prin Botez.

Onisim făcea parte dintre scolvii lui Filimon din Colose, care nu pare să fi fost un om rău. Calitățile pe care i le elogiază Sf. Pavel exclud orice îndoială în această privință.

Datorită cine știe cărei întâmplări regretabile, Onisim și-a creat în casa lui Filimon o situație discutabilă. În formulare paulină, îndulcită desigur de simpatia pe care și-o câștigase acesta în ochii Apostolului, Onisim i-a devenit „nefolositor” (v. 11) lui Filimon. În ce consta vina lui, nu putem ști de vreme ce Sf. Pavel nu simte nevoia să scormonească în adîncuri o rană care doare, nici nu ne interesează. Fapt este că Onisim a tras consecințele, fugind de la stăpînul său. La plecare, se vedea că a pus mîna pe oarecare lucruri care nu-i aparțineau (cf. v. 18).

A ajuns tocmai la Roma. Intenționa să-și piardă urma în forlota capitalei imperiului, ca să scape de consecințele dure ale pedepselor prevăzute de legile romane pentru sclavii fugiți de la stăpîn și pentru furt. Presupunem că Filimon, creștin fiind, nu se gîdea să-l pună sub urmărire.

L-a urmărit, însă, în ascunzișul său, mîna lui Dumnezeu și aripa Duhului Sfînt i-a atins inima, N-a putut fi un om rău, dar cu siguranță că starea de sclav îl revolta.

Ajuns în contact cu Sf. Apostol Pavel prin vreo întâmplare fericită sau prin careva din apropiații acestuia, Onisim învață că e bun Domnul și se convertește la creștinism. Spovedania lui trebuie să fi fost înduioșătoare și căința lui, deplină, totală. Sf. Pavel simte că are în mîinile sale un aluat de bună calitate. Il va frămînta în școala credinței și a dragostei creștinești pînă va face din el un vas ales al Domnului, iar sieși — un fiu, un prieten și un colaborator (cf. Col. 4, 9b). În școala dragostei Sfîntului Apostol Pavel învață Onisim să privească și problema sclăviei în adevărata ei lumină și să nu se mai teamă de alt jug decît de acela al păcatului, orice altă robie fiind ca și inexistentă — afară de aceea prin care creștinul înțelege să-și definească raporturile sale de ascultare și supunere liber consimțită față de Domnul nostru Iisus Hristos.

Botezat, împărtășit cu darul Duhului Sfînt, se simte — abia acum, și nu cînd a părăsit pe furiș casa lui Filimon — cu adevărat liber. În sulturile manuscriselor autografe ale Sfîntului Pavel, pe care nu odată le va fi pus în ordine, a putut citi undeva

tocmai ceea ce se petrecuse cu el prin convertire: „Unde este Duhul Domnului, acolo este slobozenie” (libertate; I Cor, 3, 17).

Gîndul de-a se întoarce la Colose, spre a se împăca și a-l împăca pe Filimon, trebuie să-i fi venit de la sine. Nu i l-a putut sugera Sf. Pavel. Dragostea ce-î inundase inima, îi impunea să nu se poarte cu nedreptate nici față de vrăjmașii săi. Filimon nu făcea parte dintre aceștia. Filimon era creștin. Dar Onisim greșise față de el, îl nedreptățise — și povara remușcării pe care i-o pricinuia fapta sa, fuga sa, trebuia îndepărtată.

Cu toate că Onisim îi devenise familiar și de ajutor în așa măsură, încît îl ispitea gîndul de a-l ține în preajma sa — considerîndu-l ca și cînd i-ar fi fost trimis anume de Filimon, ca să slujească vestirii Evangheliei în locul său (cf. v. 13) — Sf. Pavel consimte ca acesta să se întoarcă la Colose. Nu i-l restituie lui Filimon ca pe un bun oarecare, pe cale de-a reintra în posesiunea „proprietarului” său legitim: Onisim purcede la drum ca ambasador al Apostolului, atașat reprezentantului său oficial, Tihic (cf. Col. 4, 9), ca fiu și frate al Sfîntului Pavel, ca „serv” al Domnului domnilor. Apostolul Neamurilor a deschis brațele sale unui fugar pe care-l puteau înghiți valurile de decădere ale Romei. Ii trimite lui Filimon un membru al duhovniceștii familiei a amîndurora. Ce splendidă lecție de respect pentru valoarea și demnitatea omului, dată unei lumi care nu se preocupa de așa ceva!

PLEDOARIE ÎN FAVOAREA LUI ONISIM (v. 12—21):

...pe care (pe Onisim) ți-l trimit înapoi, iar tu primește-l pe el, adică inima mea. (13) Pe care voiam să-l țin la mine, ca să-mi slujească în locul tău în lanțurile mele pentru Evanghelie, (14) dar n-am voit să fac nimic fără voia ta, pentru ca fapta ta cea bună să nu fie ca de silă, ci de bună voie. (15) Căci poate de aceea s-a despărțit pentru o vreme (de tine), ca să-l iai înapoi veșnic, (16) de acum nu ca pe rob, ci mai presus de rob, frate iubit, mai ales mie, dar cu atît mai mult ție și după trup și în Domnul. (17) Deci, de mă ai pătaș cu tine, primește-l pe el ca pe mine. (18) Iar dacă te-a păgubit cu ceva sau îți este dator, pune aceasta în socoteala mea. (19) Eu, Pavel, am scris cu mîna mea, eu voi plăti, ca să nu-ți spun că și tu îmi ești dator mie cu tine însuși. (20) Așa, frate, fie ca să am de la tine acest folos în Domnul; liniștește inima mea întru Domnul. (21) Incredințat de ascultarea ta, ți-am scris, știind că vei face mai mult decît spun”.

Ar fi putut să-i poruncească lui Filimon să-l reprimească pe Onisim fără alte explicații. Autoritatea sa apostolească era cel

mai convingător argument în sprijinul unei astfel de dispoziții. Dar n-a procedat așa.

Sf. Apostol Pavel îl îmblânzește gradat și îl dezarmează creștinește pe Filimon, pentru cazul că acesta ar mai fi păstrat vreun resentiment sau vreo fărîmă de amărăciune de pe urma mîhnirii pe care i-a pricinuit-o fuga și fapta lui Onisim.

Filimon e rugat să-l reprimească pe Onisim *în casa și în dragostea* sa, acesta fiind acum copilul renăscut (convertit) de Sf. Pavel în captivitatea sa (v. 10).

Ruga celui ce pătimește pe nedrept pentru Hristos nu poate fi refuzată. Mai mult decît atît : Dacă Sf. Pavel bătrîn fiind (cf. v. 9) suferă bucuros lanțuri pentru Hristos, cu atît mai vîrtos trebuie să poată aduce Filimon jertfa neînsemnată pe care i-o cere părintele său sufletesc, — dacă peste tot putea fi vorba de-o jertfă în cazul de față.

Conștiința lui Filimon este și mai simțit, mai irezistibil influențată cînd Sf. Pavel i-l descrie pe Onisim așa cum este el acum : folositor amîndurora — și anume, în așa măsură, încît Apostolul stătea în cumpănă dacă e cazul să se poată lipsi de serviciile lui devotate și să i-l restituie lui Filimon, sau să-l rețină în preajma sa. În cele din urmă, a luat hotărîrea de-a nu face nimic fără voia lui Filimon, spre a-i da acestuia prilej de-a săvîrși o faptă bună, eliberîndu-l pe Onisim din sclăvie de bună voie și nu de silă (cf. v. 14). Această dovadă de respect a Apostolului față de drepturile legale ale lui Filimon trebuie să-l fi măgulit în chip deosebit — omeneste vorbind — pe fruntașul creștin din Colose.

Sf. Pavel îl biruiește pe Filimon nu cu considerente de ordin juridic — a căror valabilitate era vremelnică și a căror valoare etică s-ar fi dovedit nulă la o confruntare a lor cu exigențele Moralei creștine — ci cu căldura inimii sale de creștin și cu tactul său de părinte iubitor și înțelept.

Fuga lui Onisim de la Colose — continuă Apostolul (v. 15) — s-a dovedit a fi providențială. Filimon a pierdut prin ea un sclav „după trup”, adică după nesuferitele tocmele sociale ale vremii aceleia, ca să dobîndească — de astădată pentru totdeauna — un „frate iubit” (v. 16) de credință și de năzuințe creștinești. Din această fugă — inițial și aparent reprobabilă — a cîștigat Filimon, a cîștigat Onisim, a cîștigat Sf. Apostol Pavel și prin ei toți, a cîștigat Biserica lui Hristos, Cerul milostivirilor.

Filimon a cîștigat un membru al familiei sale : pînă să fugă de la casa sa, Onisim aparținea acesteia numai formal, prin orînduirea creștinească ce-i îndatora pe stăpîni să dea servilor lor se este drept și potrivit, ca unii care și ei au un Stăpîn în cer (cf. Col. 4, 1). Sf. Pavel a avut prilejul să „nască”, în lanțuri fiind (adică în captivitate), încă un recrut pentru împărăția cerului, pe care cu duioșie paternă îl numește „copilul meu” (v. 10), „inima mea” (v. 12) și „credinciosul și iubitul frate” (v. 16 și mai ales Col. 4, 9). Onisim a cîștigat adevărata slobozenie, iar Biserica lui Hristos — un triumf al principiului egalității oamenilor înaintea lui Dumnezeu și întreolaltă.

De revenirea la vechea stare juridică de rob, nu mai putea fi vorba : Onisim servea acum „Domnului domnilor”, căruia i se supunea cu credință și dragoste și Filimon (v. 16). Acesta nu va pregeta să-l primească întru ale sale ca și cînd Apostolul însuși i-ar fi bătut la ușă (cf. v. 17).

E drept și e corect ca paguba făcută cuiva, unui semen al nostru, să fie răscumpărată. La plecare, Onisim l-a păgubit pe Filimon. Cu o rară gingășie sufletească — arătînd că dă cuvenita importanță și acestui amănunt — Sf. Pavel se îndatorează personal să plătească „datoria” lui Onisim, față de Filimon. El știe, însă, că distinsul său ucenic colosean nu va mai avea nici o pretenție de despăgubire, după o atît de caldă pledoarie în favoarea fostului sclav al lui Filimon. De aceea — nu fără umor sănătos — Sf. Pavel adaugă prietenește că o încercare de nivelare a conturilor, ar dovedi că Apostolul e creditor, iar Filimon debitor. Debitor cu o datorie enormă : cu sine însuși. De ce ? Pentru că Sf. Apostol Pavel convertindu-l la Hristos, i-a ajutat să se regăsească pe sine însuși, în plenitudinea de har a vieții celei noi (cf. v. 19).

Reprimirea lui Onisim în condițiile arătate pînă aci, este unicul folos pe care îl așteaptă Sf. Pavel de la Filimon pentru binefacerea de care l-a făcut părtaș prin convertire, unica dobîndă pentru capitalul de osîrdie apostolească pe care l-a investit în călăuzirea la picioarele crucii lui Hristos a întregii familii a acestuia (v. 20).

Sf. Pavel e încredințat că Filimon îi va liniști inima (cf. 20 b), ascultîndu-i rugămîntea, făcînd chiar mai mult decît i-a cerut (v. 21). Ce anume, nu e greu de aflat : Filimon avea să-și dea silința de-a se arăta nu numai la înălțimea așteptărilor Sf. Apostol Pavel, ci și recunoscător pentru că i-a dat prilej să facă

o faptă bună, cu ecou puternic în sînul comunității colosene — și chiar mai departe, pînă la inima legatului lui Hristos din cetatea de scaun a cezarilor. Eliberarea *formală* a lui Onisim din umilitoarea stare de rob, avea să se producă de la sine în urma pleo-
doariei pauline. Cealaltă, faptică, s-a săvîrșit încă prin conver-
tirea lui.

O VESTE VALABILA CIT O RECOMPENSA DE PREȚ (v. 22) : „*Totodată, pregătește-mi și loc de găzduire, căci am nădejde că vă voi fi dăruit prin rugăciunile voastre*” — spune Apostolul.

Gazdă a bisericii creștine din Colose și a tuturor „sfinților” (=credincioșilor) în trecere sau în misiune pe-acolo, Filimon află că va găzdui nu peste mult — poate, pentru întâia oară, în ipoteza că convertirea sa s-a săvîrșit la Efes, sau prin colaboratori paulini — pe însuși Sf. Apostol Pavel. Acesta, bună nădejde avînd în apropiata soluționare favorabilă a procesului său de către tribunalul imperial, își anunță vizita la Colose. E dorința sa de-a i se pregăti adăpost sub acoperișul casei lui Filimon. Fericită gazdă, care înțelegea pe de-a-ntregul cinstea deosebită ce i se făcea, trebuia să se grăbească, deci, și în ce privește primirea lui Onisim așa cum doritul său oaspe îi arătase în această scrisoare și, mai ales, cum îl lăsase să înțeleagă printre rînduri. Sf. Pavel avea să se încredințeze personal că delicatul său demers în favoarea fostului sclav, n-a căzut în pămînt sterp.

Cu cîtă înfrigurare trebuie să se fi pregătit toți ai casei pentru găzduirea locului de găzduire solicitat de Sf. Apostol Pavel, mai ales că Tihic și Onisim vor fi întărit prin viu grai vestea cea bună, valabilă cît cea mai prețioasă recompensă pe care Filimon o putea primi pentru mărinimia dovedită față de noul membru al familiei sale.

SALUTĂRI ȘI URĂRI CREȘTINEȘTI (v. 23—25) : „*Te îmbrățișează Epafras cel închis împreună cu mine în Hristos, Iisus, (24) Marcu, Aristarh, Dimas, Luca, tovarășii mei de lucru. (25) Harul Domnului nostru Iisus Hristos să fie cu duhul vostru. (Amin).*”

Epistola sfîrșește cu îndătinutele salutări pentru Filimon și cei din casa lui, transmise din partea fruntașilor creștini aflători atunci în preajma Sfîntului Pavel. La locul de frunte apare Epafras, întii-stătător al bisericii colosene, care împărtășea de bună-
voie captivitatea Apostolului, urmat — ca în Col. 4, 12—13 — de

Iisus,¹ Ioan Marcu, Aristarh Macedoneanul, Dimas și medicul Luca, toți cunoscuți și vrednici părtași la ostenelile pauline desfășurate în scopul răspîndirii Evangheliei (v. 23—24).

Doxologia finală are formularea obișnuită.

*

Filimon din Colose n-a desmințit încrederea pe care i-a arătat-o Sf. Apostol Pavel. Exactitatea acestei informații se întenează pe faptul că Epistola către Filimon ni s-a păstrat pînă azi. Altminteri, ar fi dosit-o sau ar fi nimicuit-o.

Putea să fie altfel? Nicidecum! Sf. Apostol Pavel cunoștea omul căruia îi adresa o astfel de rugămintă. Nu s-a putut înșela. Adîncă sa cunoaștere a sufletului omenesc se vădește și în această împrejurare. El merge la sigur. E atît de sigur că Filimon îl va primi bine pe Onisim, încît i-l înapoiază pe acesta investit cu demnitatea de „ambasador” al său pe lîngă comunitatea creștinească din Colose, fapt care rezultă din Col. 4, 9. Onisim „este dintre voi”, spune Sf. Pavel, anticipînd noua poziție pe care i-o stabilește în sînul bisericii colosene. El a absolvit cu succes școala credinței și a căinței creștinești la picioarele ctitorului comunității bisericesti din cetatea de pe Lycus. Certificatul onorabil pe care i-l dă Sf. Ap. Pavel în Col. 4, 9 și în această epistolă, trebuie să fi avut o înrîurire deosebită nu numai asupra familiei lui Filimon, ci și asupra celorlalți creștini din Colose și împrejurimi.

Onisim — spune tradiția bisericească — s-a dovedit folositor propovăduirii Evangheliei în lumea veche, cum îl arată și numele. Intr-adevăr, etimologic, Onisim înseamnă „cel folositor”.

După moartea martirică a Sfîntului Apostol Pavel, Onisim se pare că a ajuns episcop al Efesului sau al Bereei (Macedonia).

Ca creștini, sîntem mîndri că posedăm această epistolă fermecătoare prin simplitatea și gingășia ei. Volumul, redus, nu-i împruținează întru nimic valoarea de (unic?) autograf paulin, din slova caldă și sprintenă a căruia învățăm să-l cunoaștem pe Apostolul Neamurilor *ca om*, mai limpede decît din oricare altă scriere inspirată a sa.

¹ Critică textului ne încredințează că punctuația versetelor 23—24 — prin analogie cu Col. 4, 12—13 — trebuie să se prezinte astfel: „Te îmbrățișează Epafras, cel închis împreună cu mine în Hristos, Iisus, Marcu, Aristarh, etc...”, Iisus fiind unul dintre colaboratorii Sfîntului Apostol Pavel — și nu Domnul și Mîntuitorul nostru Iisus Hristos.

Deși angajat în uriașa lucrare de convertire la Hristos a omenirii veacului întâi al erei noastre, Sf. Pavel n-a socotit că ar fi sub demnitatea sa să se ocupe de un sclav fugar și lipsit de respect față de bunurile stăpînului său după trup. Dimpotrivă, ridicîndu-l la statura duhovnicească a „făpturii celei noi” prin convertire, i-a redat implicit adevărata libertate: aceea a sufletului pornit pe calea mîntuirii. L-a reabilitat totodată și ca om în fața concetățenilor săi, iar din punct de vedere etic-social a înfrînt o prejudecată atît de înrădăcinată în mentalitatea retrogradă a vremii, arătînd că nu trebuie să ne rușinăm de cei ce ne slujesc, mai ales dacă sînt oameni vrednici, căci și lor le este rezervat harul dumnezeiesc, ca și celorlalți oameni, și pentru mîntuirea lor s-a jertfit Hristos.

Din punct de vederé literar, Epistola către Filimon este „o capodoperă de elocvență populară”. „Cicero n-ar fi putut fi mai elocvent” într-o dezbatere de specia aceasta, — spunea, admirativ, Erasmus din Rotterdam. Celebrul umanist este autoritate în materie de clasicism.

EXCURS : POZIȚIA CREȘTINISMULUI FAȚĂ DE SCLAVIE

Sclăvia este o instituție odioasă, ca tot ce purcede din spiritul de dezordine socială, dominant în antichitate. Amploarea pe care o luase ea în vremurile de început ale creștinismului constituia, nemărturisit, o indicație pentru spiritele clarvăzătoare că prăbușirea acestei nedrepte întocmiri sociale nu mai putea să întîrzie mult. Neomenoasa exploatare a celor mulți, în epoca imperiului roman, era legată indisolubil de instituția sclăviei. Pliniu spunea, îngrijorat: „Latifundia perdidere Italiam”. Atena număra 300.000 sclavi la 22.000 oameni liberi. În ultimul veac al republicii romane, numai în Italia, 13—14 milioane de sclavi munciau din greu pentru îndestularea a 6—7 milioane de cetățeni liberi. O treime din populația Romei — evaluată sub imperiu la un milion și jumătate de oameni — o constituiau sclavii. Filozoful Seneca, contemporan al Sf. Apostol Pavel — afirmă că senatului roman i se făcuse propunerea de-a decreta deosebirea sclavilor de oamenii liberi, punîndu-i pe cei dintîi în uniformă. Propunerea a fost respinsă în unanimitate, cu această motivare: „Gîndiți-vă ce primejdie ne-ar paște, dacă le-am da sclavilor puțința să se numere”.

Imperiul roman era plin de aceste victime ale unei societăți în descompunere. Îi găseai trudind pe ogoare, în carierele de piatră și în mine, lopătari pe galere sau învîrtind pînă la epuizare pietrele povarnice ale morilor; îi găseai în serviciul casnic, de la grajduri și trecînd prin grădini și bucătării, pînă-n cele mai luxuriante încăperi ale apartamentelor patricienilor. Animale de povară, uneori băieși, pedagogi, artiști sau luptători în circ, îndemnați la treabă cu biciul, ei viețuiau pe lume numai ca să îmbrace, să nutrească, să educe sau să amuze trîndăvia stăpînilor lor. Pe ei apăsa greul tuturor muncilor aspre. Un bogătaș roman, Nicias, exploata minele de ar-

gint de care dispunea numai cu sclavi intrați definitiv în proprietatea sa : 1.000 la număr. Un latifundiar roman din vremea lui Octavianus Augustus dispunea de 36.000 vite, 500.000 oi și 4.116 sclavi. Intr-o singură zi — spune geograful și istoriograful Strabon — au fost vânduți în târgul de sclavi din insula socotită „sfântă” Delos 10.000 dintre acești nefericiți, tarifați și negociați după vîrstă, vigoare, frumusețe și aptitudini productive. Paulus Emilius, cuceritorul Macedoniei, a adăugat la averea familiei fabuloasa sumă realizată din vînzarea a 150.000 dē sclavi, o parte din prada de război ce-i revenise învingătorului. Unul din regii Bitiniei se plîngea că atîția supuși i-au fost tîrîți în robie, încît i s-a despopulat regatul. Pirații cretani și briganzii galateni — asupra perversității cărora a atras atenția și Vasile Pîrvan — și-au creat o sursă succulentă de cîștig din aprovizionarea tîrgurilor de sclavi cu carne vie.

Cînd și cînd, obida acestor oropsiți da în clocot: „Era de ajuns o scînteie pentru a izbucni incendiul și pentru a transforma proletariatul în armată”, — spune istoriograful Th. Mommsen.

Este bine cunoscută revolta armată stîrnită și condusă de fenomenalul Spartacus (73 î. H.), sclav trac de obîrșie regească. Alte răzmerițe, mai vigoase, izbucnite în Sicilia (veacul II î. H.) și în Asia Minor, au ocupat ani de zile armate întregi, bătute adeseori în mod rușinos.

Represaliile erau teribile. Slavii făcuți prizonieri erau de cele mai multe ori răstigniți. Numai pe calea care ducea de la Capua la Roma, 6.000 spartachiști puteau fi văzuți spînzurînd pe lemnul crucii, pradă arșitei, corbilor, ciorilor și ciinilor.

Pedepsele ce li se aplicau sclaviilor răzvrățiți luau adeseori proporții de masacre ; alteori, stăpînul atotputernic și abuziv se amuza dictînd sancțiuni cît mai inedite. Iată două exemple !

Pe vremea lui Nero, prefectul Romei, Pedanius Secundus, a fost ucis de unul din sclavii săi. Un senatus-consultus edictat sub Octavianus Augustus, prevedea că toți sclavii aflați sub acoperișul casei cînd stăpînul ar fi fost asasinat, urmau să fie torturați și apoi executați. Patru sute de sclavi — atîția avea răpusul prefect al urbei — au căzut victime acelei legi sîngeroase, fapt adevărit de Tacitus. Populația Romei, indignată, a ieșit în stradă, protestînd împotriva masacrului care se pregătea. Împotriva ei au fost scoase trupele regulate din cazărmi. Această vărsare de sînge s-a săvîrșit în anul 61 al erei noastre. Tocmai atunci, Sf. Apostol Petru venise la Roma în lanțuri, cu escorta de rigoare, ca să-și caute dreptate înaintea tribunalului imperial.

Alt plutocrat roman, Vedius Pollius, pentru un vas spart din neglijență sau oboseală de vreun sclav din serviciul casnic, îl precipita pe imprudentul făptaș în piscină, spre a îngrășa mrenele stăpînului cu carnea trupului său trudit.

Sălbătăciile acestea, societatea romană — dacă nu le încuviința lăuntric totdeauna — le tolera aproape de fiecare dată. Puține și prea puțin influente erau personalitățile de talia lui Seneca și Juvenal, care aveau curajul moral să înfiereze aceste barbarii și să schițeze un gest de simpatie față de sclavi, recunoscîndu-le calitatea de oameni. Filozofii stoici, în frunte cu marele Epictet — el însuși sclav eliberat — prin accentuarea libertății

lăuntrice și indiferența ce o manifestau față de deosebirile de ordin extern dintre oameni, au contribuit întru cîtva la revizuirea și îndulcirea mentalității curente și prin aceasta la ușurarea sorții sclavilor. Sub înfrîurirea acestei filozofii superioare, în slujba căreia se afla și cumpănitul Seneca, s-au înmulțit cazurile în care sclavii erau eliberați, deși încă Octavianus Augustus — prin Lex Aelia Sentia și Lex Furia Caninia — îngrădise sever numărul eliberărilor admisibile de sclavi, pentru ca aceștia să nu îngroașe în chip îngrijorător valurile proletariatului, lipsind totodată clasele exploatatoare de cea mai ieftină mînă de lucru.

Sfîntul Apostol Pavel avea de spus un cuvînt în această arzătoare problemă. L-a rostit clar, răspicat, de repetate ori : Toți cei ce în Hristos s-au botezat, în Hristos s-au și îmbrăcat, una fiind cu El. În Biserica Lui, se tolesc ca cețurile sub fulgerările razelor de soare toate deosebirile dintre oameni, de neam, religie, sex, stare socială, etc. „Nu mai este iudeu nici elin, nu mai este rob nici slobod, nu mai este parte bărbătească și parte femeiască, (nu mai este tăiere-mprejur și netăiere împrejur), nu mai este barbar și nici scit ; voi toți una sînteți întru Hristos-Iisus, Hristos fiind totul în toți” (cf. Gal. 3, 28 ; Col. 3, 11 ; Rom. 10, 12 ș. a.).

Modul în care Sf. Pavel a soluționat cazul lui Onisim, poate să lase impresia că Apostolul Neamurilor ar fi recunoscut și chiar justificat pînă la un punct legitimitatea sclăviei.

Lucrurile nu stau așa. Cum am anticipat mai sus, creștinismul nu putea să suprimă dintr-o lovitură instituția sclăviei, căci în acest caz ar fi însemnat să provoace o tulburare socială mai primejdioasă decît stările nefirești pe care urmărirea să le înlăture, să le curme. Insurecția, violența peste tot, nu fac parte din arsenalul armelor creștinești de luptă împotriva răului și a relelor.

Epistola către Filimon este — în această perspectivă — un document de reabilitare a sclavului oprimat și urgisit. În Iisus Hristos, în comuniune cu El, în Biserica Sa, toate privilegiile și inechitățile legate de deosebirile de ordin social sînt anulate : omul convertit descopere în aproapele său pe fratele său. Este, aceasta, fără îndoială o revoluție — dar o revoluție emanamente lăuntrică. Efectele ei sînt lente, dar sigure.

Să ne gîndim, apoi, la îndrumările pe care Sf. Pavel le dă acelor creștini care continuau să aibă sclavi în serviciul lor, cu privire la tratamentul pe care erau îndatorați să-l acorde acestora : puterea lor discreționară asupra sclavilor era limitată pînă la anulare (cf. I Cor. 7, 22 ; Ef. 6, 9 ; Col. 3, 25 ; 4, 1).

Atîta vreme cît anacronica instituție a sclăviei continua să existe, protejată de legi omenești retrograde, în concepția creștină sclavul era *membru al familiei*, pentru că și el e făptură a lui Dumnezeu și mădular la trupului lui Hristos, Biserica.

Stările sociale pe care le oglindește Epistola către Filimon au suferit schimbări substanțiale în cursul veacurilor, prin lupta oamenilor luminați și a năpăstuiților. Din această pricină, ceea ce ne spune ea nu poate fi aplicat mecanic la realitățile sociale actuale. Conținutul acestei epistole ră-

mîne însă un monument de mărinimie sufletească și un model de soluționare în spiritul învățaturii lui Hristos și a dragostei de oameni a diferendelor ce se pot ivi între fiii aceluiași Părinte ceresc.

Mențiune bibliografică

Înainte cu mai bine de două decenii, profesorul Nicolae Colan, actualul Mitropolit al Ardealului, inaugura o colecție de „Studii Biblice” cu lucrarea: „Sf. Pavel către Filimon. Creștinismul și sclăvia” (Sibiu 1925, p. 36). În afară de această lucrare cu remarcabile calități de fond și formă, am mai utilizat bibliografia indicată la studiile mele: „Un muncitor manual: Sf. Apostol Pavel; în „Biserica și problemele vremii” (lucrări de colaborare; Sibiu 1947, p. 67) și: „Sfintul Apostol Pavel despre modelul de viață creștinească”; în: „Studii Teologice” IX, 1957, nr. 1—2, p. 22.

Prof. Dr. GRIGORIE MARCU
Profesor la Institutul Teologic Universitar
Sibiu

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

SENSUL JERTFELOR DUPĂ PROFETII VECHIULUI TESTAMENT

Prin *cultul religios*, înțelegem orice manifestare, internă sau externă, privind raporturile dintre om și Dumnezeu .

Intrucît omul nu este o ființă pur spirituală, ci una psihofizică, sentimentele lui religioase au luat și o formă sensibilă, concretă, ca de pildă : ridicarea mîinilor, închinăciunea, prosternarea, apoi darurile pe care el le aduce la altar, ca partea cea mai bună și mai aleasă din produsul ocupațiilor sale. Prin oferirea în onoarea lui Dumnezeu a unui dar, omul renunță liber la o parte din bu-nurile lui, vrînd să exprime prin aceasta că el are numai o stăpî-nire vremelnică și condiționată asupra a ceea ce-l înconjoară și că Dumnezeu are stăpînire absolută asupra tuturor creaturilor. Sacrificiile sau jertfele își au originea în aceste daruri, care, de fapt, nu sînt altceva decît niște jertfe în sens mai larg.

Darul devine jertfă propriu zisă cînd, prin slujitorul lui Dum-nezeu și cu observarea unor ceremonii, el se nimicește în cinstea lui Dumnezeu. Acest lucru exprimă o supunere totală față de Cel Prea Înalt, o ascultare și predare necondiționată a voinței proprii, în urma căreia omul este gata de a-și da viața pentru Dumnezeu, Stăpînul vieții.¹

Dintru început, deci, jertfele sînt daruri neimpuse de nimeni, și purcese numai din sentimentele religioase naturale, înnăscute naturii omenești, spre a manifesta devotarea și alipirea totală către Dumnezeu. La baza acestor daruri materiale sau a jertfelor stă gîndul curat, intenția bună a celui ce le oferă. Și tocmai prin aceasta primesc valoare înaintea lui Dumnezeu. Pentru că Dum-

¹ V.Tarnavski : *Arheologia biblică*, Cernăuți, 1930, p. 518.

nezeu apreciază intenția omului nu darul în sine, de care El n-are nevoie. De aceea, Vechiul Testament cere ca darurile oferite să nu aibă nici un defect. Cu cât darul este mai prețios și mai perfect, cu atât exprimă mai bine intenția bună, cu care omul vine, în fața lui Dumnezeu, în timp ce un dar neprețios, imperfect, denotă intenția rea de la baza lui.² Jertfa lui Cain și a lui Abel sînt destul de grăitoare în acest sens. Abel s-a adus ca dar pe sine însuși, pentru că împreună cu cele dintîi născute ale turmei sale, el a predat lui Dumnezeu inima sa credincioasă, iubitoare și recunoscătoare. Cain dimpotrivă a vrut doar să amăgească pe Dumnezeu.

Sacrificiul ar fi prin urmare un act al cultului extern sau un act vizibil simbolizînd o ofrandă internă, bazat pe o instituire umană sau divină, prin care omul, în semn de omagiu pentru Dumnezeu (adoratie, cerere, mulțumire, expiație) renunță din partea sa la un bun de valoare mare pentru a-l oferi Stăpînului său, cu speranța că ofranda sa va fi primită, făcîndu-L pe Dumnezeu să se întoarcă spre el, spre a-i oferi comuniunea Sa.³ Omul a ajuns singur la convingerea că este dator a se supune și a adora pe Creatorul său, dar în Vechiul Testament, modul în care el trebuie să-și exteriorizeze aceste sentimente sau actul vizibil cu ritualul lui are origină divină.

În cursul istoriei sale, poporul ales s-a depărtat adesea de la sensul inițial al jertfelor. De multe ori ele deveniră niște acte pur externe, formaliste, fără o participare internă, fără jertfa sufletului. Și cu toate acestea, poporul își punea multă nădejde în ele, crezînd că Dumnezeu are nevoie de darurile lui nu de inima lui. Pentru combaterea acestor tendințe, atît de greșite, Dumnezeu se folosește de trimișii Săi, Profeții Vechiului Testament. Ei au fost interpreții voii lui Dumnezeu, trîmbițe și străjeri în mijlocul poporului, cum sînt numiți în cartea profetului Iezechiel (33, 3—4).

Din cuprinsul scrierilor Profeților, deducem că problema jertfelor a fost una dintre temele care veneau foarte des în cîmpul atenției lor. Falsa înțelegere, de către poporul ales, a acestor daruri, determină pe acești soli divini să ia o atitudine atît de categorică împotriva lor, încît, la un moment dat, s-ar părea că Dumnezeu respinge orice jertfă și în general orice cult exterior. Acest lucru chiar a fost susținut de către Cornile, Volz, Skinner și alții.

² Diac. M. Chialda : *Sacrificiile Vechiului Testament*, Caransebeș, 1941, p. 26.

³ A. Gaudel : Art. „Sacrifice”, în *Dictionnaire de Théologie catholique*, vol. XIV, p. 679.

În Levitic mai ales, prin gura lui Moise, Dumnezeu cere poporului Său să tindă să devină sfinți, să se asemene cu El, care este Sfânt : „Să-mi fiți sfinți căci eu, Domnul Dumnezeuul vostru, sînt sfînt și v-am deosebit dintre toate popoarele ca să fiți ai mei”. (Levitic 20, 26; 11, 44, 45). De aceea, Dumnezeu îl învață și caută să-l formeze potrivit acestei ultime meniri a lui, căci „Eu sînt Domnul Dumnezeuul tău, care te învață spre folosul tău și te duce pe calea pe care trebuie să mergi” (Isaia 49, 1’).

Prin prisma acestei înalte chemări, de a deveni sfinți, pe care o avea poporul ales, precum și pentru a-l pregăti pentru cultul „în duh și în adevăr”, care avea să vină prin Domnul nostru Iisus Hristos, este judecată valoarea jertfelor. Ele trebuie să ajute oamenilor să „crească în virtute”, cum bine remarcă Sf. Ioan Gură de Aur.⁴ În acest sens, jertfele mai poartă și numele de închinare, rugăciune (cf. Geneza 22, 5). De aceea, Dumnezeu nu respinge sacrificiile, ci El muștră intenția cu care se făceau ele de către popor. „La Dumnezeu, care vede și cele dinăuntru și inima” (Ieremia 20, 12) nu jertfa în sine era bine plăcută, ci intenția jertfitorului era sufletul darului ; credința lui, viața lui frumoasă, intențiile lui bune, erau bine plăcute lui Dumnezeu. „Nu sacrificiile sfințesc pe om, spune sf. Irineu, căci Dumnezeu n-are nevoie de sacrificiu, ci conștiința aceluia ce sacrifică, dacă este curată, sfințește sacrificiul și garantează că Dumnezeu primește sacrificiul ca de la un amic”.⁵ „Dumnezeu nu cere sacrificiul sîngeros”, spune și Origen, făcînd aluzie la Ps. 50, deoarece n-are valoare, numai sacrificiul pornit dintr-o inimă înfrîntă și umilită este cel adevărat (Omil. II la Levitic, P. G. vol. 12, col. 422). În lumina acestor cîteva considerații trebuie interpretate textele atît de categorice ale unor Profeți, texte pe care le expunem mai jos.

„Așa zice Domnul Savaot, Dumnezeuul lui Israil : „Arderile de tot ale voastre adăugați-le la jertfele voastre și mîncăți carne, căci părinților voștri eu le-am vorbit și nu le-am dat poruncă în ziua aceea, în care i-am scos din pămîntul Egiptului, pentru ardere de tot și pentru jertfă, ci le-am dat astfel de poruncă : Să ascultați glasul meu și eu voi fi Dumnezeuul vostru, iar voi îmi veți fi poporul meu și să umblați pe toată calea, pe care vă poruncesc eu, ca să vă fie bine” (Ieremia 7, 21—23). Parte din jertfele sîn-

⁴ Sf. Ioan Gură de Aur : Omilia I la Isaia, în trad. franceză a lui J. Bareille, vol. X, Paris, 1868, p. 124.

⁵ Sf. Irineu : Adv. haer. IV, 18, 3 Migne, P. G. vol. 7, col. 1026.

geroase despre care este vorba mai sus se consumau de către cei ce le ofereau. Profetul Ieremia, oarecum în chip ironic, sfătuiește poporul să le consume în întregime, deoarece atunci când a fost într-un moment crucial în istoria lui, ca ieșirea din Egipt, nu i s-a spus să aducă jertfe, ci să meargă pe calea poruncilor pe care Iahve i le făcuse cunoscute. Profetul arată că purtarea corectă a omului față de Dumnezeu trebuie să preceadă sacrificiilor căci Dumnezeu n-a început a încheia legământul cu evreii cu darea îndrumărilor privitoare la sacrificii, ci cu legea „Eu voi fi Dumnezeu vostru și voi veți fi poporul meu” și consecințele care decurg din acest legământ (cf. Ieșire 19, 5—8). Mulțimea jertfelor voastre este numai ceva accidental în istoria voastră religioasă ; am permis jertfele din cauza slăbiciunii voastre, de teama obișnuinței față de sacrificiile superstițioase pe care le ofereți idolilor în Egipt, ca să nu vă reîntoarceți la idolatrie, parcă vrea să le spună Domnul. De fapt, Dumnezeu porunci sacrificiul mielului pascal și în continuare cele ce trebuiau să servească la întărirea Legii, pe care urma să le-o dea prin Moise, dar amănuntele asupra sacrificiilor, ceremoniilor și rînduielilor privitoare la cortul sfânt au fost date după închinarea la vițelul de aur (Tertulian : *Contra Marcion*, lib. II c 18; Sf. Ioan Gură de Aur; Omil. 6 la Matei). Acesta a fost remediul necesar pentru poporul care era gata să cadă. Dumnezeu trebuia să oprească prin sacrificii sensibile și prin ceremonii exterioare spiritele mai puțin capabile de un cult mai spiritual și mai interior, așa cum El dorea.⁶ Sf. Ioan Gură de Aur spune că Dumnezeu tolerează acest lucru pentru a împiedeca pe oameni să jertfească demonilor, așa cum îngăduia cartea de despărțire pentru femei, nu pentru că i-ar plăcea lui Dumnezeu acest lucru, ci din cauza neputințelor lor ;⁷ pentru a aduce lui Dumnezeu acest cult exterior pe care ei erau dispuși să-l aducă idolilor.

„La ce-mi folosește mulțimea jertfelor voastre ? zice Domnul. M-am săturat de arderile de tot cu berbeci și de grăsimea vițelilor grași, și nu mai vreau sînge de tauri, de miei și de țapi !

Cînd veneați să le aduceți, cine vi le ceruse ? Nu mai călcați în curtea templului meu”, spune în aceeași ordine de idei profetul Isaia (1, 11—12). În Sf. Scriptură sînt multe locuri în acest sens,

⁶ J. A. Petit : *La Sainte Bible avec commentaire d'après Dom Calmet, les Saints Pères et les exégètes anciens et modernes, Tome X, Arras, 1896, p. 69.*

⁷ Sf. Ioan Gură de Aur : în Bareille, vol. X. p. 124.

unde, sub expresii absolute, trebuie să se înțeleagă un sens condițional și limitat.

Inițial, Dumnezeu n-a cerut jertfe, întrucât riturile sîngeroase sînt medemne de Majestatea Sa Suverană; dacă totuși le rînduiește mai tîrziu are grijă să arate prin Profeții Săi, că le tolerează din cauza slăbiciunii poporului și că în ele înșile, fără o atitudine internă corespunzătoare, nu au nici o valoare. Acest lucru Dumnezeu îl arată lămurit prin gura Psalmistului care spune: „Nu voi primi tauri de la casa ta, nici țapi din staulele tale, căci ale mele sînt toate fiarele pădurilor precum și dobitoacele din miile de munți. Toate păsările cerului le cunosc și ale mele sînt toate cele ce mișună prin cîmpii. De aș flămînzî, nu ți-aș spune ție, căci lumea și toate cele din ea sînt ale mele. Mîncă-voi eu oare carne de tauri, sau voi bea eu sînge de țapi?” Și, în continuare, Psalmistul arată ceea ce este plăcut și Dumnezeu vrea de la noi: „Adu lui Dumnezeu *jertfă de laudă* și împlinește-ți făgăduințele date celui Prea Înalt. Cheamă-mă la vreme de necaz și te voi izbăvi și mă vei preamări” (Ps. 69, 9—15). Sau cum spune în altă parte: „Voi lăuda numele Domnului Dumnezeului meu cu cîntare, cu psalmi, îl voi preamări pe El și acestea mai plăcute vor fi Domnului, decît vițelul tînăr, căruia abia îi răsar coarne și unghii” (Ps. 68, 34—35).

Adevăratul cult și adevărata religie constă în lucrarea dreptății, în iubirea adevărului și în practicarea dragostei. Sacrificiile exterioare și sîngeroase, fără aceste dispoziții ale sufletului, fără o viață morală sănătoasă, nu au darul de a bine plăcea lui Dumnezeu. „Cel ce păzește legea înmulțește jertfele. Jertfește jertfă de mîntuire cel ce ia aminte la prunci. Și cel ce mulțumește ca și cel ce aduce făină curată de grîu; și cel ce face milostenie, ca și cel ce jertfește jertfă de laudă. Plăcut este Domnului cînd te depărtezi de răutate și *jertfă cu curățenie cînd te desparți de strîmbătate*” (Iisus Sirah 35, 1—4).

Profetul Isaia învață aici că, cultul exterior efectuat după toate rînduielile prescrise îi displace, dacă nu i se adaugă și dispozițiile interioare corespunzătoare.⁸ De altfel, în continuare, el exprimă categoric acest lucru: „Nu mai adunați daruri zadarnice! Tămîierile îmi sînt desgustătoare... Cînd ridicați mîinile voastre către mine, eu îmi întorc ochii în altă parte și cînd înmul-

⁸ M. Trochon: La Sainte Bible, texte de la Vulgate, trad. française en regard avec commentaire. Les prophéties d'Isaïe, Paris, 1905, p. 28.

țiți rugăciunile voastre, eu nu le ascult. Mîinile voastre sînt pline de sînge, spălați-vă, curățiți-vă ! Nu mai faceți rău înaintea ochilor mei. Incetați odată. Invățați să faceți binele, căutați dreptatea, ajutați pe cel apăsător, faceți dreptate orfanului, apărați pe văduvă !” încheie profetul șirul acestor idei (Isaia 1, 11—17). Aceeași intenție a Domnului o exprimă și profetul Ieremia, cînd spune : „La ce mi-i bună tămîia ce vine din Saba,⁹ și trestia mirositoare din țară îndepărtată ? Arderile de tot ale voastre nu le voiesc și jertfele voastre îmi sînt neplăcute” (Ieremia 6, 20). Dumnezeu se plînge de faptul că se neglijează fondul religiei în favorul unor ceremonii care sînt de o importanță mai mică.

Ca să poată dobîndi iertarea Domnului, urmașii lui Avraam trebuie să se închine altfel de cum fac ei, care cred că prin mulțimea jertfelor pot atrage bunăvoința lui Dumnezeu asupra lor. Dumnezeu însă nu voiește jertfele lor, care sînt respectate cu multă strictețe, dar care se făceau din fățarnicie ; El respinge aceste daruri ipocrite.

„Nu nădăjdui în jertfa nedreaptă”, se citește în Înțelepciunea lui Iisus Sirah (35, 13). „Jertfele nu-ți vor ajuta, cînd te bucuri făcînd rău”, învață profetul Ieremia (11, 15). Dumnezeu nu poate primi darurile unor oameni, care grăiesc prietenos către aproapele lor, iar în inimă îi făuresc cătușe (cf. Ieremia 9, 8).

Mulți dintre cei ce aduceau aceste daruri erau cu mîinile încă pătate de fărădelegile lor, iar gîndul le era la altele. „Poporul acesta se apropie de mine și cu gura și cu buzele mă cinstește, dar cu inima stă departe, se plînge profetul Isaia, pe bună dreptate, împotriva lor (Isaia 29, 13). „Știu căci mari sînt fărădelegile voastre și grele păcatele voastre ; asupritori ai celui drept, luători de mită și izgonitori ai celor săraci la porțile cetății” (Amos 5, 12). Pentru aceste fărădelegi și multe altele : „Urît-am, disprețuit-am prăznuirile voastre și nu simt nici o plăcere pentru sărbătorile voastre. Cînd îmi veți aduce arderi de tot și prinoase, nu le voi binevoi și la jertfele de mîntuire grase ale voastre nu voi pleca ochii”, zice Domnul prin glasul profetului Amos (5, 21—22). Contrazicerea între cuget și faptă era foarte urîță, iar Dumnezeu nu o mai putea răbda ; El spune că este sătul de asemenea jertfe. Dumnezeu vrea ca ceea ce i se oferă să i se ofere în chip desinteresat și cu inima curată, altfel totul este zadarnic. Decît ase-

⁹ Saba este o regiune în sud-estul Arabiei, celebră prin tămîia sa. Vorbesc de ea și scriitori profani. (cf. Virgiliu : Eneida 1, 417).

menea daruri, mai bine să nu se mai aprindă focul pe jertfelnic. „O, dacă cineva din voi ar închide porțile ca voi să nu mai aprindeți focul în zadar pe jertfelnicul meu ! Nu simt nici o plăcere pentru voi, zice Domnul Savaot și nu binevoiesc la prinoasele aduse de mâinile voastre” (Maleahi 1, 10). În aceste condițiuni, jertfele oferite Domnului nu numai că nu sînt primite, dar constituie adevărate crime și închinare la idoli „Cel ce junghie un bou, ca și cel ce omoară un om, cel ce jertfește o oaie, ca și cel ce rupe gîtul unui cîine, cel ce aduce prinos, ca și cel ce aduce sînge de porc, cel ce aduce jertfă de tămîie, ca și cel ce se închină la idoli (Isaia 63, 3).

Jertfele externe, fără jertfa sufletului, sînt asemănite aici, de către profetul Isaia, întocmai cu ale păgînilor, care sacrificau oameni, cîini, porci, etc.

Și cu toate acestea, acest popor era convins că Iahve este cu el și îl ocrotește de orice pericol, care ar veni din afară. Domnul, însă, poruncește profetului Ieremia, de pildă, să stea la poarta de intrare de la Templul Domnului și să spună tuturor celor ce trec prin ea, că lui Dumnezeu nu-i place părerea mecanicistă pe care ei o au despre religie. „Stai la ușa casei Domnului și rostește acolo cuvîntul acesta și zi : Ascultați cuvîntul Domnului toți iudeii care intrați pe această poartă, ca să vă închinați Domnului ! Așa zice Domnul Savaot, Dumnezeul lui Israil : Îndreptați-vă căile și faptele voastre și vă voi lăsa să trăiți în locul acesta ! Nu vă nădăjduiți în cuvintele amăgitoare: „Templul Domnului, Templul Domnului, Templul Domnului” (Ieremia 7, 1—4). Acest lucru nu însemna că Templul din Ierusalim n-ar fi fost al Domnului, dar în gura iudeilor și în aplicările pe care ei le făceau, acest lucru era o falsitate. Ei făceau calcule omenești, că Domnul, pentru propria Sa glorie, nu va permite niciodată ca Templul să fie profanat și predat Caldeilor. Este posibil că poporul se gîndea la salvarea minunată a Templului și a Ierusalimului din timpul lui Sedekia, cînd Ierusalimul a fost asediat de Sanherib, la 701,¹⁰ și nici ca ucenicii săi adoratori, poporul său ales, să fie făcuți să părăsească țara și să fie puși în situația de a nu avea nici Templu, nici altar, nici sacrificiu.

Templul era într-adevăr locuința lui Iahve și credinciosul evlavios vedea în el o scăpare și un loc de ocrotire. „Cine se va

¹⁰ Pr. Prof. Vl. Prelipceanu : Adevărata pietate. Prelegere ținută la magisteriu, anul 1953/54 — Manuscris.

sui în muntele Domnului, sau cine va sta în locul cel sfânt al lui ? Cel cu mâini nevinovate și cu inimă curată, care nu și-a întinat cu minciuni sufletul său și cu vicleșug nu s-a jurat vecinului său” zice Psalmistul (23, 3—4). Cu timpul însă această sănătoasă concepție asupra rostului Templului a degenerat într-un formalism sec, într-o încredere comodă la care se ținea foarte mult. Profetul Ieremia biciuiește fără cruțare această concepție fățarnică și superstițioasă, potrivit căreia poți călca toate poruncile Decalogului, care-i fundamentul religiei lui Israil, poți desconsidera cele mai elementare cerințe ale legii morale și totuși să te crezi ocrotit de Templu. Orbi, care nu văd că dezonorează Templul prin crimele lor și că prin idolatria lor au schimbat, într-un fel, natura acestui măreț Templu, prefăcându-l într-o peșteră de hoți și un loc consacrat idolilor.¹¹ Poți duce oare o viață potrivnică poruncilor lui Dumnezeu și să fii totuși un oaspete binevenit în casa Lui și să te sprijini pe ocrotirea Lui ?

Singur Templul, prin el însuși și prin mijloace externe nu se poate menține, ci numai prin mijloace interne, morale. Prin profetul Ieremia, Dumnezeu le face cunoscut în chip clar acest lucru : „Dacă nu veți strîmtora pe străin, pe orfan și pe văduvă, nu veți vărsa sînge nevinovat în locul acesta și nu veți merge spre alți dumnezei, spre pierirea voastră, atunci vă voi lăsa să trăiți în locul acesta și pe pămîntul acesta, pe care l-am dat părinților voștri din neam în neam”... Și continuă Ieremia : „Cum ? Voi ucideți, furați și faceți adulter, jurați mincinos, tămîiați pe Baal și umblați după alți dumnezei pe care nu-i știți, apoi veniți și stați dinaintea mea, în casa mea, asupra căreia s-a chemat numele meu și ziceți : „Sîntem mîntuiți”, ca apoi să faceți iar toate ticăloșiile acelea ?” (Ieremia 7, 6—10).

Profetul deci nu combate Templul, nici sacrificiile și nici celelalte forme ale cultului extern, ci falsa concepție pe care poporul o avea față de aceste lucruri. Mulți dintre fiii lui Israil vedeau în viața religioasă numai o prestare de cult, fără o viață morală. Profetul combate abuzurile în cult, nu cultul însuși; ceea ce vrea să accentueze este că nu cultul sacrificial este principalul ci o viață corectă, împlinirea cerințelor fundamentale religioase și morale.¹²

¹¹ J. A. Petit : op. cit. p. 65.

¹² Pr. Prof. Vl. Prelipeanu : op. cit.

Această idee o exprimă mai direct profetul Osie, când zice : „*Milă voiesc nu jertfă și cunoașterea lui Dumnezeu mai mult decît arderile de tot*” (6, 6). Fără dreptate, sfințenie și pietate, sacrificiile n-au nici un folos. Profetul Osie învață pe coreligionarii săi că Dumnezeu le cere să-și schimbe inima, să fugă de fărădelegi, să se întoarcă cu căință și în chip sincer la Dumnezeu. Cunoașterea lui Dumnezeu, pe care o cere aici, nu este aceea știință goală și seacă a lucrurilor despre Dumnezeu, știință care urmărește să satisfacă mai mult curiozitatea intelectului sau vanitatea. Dumnezeu vrea aceea știință practică, lucrătoare, însuflețită de dragoste, opusă învîrtoșării și impietății. Sub numirea de milă și cunoaștere, profetul înțelege toate virtuțile.¹³

După păcatul său, David nu-și ia refugiul la jertfe, ci cu inima zdrobită de căință, cade înaintea lui Dumnezeu cerînd iertare „că de-ai fi voit jertfă, ți-ași fi dat ! Tu însă nu voiești arderile de tot ; că jertfa plăcută lui Dumnezeu este duhul umilit, inima înfrîntă și smerită” (Ps. 50, 17): „Cu ce mă voi înfățișa înaintea Domnului și mă voi pleca înaintea Celui Prea Înalt ? Înfațișa-mă-voi cu arderi de tot, cu viței de un an ? Dar oare binevoiește Domnul întru miile de berbeci și între zecile de miei, de pîraie de untdelemn ? Oare îi voi da pe cel întîi născut al meu pentru fărădelegea mea și rodul pîntecului meu pentru păcatul sufletului meu ?”, spune profetul Miheia. Și tot el răspunde în continuare : „Ți s-a arătat, omule, ceea ce este bun și ceea ce Dumnezeu cere de la tine : *dreptate, iubire și milostivire* și cu smerenie să mergi înaintea Domnului Dumnezeului tău” (Miheia 6, 6—8). În aceste versete se arată adevăratul duh al Legii Domnului. Aceasta trebuie să facă adevăratul Israil, adevăr pe care iudeii, din cauza învîrtoșării inimii lor, nu l-au înțeles niciodată bine. În zadar legiuitorii și Profetii lor le-au atras atenția în diferite rînduri asupra acestui lucru, ei reveneau totuși la ideile lor greșite, de a oferi sacrificii sîngeroase, de a aduce daruri bogate la Templu, de a zidi mormintele profetilor, de a purta pe hainele și capetele lor semnul atașamentului formal față de Lege, a practica ceremonii supărătoare, a se folosi de spălări dese, de a evita cu scupulozitate cele mai mici pete de murdărie. În acestea consta perfecțiunea lor, neglijînd îndatoririle esențiale și practicarea celor mai de seamă virtuți.¹⁴ Profetii combat formalismul cras al evreului care credea că însăși victima singură îi poate aduce în-

¹³ J. A. Petit : La Sainte Bible avec commentaire, Tome XI, Arras 1896, p. 183.

¹⁴ Ib. Ibid. p. 405.

dreptare. În textul de mai sus Profetul Miheia arată poporului adevăratele daruri pe care Dumnezeu le cere de la el : „O inimă curată”, cum bine spune și profetul David (50, 11); o viață internă bogată, un suflet maleabil, capabil să participe la bucuriile și durerile altora și să lucreze pentru vindecarea lor, un suflet care la legea Domnului să gândească ziua și noaptea (cf. Ps. 1, 2). Un astfel de om „în toate câte face are spor, și-i ca un pom sădit pe malul unor ape, care-și dă rodul la vreme și ale cărui frunze nu se veștejesc”, cum frumos spune Psalmistul (Ps. 1, 3). „Printre astfel de oameni, Iisus Hristos, Mesia cel prezis, venea într-adevăr „ca un fiu în casa Sa” (cf. Evrei 3, 6). Pentru astfel de oameni învățătura și poruncile Lui nu mai erau atât de grele.

Formarea poporului ales către un cult intern a fost ținta Legii de la început. Acest lucru l-a arătat Moise la vremea sa când spune: „Așa dar, Israile, ce cere de la tine Domnul Dumnezeuul tău ? Numai aceasta : Să te temi de Domnul Dumnezeuul tău, să umbli în toate căile lui, să-l iubești și să slujești Domnului Dumnezeului tău, din toată inima ta și din tot sufletul tău, să păzești poruncile Domnului Dumnezeului tău și hotărârile lui, pe care ți le spun eu astăzi, ca să-ți fie bine”. (Deut. 10, 12—13). „Au doară arderile de tot și jertfele sînt tot așa de plăcute Domnului ca și ascultarea glasului Domnului ? Ascultarea este mai bună decît jertfa și supunerea decît grăsimea berbecilor”, se spune și în I Regi 15, 22. — Prin sufletul său mai ales, omul este om. Prin el, omul stă în legătură cu Dumnezeu, de aceea de formarea lui trebuie să se ocupe mai întîi. „Sfîșiați inimile, nu hainele”, se adresează poruncitor profetul Joel (2, 13) norodului. Durerea lor, căința lor, să fie una internă, o inimă îndurerată nu una externă de ochii lumii. Fățarnicia religioasă este o boală foarte periculoasă care s-a transmis și se transmite peste veacuri și care, pe vremea Mîntuitorului, pare a fi ajuns în floare. „Vai vouă ,cărturarilor și fariseilor fățarnici ! Că dați zeciuială din izmă, din mărar și din chimen și nesocotiți cele mai grele ale legii : dreptatea, mila și credința... Povățuitori orbi, care strecurați țințarul și înghițiți cămila” (Matei 23, 23—24). De altfel, Mîntuitorul și cu alte ocazii confirmă și aduce la lumină multe din spusele Profeților. „De-ți vei aduce darul tău la altar și acolo îți vei aduce aminte că fratele tău are ceva împotriva ta, lasă darul tău acolo, înaintea altarului și mergi mai întîi de te împacă cu fratele tău și atunci venind adu darul tău” (Matei 5, 23—24), învață El pe cei ce vin cu daruri la Templu. Iar pe cei ce strecoară țințarul și înghit cămila

ii apostrofează: „De-ați fi știut ce însemnează: milă voiesc, iar nu jertfă, n-ați fi osîndit pe cei nevinovați” (Matei 12, 7). Duhul face viu, litera omoară.

*

Față de cele prezentate aici, putem trage cîteva concluzii și anume :

Originea jertfelor trebuie căutată în sentimentele religioase, înnăscute naturii umane; conștient de dependența sa de Dumnezeu, omul a simțit nevoia să-și exprime și pe cale văzută, prin daruri materiale, atașamentul său față de El.

Cu timpul însă sensul acesta inițial s-a pierdut, accentul căzînd pe partea externă, pe darul oferit, nu pe intenția lăuntrică de unde pornea acest dar. Acest lucru s-a întîmplat nu numai în lumea păgînă, dar chiar și la poporul ales, căruia Dumnezeu i-a arătat de la început că inima lui o dorește nu jertfele sale.

Profetii Vechiului Testament, ca purtători de cuvînt ai voii lui Dumnezeu, au făcut mereu cunoscut poporului acest lucru. Dumnezeu aștepta de la poporul Său un cult intern mai ales, spiritual, care se manifestă prin ascultarea poruncilor Lui, prin viața lui curată, pentru că pe această cale poporul ales trebuia să se pregătească pentru primirea lui Mesia. În felul acesta, poporul ales trebuia să ajungă la o închinare în duh și adevăr, pentru că „Duh este Dumnezeu și cei ce i se închină Lui, cu Duhul și cu adevărul se cade să i se închine” (Ioan 4, 24) așa cum învață Mîntuitorul Iisus Hristos.

După aproape două mii de ani de creștinism, tema este încă actuală și astăzi, întrucît există printre creștini o foarte pronunțată tendință de a accentua cele din afară, care cer mai puțină încredare și mai puțin efort în defavoarea celor dinăuntru și mai grele. Și astăzi se aduc multe daruri la Altar. Și aceasta nu-i rău. Rea este părerea multora dintre creștini care cred că prin aceste daruri s-au achitat cu totul față de Dumnezeu. Să aducem deci darurile noastre la Altar, dar să aducem și gîndurile și faptele noastre bune.

Diacon GH. PAPUC
Magistrand în Teologie

ORTODOXIA CEHĂ ÎN SECOLUL XI

Ortodoxia răsăriteană a avut în trecut o răspîndire mult mai largă în Europa centrală, decît i se recunoaște de către istoricii apuseni, după ce catolicismul agresiv papal a reușit să-i doboare pozițiile din Cehia, Polonia și Ungaria. Bazele acestei ortodoxii vechi le-au sădit în acele regiuni Frații apostoli sf. Constantin și Metodie, trimiși de Patriarhul Fotie al Bizanțului, în Moravia, în anul 863.

Cehia a participat la această ortodoxie slavo-bizantină prin încreștinarea directă a principelui Borivoi și a soției sale Ludmila de către însuși sf. Metodie, în 873. În aceeași lege răsăriteană a fost apoi crescut și Venceslau (Vaňlav), nepotul Ludmillei și voevod al Cehiei. Dar ritul slavo-bizantin, scris în cirilică, nu era bine văzut de ierarhia latină germană, care ridica pretenții de jurisdicție peste Cehia. De aceea încă episcopul Viching, vicarul sf. Metodie, a încercat să saboteze activitatea aceasta slavonă, iar după distrugerea Moraviei mari, de către maghiari, în 906, reacțiunea latină a reușit să înlăture prin asasinat atît pe Ludmila, în 921, precum și pe Venceslau, în 929.¹ Apoi la sinodul dalmatin de la Spalato, din 925, a fost condamnat ritul slavon, pe baza tezei despre trilinguism și Metodie a fost declarat eretic. Totuși, pentru a se salva scrisul slavon, care putea fi folosit și de propaganda latină, s-a sugerat ideia, că alfabetul slavon a fost inventat de dalmatinul Ieronim, părinte bisericesc, mort în 420, înainte de ivirea slavilor în istoria europeană. Era o mică mistificare, dar utilă latinilor.

¹ Novotny V., Cneazul ceh sf. Venceslau. Praha 1929, p. 9 ; autori ortodocși : Gruzin Vl., Sf. Venceslau slavonul, Praga 1929 ; Maly P., Viața sf. Ciril și Metodie, Praga 1936 ; Gorazd episcop, articole postume din Hlas Pravoslavi a Mitropoliei ort. cehoslovace, Praga, din 1948.

Astfel s-a găsit mijlocul pentru alungarea ucenicilor sf. Metodie din Cehia și Moravia și înlocuirea lor cu clerici latini germani. Scrisul slavon s-a putut menține numai în regiunile dalmatine și croate, sub formă glagolitică și cu texte latine. Iar cehilor li s-a oferit o viață a sf. Venceslau, în redacție latină, compusă în 975 de episcopul german Gumpold din Mantua.

Cu toate aceste măsuri represive, susținute de arhiepiscopul german de la Regensburg, în vremea în care Germania ajunsese să fie „spada papalității”, cultul slavo-ortodox s-a menținut mai departe la cehi și la moravi, datorită multor preoți neînfricați, precum și influenței importante bizantine, care a dat scaunului voevodal ceh o deosebită splendoare, precum s-a pronunțat istoricul ceh J. Pekar. Din această vreme datează și expresia cehă „krleš”, care deriva din grecescul „Kyrie eleison” și care își primea corespondentul ceh în forma „Hospodine pomyluj ny” — adică Doamne miluește-ne.²

În aceste împrejurări de la începutul secolului XI se întemeiază mănăstirea Sazava, la 60 km spre sud de Praga, prin grija sf. Procopie și care devine centrul ortodoxiei cehice din cursul secolului XI.

După tradiție, Procopie s-a născut la anul 983, ca fiu al țăranului Vit și a soției sale Bojena, în Chotoun, în apropiere de Praga. Numele său de Procopie, primit la botez sau abia din călugărie, este de origine grecească și înseamnă : cel ce progresează muncind. Era folosit numai în Răsărit unde sînt cunoscuți: sf. Procopiu din Ierusalim, mucenic în 303 — Procopiu din Cesarea, istoric bizantin din sec. VI, care ca primul i-a amintit pe slavi, și sf. Procopiu Decapolitul, apărătorul sf. icoane (— 750).

Dorind să se facă preot, el trebuia să urmeze o școală. În acea vreme exista o școală latină la Budeci, susținută din 973 de ierarhia latină de la Praga, dependentă de Arhiepiscopia din Mainz, și anume de germanul Detmar, de cehul Voitech-Adalbert (— 997) adeptul curentului cluniacens și totuși sprijinitor moderat al liturghiei slavone,³ și de germanul Thiddag; organizatorul vieții monahale latine la cehi. A doua era școala slavonă de la Vyšehrad,

² Jakobson M., *Cele mai vechi cîntări bisericești cehice*, Praga 1930; Helfert V., *Muzica în Republica cehoslovacă*, Praga 1938, p. 11 și idem, *Muzica cehoslovacă*, Praga 1946, p. 8; Tichy F., *Cîntarea Hospodine*, în *Sbornicul ortodox*, Praga 1954, p. 88 ss.

³ Dvornik Fr., *Benedictinii și încreștinarea Rusiei*, în *Eglise et les Eglises*, vol. I, Chevetogne 1954, p. 344 ss.

la care se mai păstrau vreo 200 de manuscrise slavone din vremea ucenicilor sf. Metodie. La această școală de slavonie a studiat Procopie, după informația tradițiilor.

Căsătorindu-se, după obiceiul răsăritean, Procopie a fost hirotonit diacon și preot ; se pare să fi fost hirotonit de episcopul Thiddag, sau mai probabil de episcopul Vrațen, pe la 1003, atunci când principele polon Boleslav Viteazul devenise stăpîn vremelnice peste Cehia și voia să dobîndească bunăvoința localnicilor. Dar soția sa, după ce îi născuse un fiu, botezat Jirman, moare și atunci Procopie preferă viața monahală. Deoarece însă pe atunci erau în Cehia numai cîteva mănăstiri latine, de aceea Procopie pleacă spre mănăstirile greco-slave din regiunea Dunării, despre care se știa în Cehia că erau ctitorite de ucenicii sf. Metodie.

Intr-adevăr, documentele vremii constată, pe la 1020, existența mai multor mănăstiri greco-slave, numite și Basiliane, după regula sf. Vasile cel Mare, precum cea de la Vespren pe Dunăre, și Morissena-Murășana, din 1010, apoi cea de la Orosłamoș-Maidan din eparhia bănățeană a Timișului și de la Vyšegradul unguresc, ctitorită lîngă Estergon, pe la 1046. În una din aceste prime mănăstiri și-a făcut Procopie ucenicia monahală, luînd totodată acolo contact și cu cărțile slavo-bulgare, care peste sf. Munte Athos vor circula pînă spre Rusia kieviană și încotro le va duce apoi și sf. Antonie, ctitorul, în 1051, al mănăstirii Peșterilor din Kiev.

Intors în Cehia, pe cînd era principe Oldrich (— 1034), Procopie se retrage în regiunea păduroasă de la Sazava, într-o peșteră deasupra rîului cu acelaș nume. Aici el și-a construit o bisericuță de lemn și i-a dat hramul Mîntuitorului și al sf. Fecioare Maria. Deoarece la slujbele sale începeau să se adune credincioși tot mai numeroși, faptul nu era pe placul episcopului german Izzo de la Praga și el începea să-l suspecteze pe Procopie.

Dar s-a întîmplat odată, că vîinînd, în 1030, în acele regiuni Oldrich, o căprioară s-a refugiat chiar în peștera monahului. Cu această ocazie Oldrich îl cunoaște pe Procopie și se apropie de el sufletește. Fiind lămurit asupra tradițiilor sf. Metodie, Oldrich încuviințează promovarea în țară a ritului slavon. Și astfel bisericuța lui Procopie devenea neîncăpătoare pentru mulțimea credincioșilor. Deci și-a pus gîndul să zidească în acel loc o mănăstire mare și cu o biserică spațioasă din piatră. Cu ajutorul principelui Oldrich, care era și patronul ctitor al mănăstirii, fără nevoia încuviințării episcopului, cînd era vorba de o mănăstire cu

scop caritativ, Procopie înalță o frumoasă construcție, de care s-a bucurat și episcopul Sebir (— 1067), care era ceh. Ca hram a dat noii biserici pe sf. Ioan Botezătorul-Inaintemergătorul și acest fapt ne îndeamnă la concluzia, că Procopie și-a făcut ucenicia la o mănăstire cu acest hram, după cum era obiceiul că o mănăstire filie să-și ia hramul mănăstirii-mame. În acest caz pare verosimil, că Procopie și-a făcut ucenicia la mănăstirea Morissena-Murășana, singura cu acest hram pe atunci, pînă ce episc. latin Gerhard i-a schimbat hramul, în 1031, cu cel al sf. Fecioare. Pentru mănăstirea sa, Procopie a compus o regulă compilată din principiile sf. Vasile cel Mare și ale sf. Benedict de Nursia. Sfințirea mănăstirii s-a săvîrșit apoi în 1032.

Și noul principe Bretislav I (— 1055) sprijinea ctitoria de la Sazava, încît s-a putut organiza aici o școală cu activitate misionară, cu liturghie slavonă, cu cîntări slavo-bizantine și cu scrisul slavon. Pe lîngă cîntarea „Hospodine pomyluj”, care s-a lătit cu repeziciune prin țară, monahii-ucenici se ocupau și cu cărturăria, în scrisul cirilic și glagolitic, ceea ce dovedea și legături cu slavii dalmatini. Astfel datează din această activitate mai multe Evangheliare, ca cel Marian, Zografos și Assemani, scrise în glagolitică și cu unele texte chirilice slavo-bulgare, precum și lucrările originale: Rînduiala sf. Venceslau, și probabil și a sf. Ludmila, în sens slavon; apoi „Rugăciunea panslavă”, care e cunoscută în curînd și în Rusia,⁴ precum și „fragmente glagolitice de la Praga”, cu text din ritual răsăritean. Întreaga activitate se dezvoltă sub influențe bizantine și de aceea i s-a zis așezării în cronici cu numele grecesc de: asketerion. Iar cronicarul anonim de la Sazava (— 1162) numește întreaga așezare o „arhimănăstire” sau „mănăstire mamă”, ceea ce dovedește că ea avea și cîteva filii.

De fapt, în acea vreme slavonismul bisericesc înflorea și în vecinătate, căci după ce regele Ștefan I al Ungurilor permise înființarea unei episcopii slavone la Nitra, în Slovacia, în frunte cu ep. Bestert (— 1047), urmașul său Andrei I (— 1060), fiind soțul Anastasiei de la Kiev, susținea deasemenea ritul slavon în biserică, firește în legătură și cu mănăstirea de la Sazava.

Principele Bretislav al Cehiei susținea mănăstirea Sazava și pentru motive politice, ca bastion al slavismului împotriva ger-

⁴ *Travnicek Fr.*, Din legăturile ceho-ruse, Sbornicul ortodox, Praga 1951, p. 136 după cercetările lui J. Vařica.

manizării cehilor, urmărită de arhiepiscopul Bordo de la Mainz, cancelarul Germaniei imperiale. Pe atunci el avea și adeziunea papii Benedict IX (— 1044), care avea nevoie de el în politica sa. Situația însă s-a schimbat în vremea papii Leon IX și după ce a murit Procopie, de Bunavestire 1053. Bretislav a rânduit ca urmaș în stareție pe Vit, nepotul lui Procopie, dar murind după aceea, principele Spytihnev II se supune voii împăratului și deci trebuie să lovească în mănăstirea Sazava, cu atât mai mult că de la Roma venise vestea despre schisma dintre Roma și Constantinopole, și că trebuie să se combată „schismaticii” oriunde s-ar afla.

În aceste condiții Spytihnev dispune, în 1057, alungarea monahilor slavoni de la Sazava, căci ar fi adepții acelei schisme, deci că erau ortodocși, și-i înlocuiește cu monahi latini, conduși de un abate german. Pe atunci Cehia era țelul numeroaselor ordine monahale germane. În schimb, drept recompensă, principele a primit de la papa dreptul, în 1060, de a purta o mitră episcopală.

Monahii slavoni alungați și-au îndreptat atunci pașii spre Ungaria lui Andrei I, încotro fugise și fratele principelui, Vratislav, stabilindu-se probabil la mănăstirea de la Vyšegradul unguresc, unde se aflau monahii greco-slavi. Murind Spytihnev, în 1061, ajunge voevod Vratislav II și el îi recheamă pe monahii slavi înapoi, în 1063, și ei se reîntorc, punându-și în frunte iar pe Vit. Activitatea reîncepe cu însuflețire și din cadrul ei s-a născut viața sf. Procopie, de caracter slavon-ortodox.

Dar această activitate nu s-a bucurat de simpatia trilinguștilor latini, mai ales după ce sinodul dalmatin de la Split, din 1069, a condamnat iar ritul slavon și l-a declarat pe Metodie iar ca eretic. Totuși Vratislav nu s-a lăsat intimidat, ci a susținut mai departe mănăstirea Sazava, cu tradițiile ei „procopiene”, numind în 1078 ca stareț pe însuși fiul lui Procopie, Jirman. Principele a mers însă și mai departe, încît a cerut chiar papii Grigore VII să admită lărgirea ritului slavon peste țara întreagă. Dar pentru că Vratislav s-a alăturat politicii împăratului Enric IV, dușmanul papii, de aceea papa a respins această cerere și dimpotrivă l-a îndemnat, prin fratele principelui, Jaromir-Gebhard, episcop la Praga (— 1089), să contribuie efectiv la nimicirea obiceiului neînțelept și „obraznic” de a săvârși liturghia în limba slavonă. Dacă în trecut s-a admis acest uz, acum el nu mai poate fi tolerat. Astfel papa își justifica opreliștea și cu motivarea, că citirea Bibliei în limba poporului este periculoasă, deoarece învățătura ei trebuie ținută în taină, ca să nu se strice și să nu se banalizeze.

Prin acest refuz se condamna și pe viitor folosirea liturghiei slavone oriunde în Apus.

Dar nici acum Vratislav nu s-a lăsat intimidat, ci devenind rege în 1085, din grația împăratului german, el numește ca stareț la Sazava pe învățatul ceh Bozetch, spre a continua tradițiile slavone, însușite cu mulțumire de credincioși.⁵ Bozetch și-a întărit atunci poziția prin legături mai strânse cu lavra peșterilor de la Kiev și pe această cale a ajuns la ruși cinstirea sf. Venceslav în rit slavon, iar la Sazava au fost aduse, la 16 oct. 1095, părți din moaștele sf. ruși Boris și Gleb, de la Kiev, chiar prin grija monahului cronicar Nestor, și cu știrea episcopului latin Kosmas de la Praga.⁶

Urmașul la tron, Bratislav II însă a dat ascultare instigațiilor latino-germane, mai ales când Bozetch a ajuns în conflict cu episcopul Kosmas pentru ritul slavon și alte chestiuni mărunte, scurt după ce a sfințit o nouă biserică la Sazava. Crezând apoi și în intrigile monahilor Demetrie, Kana și Holeș de la Sazava, nemulțumiți cu disciplina starețului, Bretislav a dispus că „întrucât monahii slavoni nu folosesc poporului, ci sînt eretici și ipocriți periculoși, să fie alungați de la mănăstire”. În locul lor au fost aduși benedictini de la Brevnov din Praga, în frunte cu abatele Dethard, instalat la 3 ianuarie 1097. Noii veniți s-au pus de îndată pe lucru sîrguincios și cu satisfacție au distrus toate cărțile slavone, „pentru că ar fi fost periculoase și nemernice”, ca să piară odată pentru totdeauna orice urmă despre ele și să înceteze citirea în slavonește. Din prăpădul acesta a scăpat numai puțin, o singură carte cirilică și anume o Evanghelie și cîteva fragmente din epistolele pauline. Astfel s-a încheiat epoca de glorie slavo-ortodoxă a mănăstirii Sazava, dar totuși nu s-a putut șterge tradiția ei din conștiința credincioșilor. Prin aceasta s-au întrerupt și legăturile cu Peșterile de la Kiev.

Pentru a se lichida și cu amintirea trecutului slavo-bizantin, de aceea canonicul cronicar Kosmas de la Praga (— 1125), scriind ca primul „din proprie cunoaștere și ca martor ocular al faptelor” istoria vremii, el latinizează întregul trecut creștin al cehilor, deși apăra slavismul față de germani. În acest cadru, pentru el sf. Venceslau era un latin, pentru că a fost declarat sfînt de o tradiție latină, mănăstirea Sazava e un centru latin, iar

⁵ Palacky Fr., *Istoria poporului ceh*, Praga 1926, p. 86

⁶ Novotny, op. cit. p. 34 ss.

restul îl trece pur și simplu sub tăcere, evitînd să vorbească despre Frații apostoli, despre Rostislav, Borivoi, Ludmila și chiar despre Procopie. (Migne, Patrologia latină, vol. 166, col. 71 ss). Era deci o altă mistificare conștientă, pentru a se susține teza, că la cehi niciodată slavismul nu și-a manifestat activitatea, iar dacă totuși a fost ceva, s-a pierdut fără urmă. Cu toate acestea chiar el menționează informația istorică, că la instalarea episcopului la Praga, în 973, papa Ioan XIII a ordonat: „la cehi episcopul nu are voie să fie de rit bulgar sau rus sau slavon”. Acest citat tocmai dovedește identitatea între ritul slavon și ortodoxie, pentru că rușii în orice caz erau ortodocși, iar de altă parte se temea papa, ca pentru numărul mare de credincioși, să nu ajungă episcop la Praga un ortodox, de rit slavo- bizantin.

Pentru stîrpirea oricărei amintiri slavone, s-au scris în cursul sec. XII și XIII mai multe breviare, liturghii, orologii și calendare, în care se vorbea despre sfinții germani Bonifaciu, Emerican, Gothard, Wilibald, Kilian, Wolfgang, Odilo și alții, dar nu se pomenea de un Metodie și Procopie, deși erau ținuți ca sfinți în popor și de clerul slavon.

Între timp monahii slavoni-alungați de la Sazava s-au retras în Moravia și au înființat mănăstirea de la Zeliv, continuînd tradițiile slavo-ortodoxe. Și atunci ca un regret, cronicarul anonim de la Sazava, care a continuat istoria lui Kosmas, din 1126, începe să-l pomenească pe sf. Procopie, cît de bine a rînduit el ritul slavon și cum l-a gonit pe abatele german, amenințîndu-l cu bătaia lui Dumnezeu, dacă se va instala la Sazava. Aluzia se leagă de alungarea starețului Vit din 1057.

La Zeliv slavonismul s-a menținut numai pînă în 1149, cînd monahii au fost din nou alungați de episcopul latin Oto de la Olo-mouț, fiind înlocuiți pînă la urmă cu premonstratenzii germani de la Rin, conduși de abatele Gotșalk, deși regele Vratislav II (— 1174) nu era dușmanul clerului slavon și admitea menținerea ritului slavon la biserica sf. Clementie de la Vyšehrad, din Praga.

Deoarece în popor mereu stăruia amintirea sf. Procopie ca apărător față de străinism, de aceea regele ceh Premysl Otokar a adus în catedrala sf. Vit de la Praga umărul sf. Procopie, în 1202, cu scopul „ca umărul sf. Procopie să sprijine regatul ceh împotriva dușmanilor”. Apoi tot la îndemnul regelui, papa Inocențiu III ar fi săvîrșit, în 1204, proclamarea solemnă a lui Procopie ca sfînt latin, încît putea fi cinstit în public, fără a provoca sminteala slavonă. Criticii însă afirmă, că această canonizare

ar fi fost numai o plăsmuire din partea cardinalului Quido, neavînd de fapt loc nici o canonizare.⁷

Pentruca scrisul slavon, care tot mai circula, în deosebi la croați, în forma glagolitică, să poată fi folosit de misiunea latină, de aceea papa Inocențiu IV l-a reconfirmat în 1248, cu precizarea, că autorul lui a fost Ieronim dalmatinul, marele părinte bisericesc latin (— 420). Afirmîndu-se deci, că slavonismul a fost o operă latină de la început, s-a putut admite în istorie pomenirea sf. Ciril, sf. Metodie și sf. Procopie și în 1260 se recunoaște, că imnul „Hospodine” ar fi fost compus de însuși sf. Procopie.

Era o concesiune făcută poporului, care se opunea imigrației germane, încît episcopul Tobiaș de la Praga i-a îndemnat pe cehi, în 1287, să nu caute sfinți străini, ci să se țină de sfinții proprii, în frunte cu sf. Venceslau și sf. Procopie. În acest cadru se compune o nouă tradiție despre sf. Procopie, firește în sens latinizat. Dar printre numeroasele manuscrise ale vremii apar și de acelea care vorbeau despre circulația veche a slavonismului liturgic ceho-morav, precum și despre privilegiile bisericii din Moravia pentru acest rit, care ar fi un manuscris din sec. X, ignorat de cronicarul Kosmas, apoi manuscrisele cu text similar : A fost în Bohemia, Soarele împrăștiind lumina și Legenda lui Kristian. În ele se vorbea despre venirea Fraților apostoli în Moravia și despre continuarea tradițiilor inaugurate de ei prin Borivoi, Ludmila, sf. Venceslau și pînă la sf. Procopie.⁸

Intărîndu-se astfel din nou amintirea acestui trecut slavon, regele Karol IV al cehilor, apreciîndu-i valoarea și rostul, mai ales că în acea vreme îl îndemna pe țarul sîrbilor Ștefan Dușan să treacă la latinie, să admită învierea slavonismului în formă glagolitică-latină și în acest sens întemeiază, în 1346, la Praga, mănăstirea Emausy, pe locul unde înainte stătuse biserica închinată sfinților răsăriteni Cosma și Damian. Pentru această mănăstire a adus monahi glagolași din Croația și o înzestră cu multe manuscrise. Printre acestea s-a găsit în 1356 și Evangheliarul salvat de la dezastrul din 1096. Acest text cirilic vechi a fost apoi completat de un glagolaș cu un text glagolitic și cu mențiunea, din 1395, că „partea a doua a acestei cărți e scrisă după legea rusească, fiind scrisă cu mîină proprie de sf. Procopie de la Sa-

⁷ Bartoș F. M., *Egumenul Procopie*, în *Svetci a kacíři*, Praha 1949, p. 59.

⁸ Episcopul *Gorazd Mucenicul*, *Orientarea latinistă*, *Sbornicul ortodox*, Praga 1950, p. 40—45 ; Hrejša F., *Istoria creștinismului în Cehoslovacia*, vol. I, Praga 1947. p. 26.

zava, care carte rusă a fost dată acestei mănăstiri de către Karol IV în cinstea sf. Ieronim și a sf. Procopie". Deci glagolașul confirmă că la Sazava s-a scris în cirilică și după legea rusească, adică texte ortodoxe, și că însuși sf. Procopie era de această lege rusească, adică tot ortodox. Glagolașul a adăugat numai începutul, în cinstea fer. Ieronim, autorul pretins al glagoliticii.⁹

Sf. Procopie este indicat drept un apărător al patriei, care îi asimilează pe străini cu draci și deci îi alungă cu biciul.¹⁰

Astfel, sub influența vechiului slavonism, se trezește la cehi slavismul, pe care îl exprimă scriitorul Tomaș din Stitne, când zice: „dacă Hristos vorbea grecilor în grecește, și latinilor în latinește, apoi el poate tot așa de bine să vorbească cehilor în ceheste". În acest caz se înțelege de ce se începe traducerea Bibliei în ceheste, încă pe vremea lui Karol IV și de ce însuși Ioan Hus (—1415) milita pentru aceeași teză, a Bibliei în limba poporului. Dar mănăstirea Sazava nu a mai putut contribui la această operă populară, pentru că în timpul războaielor husite a fost arsă, deși husiții au cruțat-o pentru memoria sf. Procopie.

Deci Ioan Hus era de fapt continuatorul tradițiilor slavo-ortodoxe, pe linia sf. Procopie. Și pentru a dovedi această tradiție ortodoxă slavonă, husitul Petru Payneus-Anglicul a dus cu sine la Constantinopole, în 1451, Evangheliarul sf. Procopie de la Sazava și l-a făcut cadou patriarhiei ecumenice. După căderea Constantinopolei în 1453, Evangheliarul a ajuns la Roma și de acolo la Trident, unde l-a cumpărat cardinalul francez Carol din Lotaringia, de pe vremea regelui Carol IX (— 1574) și l-a dăruit catedralei din Reims. Acest manuscris, exotic prin felul său pentru apuseni, care inspira mult respect, neputînd fi citit de către savanții latini, a servit drept carte de jurămînt la încoronarea regilor Franței (*Livre du sacré*). Abia în 1726, ambasadorul Rusiei luînd cunoștință de acest manuscris curios, i-a deslegat taina spre marea mirare a francezilor. De atunci Evangheliarul și-a pierdut faima și a fost numit Evangheliarul de la Sazava-Reims, trezind însă interesul filologilor.¹¹

Continuînd în Cehia amintirea sf. Procopie, arhiepiscopul catolic Medek de Praga, de pe vremea împăratului astronom Ru-

⁹ Paulova M., *Ideia cirilometodiană în politica lui Karol IV și întemeierea mîn. Emaus, Byzantinoslavica XI, Praga 1950, p. 174—186.*

¹⁰ Prazak Al., *Poporul se apără, Praga 1945, p. 21.*

¹¹ Hanka V., *Sazavo-Emauzkoe sv. blagovestovanie, Praga 1846, carte rară însă dobîndită de Mitropolitul Andrei Șaguna pentru biblioteca Academiei Sibiu.*

dolf II, a dat dispoziții ca să se facă cercetări printre ruinile mănăstirii Sazava și aflînd acolo moaștele sf. Procopie, a dispus să fie transportate la biserica Tuturor Sfinților de la Praga, în 1588. Astfel sf. Procopie a fost readus în conștiința cehilor, încît în 1618, cînd cehii începeau lupta lor nefericită pentru neahtîrnare față de Habsburgi, s-a actualizat prorocia „Tîmărului orb”, că sf. Procopie și sf. Venceslau vor învia spre a le da ajutor cehilor.

Mai tîrziu, în 1669, mănăstirea Sazava a fost restaurată și i s-a restituit umărul sf. Procopie, luat în 1202. Prin aceste drumuri s-a șters caracterul inițial ortodox al sf. Procopie și pentru derutarea credincioșilor, li s-a oferit un alt sfînt. Astfel, în 1729 s-a făcut mare caz cu noul mucenic ceh : sf. Ioan din Nepomuk. Despre el s-a afirmat că s-a aruncat în rîul Vltava din Praga, în 1383, la porunca regelui pentru că nu i-a divulgat taina spovedaniei reginei. Această legendă stătea în legătură cu aflarea unei limbi uscate într-o biserică din Praga și se zicea să fi fost a celui înecat. În realitate însă noul Ioan avea misiunea să-l pună în umbră pe vechiul Ioan, adică pe martirul Ioan Hus, ars pe rug la Constanța, dar socotit de popor ca un erou național al cehilor împotriva împăratului și a papii.

Dar în 1746 mănăstirea Sazava a ars pînă în temelii și cu ocazia restaurării s-a dat chiar sf. Procopie un veșmînt catolic, al ordinului benedictin, încît însăși imaginea sf. Procopie a fost complet latinizată. Nu mult după aceea însă, prin dispoziția împăratului Iosif II, din 1780, mănăstirea Sazava a fost suprimată, monahii împrăștiati și averea împărțită. Clădirile au căzut în ruină și se pierdeau ultimele amintiri...

Dar cercetarea istorică caută să pătrundă și acolo, unde păinjenii și-a așternut vâlul său, al uitării. Istoricii cehi G. Dobner și Fr. Dobrovsky încep însă, la începutul sec. XIX să inițieze studiul antichității paleocehești și astfel renaște întreaga istorie a tradițiilor slavone.

În 1842 slaviștii au descoperit cîteva manuscrise vechi, pe care le-au numit „Fragmentele de la Kiev” și „Fragmentele de la Viena”. Deoarece aceste texte erau glagolitice și cuprindeau un rit latin, s-a jubilat zicîndu-se că tradițiile slavone sînt de origină latină. În acest sens însuși papa Leon XIII a emis enciclica sa „Grande munus”, în 1881, prin care arăta că sf. apostoli Ciril și Metodie, ca și sf. Procopie au slujit în rit latin și în forma glagolică. Prin aceasta se confirma întreaga stăruință pentru latinizarea tradițiilor slavone vechi și deci se dădea credit tuturor mis-

tificărilor săvârșite în legătură cu această problemă, iar cronicarul Kosmas apărea drept exponentul adevărului.¹²

Dar ca răspuns, în 1846 istoricul ceh Hanka publica textul Evangheliarului de la Sazava-Reims, dovedind teza despre ortodoxia cirilică a tradițiilor slavo-cehești. Apoi în 1857 slavistul P. J. Safarik publica „Fragmentele glagolitice de la Praga”, pe baza cărora dovedea că ele, cuprinzând un text din Triod pentru Vinerea Mare și zece svetilne de la Utrenie, reprezintă texte ortodoxe și deci dovedesc originea răsăriteană a tradițiilor slavone. În ce privește forma lor glagolică, s-a dat răspunsul, că în vreme de oprire a cirilicei vădit ortodoxe, s-a găsit evitarea restricțiilor, folosindu-se scrisul glagolic, permis. Iar textele glagolitice cu rit latin au fost desigur aduse de cehi de la croați, unde aceste texte glagolitice circulau mereu. Acestea sînt concluziile slaviștilor Wattenbach, Vostokov, N. Novikov, V. Jagici, Fr. Pasternek, A. Vondrak, J. Kalousek, J. Vlcek, M. Weingart și ale altora.¹³ Cu timpul au venit în sprijinul acestei teze și alte texte, ca Trebnicul Sinaitic, Evangheliarul Assemani și Evangheliarul Grigori, cu texte ortodoxe și lexic paleocehesc, ceea ce dovedește circulația, sau emigrația, textelor spre Rusia în vremi grele. Însăși persecutarea monahilor de la Sazava, în 1096, este un argument istoric categoric despre ritul ortodox al lor, socotit însă eres rusesc.

Aceste lămuriri științifice încurcau însă teza papală din enciclica Grande munus. Deci trebuia aflată o ieșire. Și această ieșire s-a găsit în explicarea originii alfabetului slavon, care există în două redacțiuni, a glagoliticii, cu 35—43 litere, și a cirilicii, cu 25—38 litere. Deci se afirma, că Frații apostoli au inaugurat alfabetul glagolic, iar un ucenic al lor, poate sf. Clement, alfabetul cirilic. Dar în realitate Frații apostoli au avut nevoie de un alfabet simplu și impunător și aceasta o găseau numai în majusculile grecești, după care au orientat alfabetul lor, deci cel cirilic. Apoi mai contribuie realitatea, că la bizantinii vremii, textele bisericești erau scrise numai cu majuscule, deci Frații nu puteau schimba și nici strica acest uz. Aceasta pledează pentru priori-

¹² De pildă : *Myslivec E.*, Sfinții noștri, Praga 1940, p. 15 și *Nedelnik J.*, Din istoria bisericii catolice, Praga 1946, p. 11s, broșuri de propagandă ; *Leumann*, Foile vechi de la Kiev, Omagiu Debrunner 1954 ; *Kaschmieder E.*, Semnele diacritice ale Foilor de la Kiev, Slovo 4/5, Zagreb 1955, p. 5—23.

¹³ *Buchta V.*, Este liturghia cirilometodiană o liturghie bizantină ? Sbornicul ortodox, Praga 1950, p. 59.

tatea alfabetului cirilic. Deci iar s-a observat, că alfabetul glagolitic, orientat după minuscula greacă, este de proveniență dalmatină, firește fără nici o legătură cu fer. Ieronim, și el a luat ființă în legătură cu minuscula carolingiană. Alții în fine, ca să simplifice lucrurile, au declarat, că alfabetul inventat de Frați era în fond cirilic, dar i s-a spus glagolitica, pe cînd alfabetul numit cirilica ar fi de fapt glagolitica tîrzie. Cu cîtă ignoranță se amestecau unii în discuție o exemplifică împrejurarea, că istoricul Krofta, în *Legendele noastre*, 1947, p. 22, respinge tot ce stă în legătură cu patr. Fotie, pentru că acesta era un „eretic”, deoarece „el a adăugat filioque la simbol”, cînd realitatea era tocmai contrară.

În chestiune însă s-au pronunțat și cercetători sovietici, ca N. Grekov, A. Arcihovski, M. Tichomirov, V. Mavrodin și D. Lichacev, apoi bulgarul V. S. Kiselkov, care au arătat, că glagolitica a fost un scris mai vechiu pentru nevoile profane ale slavilor, iar pentru cele bisericești cirilica Fraților apostoli.¹⁴ Altă dovadă pentru vechimea cirilicei este inscripția de pe piatra de mormînt descoperită în Dobrogea, în 1952, cu data de 943, și apoi inscripția țarului bulgar Samuil din 993. Astfel se dovedește, că textele glagolitice fac parte din stăruința latinizantă a tradițiilor slavo-ortodoxe, cînd camuflat, cînd fățiș. De aceste realități s-au convins și unii cercetători catolici cehi, recunoscînd temeliile ortodoxe și bizantine ale tradițiilor slavone,¹⁵ și spre aceleași concluzii converg cercetările arheologice mai recente.¹⁶

La aceeași concluzie au ajuns și unii cercetători cehi protestanți, deși cu încercarea unui compromis, că Frații apostoli și după ei și sf. Procopie s-ar fi ținut de rit latin, după missa Clementină, dar se foloseau și de cărți și liturghie răsăritene, în limba slavonă,¹⁷ și că adevăratele tradiții ortodoxe le-ar fi inaugurat abia sf. Procopie, prin legăturile sale cu Kievul.

¹⁴ Vezi Kiselkov S., Problema cirilometodiană în lumină nouă, *Naroden pastir* 19/20, Sofia 1955, p. 5 cu amănunte.

¹⁵ Krasl Fr., Sf. Procopie, mînăstirea sa și amintirea ei în popor, Praga 1895, Šimek Fr., Expunere asupra istoriei literaturii cehe, Praga 1925, p. 3; Horalek K., Martirologiul de la Raihrad, *Filologické listy*, Praga 1939, p. 23—43.

¹⁶ Stloukal K., La răscruce de veacuri, Praga 1946, p. 15; Povlik J., Moravia paleoslavă, Praga 1948, p. 116 și idem, Moravia de sus, țara vechilor slavi, Praga 1950, p. 108 ss.

¹⁷ Bartoš F. M., Sf. Procopie, din Svěci a kacíři, 1949, p. 55 s; Hrejsa F., Istoria creștinismului în Cehoslovacia, vol. I, 1947, p. 38 s; Bartoš, în *Revista creștină*, Praga 1955.

Acest punct de vedere era însușit și de cercetători catolici mai radicali, cu concesii pentru sf. Procopie și intransigență față de Frații apostoli, că aceștia ar fi venit în Moravia „ca să dea poporului o legislație judecătorească, după tip bizantin, care lipsea atunci la Roma, căci cu privire la încreștinare, aceasta s-ar fi realizat mai înainte de venirea Fraților, în rit latin; de aceea ei nu au fost chemați în Moravia ca să încreștineze și deci ortodoxia lor nu a mai afectat credința localnicilor și nu a lăsat urme.¹⁸ Astfel s-a lansat o nouă confuzie printre cercetătorii vechilor legende cehești.¹⁹

Totuși oficialitatea catolică, continuînd cu naivă ignoranță să-și susțină punctul de vedere greșit, în vreme ce tradiția sf. Venceslau primea caracter naționalist, iar „ereticul” Ioan Hus era proclamat erou național și sf. Ioan Nepomuk era șters din rîndul persoanelor istorice ca o mistificare grosolană,²⁰ încît în 1953 papa Piu XII l-a proclamat patron al cehoslovacilor, pe sf. Procopie, ca un sfînt catolic. Măsura era dictată de dorința de a se pune mîna pe mănăstirea Sazava, de curînd în stare de restaurare.

La punctul de vedere al cercetătorilor ortodocși,²¹ care cu seninătate descoperă ortodoxia fundamentală a tradițiilor slavone,

¹⁸ *Vașica*, Originea cirilometodiană a celui mai vechi cod slavon: *Zakon sudni liudem*, în *Byzantinoslavica* XII, Praga 1952, p. 154—174, criticat însă aspru de renumitul cercetător catolic Grívec Fr., în *Probleme*, din *Orientalia Christiana periodica* 18, Roma 1952, p. 113 ss.

¹⁹ *Pentru teza latinizării*: Prazak, *Istoria cehoslovacă*, vol. I, Praga 1933, p. 24; Krofta K., *Istoria cehoslovacă*, Paris 1934, p. 19 nu-l pomeniște pe Procopie; Kotrci J., *Istoria literaturii cehosl.* 1935, p. 5 s; Prazak, *Poporul se apără*, 1945, p. 16 s; Odložilik Ot., *Schiță de istoria cehoslovacă*, 1946, p. 28; Krofta, *Legende noastre vechi*, Praga 1947 și alții — *Pentru teza slavo-bizantină*: Hromádka L., *Legende noastre vechi*, Praga 1934; Chaloupecky D., *Legende veacului X*, Praga 1939, p. 449—455; Hrejsa, *Istoria creștinismului...*, vol. I, 1949, p. 71; și în deosebi Chaloupecky, *Legende medievale procopiene*, Praga 1953.

²⁰ Amănunte edificatoare despre mistificarea tradițiilor cu privire la așa zisul sf. Ioan Nepomuk, vezi la Bartoș F. M., *Ioan din Nepomuk*, în *Svetci a kaciri*, Praga 1949, p. 248—315.

²¹ Grigorici Vl., *Biserica ortodoxă din Republica Cehoslovacă*, Praga 1926; Leixner J., *Cea mai bună cale pentru unitatea slavilor*, Praga-Třebíci 1940, p. 9 s; Cervin V., *Despre religiositatea cehă*, Praga 1947, p. 15; Episcop Gorazd, *Sf. Procopie de la Sazava*, *Calendarul ortodox ceh*, Praga 1950, p. 64 s; Kulheim J., *Despre sf. Procopie*, *Hlas Pravoslavi* 6, 1949; Stanislav J., *Din viața slavilor*, Bratislava 1950; Damaskin eg., *Istoria bisericii creștine ortodoxe*, Praga 1950, p. 41; Șesan M., *Ortodoxia în trecutul Europei centrale*, *Studii teologice* 1/2 1950, p. 88 s; Leixner J., *Sf. Procopie de la Sazava*, Praga 1953; Leixner J.-Șesan M., *Sf. Procopie cehul*, *Telegraful Român* 37/38, Sibiu 1953; Muzik Mir., *Creștinismul nostru*, Sbor-

s-a alăturat recent și glasul competent al unui istoric german, K. Onasch, care dovedește cu aceeași abundență de argumente că tradițiile slavone erau din capul locului ortodoxe, începînd cu Frații Ciril și Metodie și pînă inclusiv sf. Procopie, și că influența lor s-a resimțit atît în măsura regelui Karol IV, cît și la Ioan Hus.²² Un cuvînt hotărîtor îl va rosti în chestiune și noul Dicționar al limbii paleoslave, publicat din anul acesta de Academia de științe a Republicii Cehoslovace.

Rămîne deci mai presus de orice îndoială, că fiind slavonismul ceh din sec. XI cu adevărat ortodox, însăși încreștinarea în masă a cehoslovacilor, prin Frații apostoli s-a făcut în aceeași lege ortodoxă, venită de la Bizanț.

Prof. Dr. M. ȘESAN

Profesor la Institutul Teologic Universitar
Sibiu

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

nicul ortodox, Praga 1954, p. 107 ss; Novak J., La noi a fost ritul răsăritean, Hlas Pravoslavi 2, Praga 1955, p. 53/59; Stanislav J., Cuvintele ne vorbesc despre trecut, Sbornicul ort. 1956, p. 93 ss; Novak J., Raportul foilor de la Kiev cu ritul răsăritean, Sbornicul ort. 1956, p. 90 s; Leixner J., In ce rit s-a slujit în Mînăstirea Sazava, Sbornicul ort. 1956, p. 119 ss; Idem, Istoria mînăstirii Sazava, Pravoslavna mäsł 4, Praga 1956, p. 215—225.

²² Onasch este directorul Institutului pentru cercetarea Ortodoxiei răsăritene de la Universitatea Luther din Halle: Ideia cirilo-metodiană în istoria bisericească a Evului mediu, Wissenschaftliche Zeitschrift a Universității Halle, VI—1, 1956, p. 33—39.

DESPRE TEOLOGIA LUI SAMUIL MICU CLAIN

Samuil Micu Clain (1745—1806) a fost unul din cei mai fecunzi teologi romîni ai sec. 18. Opera lui teologică numără 60 de titluri, traduceri și lucrări originale. Ea se cuprinde în circa 22.000 pagini. Cum însă cea mai mare parte din această vastă operă a rămas în manuscris, ea n-a fost cunoscută. Episcopia gr. cat. de la Oradea, unde se păstrau manuscrisele acestea n-a voit să le tipărească și nici nu le-a dat spre cercetare sau ca să fie tipărite de alții. Ea s-a măginit să facă inventarul manuscriselor, cu scurte indicații. De aceea s-au cunoscut titlurilor lucrărilor lui teologice, nu și conținutul lor. Despre teologia lui Samuil Micu Clain nu s-a scris pînă acum nici un studiu. Cel mult s-au amintit unele păreri „singulare” ale lui, cînd s-a istorisit conflictul dintre Ioan Bob și Micu. Astăzi manuscrisele lui Samuil Micu Clain stau la dispoziția cercetătorilor. A sosit dar timpul, ca teologia lui să fie scoasă la lumină.

În cele ce urmează prezentăm rezumativ numai o parte din rezultatele cercetărilor noastre în legătură cu teologia lui Samuil Micu Clain.¹ Ele sînt edificatoare: teologia lui se încadrează în teologia romînească ortodoxă de pretutindeni. Astfel că în sec. 18 putem vorbi de o unitate teologică între Biserica ortodoxă romînă și Biserica gr. cat. romînă. E aceeaș teologie „răsăriteană”, pe care o găsim în operele din Moldova și Țara Romînească și în operele lui Samuil Micu Clain și Petru Maior. Astfel la unitatea clerului și credincioșilor ortodocși și gr. catolici în „legea strămoșească”, se adaugă unitatea teologilor, care stau deopotrivă pe pozițiile soboarelor ecumenice și ale Sf. Părinți ai Răsăritului.

¹ Cf. N. Mladin: Samuil Micu Clain — teologul — în „Mitropolia Ardealului” nr. 1—2/1957. Avem în manuscris o lucrare de 100 pag. despre Samuil Micu Clain-teologul. (Viața, opera și concepția lui teologică).

Înțelegem acum de ce episcopia gr. cat. a Oradiei n-a voit să fie tipărite și cunoscute operele lui Samuil Clain: pentru că ele nu erau catolice, ci ortodoxe. Ele fac parte din patrimoniul teologiei române ortodoxe. De aceea azi, după realizarea reîntregirii bisericești, ele ocupă un loc de cinste în istoria teologiei românești.

Orientarea spre Răsărit și nu spre Apus a lui Samuil Micu Clain se vede din însăși titlurile operelor lui.

Astfel între traduceri, loc de seamă ocupă: Canoanele soboarelor a toată lumea și a celor namesnice (locale) și ale Sf. Părinți, cele primite în Biserica Răsăritului; operele Sf. Părinți ai Răsăritului, ca Rînduielele monahale și Omiliile (Cuvîntările) Sf. Vasile cel Mare, Catehezele Sf. Chiril al Ierusalimului, Cartea despre preoție și Omiliile sf. Ioan Gură de Aur, Cartea despre preoție și Cuvîntările sf. Grigorie de Nazianz, Cartea Despre credința ortodoxă a sf. Ioan Damaschin, scrieri de ale Sf. Pahomie, Doroteu, Sf. Ioan Scărarul, Efrem Sirul, Andrei Criteanul, Epifanie, Anastasie Sinaitul, Teodor Studitul, părți din Pateric. Toate acestea însumează 7.500 pag.

Importantă e și traducerea Bibliei (1793—95), care continuă Biblia de la București (1688). De asemenea traduce Istoria bisericească universală a galicanului Cl. Fleury, unde se combate papismul și se susține credința și tradiția ortodoxă.

Între lucrările originale mai însemnate sînt: Despre căsătorie în Biserica orientală; Despre post în Biserica orientală; Cunoștință pe scurt a istoriei bisericești (Universale); Istoria împărăchierii întră Biserica Răsăritului și a Apusului (1054); Istoria soborului de la Florența (1438—39); Istoria bisericească a episcopiei românești din Ardeal (P. IV din Istoria Romînilor); Propovedanie sau învățături la îngropăciunea oamenilor morți; Cuvîntări bisericești.

Vom expune, pe baza acestor lucrări, cîteva din concepțiile teologice ale lui Samuil Micu Clain.

1. TRADIȚIE ȘI INOVAȚIE

În teologie, Micu caută „adevărul cel deplin”, căci „cucerinicia cea adevărată, adevărul îl iubește”. El scrie pentru cei „mulți oameni din norodul neamului meu”, pentru ceice „din inimă iubesc credința cea adevărată”.

Samuil Micu Clain e convins că există o singură credință adevărată, pe care „sînt datori neclătită să o păzească” toți creștinii.

Care este credința cea adevărată? — Micu Clain ne spune că e „credința cea de la Dumnezeu descoperită și dată Bisericii, ca pururea să rămână în Biserică precum de la Domnul s-a dat”. Această credință au primit-o Sf. Apostoli și au propovăduit-o pretutindeni neschimbată. Ei au dat-o Bisericii sub forma Sf. Scripturi, în Sf. Evanghelii și Epistole, și a Sf. Tradiții, în învățături și obiceiuri propoveduite prin viu grai. Ei au așezat pe ucenicii lor ca episcopi în biserici, poruncindu-le să păzească curată credința cea adevărată, cuprinsă în Sf. Scriptură și Sf. Tradiție. Aceștia au păzit credința apostolească și au transmis-o urmașilor lor.

Samuil Micu zice că adevărata credință este cea „de la începutul Bisericii”: „Cu cap de fier trebuie să fie, carele să se zică pe sine creștin și învățături ce deapaururea, care de la ucenicii Apostolilor s-au dat, să se împotrivescă”. De fapt „Biserica pururea au mărturisit, că ea nimica nu învață fără numai ce de la început au luat și cumcă toată învățătura cea nouă o leapădă”. „Că credința cea de la Dumnezeu descoperită și dată Bisericii, aceia nici crește, nici scade, ci tot aceeași rămîne, pre cum de la Dumnezeu a fost dată”.

Dar Mîntuitorul a dat învățătura Sa Bisericii — nu numai ca s-o păzească și s-o apere, ci și ca s-o tălmăcească. Biserica este „stîlp și întărire adevărului”.

Ea e păstrătoarea și tîlcuitoarea credinței cei adevărate. Ori de cîte ori s-au ridicat întrebări despre înțelesul învățăturii Domnului sau au apărut învățături rătăcite, eretice, Biserica a tălmăcit adevărat credința și a îndrumat credincioșii pe calea adevărului. Prin aceasta Biserica n-a adăugat nimic la credința cea din început, ci „cele ce pururea au fost, mai clar” le-a tîlcuit și a înlăturat învățăturile rătăcite. Biserica are de la Mîntuitorul darul de a tălmăci credința fără greșală. Duhul sfînt o călăuzește; ea „nu poate să rătăcească în lucrurile credinței și ale mîntuirii”. Această tîlcuire a așezat-o Biserica în cele 7 sinoade ecumenice, sau a toată lumea.

Așa Biserica a păstrat „credința cea de la început, (care) nici poate să mai crească și să se adauge ceva la ea, nici poate să scază”, tălmăcindu-o adevărat și apărîndu-o împotriva înnoirilor eretice.

Așa dar Samuil Micu Clain susține în mod just că odată ce în Iisus Hristos avem revelația desăvîrșită, misiunea Bisericii este de a păstra neschimbată această revelație și a o apăra de

toate interpretările eretice, tălmăcindu-o și luminîndu-o în duhul adevărului. Eretică este orice învățătură nouă, care n-are origina de la începutul Bisericii, ci e o ticluire a anumitor credincioși. Ereticii aduc inovații, care strică „învățătura creștinească cea adevărată și curată”. Biserica a condamnat întotdeauna orice învățătură nouă, abătută de la adevărul original, și a rămas pe linia tradiției, a credinței date de Mîntuitorul prin Sfinții Apostoli și tilcuită mai clar de Sfintele Sinoade a toată lumea. În perspectiva aceasta Samuil Micu Clain relevă faptul că Biserica Răsăritului a păzit fără schimbare credința cea dintru început, fără să adauge sau să scadă ceva de la ea. Pe cînd s. ex. Biserica Apusului „a cutezat a adauge în simbol (filioque), ce sf. Părinți la șapte soboare a toată lumea nu au cutezat... să adauge”, „grecii au păzit simbolul credinței întreg, nici au adaos, nici au scăzut”. Acest lucru este valabil și în alte puncte de credință. Biserica Răsăritului este Biserica tradiției primar-creștine, Biserica credinței cei apostolice, pe cînd Biserica Apusului a adăugat învățături noi, care n-au existat la începutul Bisericii și care nu se bazează pe adevărul divin dat în Sf. Scriptură și Sf. Tradiție.

2. SINODALITATE ȘI PAPALITATE

Urmărind credința cea din începutul Bisericii și dezvoltarea Bisericii în primele veacuri, Samuil Micu Clain afirmă că suprema autoritate în Biserică a fost sinodul ecumenic, conducerea „de unul singur” ne avînd nici un temei în epoca apostolică și patristică. El este pe linia concepției ortodoxe: pentru sinodalitate și împotriva primatului papal.

În primul rînd, Samuil Micu Clain arată că Mîntuitorul „tuturor apostolilor asemenea putere le-a dat”. Apostolii toți au rămas „în locul lui Hristos episcopi și ocîrmuitori bisericii”. Ei „sînt temeiurile, pe care Hristos a zidit Biserica Sa. Aceștia sînt patriarhii Bisericii”, adică ocîrmuitorii cei mai de frunte ai Ei. Deci toți apostolii au fost egali în putere. Acest lucru exclude posibilitatea ca unul singur — adică Sf. Ap. Petru — să fi fost conducătorul Bisericii. O spune în mod clar Samuil Micu: „Cumcă unuia singur s-ar fi dat să aibă putere și stăpînire peste toată Biserica, nici urmă de acest lucru nu să vede în istoria evangheli-cească și apostolicească”. Ci „mai vîrtos (sînt) mai multe (urme), care împotrivă arată”. Între acestea, Micu amintește: trimiterea Sf. Ap. Petru și Ioan în Samaria; tragerea la răspundere a Sf. Ap. Petru pentru că a botezat pe Corneliu sutașul; faptul că Sf.

Ap. Petru, înfruntat de Sf. Ap. Pavel, nu „au răspuns că el este cel mai întâi între Apostoli”; și soborul apostolesc din Ierusalim.

Cînd s-a ivit între creștini „pricea despre ținerea obiceiurilor lui Moisi”, nu a rezolvat-o Sf. Ap. Petru, ci „soborul din Ierusalim”. La acel sobor „s-au sfătuit, au cercat, s-au întrebat și în liniște fieștecarele își spunea părerea și așa s-au așezat întrebarea”. Pentru că toți și-au spus părerea și au hotărît în mod liber, hotărîrea acestui sobor „să scrie nu ca o părere omenească, ci ca un cuvînt dumnezeiesc și cu îndrăzneală să zice: părutu-s-a Duhului Sfînt și nouă”. Această hotărîre s-a trimis bisericilor creștine, ca „cu ascultare deplină să o ție”. „Așa a încetat pricina despre ținerea legii lui Moisi”.

„Acest sobor (de la Ierusalim) este forină, chip și izvod al tuturor soboarelor, care după aceea s-au făcut și se vor face”. „Căci apostolii în acest sobor dintîi au dat pildă, care Biserica în soboarele cele a toată lumea au ținut, cînd au așezat întrebările cele despre credință și despre rînduiala bisericească”. Soborul apostolilor și nu Sf. Ap. Petru a fost suprema autoritate conducătoare în Biserica Apostolică.

Așadar, „așezămîntul soborului are temeiul său în Sf. Scriptură”. „Că întru întrebările credinței nu este altă mijlocire a cunoaște adevărul. Fieștecare, după cum învață Scriptura, are lipsă de ajutorul fratelui său. Și unde sînt doi sau trei adunați în numele Meu, acolo sînt și Eu — zice Mîntuitorul”.

„In locul Apostolilor au rămas episcopii”. Ca și Apostolii și episcopii au primit aceiaș putere. Toți erau frați, egali întreolaltă, nu unul mai mare și altul mai mic. Și după cuvîntul Mîntuitorului și pilda Apostolilor, ei au rezolvat probleme de credință și de rînduială ce priveau toată Biserica, în soboare a toată lumea. Ca un sobor să fie ecumenic, trebuia să împlinească două condiții: a) să fie prezenți majoritatea episcopilor (ceilalți consimțind la hotărîrile lui); b) discuțiile să fie libere și hotărîrea să se ia în deplină libertate. Un astfel de sinod poate spune, ca și sinodul din Ierusalim: „părutu-s-a Duhului Sfînt și Nouă”. El „în lucrurile credinței și ale mîntuirii nu poate să greșească și să se înșele”. „Așezămînturile (lui) sînt adevărate și fără de rătăcire”. De altfel soboarele ecumenice au păstrat „neclintită... credința de la început”, fără să adauge sau să scadă ceva; ele „nu dogmă nouă au făcut”, ci „lucrul acela despre care era price luminat și clar ni l-au spus nouă”, adică au „îlcluit mai clar” adevărul de credință, care era răstălmăcit de eretici.

Hotărârile sinoadelor ecumenice sînt infailibile și sînt obligatorii pentru toți: credincioși, preoți, episcopi. „Soborului a toată lumea tot sufletul, în cele de credință și de mîntuirea sufletului au fost supus și despre toți și pre toți i-au judecat soborul a toată lumea, ori în ce vrednicie bisericească ar fi fost. Pentru aceea, cînd despre lucrurile credinței au fost price, alerga la soborul a toată lumea, nu la altul, oricine și în orice vrednicie” să fi fost. E clar : soborul ecumenic e autoritatea supremă dogmatică și canonică în Biserică și nu papa.

De unde a apărut, atunci, doctrina despre primatul papal ? — Nu din Sf. Scriptură, nici din credința primelor veacuri creștine, ci din anumite condiții politice. La început toți episcopii erau egali. Mai tîrziu „urmînd stăpînirea și ocîrmuirea politicească, episcopii din cetățile cele mai mari s-au înălțat peste cei din cetățile cele mai mici”. Între aceste cetăți mai de seamă în imperiul roman erau : Roma, unde era „scaunul împărăției” și care era „cea mai mare cetate”, Constantinopolul sau „Roma cea nouă”, care deasemenea avea „scaunul împărăției”; Alexandria și Antiohia, orașe mari ale Orientului. Episcopii acestor cetăți „au început a se zice arhiepiscopi” și apoi patriarhi. După importanța politică a cetăților de reședință, Sinodul II ecumenic (confirmat de sinodul IV ecumenic) fixează ordinea onorifică a acestor patriarhi : Roma, Constantinopol, Alexandria și Antiohia. La acestea s-a adăugat al cincilea patriarhat, Ierusalimul, dar de astădată nu pentru însemnătatea politică a Ierusalimului, ci pentru că Ierusalimul e cea mai veche biserică, „maica bisericilor”, și în cinstea Mîntuitorului și a Sf. Apostoli, care au viețuit și propovăduit aici. Astfel patriarhul Romei a ajuns să fie cel dintîi în cinste, „cel mai întîi între frați”. Cu vremea patriarhul Romei începu a socoti cinstea aceasta ca putere și a pretinde ca el să fie capul Bisericii. La ridicarea puterii papale au contribuit diferite situații politice, cum sînt: căderea imperiului din Apus ; slăbirea imperiului bizantin, care pierde stăpînirea asupra Italiei și Romei ; înființarea imperiului carolingian, care a pus bazele puterii pămîntești a papilor, etc.

„Însă Biserica niciodată cu aceea putere” de a porunci peste toată Biserica „nu l-au ținut” (pe papa). Dimpotrivă : papa a fost supus întotdeauna hotărîrilor sinoadelor ecumenice, care au judecat și au condamnat patriarhi de Constantinopol, Alexandria, etc., dar și papi de la Roma. Așa sinodul V ecumenic (553) „nu

au socotit că fără de el (=de papa) nu poate fi adevărată judecata soborului, nici cumcă fără papa sau fără solii lui — cînd nici el nu vrea să vie, nici soli nu vrea să trimită — nu poate să fie adevărată judecată”, ci au arătat „că și fără de judecata papei, ba încă împotriva voiei și judecării papei, poate să fie sobor a toată lumea adevărat și fără rătăcire”. Iară papa Vigiliu, „văzînd că nimica nu poate face cu împotrivirea, au socotit mai bine să asculte de Biserică, afară de care mîntuire nu este” și să se supună soborului. Dacă el „nu ar fi ascultat (de sobor), ci pururea ar fi rămas întru îndărătnicia lui, ar fi fost pururea anatema, după cum s-au zis în soborul al cincilea”.

Deasemenea sinodul al VI-lea ecumenic a aruncat anatema asupra lui Serghie, patriarhul Constantinopolului, lui Kir, patriarhul Alexandriei și „lui Onorie, ereticul”, papa Romei.

De aici „vedem că soboarele a toată lumea pe patriarhi și pe papa de la Roma i-au judecat despre eres și dacă i-au aflat că au fost eretici și au învățat eres, i-au anatematizăluit”. Tot de aici „se vede cît de fără temei învață ceia ce zic că pe papa nici soborul, fără numai Dumnezeu îl poate judeca”. Nu numai pe patriarhii ceilalți, ci „și pre papii de la Roma, cînd au fost întîmplare ca aceea, i-au judecat și i-au lipsit de toată vrednicia bisericească, de nu ar asculta de sobor..., încă i-au și anatematizat, cînd au rătăcit de la credința cea adevărată”.

Samuil Micu Clain arată originile politice ale papalității, combate primatul papal și infailibilitatea papei și susține cu vigoare sinodalitatea, autoritatea sinoadelor ecumenice și infailibilitatea lor, obligativitatea ascultării de hotărîrile lor. Caracterul ortodox al acestei concepții teologice este evident.

3. PUTEREA DUHOVNICEASCA ȘI PUTEREA PAMINTEASCA

Pentru Samuil Micu Clain puterea bisericească a episcopilor, a patriarhilor este putere „duhovnicească, cerească”. Episcopii „stăpînesc inimile tuturor” preoților și credincioșilor prin iubirea ce o au, prin sfințenia vieții și propoveduirea adevărului. Că ei au fost așezați „ca să învețe adevărul și să sădească faptele cele bune”. Ei păstrează legătura păcii, a dragostei și a dreptei credințe unul cu altul și spre a rezolva probleme mai importante se adună în soboare, luînd hotărîri de comun acord. Ei sînt smeriți, socotind pe preoți ca pe niște frați și nefăcînd nimic mai de seamă

fără a se orienta după cler și popor. Puterea bisericească e putere duhovnicească, cu scop duhovnicesc: mîntuirea, cu mijloace duhovnicești: iubirea, dreapta credință, fapta cea bună. De aceea episcopii „nu poftesc domnie asemenea stăpînitorilor lumești”, nici nu vor să facă „pe alții cu sila să-i asculte”. Ei „cu trebile lucrurilor omenеști nu să cuprind”.

Puterea pămîntească e deosebită de cea bisericească; ea e „zidită pe temei omenesc”. Cum orice stăpînire este de la Dumnezeu, episcopii în cele pămîntești s-au supus stăpînirii și au fost cetățeni loiali ai Statului. Dacă s-au împotrivit împăraților eretici s-au împotrivit numai în ce privește erezia, nevoind să se lapede de dreapta credință. Ei au dat „cele ce sînt ale lui Dumnezeu, lui Dumnezeu și cele ce sînt ale Cezarului, Cezarului”. Și papii de la Roma „totdeauna au fost supuși împăraților și celor ce stăpîneau Roma”.

Așadar : apostolii și episcopii n-au primit putere lumească, ci putere duhovnicească. Ei, în cele pămîntești, s-au supus stăpînirii lumești, pe care au recunoscut-o ca fiind de la Dumnezeu.

Conform acestei concepții teologice, Samuil Micu Clain condamnă setea de putere lumească a papei și această putere a lui o explică prin împrejurările politice din sec. VIII—IX. În primul rînd, a fost slăbirea puterii împăraților bizantini asupra Italiei, pe care cu vremea au pierdut-o. În al doilea rînd, au fost regii franci, Pipin și Carol cel Mare. Pipin a pus început „stăpînirii politicești a episcopilor de la Roma”, dăruindu-le „exarhatul de la Ravena”. Acest dar a fost întărit de Carol cel Mare. Drept mulțumire că i-a dăruit stăpînire pămîntească, papa a încoronat pe Carol cel Mare împărat roman de Apus. Așa s-a realizat o alianță între papa și franci împotriva imperiului bizantin. „Stăpînirea politică” a papilor a fost „începutul, rădăcina și pricina schismei între Biserica Răsăritului și a Apusului”, pentru că rivalitatea politică dintre Apus și Răsărit a dus și la dezbinarea Bisericii. „Că Adrian papa... nu pentru dogma credinței, ci pentru ca să placă Craiului Carol și pentru venituri și pentru stăpînire pămîntească scrie către Craiul Carol că va vesti pe greci eretici”.

În concluzie : episcopii trebuie să se limiteze la puterea duhovnicească și nu trebuie să aibă putere lumească, ci în cele pămîntești să se supună stăpînirii existente. Este concepția lui Samuil Micu Clain, care concordă cu concepția Evangheliei, cu concepția primelor veacuri creștine, păstrată în sînul Bisericii ortodoxe.

4. ALTE TRADIȚII DIN PRIMELE VEACURI CREȘTINE

Samuil Micu Clain este împotriva învățăturilor noi și pentru păstrarea celor ce sînt de la începutul Bisericii, din „sfînta vechime” a primelor veacuri creștine ...Astfel, el nu amintește nicăiri despre purgator, ci chiar și în predicile lui la cei adormiți vorbește numai despre două stări după moarte, „fericirea veșnică” și „munca veșnică”. „După moarte mai mult înșine pocăință nu putem face”, ci avem nădejde numai în mila lui Dumnezeu și în rugăciunile și faptele bune săvîrșite de cei vii pentru noi. Botezul — zice Samuil Micu — se făcea prin întreită afundare în apă și era urmat de taina mirungerii și a sf. împărtășanii. Că „nu numai cei în vîrstă se împărtășesc cu această prea sf. taină (=euharistia), ci și pruncii cei mici”. Ea se săvîrșește în cadrul sf. Liturghiei, folosindu-se „pîine și vin cu apă amestecat”. Iar „pîinea și vinul cu chemarea Sf. Duh (=epicleza) se preface în trupul și sîngele Domnului nostru Iisus Hristos”. Sf. Liturghie se sluzea „în limba, pe care o înțelegea și o grăia norodul adunat”.

Samuil Micu Clain arată că pururea fecioria Maicii Domnului în sec. IV „era o dogmă clară a Bisericii”, dar pune la îndoială înălțarea cu trupul la cer a Maicii Domnului, pentru că „cei vechi tac despre acest lucru”.

El susține păstrarea neschimbată a Simbolului de credință niceo-constantinopolitan și socotește că e o abatere gravă de la tradiția Bisericii adaosul filioque (și de la Fiul). Credința Bisericii în epoca patristică — a fost că „Duhul Sfînt purcede de la Tatăl și împreună cu Tatăl și cu Fiul este închinat”. Așa a rămas credința în toată Biserica, pînă cînd sinoadele de la Toledo (Spania) din 633 și 653 au introdus filioque în simbol, care lucru multe tulburări au adus în Biserica lui Dumnezeu și mare împărăchierie între Biserica Răsăritului și a Apusului au făcut, carea pînă astăzi stă”. Deși papa Leon III n-a acceptat acest adaos, mai tîrziu „ca să facă după voia frîncilor, episcopii de la Roma au căutat (și ei) să adaoge în credeu : și de la Fiul...” Lucrul acesta a „smintit” pe cei din Biserica Răsăritului, care „au păzit simbolul credinței întreg, nici au adaos, nici au scăzut”, pe cînd „frîncii” și papa „au cutezat a adaoge în simbol, ce sf. Părinți la șapte soboare a toată lumea nu au cutezat”.

E caracteristic că la sinodul episcopilor gr. cat. ținut la Viena în 1773, unde s-a discutat problema introducerii în Credeu a adaos-

sului filioque, Samuil Micu Clain — care participa la sinod — zice că „tare am stătut împotriva să nu se puie în credeul romînesc : de la Fiul (pîrcede) ci să rămîie cum mai înainte au fost”, adică fără filioque. Disputa din sinod a fost rezolvată de împărăteasa Maria Terezia, care a dispus să nu se adauge filioque „în credeu la romîni”.

În ce privește divorțul, Samuil Micu Clain arată că la Mt. 19, 9 Mîntuitorul admite divorțul pentru desfrînare. În sprijinul acestei interpretări el citează pe Origen, Epifanie, Teodorit, Sf. Vasile cel Mare, Asterie al Amasiei, Canoniștii Zonara și Balsamon și pe „scolastici latini”, Desiderie, Erasm, Toma de Aquino, Cardinalul Cajetan, Ambrozie Catarin. Deasemenea cîțiva canoniști austrieci, ca Gașpar Juveni. De fapt „obiceiul” acesta a fost îngăduit pentru „greci” la sinoadele de la Florența și de la Trident. Neadmiterea divorțului este „lege” numai pentru „latini” (catolici), „iară pe greci nu i-a cuprins în această lege, nici îi îndatorește”. Ca să susțină divorțul, Samuil Micu aduce ca argument nu numai cuvîntul Mîntuitorului, practica Bisericii primare, glasul sf. Părinți și canoniștilor răsăriteni și apuseni, ci și considerente practice. Așa — zice el — dacă un soț și tată își părăsește familia și lasă o femeie tînră cu copii și gospodărie, nu-i mai bine să se dea voie acestei femei să divorțeze și să se recăsătorească, decît să se declare numai despărțirea de casă și masă (ca la catolici) și femeia în felul acesta să fie pusă în primejdia de a cădea în păcate grave? Este ceiace va spune mai tîrziu Simion Bărnuțiu, profesor la Blaj, că prin admiterea divorțului mulți s-ar elibera și „de iadul din lumea aceasta și de cel din lumea cealaltă”.

Samuil Micu Clain admite și „a treia nuntă”, conform obiceiului Bisericii Răsăritului.

CONCLUZII

Teologia lui Samuil Micu Clain este o teologie ortodoxă, pentru că ea se bazează pe credința cea adevărată, cea de la începutul Bisericii, pe credința dată de Mîntuitorul prin Sf. Apostoli și transmisă neschimbată de Biserica lui Hristos, care a păzit-o, a apărut-o și a tîlcuit-o fără greșală. Susținînd adevărul acestei credințe, el combate orice învățătură nouă, orice scădere sau adăogare, cum sînt primatul lui Petru, primatul și infailibilitatea papei, puterea pămîntească a papei, filioque ș. a. Pentru el numai

ereticii „au început învățătură nouă și străină”, care „nu este de la început, ci după aceia izvodită”.

Putem dar socoti pe Samuil Micu Clain drept unul dintre cei mai fecunzi și mai consecvenți teologi ortodocși români din sec. XVIII. El se încadrează astfel în mișcarea teologică ortodoxă din Moldova, Țara Românească și Ardeal. El dă expresie teologică credinței clerului și credincioșilor gr. catolici români, care au rămas fideli tradițiilor strămoșești ortodoxe. Ele dă expresie conștiinței că Biserica gr. cat. română, prin credința și legea ei, face parte din Biserica Răsăritului și nu din Biserica Apusului. Cunoșcând limbile greacă, latină, germană, franceză, italiană, maghiară, Samuil Micu Clain a avut la dispoziție o literatură bogată. El însă a mers întotdeauna direct la izvor, verificând astfel afirmațiile scriitorilor catolici. El combate pe cei ce „socotesc că cucernicia stă în a crede tot ce scriu catolicii” și pe cei ce sînt orbiți de prejudecăți catolice sau de „socoteli deșarte”. El a căutat „adevărul cel deplin” și l-a găsit în Biserica Răsăritului. De aceea Micu prevede „că nu le vor plăcea” cele scrise de el acelor teologi „încurcați în prejudecăți, care întorc urechile de către adevăr și se abat la povești și pe alți dascăli nu vor să-i audă, numai pe cei ce grăiesc cele ce le plac lor”. Aceștia, de sigur, îl vor acuza că el este un „înnoitor”. Samuil Micu Clain nu ia în seamă astfel de acuze și astfel de teologi, care socotesc bun tot ce vine de la Roma. El nu scrie pentru aceștia, ci scrie „în limba română (ca) să fiu de folos la mulți oameni din norodul neamului meu”, scrie pentru „creștini, care din inimă iubesc credința cea adevărată”. Unui popor dreptcredincios, care trăia în credința și tradițiile Bisericii Răsăritului (=credința și tradițiile Bisericii primar-creștine), Samuil Micu Clain îi prezenta nu teologia catolică străină de credința lui, ci o teologie ortodoxă, conformă cu această credință. Căci „nimic mai mult nu întărește pe creștin în credință, decît dacă va citi cum că învăătura care astăzi o ținem, de la începutul Bisericii este”. Iară credincioșii români — fie uniți, fie neuniți „se nevoia să țină credința — carea de la început au luat, și care Biserica, Sfintele Soboare a toată lumea și Sf. Părinți au învățat”.

Unitatea de credință a românilor cerea și unitatea de concepții teologice. Cum credința noastră era credința cea din începutul Bisericii și teologia românească era o teologie ortodoxă. Samuil Micu Clain a înțeles că în Biserica Răsăritului este și adevărul credinței și sufletul credincioșilor români. De aceea teologia lui a fost o teologie ortodoxă.

Înțelegem acum de ce operele lui teologice n-au fost tipărite și despre teologia lui nu s-a putut scrie pînă acum nimic. Astăzi — după reîntregirea bisericească, opera teologică și teologia lui Samuil Micu Clain sînt un bun al Bisericii ortodoxe romîne, dat spre folosul tuturor acelor cucernici creștini, cari iubesc adevărul și pentru care le-a scris marele teolog român din sec. XVIII. Opera și concepția lui teologică este încă o piatră de temelie la consolidarea unității noastre bisericești, căci ea mărturisește despre adevărata credință în care au viețuit moșii și strămoșii noștri și în care viețuim și noi astăzi, ca fii ai aceleiaș Biserici romînești.

BIBLIOGRAFIE

Am folosit în acest studiu următoarele opere ale lui Samuil Micu Clain :

1. Istoria bisericească — trad. după Fleury. Mss. 74-a. c. Oradea.
2. Cunoștință pe scurt a istoriei bisericești — Ms. 126 Blaj.
3. Istoria bisericească a episcopiei romînești din Ardeal (mss. Gavra-Arad și mss. Blaj).
4. Istoria împărăchierii între Biserica Răsăritului și a Apusului, care s-au făcut pe vremea lui Mihail Cerularie, Patriarhul Țarigradului. Mss. 78b — Oradea.
5. Despre căsătorie — Mss. 21 — Oradea.
6. Propovedanie sau învățături la îngropăciunea oamenilor morți. Blaj 1784.
7. Canoanele soboarelor a toată lumea și a celor nameasnice și ale sfinților părinți cele primite de la Biserica Răsăritului. — Mss. 56 — Oradea.

Ierom. Dr. NICOLAE MLADIN

Profesor la Institutul Teologic Universitar
Sibiu

SFÎNTUL ANTONIE CEL MARE

Implinindu-se anul acesta¹ una mie șasesute ani de la moartea Sfântului Antonie cel Mare, de la trecerea din viața pămîntească a celui mai renumit ascet al întregului orient creștin, socotim că este o faptă bine plăcută atît lui Dumnezeu cît și oamenilor pomenirea lui cu cinste și arătarea vredniciei acestui mare deschizător de drumuri spre pacea sufletelor și spre împărăția lui Dumnezeu.

Sfântul Antonie cel Mare s-a născut la anul 251 după Hristos în satul Coma din țara Egiptului de Mijloc. Părinții lui au fost de origine coptică, adică egipteni adevărați. Fiind creștini și foarte bogați ei s-au îngrijit să dea copiilor lor o educație religioasă cît mai desăvîrșită.

Din fragedă pruncie Antonie s-a dovedit a fi o fire blîndă, vișătoare, era liniștit, tăcut și foarte retras. Nu-i plăcea societatea și nu căuta nici chiar contactul cu alți copii. N-a avut niciun fel de dragoste pentru școală și își petrecea viața mai mult în singurătate. De aceea, n-a învățat limba elină, care era la modă în vremea aceea și n-a stăruit să învețe să scrie și să citească nici chiar în limba lui maternă, în limba coptică.

Pe la anul 270 murindu-i părinții Antonie s-a văzut obligat să îngrijească singur de sora lui mai mică decît el, precum și de întreagă averea moștenită. Profund îndurerat de pierderea părinților săi, fire meditativă și cu vădite înclinări religioase, se gîndea adeseori la modul cum Apostolii s-au desprins de toate bunurile vieții pămîntești și au urmat lui Hristos, se gîndea la faptele pri-

¹ Studiul prezent a fost scris în anul 1956, cînd s-au împlinit 1600 ani de la moartea Sfântului Antonie cel Mare.

milor creștini, care își vindeau averile și depuneau banii la picioarele Apostolilor spre a fi împărțiți săracilor și nu arareori se lăsa ispitit de exemplul acestora.

După vreo șase luni de la moartea părinților săi, mergând într-o Duminică la biserică, a auzit citindu-se pericopa evanghelică, în care Mântuitorul adresându-se tînărului bogat, îi zice : „*De voiești să fii desăvîrșit, mergi vinde-ți averile tale și le dă săracilor și vei avea comoară în cer, și vino de-mi urmează mie*”.²

Antonie a interpretat aceste cuvinte ca un avertisment al cerului, ca un semn al lui Dumnezeu trimis în mod special sufletului său. De aceea, întorcîndu-se acasă a împărțit îndată oamenilor din sat întreaga lui moșie, a vîndut toate bunurile mobile pe care le avea și banii i-a dat săracilor, reținînd din ei numai o mică parte, numai ceea ce a socotit el că este indispensabil pentru întreținerea micuței sale surioare.

Intr-una din Duminicile următoare mergînd el iarăși la biserică a auzit citindu-se o altă evangheliie, deosebit de ispititoare pentru sufletul său și anume : „*Nu vă îngrijiți pentru sufletul vostru, ce veți mânca și ce veți bea, nici pentru trupul vostru, cu ce vă veți îmbrăca. Au nu este sufletul mai mult decît hrana ? Priviți la paserile cerului, că nici nu seamănă, nici nu seceră, nici nu adună în jîtne și Tatăl vostru cel ceresc le hrănește pe ele. Și oare voi nu sînteți mai de preț decît acestea ? Deci, nu vă îngrijiți zicînd : Ce vom mânca, sau ce vom bea, sau cu ce ne vom îmbrăca ? Pentru că toate acestea păgînii le caută ; știe doar Tatăl vostru cel ceresc. că trebuință aveți de ele. Ci căutați mai întîi împărăția lui Dumnezeu și dreptatea lui și toate acestea se vor adăuga vouă. Drept aceea, nu vă îngrijiți de ziua de mîine...*”³

Ascultînd această pericopă evanghelică, a avut remușcări mari pentru banii reținuți din vînzarea bunurilor mobile și ieșind din biserică a împărțit îndată totul săracilor. Pe sora sa a încredințat-o unor „*fecioare cunoscute lui și credincioase*”, lăsînd-o să urmeze sub îngrijirea lor o școală de fete. El a început să trăiască o viață de privațiuni aspre, o viață de pustnic chiar în fața casei sale. Aci, la început și după aceea la marginea satului s-a supus unui foarte aspru exercițiu de înfrînare. Adeseori veghea noaptea întreagă fără să închidă ochii, mînca numai odată pe zi, după apusul soarelui, uneori nu mînca decît a doua, a treia sau

² Matei 19, 21.

³ Matei 6, 25—26 și 31—34.

chiar numai a patra zi. Mîncarea lui era pîine cu sare, iar băutura lui era apa curată. Dormea pe o rogojină, sau chiar pe pămînt. Se ruga mult și stăruitor, asculta citirile din Sf. Scriptură, reținînd totul ce auzea și îndeplinea diferite lucrări manuale pentru agonisirea pîinii cea de toate zilele. Avînd o memorie extraordinară a ajuns să cunoască din citirea altora și să reproducă cu ușurință Sf. Scriptură în întregimea ei.

După această severă pregătire a părăsit curtea și chiar împrejurimile satului natal și mergînd la o depărtare mai mare a intrat într-un mormînt, într-un fel de cavou pregătit pentru înmormîntarea altora. Un prieten al său a închis ușa mormîntului și acesta venea din cînd în cînd să-i aducă pîine și apă. Venind, într-una din zile, l-a găsit pe Antonie în nesimțire. Crezînd că este mort l-a dus la biserica din satul cel mai apropiat, unde lumea s-a adunat să-l privegheze. Pe la miezul nopții, cînd cei mai mulți așipiseră, Antonie și-a revenit în fire, a făcut semn prietenului său să se apropie de el și i-a cerut să-l ducă iarăși în mormînt, ceea ce acesta a și făcut.

Biruind aici multe și nesfîrșite ispitiri, biruind toate poftele trupului pe la anul 285, fiind în vîrstă de 35 ani, a părăsit mormîntul, a trecut Nilul, s-a retras în munții de pe malul drept al rîului, în locuri cu totul pustii. Aici a dat peste ruinele unei vechi cetăți, în adîncul căreia a intrat, astupînd toate intrările ei. Un ucenic al său îi aducea de două ori pe an pîinea pentru hrană. Aici a viețuit timp de 20 de ani, stăruind neconținut în rugăciune, în cîntare religioasă, în luptă aprigă împotriva tuturor poftelor trupului și împotriva celor mai neînchipuite ispitiri ale diavolului, ocupîndu-se și cu împletirea de coșuri. Pustiul acesta în care s-a retras el se numea Pispir. Faima viețuirii lui luminate pătrunsesese în multe sate și orașe și multă lume venea să-l vadă, să-i asculte cuvîntul plin de învățătură sfîntă, să-i urmeze exemplul, sau să-i ceară ajutor în ceasuri de suferință. Mulți după ce l-au văzut și i-au ascultat predica l-au rugat să le dea voie să rămîină în apropierea lui, clădind astfel mănăstiri cu chilii multe în aceste locuri pustii. Antonie a devenit dascălul cel mai mare și părintele adevărat al acestor călugări, care au populat deșertul și s-au răs-pîndit apoi în alte locuri. Iată ce spune în privința aceasta iscusitul său biograf, Sfîntul Atanasie cel Mare: „Predica lui caldă și însuflețită a înduplecat pe mulți să îmbrățișeze viața pustnicească și astfel s-au făcut în munți multe mănăstiri și pustiul a început să fie locuit de monahi, cari lăsîndu-și toate ale lor, dă-

deau numele lor așezămîntului ceresc”.⁴ Prin desele lui vorbiri a sporit tragerea de inimă a celor care erau monahi și pe alți mulți i-a aprins de dor pentru viața pustnicească, așa că în scurt timp după sfatul lui s-au făcut multe mănăstiri, în fruntea cărora el era ca un tată”.⁵ În privința aceasta au fost renumite nu numai mănăstirile din pustiuul Pispir, dar ceva mai târziu și cele din pustiuul Nitriei, înălțate sub conducerea lui Amun, cele din pustiuul Skitiei, de sub conducerea lui Macarie, cele din Palestina de sub conducerea lui Ilarie, ucenici ai lui Antonie, etc.

În timpul persecuției împăratului Maximin un număr mare de creștini au fost arestați și duși la Alexandria, spre a fi judecați și executați. Antonie, arzînd de dorința de a dobîndi cununa muceniei, a venit în Alexandria, însoțit de mulți călugări, ucenici de ai săi. Aici a îmbărbătat neconținut pe cei din închisori, pe cei supuși la torturi amare și pe cei ce erau porniți pe drumul martirajului. Cu toate acestea n-a fost învrednicit să i se împlinească dorința de a primi mucenicia.

După încetarea persecuției s-a întors iarăși la chilia lui, unde s-a supus unei viețuiri și mai riguroase. Fiind însă un mare făcător de minuni nenumărați călugări, preoți, credincioși și chiar păgîni îl căutau zilnic, cerîndu-i să se roage pentru ei și să le tămăduiască toate boalele și toate neputințele, etc.

Temîndu-se să nu se trufească și nedorind să fie lăudat de nimeni pentru multele vindecări minunate pe care le făcea, a părăsit acest loc, mergînd și mai adînc în pustie. A crezut că în felul acesta va reuși să se izoleze și mai mult de lume.

În tovărășia unei caravane de beduini a mers prin pustiu trei zile și trei nopți, pînă ce a dat de un munte foarte înalt. La poalele acestui munte „era apă dulce și rece și cîțiva finici sălbatici”. Aici în acest munte s-a oprit pustnicul și și-a făcut adăpost pentru o nouă viețuire monahicească.

Caravana de beduini, trecînd din cînd în cînd pe acolo, îi aducea pîine. La fel îi aduceau pîine, masline și untdelemn unii din ucenicii săi, care i-au descoperit locul retragerii. Antonie a cerut acestora, într-una din zile, să-i aducă o secure, un tîrnăcop, semințe de grîu și de legume. El a început să sape o fâșie de pământ.

⁴ Monasterion, loc care adăpostește viața singuraticilor, de la grecescul „monos”=singur, de unde și „monahos”=singuratec. Sfîntul Atanasie cel Mare, *Viața Sfîntului Părinte al nostru Antoniu*, traducere de Șt. Bezdechi publicată în volumul „Părți alese din opera Sfîntului Atanasie cel Mare”. Cluj 1925, cap. 14, p. 28—29.

⁵ Același cap. 15, p. 29.

mînt, peste care făcea să se reverse apa din izvor ori de cîte ori era necesar. În acest pămînt lucrat și udat cu apă a aruncat semințele, care au rodit. În felul acesta în fiecare an își cultiva singur semințele și legumele de care avea nevoie, sculînd pe ucenicii săi de a se mai osteni să-i aducă hrana.

Cu toată această nouă retragere a lui în adîncul pustiei n-a reușit să se poată izola de lume. Ucenicii lui veneau de pretutindeni ca să-l vadă, să-i asculte cuvîntul și să primească de la el învățături și hrană spirituală pentru căile veșniciei. Preoți și diaconi, creștini și păgîni, oameni simpli și înțelepți veneau de la depărtări foarte mari, trecînd uneori peste țări și mări pentru ca să-l vadă și mai ales ca să-l roage să-i ajute în toate necazurile și durerile lor. La stăruitoarele cereri ale cetelor de pelerini Dumnezeu a făcut multe minuni prin alesul Său, prin Sf. Antonie cel Mare. Prin rugăciunile acestuia s-au tămăduit sute și mii de bolnavi, pe care nimeni nu i-a putut vindeca pînă atunci. Prin rugăciunile lui au scăpat de nenorociri și chiar de moarte mulți oameni. În întreagă lumea era cunoscut ca omul cel mai apropiat de Dumnezeu, ca omul care are darul de a vedea în viitor, ca omul care prin puterea lui Dumnezeu află îndată ceea ce se întîmplă la depărtări de sute și mii de kilometri și ca cel mai mare făcător de minuni din vremea aceea.⁶ De aceea, lumea alerga din toate părțile pămîntului, din toate țările și din toate continentele spre el ca spre un adevărat „om al lui Dumnezeu”. Nu numai călugării, preoții, creștinii, dar și păgînii și chiar preoții lor, venind spre Sfîntul Antonie ziceau: „Vă rugăm să ne îngăduiți și nouă să vedem pe omul lui Dumnezeu. Și mulți păgîni se rugau să li se dea voie să se atingă de bătrîn, crezînd că acest lucru de folos le va fi. Iar între dînșii în acele puține zile atîți s-au încreștinat, cîți nu s-au încreștinat în alte părți într-un an întreg”.⁷

Sfîntul Antonie cel Mare n-a fost un învățat, el n-a cercetat școli înalte, n-a fost un reprezentant al culturii teologice din vremea aceea și n-a fost autorul unor cărți care să uimească lumea prin conținutul lor. Cu toate acestea el era cunoscut în lumea întreagă și înțelepciunea lui a uimit pe mulți „înțelepți” din vremea aceea. Iată ce ne spune în privința aceasta marele său biograf Sfîntul Atanasie cel Mare.

⁶ A se vedea o parte din minunile săvîrșite de Sfîntul Antonie cel Mare la Sfîntul Atanasie cel Mare, op. cit. cap. 48, p. 50; c. 53, p. 53; c. 57, p. 56—57; c. 59, p. 57; c. 61, p. 58—59; c. 71, p. 64, etc.

⁷ Același c. 70, p. 64

Sfântul era de o înțelepciune rară, și ceea ce e de mirare, deși nu învățase carte, cugetul lui era pătrunzător și ager.

Deși trăise și îmbătrânise în munte, nu avea apucături grosolane, ci era blajin și omenos. Iar cuvîntarea lui era dreasă cu sarea dumnezeiască, așa că nimeni nu avea pizmă pe dînsul, ci toți, cari veneau la el, se bucurau.⁸

Știința și înțelepciunea acestui mare ascet s-a dovedit într-un chip impresionant și în atitudinea pe care a avut-o tot timpul față de schismatici și eretici. El a fost în mod constant un vrăjmaș neînduplecat al acestora. El a condamnat categoric și fără echivoc orice neascultare și orice despărțire de Biserică.

Pe la anul 338 a mers pentru a doua oară la Alexandria ca să înțilnească pe Atanasie cel Mare și să-l ajute ca pe un iubit ucenic al său în lupta lui împotriva arienilor. Cu acest prilej el a ținut o cuvîntare publică împotriva arienilor, spunînd între altele „că erezia lor e cea mai mare dintre toate, fiind ea ca un înaintaș al lui Antihrist. Fiul nu e făcut de Dumnezeu și El n-a fost zidit din lucruri care n-au ființă, ci e Cuvîntul veșnic și înțelepciunea ființei Tatălui. De aceea, e o mare nelegiuire să spui : *„Era o vreme cînd nu era”*. Cuvîntul a fost totdeauna, ființînd împreună cu Tatăl. Să nu aveți, deci, nimic a împărți cu arienii. Căci nu e nicio legătură între întunec și lumină (II Cor. VI, 14). Învățătura lor e mai rea decît veninul șerpilor”.⁹

Cerea tuturor creștinilor să evite pe schismatici și pe eretici „căci învățătura lor n-are nimic a împărți cu a Apostolilor, ci mai degrabă cu a diavolilor și cu a tartorului lor, răsărită din aceștia și lipsită de judecată și de minte sănătoasă, precum sînt catîrii lipsiți de judecată”.¹⁰

Prin asemenea învățături și atitudini Antonie cel Mare și întreg monahismul din vremea aceea se găsea în deplină armonie cu Biserica și cu lupta împotriva ereticilor. Deși trăiau departe de lume, retrași și izolați de curențele și frământările din sînul Bisericii, ei au fost totdeauna de partea adevărului, întărind prin aceasta puterea Bisericii lui Iisus Hristos și slăbind cu totul influența ereticilor.

Știința și înțelepciunea Sfântului Antonie se vădesc clar și în învățăturile alese, pe care el le-a dat călugărilor din vremea sa. Între altele el le-a spus :

⁸ Același c. 72—73, p. 64—65.

⁹ Același c. 68—69, p. 63.

¹⁰ Același c. 82, p. 71.

Sfintele Scripturi ajung pentru învățătură..., dar trebuie să ne îndemnăm unii pe alții la credință. Să stăruim în hotărîrea noastră și din pricina osteneții să nu ne descurajăm. Să sporim tragerea de inimă, ca și cum am începe în fiecare zi schimnicia noastră.¹¹ Să nu uităm nicio clipă că viața omului e foarte scurtă și neînsemnată în raport cu nemărginirea cerului. Bogățiile pămîntului sînt fără nici un preț în raport cu bunurile spirituale, a căror valoare rămîne veșnică.¹² De aceea, se cuvine să trăim ca și cînd am muri în fiecare zi (I Cor. XV, 31) căci atunci nu vom păcătui.¹³

Recomandă tuturor vizitatorilor săi și mai ales călugărilor realizarea virtuților creștine. El cere ca nimeni să nu se îndoiască și să nu se înpăimînte auzind despre virtute. Ea nu este ceva ce se găsește undeva departe și în afară de noi. Ea este înlăuntrul nostru și ușor de realizat dacă voim s-o realizăm. Grecii călătoresc mult, aleargă departe, noi însă nu trebuie să călătorim, să alergăm, să străbatem mările pentru aflarea virtuții și dobîndirea împărăției lui Dumnezeu. Virtutea este starea normală a sufletului, iar păcatul este devierea omului de la această stare normală. Căile pentru realizarea virtuții sînt : credința, rugăciunea, postul și înfrînarea. Mai presus de orice și în primul rînd creștinul trebuie să poarte grijă de sufletul său și numai după aceea urmează grija de cele necesare trupului.¹⁴

Despre călugări spunea că ei sînt datori să-și petreacă viața în singurătate, în rugăciune și meditație. Ei să nu trăiască împreună cu ceilalți oameni. „Precum peștii, dacă rămîn pe pămîntul uscat, mor, tot astfel pustnicii, dacă zăbovesc cu oamenii, pierd puterile. Deci după cum peștii trebuie să zorească spre mare, tot așa și călugării spre munte, ca nu cumva întîrziind în lume să uite de cele ce sînt ale lor”.¹⁵

Antonie cel Mare n-a alcătuit un cod al călugărilor, n-a redactat un sistem care să cuprindă regulile viețuirii monahicești așa cum a făcut mai tîrziu Pahomie despre viața chinovitică a călugărilor. Sfîntul Antonie cel Mare cerea ucenicilor săi să cunoască Sfînta Scriptură, să aibă credință nebiruită și dragoste frățească, să trăiască în singurătate, unul cîte unul, ca adevărați

¹¹ Același c. 16, p. 29.

¹² Același c. 16—17, p. 29—30.

¹³ Același c. 19, p. 31.

¹⁴ Același c. 45, p. 48.

¹⁵ Același c. 85, p. 72.

fii ai lui Dumnezeu. El acorda fiecărui monah libertatea de a-și rîndui viața după cum crede el că e mai bine pentru a birui ispitele. Pentru toți însă felul de viață al Sfîntului Antonie era un exemplu viu și puternic.

Obișnuit, zecile de mii de călugări, ucenici ai Sfîntului Antonie erau oameni simpli. Erau între ei însă și oameni cu carte, cunoscători ai limbii eline, ca de ex. Macarie, Cronie, etc.

Vestea despre viețuirea virtuoasă, despre înțelepciunea și minunile Sfîntului Antonie cel Mare a ajuns și la curtea împăraților din vremea aceea. „Constantin cel Mare și feciorii lui Constanțiu și Constans i-au scris ca și unui tată, dorind să capete de la el răspuns”.¹⁶ Prin călugării care știau să scrie, Sfîntul Antonie a răspuns acestor scirsoari, dînd sfaturi și povește creștinești împăraților și cerîndu-le „să fie omenoși, și să aibă grijă de dreptate și de săraci”.¹⁷

Interesant este modul și criteriile după care Sfîntul Antonie cel Mare făcea primirea în călugărie a celor ce doreau acest lucru. Vedem aceste criterii din următoarea întîmplare:

Un oarecare țăran cu numele Pavel, om simplu dar cu suflet foarte curat, a voit să se călugărească la bătrînețele sale. Părăsind lumea la vîrsta de 60 ani, a trecut rînd pe rînd prin opt mănăstiri pînă ce a ajuns la chilia lui Antonie. Aici a fost întrebat ce dorește. Pavel a răspuns : „Vreau să mă fac călugăr”. Sfîntul Antonie i-a răspuns : „Un om la vîrsta de 60 ani nu mai poate să devină călugăr, pentru că nu mai poate să suporte greutățile și neplăcerile singurătății și ale deșertului”. Pavel i-a răspuns : Sînt gata să suport și să împlinesc orice trebuie pentru a fi călugăr. Sfîntul Antonie a voit să-l determine să renunțe la planul său, arătîndu-i multele neajunsuri și greutăți legate de viața călugărească. Dar fiindcă acesta n-a voit să plece din fața chiliei lui Antonie și a rămas acolo, nemîncat zile de-a rîndul, sfîntul l-a pus la încercare, zicîndu-i : Să te rogi neconținut cîteva zile, stînd în arșița soarelui. Să împletești din verdețuri o funie lungă, pe care apoi să o desfaci și iarăși s-o împletești. Pavel a făcut tot ceea ce i s-a poruncit fără să murmure, fără să se supere. La sfîrșitul unei zile de rugăciune și muncă Sfîntul Antonie l-a întrebat dacă nu dorește să mănînce ceva. Pavel a răspuns : „Cum dorești tu avă”. Atunci Sfîntul Antonie i-a dat lui Pavel trei bucăți de posmaci

¹⁶ Același c. 81, p. 69—70.

¹⁷ Același c. 81, p. 70.

(pîine uscată), reținînd pentru sine o singură bucată. Înainte de mîncare, însă, Sf. Antonie a cîntat anumiți psalmi. Pavel a ascultat cu răbdare și cu multă liniște, fără să mănînce nici el nimic. După ce a rostit douăsprezece rugăciuni Antonie a mîncat o bucățică de posmac. Bătrînul Pavel a mîncat atunci și el o bucățică de posmac, așteptînd apoi să vadă dacă va mîncă Antonie și o a doua bucată. Văzînd Antonie că Pavel nu continuă a mîncă i-a zis: Ia, moșule și mănîncă! Pavel a răspuns că va mîncă dacă va mai mîncă și Antonie. Acesta a răspuns: „Pentru mine ajunge o bucățică, fiindcă eu sînt călugăr”. La aceasta Pavel a zis: „Atunci și pentru mine ajunge o bucățică, fiindcă și eu vreau să devin călugăr”.

Văzînd Sfîntul Antonie că Pavel depune toate eforturile posibile pentru a-i urma exemplul, pentru a-l imita în toate rugăciunile și exercițiile lui duhovnicești și în întreagă înfrînarea lui, n-a mai putut să-i respingă cererea. La o distanță de trei-patru mii de metri de chilia sa a pregătit o altă chilie și a dus pe Pavel acolo, zicîndu-i: „Iată, ai devenit călugăr”.¹⁸

Întîmplarea aceasta ne arată modul după care Sfîntul Antonie își recruta ucenicii. Fără să pretindă alte formalități, el arăta candidaților clar și precis greutățile și necazurile vieții călugărești și îi punea la probă. Cei care reușeau să treacă aceste probe erau primiți în rîndurile ucenicilor săi.

Călugării n-aveau după toate semnele o uniformă a lor specială. Hrana lor era foarte frugală, dar nu era fixată, rînduită nici în ceea ce privește calitatea și nici cantitatea. Sfîntul Antonie se hrănea cu (legume) verdețuri, semințe și posmaci. Unii din ucenicii săi mîncău pește și chiar carne, alții însă îl imitau foarte sever pe el. Viața spirituală a acestor pustnici n-a fost supusă unor reguli precise, așa precum a fost viața călugărilor chinovitici. Ei se rugau mult, cîntau diferiți psalmi, săvîrșeau anumite lucrări manuale și citeau Sfînta Scriptură.

Un alt episod interesant din ultimii ani ai vieții acestui mare pustnic și mare făcător de minuni este următorul: Într-una din zile pe cînd stătea liniștit în chilia sa, se gîndea că în pustiu munților unde se retrăsese el, nu mai viețuiește nici o viață omească, nici un pustnic. Peste noapte i s-a comunicat în vis că în aceiași munți, undeva nu prea departe de el trăiește un călugăr care este din multe puncte de vedere superior lui. Sfîntul Antonie

¹⁸ X. Παπαδοπουλου, *Ίστορία τῆς ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας*, Alexandria 1935, p. 211. După revista *Ὁ Ἐφημέριος*. Atena 1956, nr. 1—2, p. 15—16.

a părăsit chilia sa și a pornit în căutarea acestui pustnic. Două zile a alergat zadarnic. În ziua a treia luînd urma unor hiene a dat de o peșteră din care ieșea fum. La apropierea lui de peșteră ușa acesteia s-a închis brusc. După multe stăruințe și rugăminți ușa s-a deschis și a apărut un bătrîn venerabil. Deși cei doi pustnici nu se văzuseră niciodată pînă atunci, nu s-au cunoscut și n-au știut nici unul despre celălalt nimic, totuși la prima lor întîlnire fiecare s-a adresat celuilalt, spunîndu-i numele adevărat. Sfîntul Pavel din Tebaida — căci el trăia în peștera aceea — a întrebât pe Sfîntul Antonie: „Ce mai fac oamenii în lume?” Acesta i-a răspuns: „Zidesc case noi în vechile cetăți și conduc lumea”.

— „Mai există oameni care se închină la idoli?” Și întrebările Sfîntului Pavel din Tebaida și răspunsurile Sfîntului Antonie au continuat timp îndelungat.

După asemenea întrebări și răspunsuri Sfîntul Pavel a povestit Sfîntului Antonie întreagă viața lui. A spus că s-a născut în Teiba de jos și la vîrsta de 16 ani a rămas orfan de ambii părinți. În timpul persecuției lui Decie, în jurul anului 250, părăsind toată averea lui, a fugit în pustie, unde a găsit peștera în care a trăit apoi neînterupt 91 ani, fără să vadă și fără să întîlnească în acest interval de timp nici un om.

Imbrăcămintea lui era din frunze de finic, cusute laolaltă. Pavel a comunicat apoi lui Antonie că simte că a sosit vremea sfîrșitului său. L-a rugat să meargă la mănăstirile cele mai apropiate, să aducă vesminte pentru învelirea trupului său spre înmormîntare. Sfîntul Antonie a plecat, a făcut rost de vesminte și la întoarcere a găsit pe Pavel mort: L-a învelit în haine noi, a cîntat psalmi, a făcut mai multe rugăciuni și apoi l-a înmormîntat.¹⁹

Implinind Sfîntul Antonie vîrsta de 105 ani a mers pe la alte mănăstiri, cercetînd pe ucenicii săi, dîndu-le diferite sfaturi și luîndu-și rămas bun pentru totdeauna de la ei. Aceștia plîngeau și stăruiau să rămînă să-și dea obștescul său sfîrșit la ei, dar Sfîntul Antonie a refuzat. El s-a retars în singurătatea lui, unde mai erau doi călugări ucenici de ai săi. I-a chemat pe aceștia la sine, le-a spus că simte că s-a apropiat sfîrșitul și le-a cerut ca după ce va muri să-i învelească trupul în haine noi și să-l îngroape în pămînt, dar să nu spună și să nu arate nimănui locul unde l-au îngropat. Și îndată Sfîntul Antonie a adormit în Domnul, senin, liniștit și fericit.

¹⁹ X. Παπαδοπουλου, op. cit. p. 17.

Ucenicii lui l-au îngropat și au păstrat taina locului de îngropare nedescoperită nimănui. În felul acesta s-a încheiat minunata viață pămîntească a acestui mare pustnic și făcător de minuni.

Există dovezi că încă din veacul al V-lea credincioșii au început să venereze printr-un cult special pe Sfîntul Antonie cel Mare. Acest cult s-a dezvoltat neconținut și masele de creștini din întreaga lume l-au socotit totdeauna ca pe cel mai bun și mai sigur ocrotitor al omului în necazuri, în suferințe, în lipsuri și boale. Intrucît în lume au fost totdeauna și sînt mereu dureri și necazuri, Antonie cel Mare a devenit sfîntul cel mai popular, cel mai cunoscut, sfîntul căruia s-au adresat și se adresează milioanele de credincioși în rugăciunile lor publice și particulare, cerînd mijlocirea lui pentru încetarea durerilor, pentru tămăduirea boalelor, pentru alungarea încercărilor și a suferințelor. Sfîntul Antonie cel Mare a ascultat totdeauna aceste neîntrerupte și stăruitoare rugăciuni și le-a prezentat înaintea tronului ceresc pentru dreapta lor satisfacere. De aceea, adevărate minuni s-au făcut prin asemenea rugăciuni și după moartea acestui Sfînt Părinte.

Biserica ortodoxă a rînduit un cult special, o slujbă deosebită, care se face în toate bisericile ortodoxe din lume, în fiecare an, în ziua morții lui, la 17 ianuarie. În cadrul acestei slujbe Sf. Antonie cel Mare este preamărit cu cuvinte ca acestea : „Soare al lumii, locuitor al pustiului”, „izvor îndestulat de vindecări, și hrană celor flămînzi și celor însetați, prin ploaie rourînd iertare”. „Inger pămîntesc și om ceresc”, care „ai înălțat scară la ceruri”. „Crucea Domnului ridicînd înțelepte și Lui pînă în sfîrșit urmînd, mintea nu ți-ai întors la lume, de Dumnezeu înțelepțite, ci cu înfrînarea și cu ostenelele ți-ai omorît patimile, și pe tine însuși te-ai gătit biserică Domnului. Pentru aceasta răsplătire de daruri ai luat, *a vindeca boalele și a goni duhurile*, de Dumnezeu purtătorule Antonie. Roagă-te lui Hristos Dumnezeu, iertare de greșeli să dăruiască, celor ce prăznuiesc cu dragoste sfîntă pomenirea ta”.²⁰

Biserica romano-catolică în mod intenționat — spre a micșora cultul și cinstirea Sfîntului Antonie cel Mare — a instituit și dezvoltat cultul lui Antonie de Padua. Acest Antonie de Padua a trăit cu aproape o mie de ani mai tîrziu decît Sfîntul Antonie cel Mare. El a activat în Italia în anii 1222—1232, deci după desbinarea celor două Biserici. În tot cazul viața și faptele lui An-

²⁰ Din mineiul lunii ianuarie, ziua 17. Mănăstirea Cernica, 1926, p. 266—282.

tonie de Padua sînt mult mai neînsemnate, mult mai prejos decît ale Sfîntului Antonie cel Mare.

Sub influența catolicismului și datorită în mare parte neștiinței credincioșilor ortodocși romîni, au pătruns în diferite părți ale țării noastre — în special în orașe — diferite rugăciuni adresate lui Antonie de Padua, cu care noi creștinii ortodocși n-avem și nu trebuie să avem nimic comun. Acesta este un sfînt romano-catolic, un om care a trăit și a fost proclamat sfînt după despărțirea Bisericii de la anul 1054.

Noi ortodocșii avem pe Sfîntul Antonie cel Mare, Sfînt al întregii creștinătăți, al întregii Biserici și cultul lui trebuie să-l respectăm și să-l cinstim.

Toți creștinii ortodocși care din neștiință și din greșeală se roagă și participă în bisericile romano-catolice la cultul lui Antonie de Padua, trebuiesc lămuriiți și readuși la practicarea adevăratului cult al Sfîntului Antonie cel Mare, care a fost stîlp de lumină și întărire a Bisericii lui Iisus Hristos, mare făcător de minuni, izbăvitor de boale și nenorociri, apărător și ajutător al celor asupriți și încercați, aprig luptător împotriva ereticilor și a schismaticilor și exemplu desăvîrșit de înfrînare și sfințenie creștină.

Sfîntul Antonie cel Mare este și rămîne sprijinitorul și ajutătorul celor care se roagă lui cu credință, cu evlavie, cu nădejde și cinstesc după cuviință marea lui vrednicie.

Prof. Dr. SPIRIDON CÂNDEA

Profesor la Institutul Teologic Universitar
Sibiu

BIBLIOGRAFIE

¹ Viața Sfîntului nostru Părinte Antoniu scrisă de *Sfîntul Atanasie cel Mare*, Patriarhul Alexandriei. *Patrologia Greacă* — Migne, tom. XXVI, col. 837. Lucrarea aceasta este tradusă și în limba romînă de către Prof. St. Bezdechi, sub titlul „Bucăți alese din opera Sfîntului Atanasie cel Mare, patriarhul Alexandriei” Cluj 1925.

² *Weingarten*, *Der Ursprung des Mönchtums*, *Zeitschrift f. Kirchengeschichte*, t. I. *Gass*, *Zur Frage vom Ursprung des Mönchtums*, *ibid.*, tom. II. *Moyer*, *Die Echtheit und Glaubwürdigkeit der dem hl. Athanasius zugeschrieben Vita Antonii*, în: *Katholik*, 1886, tom 55—56. A. *Eichhorn*, *Athanasii de vita ascetica testimonia collecta*, Halle, 1886. *Evelt*, *Die Verehrung des heil. Antonius Abbas im Mittelalter*, în: *Zeitschrift f. vaterland. Gesch. u. Alterthumsk ...*, t. 33, p. 3—26.

D. *Berlière*, *Les origines du monachisme et la critique moderne*. *Tillemont*, *Mémoires*, t. 7, p. 101—144, 666—671. *Amélineau*, *Histoire des monastères de la Basse-Egypte*, dans *Annales du musée Guimet*, 1894, t. 25.

PRIMUL MANUAL ROMÎNESC DE DREPT CANONIC¹⁾

(ELEMENTELE DREPTULUI CANONIC, DE ANDREI ȘAGUNA, SIBIU,
1854, în — 8, XXIV + 184 PAG. — 102 ANI DE LA APARIȚIA LUI)

Încă din vremea studenției, marele mitropolit a fost pasionat de studiul Dreptului, după cum el însuși o mărturisește în Memoriile sale. Rîvna n-a fost zadarnică, deoarece ne-a lăsat printre scrierile sale și importante monumente de Drept Canonic, cum sînt : Elementele Dreptului Canonic, primul manual de Drept Canonic în romînește ; și Compendiu de Drept Canonic, Sibiu, 1868, operă, care singură face nemuritoare peste veacuri memoria marelui mitropolit ardelean.

Elementele Dreptului Canonic apare abia la șase ani de la venirea lui Șaguna în Ardeal, datorită unor nevoi momentane, în scopul de a împlini o lipsă se ce resimțea în sînul preoțimii și poporului dreptcredincios.

Micul manual al lui Șaguna, scris cu literă cirilică, e o carte de format mic (în octav) îmbrăcată în piele, de VIII+184 p. (12 coale), scrise îngrijit după toate cerințele tehnice. Cartea începe cu pagina de titlu pe care într-un chenar simplu e scris : „Elementele Dreptului Canonic al Bisericii drept credincioase răsăritene spre întrebuițarea preoțimei, a clerului tînăr, și a creștinilor, întogmite prin Andrei baron de Șaguna, episcopul die-

¹ Deși la 1853, Mitropolitul Munteniei Nifon a publicat „un codice canonic romînesc” intitulat : „Manual de pravilă bisericească” apărut în București (a II-a ed. la 1854). Lucrarea aceasta după cum însuși autorul o recunoaște nu este un manual în sensul adevărat al cuvîntului, ci o „prescurtare din canoanele universale ale bisericii și din Pravila cea Mare” (vezi Popovici C. Fontinele și codicii dr. bis. ort. Cernăuți, 1886, p. 116—117).

cezan al Bisericii dret credincioase greco-răsăritene din Ardeal, Comendator al strălucitului ordin austriac leopoldin, și sfednic dinlăuntru de Stat al Majestății sale Cezaro-regești apostolice. Sibiu, în tipografia diecezană, 1854.

Pe verso foi de titlu înscrise primele trei versete ale psalmului 77 : „Luați aminte poporul meu la legea mea...” ca un fel de motto. Pe șase pagini următoare (III—VIII) este expus cuvîntul introductiv al autorului fără titlu și semnătură purtînd doar data la sfîrșit : Sibiu, 1 februarie 1854. După cuvîntul introductiv urmează cuprinsul amănunțit pe 15 pagini (IX—XXIII) și apoi expunerea materialului împărțit în capitole (două), în părți (cap. 11 — în trei părți), în tăieri (sub-capitole), și în paragrafe (1—149), pe 183 pagini.

În cuvîntul introductiv autorul face o expunere de motive, arătînd cauzele care l-au îndemnat să scrie acest manual.

Pornește de la ideia datoriei ce-i revine din calitatea sa de episcop, de a propovedui Cuvîntul lui Dumnezeu și de a păzi Legea Lui, pentru a-și arăta indignarea și durerea sufletească izvorîtă din constatarea că învățăturile sale împărtășite preoțimii și credincioșilor cu diferite ocazii, deși încălzesc inimile ascultătorilor și insuflă în ei viață bisericească, totuși nu produc roadele dorite din lipsă de cunoștințe în legătură cu legea și biserica lui Dumnezeu. Cauza lipsei de cunoștințe se datorește lipsei de cărți accesibile preoțimii și poporului, care în limba sa nu are iar pe cele din alte limbi nu le cunoaște.

În fața acestei situații se întreba Șaguna : „ce să fac ?” „Să șed la rîul Vavilonului și să plîng ?” Nu, fiindcă rîvna care o are către Casa Domnului nu l-a lăsat să deznădăjduiască ci l-a împins la „lățirea cunoștințelor sistematice și temeinice în trebile bisericești” prin „o carte manual, care să cuprindă toată viața bisericească”. A simțit astfel nevoia unei cărți, din care, „să vadă preoțimea și eparhioții : ce, și cum este biserica noastră ; căci timpii cei bătrîni multe au șters, și multe au nimicit, și au făcut, de au trebuit să se zăuite multe”.

Cartea o doreau tot atît de mult și preoții și „învățații” noștri, care și-au exprimat această dorință în repetate rînduri, după mărturisirea autorului, și era cerută de studenții Seminarului Teologic, unde s-a introdus printre materiile celor doi ani de curs și Dreptul Canonic.

Acestea au fost motivele care l-au făcut pe Șaguna să treacă în grabă la punerea într-o ordine sistematică a notițelor culese

în timpul celor 20 de ani de slujire bisericească și îndeosebi din vremea în care se găsea ca protosincel, profesor și bibliotecar al Mitropoliei din Carloviț, unde i-a stat la îndemână o bogată bibliotecă. Insemnările redată sistematic sub formă de manual Șaguna le-a cules din Pravilă, din Cormcija, din Sintagma lui Vlastare, din manuscrisul despre soboare al Arhimandritului Ioan Raici și le-a pus de acord cu Pidalionul, care constituie ediția oficială de canoane aprobată de Sf. Sinod al Bisericii din Constantinopol. După Pidalion citează și canoanele.

Cartea nu are un câmp limitat ci ea e destinată tuturor ortodocșilor din întreaga lume deoarece în ea se „propune icoana cea adevărată a Bisericii, precum dînsa în canoane se află”. Incheie în nădejdea că lucrarea își va găsi întrebuințare peste tot locul unde se simte nevoia unui manual sistematic și va vindeca rănile produse în Biserică de lipsa învățăturilor drepte ale sfinților părinți.

CUPRINSUL

Capitolul I cuprinde o : „Introducere în cunoștințele generale despre Biserică, despre stăpînirea bisericească, și despre legislațiunea ei”, și e împărțit în două tăieri (sub-capitole).

În tăierea I, despre Biserică, autorul definește în cuvinte precise și clare ce este Biserica sub raport juridic : „adunare” sau „comunitate” a credincioșilor, trup duhovnicesc al capului care este Hristos, precizează raportul Bisericii cu Statul, fiecare avînd jurisdicțiune și legi proprii, fără să se confunde sau încălca în atribuțiunile proprii. Jurisdicțiunea Bisericii în cele bisericești aparține naturii ei divine și o are de la Iisus Hristos, capul ei, iar legile sînt operă a Sfintelor Sinoade, care au lucrat sub inspirația Duhului Sfînt pe baza principiilor evanghelice.

În tăierea II tratează în cinci paragrafe (6—10), „despre soboare de obște, iar deosebi despre soborul Mîntuitorului din Cesarea lui Filip, și despre soboarele apostolești”. Sinodul, „adunare a păstorilor și învățătorilor bisericești”, poate fi ecumenic, local, național, provincial, mitropolitan, eparhial, etc. În sinodul din Cesarea lui Filip (Mt. 16) Hristos dă apostolilor puterea bisericească „de a lega și deslega”, în primul sinod apostolesc se face alegerea lui Matia în locul lui Iuda (Fa. Ap. 1, 14, 28), în al doilea se aleg cei șapte diaconi (Fa. Ap. 6), iar în al treilea (anul 51) se stabilesc condițiile de intrare în creștinism (neobligativitatea legii mozaice) (Fa. Ap. 15). Ultimul în sens strict canonic poartă și numele de „primul sinod apostolesc” și

primul în Biserica lui Hristos, căci aci „despre credință, despre năravuri, și despre obiceiurile acelor timpuri s-au hotărât cele de lipsă”. Pentru acest lucru poartă și numele de „îndreptător” pentru celelalte sinoade și arată că nu un singur arhieru, ci sinodul „adunarea arhierilor” în numele lui Hristos și sub îndrumarea Sfântului Duh, constituie autoritatea supremă în Biserică.

În tăierea III arată câte și care sînt sinoadele bisericești ecumenice și locale (§ 11—12).

În tăierea IV vorbește despre „canoane și cărțile bisericești de obște” (§ 13—16), arătînd ce este canonul, colecțiile de canoane, de câte feluri sînt, valoarea și autoritatea canoanelor adunate în colecții, despre cele mai vechi colecții de canoane și întocmirea ediției oficiale și definitive a colecției de canoane: *Nomocanonul lui Fotie* (883).

În tăierea VI vorbește despre canoniștii veacului de mijloc (Veac. XI—XIII, § 22—27), despre Teodor Balsamon, Ioan Zonara, Alexie Aristen, Arsenie Monahul, Ieromonahul Matei Blastar (1335), Constantin Harmenopulos, și despre scriitorii străini vechi, care s-au ocupat cu studiul canoanelor noastre: autorii operei „*Bibliotheca Juris Canonici*” (1140), Ioan Kvinti „*Octoginta...*” (1558), Antoniu Salmati, „*Ioanis Zonarae...*” (1613), etc., etc.

În ultimele tăieri ale capitolului prim vorbește despre edițiile colecțiilor de canoane din veacul al XIX-lea, despre Pidalion, despre *Sintagma Ateniană* a lui Rali A. și Potli I. (tăierea VII, § 28—29), despre traducerile colecțiilor de canoane în limba romînă, despre *Pravilă* și despre Pidalion (tăierea VIII, § 30—31), despre traducerile vechi și noi în limba slavonă bisericească, despre *Pandectul monahului Nikon*, despre *Cormcija*, despre Pidalion.

Capitolul II începe cu o introducere în *Dreptul Canonic*, în care definește noțiunea și arată împărțirea *Dreptului Canonic* și obiectul puterii bisericești (§ 39—41), și se ocupă : 1. - despre fețe (persoane) (partea I — în XI tăieri — § 42—93); 2. - despre lucruri sfinte (partea II — în XIV tăieri — § 94—132); și 3. - despre judecată (partea III — în IV tăieri — § 133—149).

Șaguna definește *Dreptul canonic* sau bisericesc în general „învățătură, care cuprinde regulile, după care năravurile creștinilor și dreapta cinstire se ocîrmuiește”, după obiect, „cuprinderea legilor bisericești, care hotărăsc drepturile și datoriile Bisericii și ale credincioșilor ei față de judecătoria din afară”, iar după

subiect, „cunoștința temeinică a canoanelor bisericești”, sau „facultatea de a ști canoanele din temeiul lor, și de a le ști întrebuința” (§ 39, p. 63—64). Dreptul Canonic îl împarte: 1. - după origine (izvor) în drept dumnezeiesc și omenesc; 2. - după obiect în drept de obște (public) și deosebi (civil); 3. - după subiect în drept universal și particular; și 4. - după principiu, în drept scris și nescris (§ 40).

În partea I — despre fețe (persoane) — (în XI tăieri, § 12-93) tratează despre ierarhia bisericească în general (§ 42) și în mod special despre fiecare treaptă în parte, vorbește despre patriarhi, vechimea demnității patriarhale, alegerea, numirea și drepturile patriarhale (tăierea II, § 43—47), despre arhiepiscopi și mitropoliți, însemnătatea, alegerea, drepturile și datoriile lor (tăierea III, § 48—50), despre episcopi, alegerea, hirotonia, puterea episcopală, drepturile și datoriile episcopului, condițiile ce trebuiesc îndeplinite de un candidat la episcopat: să fie călugăr, să i se examineze viața și activitatea, să nu fie de curînd botezat, etc., (tăierea IV, § 51—58), despre horepiscopi sau episcopi sătești a căror origine o pune în activitatea celor 70 de apostoli. Activitatea lor azi o îndeplinesc protopopii (tăierea V, § 59), despre arhimandriți („cei dintîi ai turmei”), protosinceli („cel dintîi de la chilia episcopală”), și igumeni, trei trepte ierarhice din cinul monahal (tăierea VI, § 60—62), despre protopopi, drepturile și datoriile lor, ca „cei dintîi preoți între preoțimea tractuală” (rațională), care primesc prin hirotesie puterea de a fi organele episcopului în mijlocul preoțimii și poporului. Autorul aci, în trei paragrafe (§ 63—65), dă un adevărat regulament, în care îndrumă practic activitatea protopopilor. Printre altele îi obligă cel puțin odată pe an să viziteze parohiile și școlile confesionale în calitatea lor de inspectori școlari.

În tăierea VIII (§ 66—67) tratează despre preoți (presbiteri). La început arată ce este preoția, condițiile ce se cer unui bun preot, datoriile și obligațiile lui. Urmînd unele hotărîri canonice, fără a le indica, admite recăsătorirea preoților cu pierderea activității preoțești, fără a înceta puterea tainei și cinstea preoțească (§ 66, p. 92). Precizează datoria preoților de a avea o ținută corectă și de a purta „îmbrăcămîntea cea prescrisă pentru ei” (v. can. 27 sin. VI ec.), de a nu sluji fără singhelie, sau a călători fără aprobarea prealabilă a episcopului (§ 71). Preoților li se cer și anumite însușiri sufletești și trupești. Pe primul plan pune pregătirea intelectuală corespunzătoare, care se dobîndește numai în institu-

țiile de cultură teologică, în seminarii. Prin aceasta mitropolitul urmărește ridicarea nivelului doctrinal religios și cultural al preoțimii. În acest scop ridică la doi ani și cursurile Seminarului teologic de sub oblăduirea sa. Încheie arătând ce slugiri îi sînt rezervate numai episcopului (hirotonia, hirotesia, etc.) și ce datorii revin clerului în timp de „sedis vacanță”² episcopală (§ 74—75).

În tăierea IX se ocupă de arhi-proto și diaconi arătând treptele diaconiei (§ 77), datoriile lor (§ 78), ocupîndu-se pe rînd de ipodiaconi (§ 79), de cîntăreți (§ 80), de citeți (§ 81) și de eclesiarhi (crîsnici) (§ 82).

În tăierea X se ocupă de monahism (călugări), condițiile intrării, averea, drepturile și datoriile călugărilor (§ 83—89), și în ultimul paragraf (§ 90), se ocupă de călugărițe, arătînd obligațiile și datoriile ce le revin (vîrsta de 25 ani). Printre altele, urmînd unele prescripții canonice, interzice călugărițelor de a intra în altar, de a aprinde luminile sau de a da preotului slujitor cădelnița (§ 90, p. 117).

În ultima tăiere a părții I se ocupă de duhovnic, vine și cum se dă duhovnicia, cum se ridică și pentru ce motive, și locul unde se cade a se face spovedania (§ 91—93).

În partea a II-a a capitolului II se ocupă autorul de lucrurile sfinte, de sfînta cruce (tăierea I, sfîntirea § 49), de sărbători (tăierea II), împărțirea lor (§ 96) și felul cum trebuiesc cinstit (§ 97), de dumnezeiasca slujbă (Sfînta Liturghie - tăierea III), unde dă după canonul 19 de la Laodiceia sfaturile necesare pentru săvîrșirea Sfîntei Liturghii (§ 98) și la vecernie (§ 99).

În tăierea IV vorbește despre zidirea bisericii, rînduiala și prescripțiile canonice în legătură cu aceasta (§ 100—102).

În continuare pune problema averii bisericesti și mănăstirești (tăierea V, § 103—105), vorbește despre simbol (§ 106), despre antimis (§ 107—108), despre sfîntul altar (§ 109), despre vasele sfinte (§ 110—111), despre post (§ 112—113), despre proadûceri (§ 114—115), despre îngropători (tăierea XII, § 116—121), modul îngropăciunii în biserica veche, în vremea persecuțiilor, și de azi (§ 116—117), despre taina pocăinței (tăierea XIII, § 122—123), și despre rudenie (tăierea XIV, § 124—132), despre logodnă (§ 126), rudenia de sînge (§ 127), cuscrirea de două neamuri (§ 128), de trei neamuri (§ 129), rudenia spirituală prin botez (§ 130), rudenia prin înfiere (§ 131) și încheie cu problema frăției de cruce (§ 132), care este interzisă în biserică.

Partea a III-a a capitolului II tratează problema judecării bisericești. În tăierea I autorul dă câteva cunoștințe generale despre lege (§ 133), despre judecător (§ 134), despre dreptate (§ 135), acuzator (§ 136), despre martori (§ 137), despre jurământ (§ 138), despre puterea jurământului (§ 139); în tăierea a II-a (§ 140—143), se ocupă de puterea și organismul jurisdicției bisericești, de puterea bisericească (§ 140), conținutul ei (§ 141); în tăierea a II-a vorbește despre sinodul ecumenic ca despre judecata cea mai înaltă a Bisericii (§ 144—146). Aci pune problema însușirilor pe care trebuie să le îndeplinească un sinod ca să poată fi numit ecumenic (§ 144), și precizează că hotărârile unui astfel de sinod sînt definitive, fără drept de apel (§ 146). În ultima tăiere (IV) a capitolului și a manualului, autorul se ocupă de pedepsele bisericești care pot fi mari (ca anatema, depunerea, etc.) (§ 148) și mici (oprirea de la cuminecătură și a preotului de la servirea Sfintei Liturghii, etc., etc.

EDIȚIA a II-a, Sibiu, 1855, (XXXII+184 p.)

Se deosebește de prima (1854) prin introducerea unei noi înainte cuvîntări (p. IX—XVI) și a unei note cu următorul cuprins : „În privința învățăturei acesteia m-am abătut de la textul Pidalionului și am urmat după cel din Cormcija, căci acest(a) mi s-a părut mai potrivit cu esența obiectului”, la textul referitor la interzicerea călugăriței de a face slujba de paraclisier.

Ce motive au determinat pe Șaguna să scoată o nouă ediție într-un timp așa de scurt? Să fie oare numai epuizarea primei ediții, cum susține autorul? Scuzele stăruitoare de la sfîrșitul înainte cuvîntării, unde mărturisește că „a fost silit a o face pînă nu a prelucrat și îmbogățit materialul, lucru ce-și propune a face „cu alt prilej”, precum și faptul că adaugă o singură notă la o problemă la care i s-a adus obiecție ne face să credem că altul a fost motivul principal care a determinat retipărirea manualului său, decît cel dat de autor. Și într-adevăr citind a doua prefață ne putem da seama că acesta a fost nevoia de a răspunde obiecțiilor făcute de „un frate”, la două din paragrafele cărții (§ 66 și 90). Cine a fost acest „frate” nu ne spune. Din răspunsul lui Șaguna se vede că-i din Țara Romînească. Acestuia Șaguna i-a trimis manualul pentru a fi difuzat printre românii munteni. Iată ce-i răspunde acest episcop la 16 sept. 1854 : „Cartea intitulată : „Elementele Dreptului Canonic”, nu o pot primi pentru cuvîntul cuprins la tăierea 8, despre presbiteri § 66, unde se zice, că : „a doua

nuntă le este iertată pierzînd atunci numai activitatea de preot iar taina și cinstea cea preotească îi rămîne”, fiindcă un astfel de obicei n-a fost aici în țara noastră, nici putem să îngăduim să se introducă”.

„Osebit vă mai aducem iarăși la cunoștință pentru cele cuprinse în § 90, că și de se arată, că sînt oprite călugărițele a intra în altar, nici a aprinde luminările sau de a da preotului slujitor cădelnița, dar prin can. al 15-lea al Sf. Nichifor Mărturisorul și Patriarhul Constantinopolului li se dă voie a intra în altar și face slujba de paraclisier, precum se vede acest canon foaia 476 din bisericescul Pidalion” (cf. înainte cuvîntare).

La aceste obiecții Șaguna răspunde : 1. - întîi atrage atenția asupra primei prefețe (la Ed. I), în care mărturisește că a compus cartea ținînd seama nu de obiceiurile locale ci „după canoanele cele așezate de la sfinții părinți” primite și cinstite de întreaga Biserică din toată lumea, făcîndu-l atent că lăsînd să primeze un motiv particular peste unul general se face vinovat de vătămare a sfintelor canoane.

Pentru a încheia discuția, Șaguna îi spune că pentru a fi consecvent cu el însuși ar trebui să interzică pe același motiv și Pidalionul, care cuprinde canonul al 3-lea al sin. VI ec., care permite recăsătorirea preoților văduvi. Și fiindcă, încheia Șaguna, Pidalionul nu-l interzice îl roagă să nu osîndească nici cartea sa care este bazată pe Pidalion.

2. - In ce privește a doua obiecție Șaguna îi dă în parte dreptate recunoscînd că în Pidalion la can. 15 al Sf. Nichifor se spune că : „se cuvine călugărițelor a intra în altar, a aprinde luminările și candelile, și a-l mătura”, dar își rezervă parte din dreptate sieși, arătînd că în celelalte cărți canonice, sau nu se spune nimic (ca în Pravilă), sau se precizează că : „nu e iertat călugărițelor a intra în altar, nici a aprinde luminări, nici a da preotului slujitor cădelnița”, indicînd Cormcija can. II al Sfîntului Nichifor, foaia 597, cap. 57.

Cunoscînd la timp tezele contradictorii, Șaguna mărturisește că pentru a se clarifica a recurs la învățăturile Sf. Ap. Pavel în legătură cu atitudinea femeilor în Biserică și la can. 69 al sinodului Trulan. Toate acestea l-au determinat să rămîna pe lîngă textul din Cormcija și a rămas cu atît mai mult cu cît chiar la comentarul can. 15 al Sf. Nichifor din Pidalion se spune că e permis călugărițelor a intra în altar, dar numai în mănăstirile de maici din lipsă de bărbați, nu și în cele obișnuite. Șaguna sub-

liniază că, după cum reiese și din redactarea comentariului, Patriarhul Constantinopolului a redactat canonul în înțelesul nu strîmt (referindu-se la mănăstirile de maici) și nu în înțelesul larg (referindu-se la bisericile obișnuite) cum l-a redactat el. Recunoaște că a făcut și o greșală în sensul că trebuia să dea și lămuririle necesare prin o însemnare potrivită comentariului făcut în Pidalion (lucru ce-l face la a doua ediție, vezi : § 90, p. 117).

Repetă convingerea că „pe nedrept” și „în iuțeala firii omenești” i-a osîndit cartea neținînd seama nici cel puțin de „rîvna cea neobosită” a autorului pentru „ortodoxie”, care singură l-ar fi îndreptățit să nu-l judece așa de aspru.

Imediat după redarea scrisorii răspuns, Șaguna se adresează, în înainte cuvîntarea sa, cititorilor rugîndu-i să judece de a cui parte e dreptatea.

Dînd dreptate lui Șaguna, să încercăm să deducem cine a fost acel episcop din Țara Romînească cu care Șaguna întreținea legături de corespondență.

Acesta a fost Calinic al Rîmnicului (azi Sfîntul Calinic), cu care Șaguna a avut strînse legături.

După cum reiese din actele păstrate în arhiva Mitropoliei Sibiului, Șaguna trimite în august 1854, prin colonelul Ioan Solomon, lui Calinic, printre altele și „Elementele Dreptului Canonic”.² La 16 sept. (vezi prefața la ed. II) printr-o scrisoare confirmă primirea celor trimise și îl încunoștințează de banii pe care i-i trimite pentru cărți, Telegraful Român și altele. În legătură cu Manualul de Drept Canonic, Calinic răspunde că nu-l poate recomanda preoțimii pentru că nu este conform cu canoanele bisericești și cu tradiția din Țara Romînească.

Șaguna îi răspunde printr-o scrisoare episcopului Calinic la 1 nov. 1844 (vezi Arh. Mitr. nr. 424/1854), pe care o publică în parte și în înainte cuvîntare la ediția II-a a Manualului său.

Ce atitudine va fi luat episcopul Calinic la acest răspuns, nu știm. În 18 sept. 1855 Șaguna trimite prin preotul Haralambie episcopului de la Rîmnic următoarele : Kiriadodromionul, Catehismul bogat și Calendarul pe 1856, scriindu-i : „m-ar bucura dacă aceste cărți ar găsi plăcerea voastră” (vezi Arh. Mitr. Sibiu nr. 394/1855).

Plin este de interes și semnificativ este și citatul cu care Șaguna își începe înainte cuvîntarea la ediția II-a, pentru răspunsul

2. Vezi Pr. I. Beju, Activitatea Tipografiei arhidiecezane anul 1855, în Telegraful Român, nr. 32—33, p. 2, col. 1—2, din 1 oct. 1950 (an. XCVIII).

dat episcopului Râmnicului. El citează din profetul Ieremia următorul text : „Stați prin căi, și vedeți și întrebați cărările Domnului cele veșnice, și vedeți, care este calea, și mergeți pe ea, și veți afla curățire sufletelor voastre” (cap. 6, vers. 16).

ORIGINALITATEA

Canonistul catolic Friederich H. Vering³ pune la îndoială originalitatea operei lui Șaguna afirmînd : „Episcopul mai tîrziu Mitropolitul Andrei baron de Șaguna († 1873) compuse în limba romînă, o scurtă călăuză (Leitfaden): „Elementele Dreptului Canonic al bisericii drept credincioase a răsăritului”, Sibiu, 1854, prelucrate în cea mai mare parte după Ioanovici.⁴

Afirmația lui Vering fără a fi verificată s-a furișat și în unele manuale de drept canonic romînești.⁵

Comparînd cele două lucrări C. P. Secelea⁶ dovedește netemeinicia acestor afirmații și arată că ceea ce la prima vedere pare comun, e doar împărțirea materiei și nicidecum conținutul, care aparține în întregime lui Șaguna și e mult superior celui dinții. Asemănarea titlurilor ca și ordinea paragrafelor, la cei doi autori nu trebuie să o atribuim dependenței unuia de altul, ci sistemului devenit clasic în aproape toate manualele de drept, iar dacă unele paragrafe prezintă și unele asemănări de formă și oarecare identități de fond aceasta trebuie să o atribuim caracterului dogmatic al materiei tratate, care îngrădește terenul opiniilor personale; și fixează tratarea materiei în dependență de izvoarele autentice ale Bisericii Ortodoxe și nu dependenței. „Atari asemănări nu pot fi numite „prelucrări” după Ioanovici, și cu atît mai puțin „o dependență” de el, ci dependență de Sfînta Scriptură, Sfînta Tradiție, de hotărîrile sinoadelor ecumenice și locale și de celelalte

³ Lehrbuch des katholischen, orientalischen und protestantischen Kirchenrechts, mit besonderer Rücksicht auf Deutschland, Österreich, ed. III, Freiburg in Breisgau, 1893, p. 24.

⁴ Cartea la care face aluzie Vering e intitulată : „Principia juris ecclesiastici veteris orthodoxae orientalis ecclesiae, quae secundum commune Directorium collegit et in tres libros (libr 1) de personis (Neoplantae 1841) de rebus, cum speciali tractatu de Matrimonio (1844) (liber 111) de delictis et judiciis (1847).

⁵ Vezi V. Pocitan : Compendiu de drept bisericesc, București, 1898, care în capitolul de literatură scrie : „urmînd în multe locuri pe Eutimie Ioanovici, publică la 1854, Șaguna întîi „Elementele Dreptului canonic” iar la 1869 „Compendiu de drept canonic”.

⁶ Dreptul canonic în literatura romînească, 1. Opera lui Andrei baron de Șaguna, extras din „Cercetări istorice” II—III, Iași, 1927, p. 11—15.

izvoare canonice, pe care le recunoaște biserica noastră ortodoxă-orientală și pe care nu le poate ignora nici un canonist al bisericii ortodoxe”.⁷

Șaguna mărturisește că a folosit drept izvoare : Sfânta Scriptură și Colecțiile oficiale de canoane (Pidalionul, Cormcija, Pravila etc., etc.) și ele se recunosc în întreaga lucrare ; și că el nu face decît o aranjare a notelor culese din aceste cărți într-o ordine oarecare, care desigur e cea mai obișnuită în Dreptul Canonic, fără să pretindă a fi original. Șaguna nu e nici dependent de vreun scriitor dar nici original, ci el este pe linia tradiției bisericești redînd în grai romînesc rînduielile Sfinților Părinți și ale Sfintelor Sinoade.

În concluzie putem afirma că, Manualul, sistematic pentru trebuințele didactice, al lui Șaguna, se străduiește să ne dea, după propria mărturisire a autorului, icoana Bisericii Ortodoxe așa cum se poate face ea din canoane ; cartea nu se mărginește numai la Biserica ortodoxă romînească, ci are în vedere întreaga Biserică de rit orientai ; nu are pretenția unei lucrări științifice moderne, avînd în vedere scopul imediat de a pune în mîna clericilor o carte care să-i îndrume și să-i introducă în știința dreptului.

Oricît de „simplu, defectuos și lipsit de sistem” s-ar părea unora, după cuprins, manualul acesta, „a adus însă neprețuite foloase acelorora pentru care s-a alcătuit”.⁸

Cartea e scrisă cu litere cirilice, într-un stil foarte ușor și vioiu, aproape vulgar, dar limpede și romînesc, în care se „resimte înrîurirea binefăcătoare a cărților bisericești, cu limba lor mlădioasă, puternică și bogată în expresiuni metaforice, pentru care autorul are un simț și o dragoste deosebită. Șaguna folosește cu predilecție „limba de școală și stilul de explicație, care tinde la simplitate și claritate”, și caută să le potrivească „după înțelegerea cetitorilor, chiar și în chestiuni de știință înaltă”.⁹

Manualul lui Șaguna e important și prin faptul că el a pregătît spiritul preoțimii și poporului în vederea înfăptuirii măreței opere de cucerire a autonomiei bisericești, împlinită la anul 1864 prin reînființarea Mitropoliei ortodoxe ardelene.

⁷ idem, ibidem

⁸ Gheorghe Tulbure : Activitatea literară a Mitropolitului Șaguna, Sibiu 1909, p. 60—61.

⁹ idem, ibidem, vezi și același, Mitropolitul Șaguna, opera literară, scrisori pastorale, etc. și Dr. Ioan Lupuș, Mitroöplitul Andrei baron de Șaguna, Sibiu, 1905, p. 187.

Opera pregătită prin micul manual de Drept Canonic a pecetluit-o Șaguna prin monumentală Constituție bisericească, operă a marelui mitropolit: Statutul Organic și i-a asigurat înrădăcinarea și cimentarea în spiritul ortodox al românilor prin lucrarea : Compendiu de drept canonic, în care a arătat drepturile, datoriile și organizarea unei biserici străbune neclintită în moștenirile, instituțiile și tradițiile ortodoxe și românești : Biserica Ortodoxă Română din Ardeal.

IOAN N. FLOCA
Magistrand în Teologie

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

ÎNDRUMĂRI DE ORDIN OMILETIC ÎN PREFEȚELE „PROPOVEDANIILOR” ȘI „PREDICELOR” LUI PETRU MAIOR

— CONTRIBUȚII LA ISTORIA OMILETICII ROMÎNE —

Intr-o sumară privire istorică asupra începuturilor de literatură omiletică în limba română, e amintită ca cea mai veche tipăritură de acest fel traducerea făcută după tratatul apărut la Petersburg în 1776 din condeiul ierarhilor ruși Gheorghe Coninski și Partenie Sopkovski. Traducerea românească s-a tipărit întâi la Sibiu, cu titlul „Teologia pastorală sau datoria preoților” (cu binecuvîntarea Ep. Andrei). Cu toate că e o scrisoare pastorală, în cuprinsul ei se găsește „și cea dintîi tratare omiletică pe romînește”.

Ca a doua este indicată „Omiletica sau știința despre literatura bisericească”, tipărită în Iași la 1858 de Arhimandritul Teoctist Scriban, iar ca a treia cartea lui Dionisie Romano, apărută în același oraș la 1859 cu titlul „Principii de retorică și elokuința amvonului”, fiind închinată Domnitorului Unirii din acel an: Alexandru Cuza.¹

Preocupări de ordin omiletic s-a ivit însă în chip sporadic și înainte de apariția menționatei tipărituri. Ele sînt risipite însă prin predosloviile Cazaniilor din veacurile XVI—XVII, iar mai tîrziu prin textul prefețelor, cu care predicatori de faima lui Samuil Clain sau a lui Petru Maior au ținut să-și publice propovedaniile, spre a le pune la îndemîna preoților stăpîniți de „rîvna sfîntă a propoveduirii”.

¹ Arhim. I. Scriban, *Privești din cîmpul omileticii*, București 1936, p. 5—12.

Cartea „Propovedanii sau învățături la îngropăciunea oamenilor morți. Acum de preotul Samuil Clain făcute”, a fost tipărită în Blaj la 1784 „cu tiparul Seminarului”. E o carte de proporții mai reduse, cuprinzând 7 propovedanii, apoi o seamă de „Ertăciuni la oamenii morți”, un „Cuvînt de moarte” al Sf. Vasile cel Mare și un „Cuvînt pentru ieșirea sufletului”, pe întindere de 140 pagini.

În cuvîntul „cătră cetitoriu” mărturisește autorul că fiind „îndemnat de mulți iubitori de Dumnezeu creștini” să scrie „ceva învățătură la îngropăciunea oamenilor”, nu a voit a se arăta neascultător la un lucru așa de mare... Indicațiile de ordin omiletic sînt destul de reduse în acest cuvînt „cătră cetitoriu”. Doar atît ținea să lămurească autorul că „aceeași învățătură, se poate spune și la bărbat și la muiere și la orice tagmă după cum cuvîntătorul „înțelepțește” îi va socoti „vrednicia și lipsa”. Cuvîntul „cătră cetitoriu” și-l încheiase Clain astfel: „Mai pre urmă, te rog să ierți de te va sminti cumva curgerea graiului, că fiind că aceștia (propovedanii) mai mulți proști decît învățați auzitori vor avea, nu se cădea să fie cu măiestrie ritoricească, nici cu graiu de vorbă înaltă și adîncă, ci mai jos și mai prost, ca și cei proști să înțeleagă și să se folosească, că acesta e scopul și cugetul meu, carele sînt pentru tine și pentru cei morți cătră Dumnezeu rugătoriu cu „credință adevărată”.

Dacă lipsesc din prefața aceasta îndrumările de ordin omiletic, se cere în schimb apreciată năzuința democratică a autorului de a vorbi și scrie în grai „mai de jos”, ca să-l înțeleagă toți. Năzuința aceasta își va găsi răsunetul cuvenit și în prefetele cu care înțelegea să-și însoțească Petru Maior cărțile de predici, propovedanii și didahii tipărite la Buda cu un sfert de veac mai tîrziu, în anii 1809—1810. Aceste prefete, îndeosebi două dintre ele, sînt însă cu mult mai bogate în preocupări și sfaturi de interes omiletic. De aceea la o viitoare încercare de a înfățișa dezvoltarea istorică a literaturii omiletice romînești, ele ar merita să fie luate în deosebită socotință. Smulse din frămîntările vieții romînești, ele s-au învrednicit să-și găsească expresiune viguroasă, uneori drastică, prin condeiul unui predicator cu experiențe personale de mai multe decenii, cum fusese Petru Maior.

Cînd a părăsit Petru Maior, la 30 ian. 1809, Reghinul mutîndu-se la Buda, spre a-și lua în primire postul de „crăesc revizor” al cărților romînești, nu s-a dus cu mîna goală. Hărnicia lui neobosită îl ajutase a duce cu sine manuscrisele propovedaniilor, di-

dahiilor și predicilor lucrate și rostite de el în timpul activității preoțești. Așezat în capitala Ungariei, el mărturisea cu vădită mulțumire că „acum, la aceste bătrînețe... sînt în stare ca aceea, unde biblioteci sînt multe și bogate...” (Prefață la Istoria bisericească a Romînilor, Buda 1813).

Povara bătrînețelor nu l-a putut împiedeca în rîvna sa de a frecventa aceste biblioteci spre a-și completa manuscrisele de ordin teologic și istoric, dîndu-le la tipar într-un ritm așa de accelerat, încît apare lămurit că bătrînul scriitor se temea să nu-l atingă coasa morții înainte de a fi pus în circulație roada muncii sale cu condeiu. Preotul bisericii ortodoxe romîne din Pesta, Teodorovici-Nica, scrie în prefața cărții „Moralnice sentenții”, despre impunătoarea hărnicie a lui Petru Maior, lăudîndu-l că „mult a lucrat pentru neam. Intîi: au făcut frumoase și folositoare Propovedanii la îngropăciunea morților; a doua: asemenea folositoare Didahii pentru creșterea fiilor; a treia: Prediche la toate Duminecile și sărbătorile anului; a patra: Istoria pentru începutul Romînilor în Dachia; iar acum lucra la Istoria Bisericei Românești. Cele patru mai sus amintite au ieșit din tipariu, iară ceasta de pre urmă cît mai curînd e gata a o da în tipariu, numai să poată căpăta bani ca să plătească cele pînă acum tipărite. Că de ar cumpăra Romîinii noștri cu aceea rîvnă cărțile cele lor folosite cu care el le-a lucrat, multe alte cărți neamului românesc, folositoare am putea nădăjdui dela Bătrînul acesta”.²

Prefețele amintitelor Propovedanii și Prediche, fiind caracteristice pentru felul de a scrie al „Bătrînului” și avînd un cuprins în care se găsesc reoglindite năzuințele spre progres ale epocii de la sfîrșitul veacului al XVIII-lea și de la începutul celui următor, merită reproduse aici în toată întinderea lor, subliniind la locurile cuvenite îndemnurile de ordin omiletic, împărtășite de Petru Maior cu dărnicie tovarășilor săi contemporani, spre a-i îndupleca să-și facă deplin datoria ca propoveduitori ai cuvîntului dumnezeiesc.

În același an, la începutul căruia părăsise Petru Maior parohia sa din Reghin, au putut să vadă lumina tiparului două cărți ale lui: „Propovedaniile la îngropăciunea oamenilor morți” (317 p.) și „Didahiile adică învățăturile pentru creșterea fiilor” (145 p.), cuprinzînd cea dintîi 40 de propovedanii și 9 iertăciuni iar a doua

² Bibliografia rom. veche, vol. III, p. 83 și N. Iorga, Istoria Lit. Rom. în sec. XVIII, Buc. 1901, vol. II, p. 244—5.

15 cuvîntări. Manuscrisele acestor masive tipărituri, trebuie să le fi avut gata de tipar înainte de a pleca din Reghin spre Buda. Aici va fi scris și prefețele, care au fost imprimate după ce s-a terminat tipărirea textului întreg al amintitelor cărți. Dovada o constituie faptul că textul prefețelor nu intră în paginația, care începe cu nr. 1 numai de la însuși textul propovedaniilor și didahiilor. Autorul nu a dat la sfîrșitul lor nici tabla cuprinsului, așa numita „scară”, cum o dăduse S. Clain la sfîrșitul Propovedaniilor sale din anul 1784. Nu din vreo neglijență a procedat astfel, ci dintr-un motiv de ordin practic, educativ —, pe care nu va uita să ni-l lămurească el însuși în una din prefețele sale bogate și instructive.

Iată textul acestor prefețe:

„CUVANT INAINTE“³

Nu rău obiceiul mai de multe veacuri acum pre la toate Bisericele în țara noastră iaste priimit, a se face Propovedanie la îngropăciunea oamenilor morți. Că, de se cade pururea și necurmat a se face poporului învățătură pentru ferirea de păcate și sporirea în fapte bune, despre moarte, despre scurtarea și nestatornicia vieții omenești, despre deșertăciunea lucrurilor veacului acestuia, despre ticăloșia muritoriului om, cu care se învață omul filozofia cea adevărată, adică a se cunoaște pre sine; cu cît mai cu folos și mai cu roadă se împlinește aceasta, cînd trista pildă e de față înaintea ochilor, cînd cele ce aud dela Păstorul cel sufletesc propovăduindu-se, însuși și cu ochii le văd și întru acel trup rece și fără simțire, la a cărui astrucare s'au adunat, le cetesc.

Aci mîndrul, carele, măcar că el iaste scîrnă acoperită cu zăpadă, cu Fariseul zice întru cugetul său: „Nu sînt ca ceilalți oameni”. Luca cap. 4, stih. 18. Și aproape iaste îngâmflat să zică cu luceafărul: „In ceriu mă voi sui, deasupra stelelor ceriului, voi pune scaunul meu”. Isaia cap. 14, stih. 13. Și așa „Umblă întru cele mai luminate decît dînsul”. Psalm. 130, stih 2. Vede aci cu ochii săi, că omul este putrejune și fiiul omului viarame”. Iov. cap. 25, stih. 6. Vede beșica cea umflată, că dacă o împunge acul morții, îndată se sbârcește și putrezește. Aci scumpul, pre carele oare cine l-a zis a fi, „asin încărcat cu aur”, carele poartă aurul spre seama altora, iară el se paște cu paie, scumpul pre carele oare cine l-au zis porc gras; că, precum porcul cel gras până trăiește pre nimene nu folosește, iară după moarte lasă slănină grasă: așa scumpul, până trăiește nimene dela dînsul nu se folosește, iară după moarte lasă moștenire grasă. Vede, zisei, aci scumpul cu ochii săi, că „gol am eșit din pîntecele maicii mele, gol mă voi și întoarce

³ Propovedanii la îngropăciunea oamenilor morți. Culese de *Petru Maior* de Dicio-Sânt-Mărtin. Paroh al Sas-Reghinului și Protopop Gurghiului în Ardeal, precum și la înălțatul crăescul Locumtenențiale Consilium al Ungariei crăesc cărților revizor la Buda. În crăeasca tipografie a Universității Ungurești. În Anul 1809.

acolo". Iov. cap. 1, stih. 21. Aci necuratul, carele iaste ca și porcul cel tăvălit în noroiu, vede cu ochii săi că „lumea trece și pofta ei". Epistolia I-a a lui Ioann cap. 2, stih. 17. Și că „moliile și viermii vor moșteni pre el", Sirah cap. 19, stih. 3. Aci pismătărețul, care tocmai de la Satana își trage ghenealoghia și moșul lui iaste Cain, vede nebunia sa și deșertăciunea pricinii, pentru care atîta vreme ca cariul au ros zavistiia inima lui. Că de obște pentru aceste trei pizmuiește pizmătărețul, pentru că pofteste să fie mai cinstit decît alții, mai bogat decît alții, mai desfătat decît alții. Toate aceste întru acel trup grozav și împutit întru acel trup gol, întru acel trup lipsit de toată simțirea, întru acel trup mort, ce-l vede înaintea ochilor săi, toate aceste cum sînt „deșertăciunea deșertăciunilor și toate sînt deșertăciune" le citește și procitește. Aci măniosul, carele după osebite previstasuri, cu osebite chipuri își iuvește⁴ fața. Aorea tot cît e, tot iaste în foc: din ochi îi scilipesc fulgere, din gură îi răsună tunete, din limbă îi izbucnesc săgeți. Aorea tot e ceață, și întru groși nori, carii acum sînt îngălbeniți, acum înnegriți și grea grindină amenință într-atîta, cît de s-ar pune obrazul lui în Ceriu și l-ar vedea țaranii, că se apropie de holdele lor și de viile lor, decît⁵ ar alerga la clopote, ca cu sunetul lor să abată vremea cea grea, ca nu cumva nevindecată pagubă să aducă țărinilor lor. „Fiii-oamenilor, dinții lor arme și săgeți, și limba lor sabie ascuțită". Psalm 56, stih. 6. Aci, zisei, vede măniosul cum Dumnezeu dinții mănioșilor va zdrobi în gura lor și măselele lor le va sfărâma. De nimica îi va face ca apa ce trece. Psalm 57, stih. 6. Aci lacomul, carele mai vartos cu beutura cea fără cumpăt se face rudă în spița cea mai aproape cu porcul, vede că „Bucatele pîntecelui și pîntecele bucatelor; iară Dumnezeu și pre acela și pre acelea va strica". I Carte către Corintheni cap. 6, stih. 13. Aci leneșul, a căruia strămoș iaste sluga cea vicleană și rea, care au săpat în pămînt talantul Domnului său, și nici o dobîndă n'au făcut cu dînsul. Matheiu cap. 25, stih. 18. Și mătușe îi sînt cele cinci fete nebune, care n'au luat unt de lemn în candelile sale. Matheiu cap. 25, stih. 3. Vede, zisei, aci leneșul „că va veni noaptea, cînd nimene nu va putea să lucreze". Ioann cap. 9, stih. 4. Și se deșteaptă a umbla pînă are lumină, ca să nu-l cuprinză întunerecul. Ioann cap. 12, stih. 35.

Aceste vād muritorii la îngropăciunea morților săi. Și de vreme ce cele ce se vād mai tare deșteaptă și pleacă simțirea, decît cele ce numai se aud, cine se poate îndoi, cumcă cele ce se propoveduesc la îngropăciunea morților, pentru ca să se cunoască omul pre sine și să se abată de la calea cea largă, ce duce la perire și să pornească pre cea strîmtă, care duce la viață, mai cu folos se propoveduesc la îngropăciunea morților decît airea? Ce să zic încă? De multe ori mai mulți se adună la îngropăciune decît în Sărbători la Beserică, ba sînt unii mai ales între proști, pre carii arare ori are norocire Preotul a-i vedea în Beserică, iară la îngropăciune sau pentru una sau pentru altă vremelnică pricină adeseori, de nu totdeauna, se află. Prea bun dară și sfînt obicei iaste prin Besericile din țara noastră a face propovedanie norodului la îngropăciunea morților".

Dintru acest obicei au curs, deși mai nainte alții, mai pre urmă în anul 1784, preanevoitorul Preot Samuil Clain de Sad, pentru ajutoriul Preo-

⁴ de la latinescul investire=a îmbrăca.

⁵ numaidcît.

ților și folosul poporului Românesc de lege grecească, s'au îndemnat de acest feliu de învățătură a da la lumină. Ale acestor prea vrednici bărbați urme călcând și eu, singur pentru folosul sufletelor creștinilor noștri, după micșorarea talentului mieu, m'am nevoit aceste Propovedanii a le culege.

Și de acela feliu de cetitori, îmi nălucesc, vor dobîndi Propovedaniile acestea, carii nu mai cât știa ceti, iară întru alte științe și învățături, necum procopsiți, ci nici atinși nu sînt. Acestea unele dintru aceste Propovedanii, fiindcă nemica nu cunosc din măiestria cea ritoricească, necum desăvîrșit a le înțelege ci nici a le ceti cu aceea ce iaste de lipsă plecare a graiului, nu vor putea. Deci aceștia, dacă au detorie, a zice Propovedanie la îngropăciunea morților, să-și aleagă unele dintre acestea, care sînt cu curgere de graiu mai de jos. Intru care totuș aceea mai vîrtos iaste de lipsă a lua aminte ca, unde se cuvîntă ceva cu întrebare, așa să-și întocmească glasul întru cetire, cât ascultătorii să priceapă că iaste întrebare. Că altmintea ar veni înțeles rău, și aorea tocma eriticesc și necredincios.

Preste toate se cade întru zicerea Propovedaniei a avea privire la ascultători. De sînt aceia oameni proști, precum mai cu seamă sînt pe la sate, pentru aceea trebuie sau să alegi Propovedanii de cele cu curgere mai de jos, sau de vei vrea a zice materia aceea, care iaste în Propovedaniile cele ce sînt după adîncul ritoricesc țesute, atunci a aceea, care vrei a o zice, cu deadins mai nainte o cetește întru tine, și culegînd dovedele, istoriile ce vor fi într'însa, cu chip de graiu ca acela, carele să-l poată înțelege ascultătorii, să cuvintezi: că pentru aceea grăim, ca să ne înțeleagă aceia cărora grăim. Iară pre la orașe sînt partea cea mai mare a lăcuitorilor deșteptați. Deci aici de multe ori se cuvine a grăi mai împodobit și după ritoriceasca măiestrie cu atîta mai vîrtos, că de multe ori se adună la îngropăciunea morților noștri și cei din alt neam învățați bărbați carii s'au obicinuit a se îndulci de podoaba și măiestria cuvintelor. Deci pentru unii ca aceștia se cade a grăi înfrumusețat nu pentru ca să fim noi lăudați, că a lui Dumnezeu este mărirea întru toate; ci pentru ca chipul graiului celui înfrumusețat cu o sfîntă amăgire plecîndu-i a ne asculta cu bunăvoință, adevăruri cu îndestulate dovede întărite să îmbrăcăm cu podoabe aceia cît precum gustului lor cu podoaba graiului facem destul, așa voia lor cu adevărul să o îndreptăm și sufletele lor să le vindecăm.

O, de cîte ori s-a întîmplat, cît cela ce au venit să asculte Propovedania numai pentru o zăbovire deșartă, ba aorea și pentru ca să cîrtească asupra curgerii graiului propoveditorului, îndulcindu-se de răul cel ritoricesc, au ascultat cu luare aminte adevărul cel vecinic, carele pătrunzîndu-i cele din lountru ale inimii lui cu darul Duhului Sfînt, mai îndreptat s'au întors acasă, decît unii, cărora li se părea, că ei pentru evlavii s'au adunat la auzirea aceștii Propovedanii. De acest feliu sînt unele întră Propovedaniile acestea, care măcar că unora pentru măiestria Retoriei, cu care sînt întocmite, poate le vor vedea la cea întăie a lor înjumătățită privire întunecate, totuș dovede ca acelea cuprind în sânul său, care pre cei mai îndărătnici și cu cerbie îi pot birui și învinge.

S'ar fi căzut în fruntea acestor Propovedanii să pun o scară, întru care pre scurt să arăt, fieștecare Propovedanie despre ce cuvîntă, și care la ce plasă de oameni sau cu ce prilej trebuie să se zică. Ci taina trecerii și lăsării aceștii o voiu descoperi. Sînt unii așa de cu puțină grije întru păstornica

sa chiemare, cât necum alte multe cărți să cetească, de unde să poată mîntuitoare învățături și didahii pentru folosul sufletelor popoarălor sale, de care grea samă au a da înaintea Păstoriului celui mare Hristos, culege și scoate; ci și acelea Propovedanii, care sînt cu osteneala altora culese și îmbinate, încă se lenevesc cu de adins a le ceti, fără atuncia când au a zice propovedaniia la Popor, se uită la scară și unde îi mîină scara, deschid cartea; cât de multe ori, după ce sfîrșesc a zice Propovedaniia, nici însuși nu știu ce au propoveduit, necum însetații ascultători din cele fără rînduială, fără osebite, fără rîvnă cetite să se folosească. Deci, cela ce voiește cu aceste Propovedanii, cum se cuvine, a se întrebuița și poporului său cu bună sporire a folosi trebuie cu nevoință în cămara sa să le cetească: care despre ce grăește și ce dovedește și care în ce prilej și în ce peristasuri s'ar lăsa să le zică, însuși în osebit al său catastih să însemneze. Și orice pildă sau istorie din Biblie, măcar din Testamentul cel vechiu, măcar din cel nou culeasă, cînd cetește, află (nu mai) decât la izvorul ei să o cerce, și cîtă iaste acolo pre larg să o cetească. Cu care nu numai aceia va dobîndi, cît cele ce se zic în Propovedaniile acestea, bine să le priceapă, ci și statornic să le țină minte; ba cu această mijlocire și spre aceia va spori, cît dintru acestea prea lesul noao Propovedanie singur să întocmească și ori în ce vreme, la orice prilej, sprinten să fie nu fără folos de rost a propovedui.

Și ca să spun adevărul acesta a fost scopul nevoinții mele întru culegerea Propovedaniilor acestora, ca fiește carele Preot cu ajutoriul lor spre aceia să se procopsească, cât să fie destoinic de rost a face învățătură poporului său. Nici nu cred eu, vreunul să se afle cu minte așa plumbuită, cît de va ceti aceste Propovedanii cu nevoință, să nu se îndemîneze a propovedui de rost. Nice să nu-și apere oarecarele trîndăvirea sa, zicînd că oamenii mai bucurosi ascultă să li se cetească Propoveduirea din carte, decât să se zică de rost. Că drept pe alocurea iaste aceea stîngace părere întră oameni. Dară unde? Acolo unde Preoții nu sînt în stare de a putea propovedui de rost. Însă și acolo am ispitit, că de nemerește vr-un Preot, carele să le facă învățătură de rost, precum dorește cerbul cel însetat de izvoarele apelor, așa cu sete îl ascultă oamenii și se răcoresc cele dinlountru ale inimii lor. Nice nu pot folosi nici odată Propovedaniile cele cetite din cărți precum cele zise de rost, pentru că cele de prin cărți sînt numai într'un chip hotărât întocmite, iară firile și mințile oamenilor sînt de multe feluri. Drept aceea una folosește la un felu de oameni, alta la altfelu de oameni; iară cel ce propoveduește de rost, se sloboade și se întocmește după măsura priceperii și lipsa ascultătorilor, pre carii anume va să-i folosească cu Propovedaniia sa. Că unii suferă bucate tari, iară alții cu lapte lipsește⁶ să se hrănească, precum grăiește Apostolul, I către Corinteni cap. 3, stih. 2: „Cu lapte v-am hrănit pe voi, iară nu cu bucate, că nu puteați, ci încă nici acum nu puteți”... Și către Evrei 5, stih. 12; „V-ați făcut aceia, cărora vă trebuiește lapte, iară nu hrană vîrtoasă”.

Voiu să însemnez și aceea aci, că de va vrea neștine să laude pre mortul, de se laudă ceva lucru bun în Propovedanie, sau de se defaimă niscari lucruri rele și deșertăciuni, la sfîrșitul Propovedaniei să arate Propoveduitorul, că mortul de acestea s'au ferit în viața sa și acelea le-au făcut.

⁶ în sensul de trebuiește.

Ceva pildă iaste despre aceasta în unele Propovedanii, care sînt pentru Preoți. Însă bine să iai sama ca cele ce grăiești spre lauda mortului, să fie adevărate, că almintrea pre tine te vei face mincinos, și mortului mai mare îi agonisești ocară decît de ai tăcea. Deci cînd mortul nu e vrednic de laudă înaintea oamenilor zi numai Propovedaniia, de faptele mortului nu pomeni nemica. La călcăiuul Propovedaniilor acestora am adaos ertăciuni, însă nu de cele pînă acum obicinuite, a căroră roadă împreună cu lăcrămile se șterge; ci eu întru ertăciuni număr pre scurt osebitele ale staturilor detorii, ca ascultătorii să se deștepte spre conștiința osebitelor sale detorii. Cel ce va simți folos dintru această osteneală a mea, să binecuvinteze pe Dumnezeu totdeauna, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin”.

*

Precum rezultă din reproducerile făcute, prefața Propovedaniilor lui Petru Maior este, între numeroasele predoslovii ale vechilor tipărituri bisericești, de excepțională bogăție în ceea ce privește îndrumările de caracter omiletic.

Stăruind asupra necesității de a se rosti cuvîntări bisericești la îngropăciunea morților, scoate la iveală pricipiul intuiției în educație accentuînd cu drept cuvînt că „cele ce se văd, mai tare deșteptă și pleacă simțirea decît cele ce numai se aud”.

Nu lipsesc nici îndrumările de ordin tehnic cu privire la modularea vocii „întru cetire, cît ascultătorii să priceapă că este întrebare după felul cum propoveduitorul știe să-și tocmească glasul”.

Deosebită atenție merită postulatul impus propoveduitorului, să țină seamă de gradul de cultură al ascultătorilor, folosind graiu „cu curgere mai de jos” în cuvîntările destinate sătenilor, iar cînd propoveduiește orășenilor „se cuvine a grăi mai împodobit” deoarece se poate întîmpla adeseori să fie printre ascultători și „din alt neam învățați bărbați, cari s-au obișnuit a se îndulci de podoaba și măestria cuvintelor”. De aceea „se cade a grăi înfrumusețat”, ca „răul cel ritoricesc” să pătrundă „cele dinlăuntru ale inimii” și să îndrepte pe cei ce ar fi venit să asculte propovedania „numai pentru o zăbovire deșartă” sau chiar cu intenția „să cîrtească asupra curgerii graiului propoveduitorului”.

Impresionant este felul, cum motivează Petru Maior, pentru ce a evitat să tipărească la sfîrșitul cărții „scara” sau tabla cuprinsului, urmărind și prin aceasta un scop educativ. Voia să-i constrîngă anume pe cei trîndavi, să cetească întreg cuprinsul cărții „din doască-n doască”, nu numai spre a cunoaște amănunțit fiecare propovedanie, ci chiar îndemnîndu-i să însemneze

fiecare cetitor în „al său catastih” orice pildă sau istorie din Biblie căutînd să o cetească „pre larg” la locurile indicate după capete și stihuri. Din astfel de lecturi atente, cu creionul sau cu condeiul în mîină, va rezulta nu numai o disciplinare a memoriei, ci și rîvna preoților de a întocmi ei înșiși „ori în ce vreme” cîte o propovedanie nouă, devenind „sprinteni” la orice prilej să fie în stare „de rost a propovedui”. Nu admitea Petru Maior să fie între colegii săi preoți vreunul „cu mintea așa plumbuită, cît le va ceti aceste propovedanii cu nevoință, să nu se îndemîneze a propovedui de rost”. El era potrivit cazaniei cetite, stăruind cu tot dinadinsul și cu argumente convingătoare pentru predica rostită liber și ascultată de oameni „cu sete ... răcorindu-se cele dinlăuntru ale lor”. Nu pierdea Petru Maior din vedere nici eventualele modificări și adăugiri, care puteau fi aduse în cursul unei predici prin eventuale inspirații ale momentului în care era rostită. „Celce propoveduește de rost — observă el — se sloboade și se întocmește după măsura priceperii ascultătorilor, pe care anume va să-i folosească cu propovedania sa”.

De actualitate perpetuă rămîne și sfatul de a nu rosti laude prea exagerate, cînd mortul nu e vrednic de ele. Cuvîntătorul trebuie să fie mereu călăuzit de respectul adevărului. Altfel riscă să fie considerat ca un „mincinos”. Nici iertăciunile, obișnuite la sfîrșitul propovedaniilor, nu înțelegea Maior să le dea numai ca de obicei, să se șteargă fără roadă „împreună cu lăcrămile”, ci urmărirea și cu ajutorul lor un scop educativ, acela de a trezi în sufletul ascultătorilor conștiința feluritelor datorii, precum și îndemnul de a le împlini.

De necesitatea educației credincioșilor fiind P. Maior deplin convins, în rîvna lui să contribuie în cît mai largă măsură la sporirea mijloacelor corespunzătoare scopului urmărit, a ținut să mai adauge la cele 40 de propovedanii cuprinse în volumul masiv din 1809, în același an încă un volum cu alte 15 bucăți, menite să fie rostite la îngropăciunea pruncilor. Acestora le-a dat titlul: *Didahii*,⁷ repetînd în prefață argumentul că la îngropăciuni participă mai mulți ascultători decît la slujba Liturghiei în Duminici

⁷ *Didahii* adică *Invățăături pentru creșterea fiilor*. La îngropăciunea pruncilor morți. Culese de *Petru Maior* de Dicio-Sămărtin, Paroh Sas-Reghinului și Protopop Gurghiului din Ardeal, precum și la înălțatul crăescul Locumtenențiale Consilium al Ungariei crăesc cărților revizor. La Buda, în crăeasca Tipografie a Universității Ungurești. În anul 1809.

și sărbători. De aceea se cuvine să împărtășească preotul cât mai folositoare învățături creștinești.

În cuprinsul acestor „Didahii” nu scapă nici un prilej de a stărui, cu felurite citate din texte biblice, din istorici și din alți scriitori ai antichității, asupra datoriei ce revine părinților să îngrijească de educația copiilor, nu numai sub raport fizic-trupesc, ci mai ales sub cel moral-sufletesc.

Petru Maior nădăjduia că Didahiile vor fi de folos nu numai preoților obligați să cuvînteze la îngropăciuni, ci și părinților, care știu ceti. Se legăna deci în iluzia că se vor găsi mulți să le cumpere, spre a le ceti în familie meditînd asupra cuprinsului lor „cu rumegată socotire”, ceea ce vrea să zică: pătrunzînd în miezul acestui cuprins de repetate ori.

Indrumări de ordin omiletic nu se găsesc în prefața Didahiilor, fiind aceasta mai scurtă decît a Propovedaniilor și decît a Predicilor.

Din acest motiv se reproduce aici numai textul prefeței celei din urmă. Iată-l:

„CUVINT INAINTE.

Nu e îndoială, că Preoții carii sînt păstori sufletști, precum după învățătura Sf. Apostol Pavel la Faptele Apostolilor cap. 20, stih. 28 sînt puși de Duhul Sfânt să păzească turma lui Dumnezeu cea cuvîntătoare, carea o au cîștigat cu sîngele său; așa după canonul 19 al Soborului dela Trulla, — în toate zilele — dară mai ales în sărbători strînsă datorie au a face învățatură poporanilor săi. Însă precum mulți cu laudă împlinesc datoria aceasta; așa unii nu odată sînt siliți a ținea buzele închise, nu că doar nu ar avea învăpăiată rîvnă spre propoveduirea cuvîntului lui Dumnezeu; ci lipsa cărților, de unde se pot scoate mîntuitoarele învățături, neîndrăzneți îi face pre ei. Că acelea Căzării, care se află prin Besericile noastre, măcar că multe frumoase cuvinte cuprind în sânul său, totuși nu sînt așa întocmite, că, sau Preotul să poată culege dintrînsele dese învățături, care să le zică de rost înaintea poporului, sau însă dovedele cu țesătura lor să poată îndupleca cerbicea multor creștini de acum; întru carii nu numai s-a răcit dragostea, ci cu totul e înghețată, și inima lor ca stîlpul, întru carele se prefăcu muerea lui Lot pentru neascultare, se află învîrtoșată și împietrită. Altă plasă de învățături, mai cu țapene dovediri răzimate lipsesc acuma spre a deștepta pre unii creștini ca aceștia din lîngoarea păcatului, spre a-i abate de la calea rătăcirii și a-i duce cătră mîntuire. Deci, spre ajutorul acelor Preoți, carii nu sînt în stare ca aceea, ca să-și poată cîștiga alte cărți mai iscusite, dau la lumină aceste prediche, dintru care preste toate Duminecile și Sărbătorile anului, pot împărți pâinea cea cerească, adecă cuvîntul lui Dumnezeu poporenilor săi, pentru ca să nu se îplinească prin Besericile lor tînguirea aceea a Prorocului Ieremia: „Pruncii au cerut pâine și nu iaste cine să le frîngă lor”. Plîngerea Ieremiei cap. 4, stih. 4.

Însă, ca Preoții cu aceste Prediche după cuviință să se ajute a folosi poporenilor săi, lipsește⁸ să ia aminte, că precum aceeași bucată e și a mai-celor și sugătorilor lor prunci de hrană; însă cu aceea osebite, că spre a hrăni pre maice e bucata tare, iară spre a hrăni pre prunci e prefăcută în lapte; așa Preoții ca niște maice a poporenilor săi lipsește bucata Predichelor acestora, topindu-o întâi în sine, să o prefacă în lapte, și rumegînd cele ce se cuprind întru acestea în cugetul lor, ca o moale beutură să le strechure întru inimile celor neînvățați. Adecă, Preotul vrînd a face învățătura din vreo Predică de acestea, se cade să plinească poronca aceea, care fu dată Prorocului Iezechiil, zicînd: „Mănîncă hîrtia și mergi și grăește fiilor lui Izrail”. Iezechiil cap. 3, stih. 1. Deci, mai înainte să cade să cetească Predica foarte cu luare aminte, ca învățînd de rost adevărurile ce cuprinde Predica cu dovedele lor, să-și umplă mintea sa, și așa, întocmind voroava după priceperea ascultătorilor, ca o spongie⁹ bine adăpată, fără mare osteneală va putea vărsa adevărurile din amvon.

Ci, măcar că scoposul meu, întru osteneala aceasta fu, ca și Preoții aceia, carii nu sînt procopsiți întru știința Ritoricească să se îndemîneze cu mijlocirea acestora a face Poporului învățătură de rost; totuși celce va ceti din carte Predica în Beserică, nu fără nici un folos va lucra aceasta. Pentru că așa sînt Predichele acestea țesute, cât, de nu și tocma toate firele, — încă ființa și măduha celor ce cuprind întrînsele fieștecarele prost o poate înțelege, cit oricarele poporan, carele va asculta cetania Predichelor acestora cu luare aminte, pururea mai cu sănătate în suflet după darul lui Dumnezeu va eși din Beserică, de cum au intrat.

De aceea sfătuesc pe fieștecarele Stăpîn — de casă, carele știe ceti, ca să aibă în casa sa această carte de Prediche, dintru care în fiește care Duminecă și sărbătoare, în loc de a slobozi pre casnicii săi, ori fii ori slujitori, la obicinuitele deșertăciuni, pururea Predica zilei aceia să o cetească în auzul tuturor celor de casă: Cu care și datoriei sale cei firești, care are de învățat cele bune pre casnicii săi, va face destul, și casnicii gustînd sănătoasa învățătură, mai cu frica lui Dumnezeu, mai cu omenie, mai cu credință în lucrurile casei, și mai ascultători vor fi. Dintru care nu de mijloc mîngăere va să simtă Stăpînul casii aceia.

Cuvîntul acesta Predică, e cuvânt Românesc, carele părăsîndu-se oarecînd, se împrumută alt cuvînt de la Sîrbi, și învățătura, care se face Dumineca sau întru altă Sărbătoare în Beserică, cu cuvînt strein se anumi Căzanie. Ci de vreme ce Sîrbii, ca să-și întoarcă împrumutul, acum au priimit cuvîntul nostru cel mai vechi românesc în gura lor, și de obște le place a chema zisa învățătură Predică, pentru ce noi să nu loom iarăș cuvîntul nostru și precum Sîrbii, așa și noi mai cu cădîință decît Sîrbii să ne întrebuițăm cu dînsul? Că rușine ar fi noao, streinii să se desfăteze cu ale noastre, și noi să nu știm prețui ale noastre, care le avem de la vechii strămoșii noștri. Pentru aceea eu, lăpădând cuvîntul strein Căzanie, am pus în fruntea Cărții aceștia titula Prediche. Și în trei părți am împărțit cartea, și în format mai mic, de cum au fost până acum obiceiul, am făcut a se tipări pentru ușurarea acelor Preoți, care vor voi a învăța dintrînsa, și a se găti

⁸ în sensul de trebuiește.

⁹ burete.

ca să facă învățătură de rost; că legîndu-o în trei bucăți, mai lesne se poate purta în mâni și în casă și afară în grădină sau ori în ce alt loc, unde de multe ori sînt strămTORați pentru sunetul pruncilor a eși când vrea să învețe. Partea cea dintâi cuprinde Predichele de la începutul Triodului, adecă dela Dumineca Vameșului până la sfârșitul Petnicostariului, adecă, până la Dumineca tuturor Sfinților. Predichele de pe vremea Triodului deșteaptă pre păcătoși la pocăință; acele de pe vremea Penticostariului îi întărește în darul lui Dumnezeu cel dobîndit prin pocăință. Intru a dcao Parte sânt Predichele dela a doao Duminecă după Rusalii până la Dumineca 32 după Rusalii. A treia Parte ține Predichele sărbătorilor de preste tot anul. Aceste doao părți despre osebite lucruri în urma osebitelor Evanghelii și a folosului ascultătorilor cuvîntă”.¹⁰

Pre urmă, — cătră voi grăesc cinstiți Preoți Păstori sufletești. Aduceți-vă aminte, că atunci când ați primit Preoția, care și umerele îngerești încă e sarcină înfricoșată, și ați luat în grija voastră oile lui Hristos cele cu neprețuit sânge răscumpărate, adecă pre poporeniî voștri, v'ați pus credinceri lui Dumnezeu pentru sufletele lor. Intru această cursă dară aflîndu-vă, să nu dați somn ochilor voștri; nici să dormiteze genele voastre, ca să vă mîntuiți ca o căprioară din cursă și ca o pasăre din laț, după cum vă sfătuește înțeleptul Solomon în Pilde cap. 6. Drept aceea nu fireți fără nevoită grije cătră poporeniî voștri: rugați, propoveduiți, dojeniți, amenințați, certați. Nu vă odihniți, până ce nu se va da deplin datornica slujbă lui Dumnezeu dela toți poporeniî voștri, pînă ce nu vor înceta obiceiurile cele rele din poporul vostru, până ce nu se vor desrădăcina pisma, vrăjmășiile dintre poporeniî voștri, până ce nu se vor stinge necurățiile dintre poporeniî voștri, până ce mai vîrtos tinerii nu se vor învăța bine întru învățătura cea creștinească. Precum căprioara se sbate a se descurca din cursa, întru care căzu, și precum paserile se trudes a scăpa din laț, așa voi cu mintea și cu inima și cu toate puterile voastre, să vă nevoiți a face destul datoriei voastre, întru care vă aflați, ca cu bucurie să puteți da samă lui Dumnezeu pentru toți poporeniî voștri. Care ca după cuviință să puteți plini lipsește¹¹ cu neîncetată cetanie Sfintele Cărți să vă îndemnați spre propoveduirea cuvîntului lui Dumnezeu și a vecinicelor adevăruri. Priimiți dară Predichele acestea și le mîncăți, adecă cu de adins să le cetiți. Nice să vă îngreoeze aceea, că sânt mai vîrtos unele cam lungi, căci pentru folosul vostru am voit a mă lărgi, ca nu numai odată dintr-o predică să vă puteți ajuta.

Dintru acestea de veți culege ceva ajutoriu spre împlinirea datoriei voastre, rugați-vă lui Dumnezeu și pentru mine, ca să-mi ierte păcatele, și din nedeșertata vistiierie a darurilor sale celor cerești cu bogată îndurare să-mi dăruiască tărie și îndrăznire, cu mai multe, după micșorarea talentului meu, să pociu lucra pentru binele de obște. Că precum nimene nu e și e singur născut, așa Dumnezeu „a poruncit unuia fiește căruia pentru deapropapele său”. Sirah cap. 17, stih. 12. Nice dragoste nu știe căuta cele ce sânt ale sale. I-a Carte către Corinteni cap. 13, stih. 5. Drept aceea fiește-carele e datoriu după măsura împărțitelor daruri a osteni mai vîrtos pentru binele de obște decăt pentru folosul său cel trecătoriu”.

¹⁰ Partea I-a tip. la Buda în anul 1810; partea II-a și a III-a tot acolo în anul 1811.

¹¹ trebuiește.

Aceste „Prediche” ale lui P. Maior, ca și Propovedaniile, ca și Didahiile lui, sînt tot atîtea dovezi despre măsura în care parohul Reghinului și protopopul Gurghiului adîncise Sf. Scriptură și despre deosebita-i pricepere de a culege din cuprinsul ei texte potrivite pentru orice împrejurare, izbutind să le aplice cu măiestrie condițiilor de trai ale ascultătorilor săi. Dar, pe lîngă numeroasele citate biblice, P. Maior, ca un pasionat cercetător al trecutului, nu scapă ocazia de a-și învrîsta predicile și cu citate din istoricii și din filozofii antichității greco-romane. Astfel în predica „Pentru smerenie”, predică așezată pe cuvîntul Mîntuitorului: „Tot cel ce se înalță, smeri-se-va” (Luca XVIII, 14), pe lîngă alte cazuri citate din Biblie, amintește și pe „Seian”, prietenul cel mai aproape al împăratului Tiberie, povestind tragica lui prăbușire „precum între alții scrie Cornelius Tacitus”...

Iar în predica din „Ziua Paștilor” vorbind „pentru statornicia vieții cei duhovnicești”, citează pe „Aristotel filozoful” și cazul lui „Trohil, ucenicul lui Platon” care scăpînd de primejdia unui înfec în mare, își asupase ferestrele ca nu cumva, văzînd „marea alinată, să-i vină ispita a se băga iarăși cu corabia în mare”. Așa și voi — trage Maior concluzia din cazul acesta — astupați toate ferestrele de către mare, adecă feriți-vă de toate prilejurile, care lesne vă pot amăgi cătră păcatele cele mai dinainte”.

Forma este aceea a predicilor tematiche, anunțînd la început subiectul și chemînd luarea aminte a ascultătorilor, cum face și în menționata predică de Paști: „Deci pentru statornicia vieții cei sufletești va fi Predica de astăzi, întru care voiu arăta, că celce cu mila lui Dumnezeu a dobîndit odată iertare și s’au curățit de păcate, și cu darul cel sfîntitoriu ce iaste în taina sfintei Cuminecături s’au îmbogățit, lipsește de aci înainte cu tot de adinsul să se păzească... să nu mai cadă în păcat. A doao voiu arăta; că cela ce nu se ferește de prilejul păcatului, acela nu are voie a se păzi de păcat. Luați aminte”. Sau cum procedează în predica de la 20 iulie (Sf. prooroc Ilie), „Pentru folosul necazurilor” formulînd astfel tema: „pre toți câți au fost cu răbdare întru necazurile sale, între carii cu laudă se numără și Sfîntul Prooroc Ilie, a căruia sărbătoare ținem astăzi, îi ferește Sfînta Scriptură: Iată fericim pe ceice au răbdat. Căci cei ce sînt apăsăți de necazuri, întăiu se abate dela păcate: a doao, se deșteaptă a face fapte bune, care doao lucruri până ce pre scurt le voiu adevări, luați aminte”...

Din toate îndrumările omiletice cuprinse în predosloviile lui Petru Maior cea mai frecventă este cea relativă la postulatul propoveduirii de rost, deci a predicii rostite liber.

E semnificativ în această privință citatul biblic: Mănîncă hîrtia¹²

Indemnul stăruitor de a memoriza textul predicii știa Maior, că întîmpină multe dificultăți în casele preoțești încărcate adeseori de mulțimea pruncilor, a căror gălăgie nu putea fi tocmai prielnică pentru lectură și memorizare. De aceea recurge la expedientul de a micșora formatul cărții sale de predici, împărțind-o în trei tomuri portative, dînd astfel propoveduitorilor de rost puțința, să iasă în grădină spre a ceti și memoriza mai cu înlesnire decît strîmtoși între cei patru pereți izbiți de „sunetul pruncilor”...

Tot atît de vrednică de subliniat e și străduința lui Maior de a îndupleca pe preoți să controleze textele biblice din cuprinsul predicilor deschizînd Sfînta Scriptură, pentru ca „la izvorul ei să cerce și cît este acolo pe larg să cetească”. Mai mult chiar: să-și facă notițe, spre a le avea la îndemîină, în orice caz de trebuință: „însuși în osebit al său catastih să însemneze”.

Alături de fireasca rîvnă spre educația religioasă-morală a poporului, predicatorul Petru Maior urmărea consecvent și o tendință de ordin democratic, izbutind a întocmi dacă nu „tocma toate firele”, măcar „ființa și măduha” cuvîntărilor sale astfel, încît oricare om din popor să le poată înțelege și... „mai cu sănătate în suflet să poată eși din beserică, de cum a intrat”.

Din toate predicile, propovedaniile și didahiile lui Petru Maior transpiră tendința lui educativă, precum și permanenta preocupare de a trezi poporul la conștiința demnității și a valorii sale. De aceea se explică încercarea unui autor de manual relativ la Istoria Pedagogiei Romînești de a-l așeza și pe Maior în seria scriitorilor romîni care, dacă nu au publicat studii de pedagogie teoretică, au înțeles a fi în toată activitatea lor călăuziți de „intențiuni pedagogice”, simțindu-se „datori”, cum scrie P. Maior, „după măsura împărțitelor daruri a osteni mai vîrtos pentru binele de obște decît pentru folosul său trecător”.

I. LUPAȘ

¹² În traduceri mai recente sună astfel: „Mănîncă această carte, apoi du-te și propoveduește casei lui Israil (Iezechiel III, 1).

VECHIUL TESTAMENT CA IZVOR OMILETIC

1. DE CE VECHIUL TESTAMENT NU-I FOLOSIT LA NOI CA IZVOR OMILETIC

Vechiul Testament nu se prea bucură, la noi, de atenția celor rînduiți a propovedui cuvîntul Domnului. Rare, rarissime sînt predicile — mă gîndesc la cele tipărite —, care să pornească de la cîte un text vechitestamentar, sau care, în desfășurarea temei, să folosească un citat, două, din cărțile Vechiului Așezămînt. Răsfoiți oricare dintre cărțile de cuvîntări bisericești tipărite în trecut mai apropiat, și veți vedea cît de greu e să dai de-o predică întocmită și hrănită din substanța Legii celei Vechi. Luați de pildă volumele de predici ale lui Tarnavschi-Voiutski, O. Soroceanu, T. Chiricuță, Buzdug, St. Cîroianu, A. Nanu, Gh. Maior, A. Lupșa sau ale altora, și nu veți avea nevoie de prea mult timp să faceți constatarea că prima parte a Scripturii Sfinte e aproape total trecută cu vederea ca izvor omiletic.

Cît despre serii de predici care să explice credincioșilor părți mai întinse din Vechiul Testament, despre aceasta nici nu poate fi vorba.

Cauzele unei asemenea situații ?

Una poate fi identificată în lipsa de comentarii la Vechiul Testament, corespunzătoare și accesibile. Ne gîndim la comentarii romînești asupra întregului Vechi Testament. Cele cîte le avem se referă numai la unele cărți vechitestamentare și, în general, au caracter strict exegetic. Bune și acestea, firește. Nici nu poate fi vorba de o propoveduire sănătoasă fără temeiurile oferite de comentariile științifice. Dar nu trebuie să se uite că propoveduitorii cuvîntului tînjesc de mult după tîlcurile omiletice ale Scripturii.

Lipsiți de tîlcuiri exegetice romînești la cele mai multe din cărțile Legii Vechi, și lipsiți aproape cu totul de tîlcuiri omiletice,

nu e de mirare că propovăduitorii cuvîntului s-au lăsat cu greu înduplecați a-și învrîsta șirul predicilor cu serii de cuvîntări hrănite abundant din seva textelor sacre ale Vechiului Așezămînt.

O altă cauză ar putea fi căutată în lipsa deprinderii de a folosi omilia ca formă de propovăduire. Prin omilie, se știe, se poate da, într-un timp relativ scurt, mult mai mult decît se poate da prin predica obișnuită. În timp ce predica tâlcuiește un verset două, omilia explică dintr-odată o pericopă întreagă.

Lipsind însă deprinderea omiliei, a lipsit pe cît se pare, și îndrăzneala de a o folosi. Și nefolosirea omiliei a însemnat practic, închiderea unei principale căi de acces a credincioșilor la scrierile Vechiului Legămînt.

Nu e exclus apoi, ca și unele neplăcute amintiri din anii de inițiere în tainele nu tocmai ușor de dezlegat, ale limbii ebraice, să fi contribuit în oarecare măsură la ocolirea datoriei de a oferi credincioșilor hrană duhovnicească nu numai dintr-o parte a Scripturii, ci din tot cuprinsul ei.

Dar lucrurile acestea pot dispensa ele pe un preot de datoria de a propovădui întreg cuvîntul revelației dumnezeiești? Pot justifica ele atingerea credincioșilor în dreptul lor de a cunoaște și de a se împărtăși din tezaurul duhovnicesc al Vechiului Legămînt? Nu. Ele pot servi ca circumstanțe atenuante pentru cei ce au scăpat din vedere să folosească Vechiul Testament ca izvor de propovăduire, dar nu pot îndreptăți pe nimeni să continue a păstra, din punct de vedere omiletic, aceeași atitudine de exagerată rezervă față de Legea Veche.

Rînduiala Bisericii aceasta este: Să fie propovăduit credincioșilor cuvîntul lui Dumnezeu, folosindu-se în acest scop întreaga Sf. Scriptură, nu numai o parte a ei.

2. TEMEIURI PENTRU FOLOSIREA VECHIULUI TESTAMENT CA IZVOR OMILETIC

a) Atitudinea Mîntuitorului față de Vechiul Testament.

Pe ce se întemeiază această rînduială a Bisericii?

Mai întîi pe însăși atitudinea Mîntuitorului față de scrierile Vechiului Așezămînt.

Pentru Mîntuitorul, Vechiul Testament a fost cartea de care El s-a apropiat cu respectul adînc și cu cinstirea cuvenite lucrurilor sfinte. A fost cartea Lui de citire și de rugăciuni, și a fost izvorul din care a cules atîtea dovezi pentru a-și convinge ascultă-

torii că venirea în lume și activitatea Sa mesianică fuseseră profețite și prefigurate cu sute și sute de ani înainte. „Cercetați Scripturile, spune El fariseilor, care căutau să-L înfățișeze ca pe un călcător al Legii; cercetați Scripturile, căci socotiți că în ele aveți viață veșnică. Și tocmai ele sînt care mărturisec despre mine”. (Ioan 5, 39). Iisus știa că în convingerea iudeilor, Vechiul Legământ conta ca scriere investită cu autoritate dumnezeiască. Și convingerea aceasta nu numai că nu o atinge cu nimic, dar dimpotrivă o aprobă și o întărește. „Cărțile acestea, vrea El să le spună, cărțile despre a căror inspirație dumnezeiască voi înșivă sînteți încredințați, chiar ele mărturisesc despre venirea mea în lume și despre activitatea mea mesianică”.

Direct sau indirect, Domnul pune întreg Vechiul Testament în legătură cu Sine, cu învățătura și cu misiunea Sa soteriologică.

Uneori tîlcuiește locuri din Scriptura Veche, aplicîndu-le direct la Sine. Un exemplu : Intr-o zi de sîmbătă se afla în sinagogă. Se citise pericopa din Lege și urma să se citească o alta din profeți. La invitația conducătorului sinagogii sau, poate, din proprie inițiativă, Iisus s-a ridicat — gestul trebuie considerat ca semn de respect față de cartea sfîntă —, să citească: „Și i-au dat cartea profetului Isaia, și desfășurînd El sulul, a găsit locul unde era scris : „Spiritul Domnului este asupra mea, pentru care m-a uns să binevestesc săracilor, m-a trimis să tîmăduiesc pe cei zdrobiți cu inima. Să propovăduiesc celor luați robi dezrobirea, și celor orbi căutarea vederii, să dau drumul celor apăsați, și să vestesc anul plăcut Domnului” (Lc. 4, 16—19). Cuvintele sînt din Isaia 61, 1. Iisus a citit desigur, textul evreesc, dar Evanghelistul citează din memorie după LXX. În aceste cuvinte, Isaia se mărturisește profet al Celui Prea Înalt și, luminat de puterea tainică a Duhului, prevestește iudeilor eliberarea din captivitatea babilonică și întoarcerea lor în patrie. Dar totodată prin graiurile acum citate profetul prefigurează pe viitorul Mesia și activitatea Sa de eliberare a credincioșilor din robia păcatului. Tîlcuind versetele amintite, Domnul le aplică la Sine, arătînd ascultătorilor că spusele de atunci ale prorocului, abia acum s-au împlinit în plenitudinea înțelesului lor : „Astăzi s-a împlinit Scriptura aceasta, în urechile voastre” (Lc. 4, 21). Prin asemenea tîlcuire Iisus își mărturisește convingerea că numai o carte purtînd adînc în substanța sa pecetea obîrșiei dumnezeiești putea trimite gîndurile credincioșilor, peste veacuri, spre viitorul Mesia și spre activitatea Lui mîntuitoare.

Altădată, întîmplîndu-se ca fariseii să fie adunați în partea exterioară a templului, Iisus le pune întrebarea : „Ce vi se pare despre Hristos ? Al cui fiu este ?” (Mt. 22, 41, 42). „Al lui David” — răspund ei. — Domnul îi întreabă din nou : „Cum atunci David, în spirit, îl numește pe el Domn cînd zice : Zis-a Domnul Domnului meu : șezi de-a dreapta mea pînă ce voi pune pe vrăjmașii tăi așternut picioarelor tale. Dacă deci, David îl numește pe el Domn, cum este fiul lui ?” (Mt. 22, 43—45). Locul e din ps. 109, 1 și aplicîndu-l la persoana Sa, Domnul arată că Vechiul Testament nu e o mărimă închisă în sine, ci e o descoperire îndrumînd spre realități de dincolo de granițele sale, spre viitorul Mesia, care avea să fie nu numai om, dar și Dumnezeu.

Sf. Evanghelist Luca istorisește (cap. 24, 13 sq.), că după Înviere, Domnul muștră pe ucenicii, care, în drum spre Emaus aflîndu-se, erau cu sufletele pline de adîncă turburare neștiind ei ce să mai creadă despre Dînsul. Viața Lui minunată, activitatea, patimile, moartea pe cruce, pecetluirea mormîntului, și apoi, deodată vestea învierii... Nedumerirea lor era mare, și mare le era și frămîntul. „Atunci el vorbit-a către ei : O, nepricepuților și zăbavnici cu inima ce sînteți ca să credeți toate cîte au grăit proiecii ! Nu trebuia, oare, ca Hristos să pătimească acestea și să intre întru mărirea sa ? Și începînd de la Moise și de la toți profeții le-a tîlcuit lor, din toate Scripturile, locurile despre El”. E un text clasic care exprimă cu maximă claritate ideea că Mîntuitorul vedea nu numai în unele părți, ci în „toate Scripturile” Vechiului Legămînt, graiuri, persoane, lucruri, fapte, care, în temeiul purtării de grijă a lui Dumnezeu, îndrumau profetic și prefigurativ dincolo de ele, spre viitoarele realități mesianice.

Nu se poate trece apoi, peste faptul că Domnul citează din Legea Veche cu observarea formulelor care indică inspirația ei dumnezeiască. El citează, folosind, de pildă, expresia : „Scriș este”. (Mt. 4, 4 ; Deut. 6, 16 ; 8, 3 ; 10, 20 ; Iosua 24, 14 ; 1 Sam. 7, 3). Folosește de asemenea termenii : „Legea lui Moise”, „proiecii”, „psalmii” (Lc. 24, 44), „Scripturile” (Ioan 5, 39; Mt. 21, 42), expresii prin care iudeii mărturiseau caracterul dumnezeiesc al scrierilor respective. Slujindu-se de formulele consacrate, în citarea locurilor din cărțile sfinte, Domnul arată că și El recunoaște și întărește autoritatea dumnezeiască a acestor scrieri.¹

¹ Tarnavski V. Introducere în Sfintele Cărți ale Testamentului Vechi, C., 1928, p. 30.

Se poate spune, deci, că Iisus a interpretat Vechiul Testament în sens teologic : ca ținând și îndrumând către persoana, viața și activitatea Sa.

Desigur, Domnul cunoștea deosebiriile dintre Legământul Vechi și cel pe care El însuși avea să-l întemeieze. Dar mai știa și aceea că deosebirile în curs de afirmare nu aveau să fie de așa natură încât să poată justifica o separare a celor două Testamente. „Să nu socotiți că am venit să stric legea și prorocii, spune Mântuitorul ; n-am venit să stric legea ci să plinesc” (Mt. 5, 17). Ceea ce are nevoie de desăvârșire, e limpede că se află pe treaptă inferioară față de ceea ce e desăvârșit. Pentru Mântuitorul, revelația Vechiului Testament se află pe o treaptă mai joasă ca revelația în curs de realizare prin persoana și activitatea Sa. Dar, în același timp, Domnul afirmă că activitatea și învățătura Sa nu sînt ceva rupt sau paralel cu revelația vechitestamentară, ci sînt o continuare în sensul desăvârșirii aceleia. Revelația cea nouă nu e un început absolut, ci reprezintă o continuare și o îndeplinire a celei cuprinse în Lege și profeți.

Așadar, cuvintele Mântuitorului acum amintite, exprimă deodată atît deosebirea, diferența de nivel, dintre Vechiul și Noul Testament, cît și legătura indisolubilă dintre ele. Dacă în fond Legea Veche ne înfățișează planul mîntuirii și pregătirea în vederea realizării acestui plan, Noul Așezămînt ne istorisește despre înfăptuirea efectivă a mîntuirii. După convingerea Mîntuitorului, cele două Testamente, deși inegale ca valoare, constituie totuși o unitate atît de strînsă, încît fiecare e neapărat dependent de celălalt în ce privește interpretarea și înțelesul corect și deplin.

b) Sfinții Apostoli față de Vechiul Testament.

Concepția aceasta a Mîntuitorului asupra Vechiului Testament și-au însușit-o și Sfinții Apostoli, precum și toți ceilalți Sfinți Scriitori ai Testamentului Nou, care, după înviere, au izbutit însfîrșit „să priceapă Scripturile” (Ls. 24, 44). Și-n scrierile lor găsim citate din aproape toate cărțile vechitestamentare. Precum Mîntuitorul, așa și ei înfățișează învățătura cea nouă în organică legătură și în prelungirea revelației cuprinse în Legea Veche.

În Scrisoarea sa către Romani (1, 1—2), Sfîntul Apostol Pavel mărturisește că vestea despre Evanghelia lui Dumnezeu, nu el e cel dintîi care o împărtășește ascultătorilor. Prorocii au

fost aceia care au adus-o lumii credincioșilor cu mult înainte de venirea în lume a Fiului lui Dumnezeu. Și el, Apostolul, e deplin încredințat că prin gura lui David și a celorlalți profeți a vorbit Duhul Sfânt însuși (Fapte 1, 16 ; 3, 18, 22—4 ; Evrei 1, 1, etc.) ; că scrierile Legii Vechi sînt „Scripturi Sfinte” (Rom. 1, 2) și sînt cărți inspirate de Dumnezeu. „Toată Scriptura este insuflată de Dumnezeu”, mărturisește Apostolul cu convingerea celui atins el însuși de degetul de jar al Duhului. Cu această convingere o citise acasă și o studiase cu atîta pasiune la Ierusalim. Și tot din această adîncă convingere pornea strădania sa misionară de a mărturisi ascultătorilor dintre iudei „împărăția lui Dumnezeu căutînd să-i încredințeze despre Iisus din legea lui Moise și din proroci”. (Fapte 28, 23). Ba încă era cu mare grijă ca în propovăduirea sa să nu se abată cu nimic de la ceea ce Moise și ceilalți proroci prevestiseră că va să fie. „Dobîndind ajutorul cel de la Dumnezeu, stau pînă în ziua aceasta și mărturisesc și la mic și la mare, fără să spun nimic decît ceea ce și prorocii și Moise au spus că va să fie : că adică Hristos va trebui să pătimească și să fie cel dintîi în învierea morților și să propovăduiască lumina, deopotrivă, poporului israil și păgînilor”. (Fapte 26, 22—23).

Mîntuirea vestită de propovăduitorii Evangheliei, scrie și Sf. Apostol Petru, a preocupat și însuflețit statornic de prorocii cei de demult. Imboldiți de trebuința mîntuirii și luminați de lumină de sus, ei au cercetat cu deămnuntul vremea și împrejurările în care avea să vină Hristos și în care avea să pătimească (Ep. I. 1, 10—12). Și în cercetarea aceasta a lor, și în proroiciile făcute atunci, prorocii, subliniază cu adîncă încredințare Apostolul, nu s-au călăuzit după scornirile unei fantezii înfierbîntate, ci după insuflarea și luminile Duhului celui Sfînt. „Niciodată prorocia nu s-a făcut din voia omului, ci oamenii cei sfinți ai lui Dumnezeu au grăit purtați de Duhul Sfînt” (2 Petru 1, 21).

c) Sfinții Părinți față de Vechiul Testament.

Călcînd pe urmele Mîntuitorului și ale Apostolilor, Sfinții Părinți au continuat să învețe, cu convingere și autoritate, adevărul că Scrierile Vechiului Testament sînt scrieri dumnezeiești și că, de aceea, ele sînt tot atît de mult ale creștinilor, pe cît sînt ale iudeilor.²

Fără să le identifice ca valoare, Părinții cei Sfinți au privit cele două Testamente ca părți esențiale ale unuia și aceluiași tot,

² Tertullian, Apol. adv. gentes, cap. 19.

și s-au ridicat cu energie împotriva celor ce încercau să le smulgă din reciproca lor legătură organică. De pildă, cînd Marcion alungea în isпита aceasta, el nu avu prea mult de așteptat pînă ce să primească riposta cuvenită. Marcion, scrie Tertulian, separă un T. de celălalt. Dar, separîndu-le, el afirmă implicit unitatea lor. Separarea e posterioară unității. Nu poți separa decît ceea ce ți se înfățișează în legătura unității. Înainte de a fi fost separate de Marcion, cele două Testamente au ființat ca un întreg organic, și aceasta este relația care li se potrivește : unitatea organică.³ De ce vrea Marcion să rupă legătura dintre cele două Testamente ? Între altele, scrie Tertulian, pentru părutul temei că între învățăturile unuia și ale celuilalt ar fi deosebiri mari. Mai ales în ce privește învățătura despre Dumnezeu, deosebirile ar fi atît de mari, încît în nici un caz cele două Testamente nu ar mai putea sta împreună. Dar, răspunde Tertulian, dacă am lua de bune afirmațiile lui Marcion, am trece drept oameni lipsiți de judecată, ca unii care am mărturisi implicit că pînă la Marcion n-a existat o învățătură limpede despre Dumnezeu. O asemenea învățătură, însă, a existat și există. Și aceasta nu este a lui Marcion ci a Domnului Iisus Hristos, care n-a făcut nici o deosebire între Tatăl cerească descoperit nouă, și între Dumnezeuul Vechiului Testament. Pentru Mîntuitorul, ambele Așezăminte sînt opera unuia și aceluiași Dumnezeu și în consecință, separarea lor operată de Marcion trebuie respinsă ca nejustificată.⁴

Ideea aceasta a unității lui Dumnezeu, ca bază a legăturii strînse dintre cele două Testamente se întîlnește des în literatura patristică. Hristos, zice Irineu, vorbește despre Dumnezeuul Vechiului Testament ca despre Dumnezeuul evreilor, dar și al Său.⁵ Dumnezeu cel ce strînge cerul ca pe un sul de hîrtie (Isaia 34, 4) și înnoiește fața pămîntului (Ps. 103, 3); Dumnezeu cel ce a făcut toate pentru om și a fost propovedit prin cuvînt și viață, de către profeții cei de demult, este identic cu Acela pe care Hristos Domnul L-a recunoscut ca Tată al Său.⁶ Marcion, Valentin, Vasilide, Carpocrat, Simon și toată ceata lor, se trudesă să inventeze un alt creator al cerului și al pămîntului. Dar truda lor e zadarnică. Nu există alt creator decît Dumnezeu Tatăl.⁷ Totul

³ De praescript., cap. 30.

⁴ Adv. Marcionem, lib. 1, cap. 19.

⁵ Adv. haeres., lib. 4, cap. 9, 1.

⁶ Adv. haeres., lib. 4, cap. 5, 1.

⁷ Ibid., l. 4, cap. 4.

provine de la El, precum Domnul însuși spune ucenicilor Săi : „De aceea orice cărturar cu învățătură despre împărăția lui Dumnezeu este asemenea unui om gospodar care scoate din vistieria lui nouă și vechi” (Mat. 13, 52). El nu spune că unul e cel ce scoate lucruri nouă și altul cel ce scoate lucruri vechi, dar că unul și același scoate și de un fel, și de altul. Gospodarul din cuvintele citate — comentează Irineu —, e Domnul care, ca stăpîn al casei, al familiei, prescrie slujitorilor și celor încă neformați, o lege severă ; iar celor liberi, adică celor îndreptați prin credință, le dă rînduieli corespunzătoare și le deschide calea spre moștenirea sa. Cărturarii cu învățătura despre împărăția lui Dumnezeu sînt ucenicii Săi, iar prin tezaurul din care sînt scoase noi și vechi, El înțelege în mod sigur, cele două Testamente. Prin termenul *vechi*, Domnul denumeste ceea ce a fost descoperit mai înainte adică Legea ; *noi* sînt învățăturile înnoitoare ale Evangheliilor, despre care Ieremia zice : Iată vreau să întemeiez un nou legămînt nu ca acela încheiat cu părinții voștri pe muntele Horeb (31, 31).⁸

Unitatea izvorului lor aduce cu sine strînsa legătură dintre cele două Așezăminte. Legămîntul cel Nou însă, nu repetă și nu e identic cu cel Vechi, ci îl împlinește. Testamentul Nou, scrie Irineu, nu contrazice și nu suprimă pe cel Vechi, ci îl lărgeste și-l împlinește, precum rezultă din înseși cuvintele Domnului : „Ați auzit că s-a zis celor de demult : să nu precurvești ; eu însă vă spun vouă că oricine se uită la femeie poftind-o, a și precurvit în inima lui”. (Mt. 5, 27, sq.). Cuvintele cele din urmă ale Domnului nu urmăresc să suprimă porunca Legii Vechi, cum zic marcioniții, ci lărgirea și desăvîrșirea aceleia, precum și din alt cuvînt al Său Domnul ne lasă a-nțelege : „De nu va prisosi dreptatea voastră mai mult decît a cărturarilor și a fariseilor nu veți intra întru împărăția cerurilor” (Mt. 5, 21). În ce constă însă acel „mai mult” din cuvintele citate ? Intii în a crede nu numai în Tatăl, ci și în Fiul, ca în Acela care aduce pe om în comuni-tatea cu Dumnezeu. Apoi, în a mărturisi învățătura nu numai cu vorba, ci și cu fapta ; cei de sub Legămîntul Vechi mărturiseau numai verbal poruncile, nu și prin fapte.

În al treilea rînd *mai multul* de care vorbește Domnul în locul citat mai sus, constă în abținerea nu numai de la faptele rele, dar și de la poftirea lor. Toate acestea însă, Domnul ie-a arătat nu ca pe niște lucruri opuse Legii Vechi, ci ca pe o împlinire a ei,

⁸ Ibid., I. 4, cap. 9, 1.

și ca o adîncire a dreptății Legii celei Noi. Contra Legămîntului Vechi ar fi fost Domnul, numai în cazul cînd ar fi poruncit ucenicilor ceva interzis de Lege. Faptul că a poruncit abținerea nu numai de la ceea ce e interzis de Lege, dar chiar de la poftirea lucrurilor interzise, nu contrazice și nici nu suprimă Legea, ci o împlinește și o lărgeste.⁹

Invățătura centrală a propovăduirii apostolice, învață Origen, este că Dumnezeu e unul singur, creator a toate, Dumnezeuul dreptilor și Părintele ceresc care la vremea potrivită, a trimis, precum făgăduise prin profeți, pe Fiul Său, Domnul nostru Iisus Hristos, în lume, cu misiunea de a chema la mîntuire, mai întîi pe Israel, apoi pe toate celelalte neamuri. „Acest Dumnezeu drept și bun, Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos care a dat, El însuși, și Legea, și profeții, și Evangheliile, e Dumnezeuul Apostolilor, e Dumnezeuul Vechiului și Noului Testament”.¹⁰ Precum Tertulian și Irineu așa și Origen respinge cu hotărîre ideea dualității în ceea ce privește izvoarele revelației. Atît Vechiul cît și Noul Testament cuprind descoperirea în grade diferite, a unui singur Dumnezeu. Dumnezeuul lui Iisus nu-i altul decît acela al lui Avraam, Isac și Iacov. Iisus Hristos nu cunoaște doi Dumnezei. Cînd de exemplu, spune ucenicilor: „Fiți desăvîrșiți precum și tatăl vostru cel ceresc desăvîrșit este, și care face soarele să răsară și peste cei buni și peste cei răi”. (Mt .5, 34—35), nu e cum se poate mai limpede că aceste cuvinte cuprind spusele lui Isaia: „Cerul este scaunul meu” (Cap. 66, 1)? Nu e cum se poate mai limpede că și Iisus, și Isaia vorbesc despre un singur Dumnezeu? Și pentru a ne arăta încă odată, cît de fundamentală este în Noul Testament ideea unității Dumnezeirii, Origen adaugă: „Ne-am lungi prea mult dacă am strînge din toate locurile Evangheliilor dovezile prin care se arată că Dumnezeuul Legii și al Evangheliilor este unul și același”.¹¹

Din corul marilor Dascăli ai Bisericii, care au subliniat unitatea celor două Așezăminte pe temeiul unității Dumnezeirii, mai amintim aci un cuvînt dintr-una din vestitele cateheze ale Sf. Ciril de la Ierusalim. Zice Sfîntul: „Unul este Dumnezeuul celor două Testamente, cel care a vestit mai înainte în Vechiul Testament pe Hristos, arătat în Noul Testament, cel care ne-a călăuzit

⁹ Ibid., I. 4, cap. 13, 1.

¹⁰ De princ., 1, 4.

¹¹ De princ., 2, 4; 5, 3; 7, 1.

prin Lege și profeți la Hristos. Dacă vreodată vei auzi vreun eretic nulinđ Legea și profeții, răspunde-i mîntuitoarele cuvinte: „Iisus n-a venit să strice Legea, ci s-o plinească”.¹²

Așadar, pornind de la constatarea că revelația Vechiului și Noului Testament se desfășoară în limitele unei concepții mono-teiste, Sf. Părinți n-au zăbovit a învăța și apăra unitatea indisolubilă a celor două Așezăminte. Cum însă, monoteismul revelațional nu e rigid, monoprosopist, ci trinitar, Sf. Părinți n-au ezitat a învăța că Testamentul Vechi și cel Nou alcătuiesc un tot unitar pentru că ele au fost scrise de același Duh Sfînt. Atît profeții cît și Sfinții Apostoli au fost inspirați și călăuziți în misiunea lor de unul și același Duh dumnezeiesc. Precum Dumnezeu este același, scrie Origen, același este și Duhul Sfînt care a fost și în profeți și în Apostoli.¹³ Dacă Marcion și Valentin au crezut că se pot găsi deosebiri între Dumnezeuul Noului Testament și acela al Vechiului Testament, apoi despre Duhul Sfînt n-au mai putut inventa nimic.¹⁴ Duhul Sfînt a lucrat și prin cei ce, mai înainte de venirea lui Hristos, au crezut în Dumnezeu, și a lucrat și prin cei ce, prin Hristos au venit la Dumnezeu. Scripturile Sfinte, toate, au fost scrise de Duhul Sfînt”.¹⁵ Duhul Sfînt a vorbit despre Moise și ceilalți profeți și a vorbit și despre Sfinții Scriitori ai Noului Legămînt. Adăugînd cuvînt de întărire, Sfîntul Vasile cel Mare mărturisește că Scriptura, întreagă Scriptura, a fost scrisă de Duhul Sfînt pentru ca fiecare credincios să-și poată găsi în-tr-însa, ca într-un spîtal obștesc doctoria potrivită cu boala sa proprie.¹⁶ Aceeași convingere are și Sf. Grigore Nisanul: „Cîte le spune Scriptura sînt graiuri ale Duhului celui Sfînt”.¹⁷

Dar unitatea celor două Așezăminte au văzut-o marii conducători ai Bisericii, mai cu osebire în faptul că în centrul amîndurora au constatat ei tronînd uriașa personalitate a Mîntuitorului Iisus Hristos este cheia celor două Testamente. În vederea venirii Lui a fost rînduită Legea cu toate prescripțiile ei. Din viața și activitatea Lui și-a primit conținut și ființa Legămîntul cel Nou. „Dumnezeieștii proroci”, glăsuiește Sf. Ignatie Teoforul, au fost „insuflați de harul Său” (al lui Iisus Hristos) i-au fost „ucenici

¹² Catech. 4, 33—trad. D. Fecioru, Buc. 1943, p. 129.

¹³ De princ., 2, 1.

¹⁴ Ibid.

¹⁵ C. Cels, 5, 60.

¹⁶ Omil. la ps. 1.

¹⁷ C. Eunom., 7.

cu duhul” și L-au așteptat ca învățător.¹⁸ Cuvintele lui Moise — scrie Irineu —, sînt cuvintele lui Hristos. Și tot ale lui Hristos sînt și cuvintele prorocilor.¹⁹ Toți scriitorii Vechiului Așezămînt au prevestit pe Hristos, și toți „au primit descoperirea de la același Fiu care, în vremurile din urmă, s-a întrupat și a vorbit cu neamul omenesc”.²⁰ Prevestind și profetînd despre Legămîntul cel Nou, scriitorii Vechiului Testament au trebuit să prevestească și să descopere și pe Acela care avea să-l întemeieze după buna plăcere a Tatălui, pentru ca, prin credința în El, să facă mereu progrese și să se desăvîrșească mîntuirea. Căci mîntuirea este una și unul este și Dumnezeu, dar porunci menite a-l forma pe credincios sînt multe și nu puține sînt treptele care îl conduc pe om la Dumnezeu.²¹ Intr-alt capitol, citînd cuvintele: „Mulți proroci au dorit să vadă cele ce priviți voi...” (Mt. 13, 17), Irineu comentează așa: „Cum ar fi putut aceia să-L dorească și să-L vadă dacă n-ar fi știut mai dinainte de venirea Lui viitoare? Și cum ar fi putut ști mai dinainte, dacă n-ar fi primit de la El preștiința? Dar Scripturile cum să mărturisească despre El decît prin aceea că unul și același Dumnezeu a descoperit și arătat credincioșilor, toate, prin Cuvîntul?”²²

Prin Cuvîntul a fost învățat Avraam, Iacob, și tot prin El a învățat și Moise modul de a instrui și educa pe credincioși. Dacă poporul cel vechi a fost învățat de Domnul și în chip mijlocit, și anume prin Moise, poporul cel nou a fost învățat de El față către față.²³

După concepția Sfîntului Iustin Martirul, nu Tatăl universului ci Fiul lui Dumnezeu a fost acela care a vorbit cu Moise și cu profeții, și tot ce ei au grăit poporului evreu, nu a fost de la ei înșiși, ci de la cel ce i-a îndrăgostit să vorbească, „de la Logosul divin”.²⁴

Intruparea Logosului, despre care vorbesc Sf. Evanghelii nu a fost un fapt întîmplător, ci un eveniment prevestit și pregăt

¹⁸ Epist. c. Magn. 8—9, trad. Mihălcescu-Pislaru-Nițu, 1927, p. 159.

¹⁹ Adv. haeres. 9, 3.

²⁰ Ibid., 7, 2.

²¹ Ibid., 4, 9; 4, 3.

²² Ibid., 11, 1.

²³ Clem. Alex., Pedag. 1, 7 — trad. N. Ștefănescu, Buc. 1939, p. 80. eq.: cf. și Orig., De princ., 1, cap. 1, 1: „Căci fără cuvîntul lui Dumnezeu cum ar fi putut profeți aceia” (Moise și profeții)?

²⁴ Apol. 1, 36, 1; cf. și cap. 32.

cu mult înainte de către profeții Vechiului Testament, sub călăuzirea Logosului dumnezeiesc însuși.²⁵

Citind locurile: Deut. 28, 66 („Viața ta va fi spânzurată”), și Isaia 53, 8 („Căci s-a luat de pe pământ viața lui...”), Sf. Atanasie cel Mare arată că Acela la care se referă amintitele cuvinte ale Scripturii nu e altul decât Hristos însuși. „Cine e acela despre care și profeții au prevestit atât de multe lucruri? Nimeni altul... nu poate fi... decât Domnul nostru Iisus Hristos, Logosul lui Dumnezeu și Mântuitorul comun al tuturor”.²⁶

Despre Dumnezeu pot vorbi și alte scrieri, fără ca aceasta să aibă pretenția de a fi altceva decât rezultatul unor eforturi personale sau ale unui grup de persoane. Biblia însă, în vorbirea ei despre Dumnezeu, vine cu o pretenție fundamental deosebită de a oricărei alte scrieri, și anume ea revendică cu exclusivitate, calitatea de operă dumnezeiască. Sfinții Părinți cunosc și mărturisesc cu convingere și respect, caracterul acesta divin al Bibliei. Ei știu că Legământul Vechi și Legământul cel Nou sînt strîns legate într-un tot organic nu numai pentru că într-însele se vorbește despre unul și același Dumnezeu, dar și pentru că ele sînt însuși cuvîntul lui Dumnezeu adresat credincioșilor. Marii învățători ai Bisericii mărturisesc că Scriptura nu e o colecție de cărți în care autorii ar vorbi din proprie inițiativă și de la ei înșiși despre Dumnezeu, ci e o colecție de scrieri prin ai căror alcătuiitori se face cunoscută credincioșilor voia lui Dumnezeu însuși.

Cînd Sfinții Părinți propovăduiesc că prin rostul prorocilor și al Sf. Apostoli a vorbit Dumnezeu Tatăl, Duhul Sfînt sau Logosul, ei învață și afirmă de fapt inspirația dumnezeiască a Scripturilor.

Convingerea aceasta și-o exprimă și în alte chipuri. De exemplu ei scot mereu în relief că prorocii au vorbit și scris ca ființe luminate lăuntric printr-un dar revărsat de sus asupra lor.²⁷ Au vorbit și au scris „spiritu divino inundatos” cum se exprimă Tertulian.²⁸ Au scris ca purtători ai Duhului.²⁹

²⁵ Ibid. 33, 9; 31, 7; cf. pe larg I. G. Coman, *Teoria Logosului în apologiile Sfintului Iustin Martirul și Filosoful*, Buc. 1942.

²⁶ Incarn. Verbi, 33; cf. și Lactanțiu, *Divin Instit.* 4, 20; Sf. Grigorie cel Mare, *In prim. Regum expos.* 4: „Toți predicatorii Vechiului și Noului Testament l-au vestit pe însuși Răscumpărătorul”.

²⁷ Sf. Iustin, *Cohort. ad. gr.* 10,

²⁸ Adv. gent. cap. 19; cf. și Irineu, *Adv. haeres.* 3; Augustin, *De Civit. Dei*, I, 18.

²⁹ Teofil al Antiohiei, *Ad. Autol.* 2, 22.

Desigur, scrierile întocmite de asemenea bărbați nu puteau fi numite de către Sfinții Părinți decât „Sfintele Cărți”,³⁰ „Sfintele Scripturi”,³¹ „Dumnezeieștile Scripturi”,³² „Scripturi cerești”,³³ denumiri care exprimă mai ales originea lor divină. Nu arareori, sub pana Sf. Părinți survine și expresia: „Scripturile Domnului”, expresie care scoate în relief faptul că tema lor centrală este personalitatea Domnului Hristos. Denumirea o-nțilnim de pildă la Irineu,³⁴ Clement Alexandrinul,³⁵ Tertulian³⁶ și alții.

Inspirația dumnezeiască conferă ambelor Testamente o autoritate normativă în materie de credință și conduită a credincioșilor. Pentru Sfinții Părinți Vechiul Așezământ nu constituie doar o relicvă sacră, un lucru venerabil pentru anticitatea sa și pe care să-l privești cu respect de la distanță, ci, împreună cu Noul Testament, e socotit un dar de la Dumnezeu, „spre mîntuirea oamenilor”.³⁷ Ei concep mîntuirea ca un proces progresiv ce se începe și se desăvîrșește pe temeiul întregii învățăături revelate. Pentru ei ambele Testamente constituie, nu două, ci un singur izvor principal pentru „desăvîrșirea mîntuirii”.³⁸

Pornind de la cuvintele Sf. Apostol Pavel: „Toată Scriptura este insuflată de Dumnezeu și folositoare...” (2 Tim. 3, 16), Sf. Vasile cel Mare adaugă tîlcuirea sa, grăind așa: „Ea (Scriptura) a fost scrisă de Duhul Sfînt pentru ca oamenii să găsească în ea, ca într-un spital sufletesc la care pot să vină cu toții, doctoria potrivită cu boala fiecăruia. Căci este scris: Doctoria este aceea care va face să înceteze păcatele cele mari” (Eclesiast 10, 4).

Intr-adevăr, altceva ne învață profetii, altceva istoricii, altceva Legea și altceva felul în care ne sînt date îndemnurile prin Proverbe. Cartea Psalmilor însă, cuprinde în sine tot ce este mai folositor în toate. Ea profetizează cele viitoare, face aluziuni istorice, dă legi pentru viață, arată ce trebuie să facem, și, ca să

³⁰ *Clement Romanul*, Epist. 1, 43, Teofil al Antiohiei, Ad. Autol. 2, 22.

³¹ *Clem. Rom.*, Epist. 1, 45; Origen, C. Cels; 6, 7; Sf. Ioan Gură de Aur, În Genes., Hom. 21, 1; Ieronim, Epist. 132, Ad. Ctesiph. cap. 13.

³² Teofil al Antiohiei, Ad. Autol. 2, 10, 18, 24. Clement Alex. Strom. lib. 2; Origen, De princ., lib. 1, 1; C. Cels, 6, 2; Tertulian, De testim. an. 5; Ciril al Ierusalimului; Catech. 4, 12; Atanasie cel Mare, Incarn. Verbi, cap. 37, etc.

³³ Sf. Ambrozie, Expos. in. ps. 118, 23.

³⁴ Adv. haeres., 3, 35; 5, 20, 2.

³⁵ Clement Alexandrinul, Strom., 6, 11; 7, 16.

³⁶ De sap., 7.

³⁷ Origen, De princ., lib. 4, 11.

³⁸ Irineu, Adv. haeres., 4, 9, 1.

spunem într-un singur cuvînt, este o adevărată comoară de învățături bune, punînd la îndemîna fiecăruia după sîrguința lui, tot ceea ce îi este de folos”.³⁹ Așadar, lecurile contra ranelor păcatului ni le pune la-ndemînă nu numai Noul dar și Vechiul Testament. După Marele capadochian, și profeții, și Legea, și cărțile istorice, Proverbele, Psalmii, toate scrierile vechitestamentare prezintă pentru mîntuirea sufletească a credincioșilor aceeași importanță, pe care doctoriile o prezintă pentru viața lor fizică.

Convîngerii acesteia a necesității Vechiului Testament pentru mîntuire, Sf. Părinți îi dau expresie prin aceea că activitatea lor de educatori ai credincioșilor și-o întemeiază nu numai pe scrierile Noului Testament, dar și pe învățăturile Vechiului Legămînt, pe care nu s-au mulțumit să-l tîlcuiască într-un chip accesibil doar unui număr restrîns de cititori, ci l-au folosit larg în activitatea lor tinzînd la zidirea duhoynicească a credincioșilor de rînd.

Astfel, în îndemnurile date credincioșilor de a citi Sf. Scriptură, Sf. Părinți nu uitau să le atragă atenția de a nu se limita numai la Noul, ci de a cuprinde neapărat și Vechiul Testament în sfera unei asemenea îndatoriri. „Așadar, scrie Origen, fii cu mare băgare de seamă la citirea dumnezeieștilor Scripturi (și ale Vechiului și ale Noului Testament). Fii cu mintea acolo, căci avem nevoie de multă atenție la cititul Scripturilor, pentru ca nu cumva să spunem sau să credem despre ele ceva nelalocul său”.⁴⁰ Irineu crede că porunca dată de Dumnezeu primilor oameni de a mîncă din toți pomii raiului, e, într-un înțeles mai adînc, porunca de a culege hrana duhovnicească din întreaga Sf. Scriptură. „E necesar, scrie el, să fugim de învățăturile ereticilor, să venim la Biserică și să ne lăsăm creșcuți la sînul ei și hrăniți din Scripturile Domnului. Căci Biserica e zidită ca un paradis în această lume. Zice Duhul Domnului: Veți mîncă din toți pomii paradisului, ceea ce înseamnă: luați-vă hrană din cuprinsul întregii Scripturi”.⁴¹ Adică nu numai din Noul, ci și din Vechiul Testament.

Indemnuri asemănătoare găsim la Ciprian,⁴² Lactanțiu,⁴³ Ieronim și alții. Dînd sfaturi unei mame credincioase, despre cum să-și crească fiica, Ieronim scrie așa: „In locul pietrelor scumpe și al mătăsii, ea (fiica) să îndrăgească codicii dumnezeiești... Să

³⁹ Coment la ps. 1, — trad. Ol. Căciulă, Buc. 1939, p. 23.

⁴⁰ Epist. ad. Gregor., 3.

⁴¹ Adv. haeres., 5. cap. 20, 2.

⁴² Ad. Donat., 15.

⁴³ Divin. Instit., 3, 23.

învețe mai întâi Psaltirea, să se bucure de cîntecele ei, iar din Proverbele lui Solomon să ia învățătură despre viață. Ecclesiastul o va deprinde să nu se lege prea mult de cele ale lumii. În Iov să caute exemple de virtute și răbdare. Să treacă apoi, la Evangheliile, pe care nu le va lăsa niciodată din mînă; va sorbi cu nesaț din Faptele Apostolilor și Epistole. Și după ce-și va fi umplut cămara inimii cu asemenea comori, să încredințeze memoriei Profeții, Pentateuhul, Cărțile Regilor și Paralipomenelor, cum și scrierile Ezdra și Ester. În sfîrșit, va putea citi fără primejdie, și Cîntarea Cîntărilor”.⁴⁴ Lăsînd la o parte ordinea în care Ieronim propune să se citească Scripturile, reținem îndemnul ca și Vechiul Testament să fie neapărat citit împreună cu scrierile neotestamentare. Indemnul e repetat cu impresionantă insistență și de Sfîntul Ambrozie. „Bea — scrie el — și un pahar și pe celălalt, și paharul Vechiului, și pe cel al Noului Testament, căci din amîndouă te vei împărtăși de Hristos”.⁴⁵ „Cuvîntul lui (al lui Hristos) e Testamentul Vechi; cuvîntul Lui este și Testamentul Nou. Domnul a zis că nu numai cu pîine va trăi omul, dar și cu cuvîntul dumnezeiesc. Soarbe acest cuvînt, dar soarbe-l după rînduiala sa. Mai întâi soarbe din Vechiul Testament”.⁴⁶ Inceputul în materie de lectură scripturistică — vrea să spună Sf. Ambrozie — trebuie făcut cu Vechiul Testament. Hristos și Legămîntul Său cel Nou reprezintă un punct de încheiere a Legii nu unul de plecare. De aceea „fără Lege nu se ajunge la Hristos. Ereticii care nu primesc Legea Vechiului Testament, nu-l vor avea pe Hristos. Cum o să aibă sfîrșitul dacă nu au începutul?”⁴⁷ Credinciosul să ia exemplu, de la atlet. Acesta, pînă nu se exercitează în palestră nu îndrăznește să înceapă lupta. Așa și credinciosul să se exerciteze „zi și noapte în palestra Scripturilor cerești”.⁴⁸

Fără un asemenea exercițiu, fără o asiduă citire a Scripturilor n-avem nici o cheazășie contra păcatului, învață Sf. Ioan Gură de Aur. După el, credinciosul care refuză să citească din dumnezeieștile Scripturi, săvîrșește o „înfricoșată trădare a mîntuirii”.⁴⁹ Mîntuirea e strict condiționată de învățătura cuprinsă în Scripturile Sfinte, atît ale Vechiului, cît și ale Noului Testament.

⁴⁴ Epist. 107. Ad. Laetam.

⁴⁵ Enarr. in ps. 1, 33.

⁴⁶ Ibid.

⁴⁷ Cf. și Expos. în ps. 118, 23.

⁴⁸ Ibid. 28.

⁴⁹ De Laz., 3.

Necunoașterea acestora de către credincioși duce la corupția vieții lor, la erezii, la toate catastrofele morale. De aici stăruitoarele îndemnuri date de marele preot al lui Hristos în sensul că fiii Bisericii să citească cu sîrguință, atenție și evlavie din toate Sf. Scripturi.⁵⁰

Convingerea lor despre inspirația dumnezeiască a Vechiului Testament și despre autoritatea lui canonică, Sfinții Părinți și-au manifestat-o nu numai prin îndemnuri date credincioșilor de a-l citi împreună cu Noul Testament, ci și prin munca de tâlcuire a cărților vechitestamentare în scopul zidirii sufletești a mulțimilor de credincioși. Origen bunăoară a rostit o serie întreagă de omilii asupra Genezei, Exodului, asupra Cărilor Numerii, Levitic, Iosua, Judecători, Samuel, Isaia, Ezechiel, Ieremia, Cîntarea Cîntărilor, Psalmi; Ipolit a rostit omilii asupra unor pasagii din Geneză, Numeri, Deuteronom, I Regi, Psalmi, Isaia, Ezechiel. Sînt cunoscute de asemenea omiliile Sf. Vasile cel Mare asupra Exaimeronului și asupra Psalmilor (a unora dintre ei). De la fratele Marelui Vasile, Sf. Grigorie Nisanul, avem omilii la Eclesiast și Cîntarea Cîntărilor. Sf. Ioan Gură de Aur are tâlcuiri omiletice la Geneză, psalmi, asupra profeților în general, asupra lui Isaia. Omilii la psalmi avem și de la Ieronim, Sf. Ambrozie și fer. Augustin; de la Sf. Grigorie cel Mare — omilii asupra lui Ezechiel, etc.

Se poate spune deci, că în valorificarea Vechiului Testament pentru înduhovnicirea credincioșilor, Sf. Părinți au realizat o operă fără egal. Convingerea lor tare că fără Vechiul Testament nu se poate da credincioșilor o educație religioasă sănătoasă și completă, i-a determinat să se ocupe de aproape de tâlcuirea practică și pe-nțelesul credincioșilor de rînd, a Legii Vechi, și i-a susținut în efortul necesar biruirii greutăților, nu puține, legate de asemenea acțiuni.

d) *Vechiul Testament în uzul liturgic.*

Desigur, Sf. Părinți au stăruit cu ardentă pasiune în a îndemna și încuraja pe ascultători de a citi singuri, acasă, nu numai Noul dar și scrierile Vechiului Așezămînt. Vremurile în care au trăit ei însă, n-au fost din acelea în care mulțimea credincioșilor să fie alcătuită din știutori de carte. Nu puțini erau, atunci, fiii Bisericii care nu știau nici să scrie nici să citească. Pe de o parte, credincioșii erau îndemnați să citească; pe de alta nu puteau,

⁵⁰ De utilitate lect. Script., 2; Colos. hom. 9, 1; In Ioann., hom. 11, etc.

foarte mulți dintr-înșii, să dea ascultare îndemnului acestuia. Înconvenientul a fost atenuat prin aceea că Biserica a făcut loc, în chip masiv, Scripturilor Sfinte, în slujbele ei liturgice. Nu numai Noului dar și scrierilor Vechiului Legământ.

Fără îndoială, după încheierea canonului Noului Testament, preferința conducătorilor Bisericii a mers, cum era și natural, spre pericopele noutestamentare. Dar Vechiul Testament și-a primit și el locul său, și încă unul foarte important, în țesătura slujbelor sfinte. Despre aceasta dau mărturie eclogadele care pe lângă pericopele noutestamentare, cuprind și pe cele din Vechiul Testament, menite a fi citite la săvârșirea Sfintelor Taine și la slujbele divine, publice și particulare.⁵¹ Iar în Așezămintele apostolice găsim indicată chiar și ordinea în care se citește, la slujbă, cărțile Vechiului Testament. „În mijloc (în mijlocul bisericii), stă scris în acum amintita lucrare —, citețul șezînd pe un loc înalt, să citească scrierile lui Moise și ale lui Iisus al lui Navi, ale Judecătorilor și ale Împăraților, Paralipomenele și cărțile despre întoarcerea din captivitate. Pe lângă acestea, cărțile lui Iov și ale lui Solomon și ale celor șasesprezece proroci, făcîndu-se citirile în două părți. Altcineva să cînte psalmii lui David, iar poporul să cînte începutul stihurilor. După aceasta să se citească Faptele noastre ale Apostolilor...”⁵²

Așadar, Vechiul Testament a constituit de la început o parte substanțială a cultului divin. Cei ce nu puteau citi sau n-aveau de unde citi cuvîntul Domnului îl auzeau în răgazurile ceasurilor de reculegere la slujbele divine. Și anume, auzeau acolo nu numai textul în întocmirea lui cea dintru început, nestricată și nestrimbată de amestecuri străine, dar auzeau și tîlcuirea lui făcută cu competența și însuflețirea unor bărbați de temeinică pregătire și de totală alipire de cele ale lui Dumnezeu.

Lecturi masive din Vechiul Testament au continuat și continuă și azi, deși nu ca în primele șapte veacuri, să facă parte componentă din cultul divin. Se știe că Psaltirea se citește în mod obișnuit odată pe săptămîină, alteori — și anume, în timpul postului mare, pînă la Joia Mare, chiar de două ori pe săptămîină,⁵³ psalmii constituind „partea principală a celor șapte rugăciuni de laudă a lui Dumnezeu”, a celor mai multe taine și ierurgii și

⁵¹ D. Demetrescu. *Sfinta Scriptură în uzul liturgic*, BOR, 1903—1909, p. 934.

⁵² Cartea 2-a, cap. 57 — trad. Mihălcescu-Pîslaru-Nițu, 1928, p. 76.

⁵³ Mitrofanovici-Tarnavschii-Cotlarciuc, *Liturgica Bisericii ortodoxe*, C., 1929, p. 474.

nu lipsesc nici din rugăciunile de rînd ale credincioșilor.⁵⁴ Desfolosite în desfășurarea cultului sînt și celelalte scrieri vechitestamentare. De exemplu, la Liturghia celor mai înainte sfințite se citesc paremii din cartea Facerii și din cartea Proverbelor; în Joia Mare — din Ieremia, Exod, Iov, Isaia; în Vinerea Mare — din Zaharia, Isaia, Ieremia; în Sîmbăta Paștilor — din Ezechiel, Facere, Exod, Isaia, Ieremia, Daniil, Țefania, Iona, Iisus Navi, etc.⁵⁵

Iată fapte care arată de ce înaltă prețuire s-a bucurat și se bucură Vechiul Testament în cadrul ortodoxiei. L-au prețuit Mîntuitorul și Sfinții Săi Apostoli; l-au prețuit Marii Părinți și Dascăli ai Bisericii, promovîndu-l la nivelul unui obiectiv permanent al preocupărilor, nu numai de studiu teoretic, dar și mai ales de propovăduire practică. Datoria de îndrumători duhovnicești ai păstoriților, ei au înțeles să și-o împlinească prin valorificarea în acest scop nu numai a Noului Testament, dar și a bogatelor zăcămintе vechitestamentare. Convingerea adîncă, sinceră, luminată, că drumul către mîntuire trece și prin Vechiul Testament, i-a pus în condiția de a voi să-și călăuzească credincioșii pe acest drum și de a-i ajuta să-și umple sufletele de lumina cea trebuitoare unei mai bune înțelegeri a Noului Testament. Convingerea aceasta a lor își găsea expresie nu numai în îndemnurile părintești date credincioșilor de a citi Vechiul Testament și nici numai în tîlcuirea populară a Legii Vechi, dar și în încadrarea masivă a textelor vechitestamentare în circuitul viu al slujbelor sfînte.

Lucrurile acestea nu pot fi trecute cu vederea cînd e ca propovăduirea de azi să-și fixeze atitudinea față de Vechiul Așezămînt. Dacă Mîntuitorul și Sfinții Apostoli și-au rezemat propovăduirea lor și pe Vechiul Testament; dacă Sf. Părinți au procedat la fel, tîlcuind cu perseverență și pasiune ambele Testamente, în fața credincioșilor; dacă Biserica a înțeles să-și înfrumusețeze și îmbogățească slujbele cu numeroase texte vechitestamentare, nu mai poate rămîne vreo îndoială că și propovăduirea de azi trebuie să renunțe la anumite ezitări și să pornească cu hotărîre la o mai largă valorificare a Vechiului Testament, pentru binele sufletesc al parohienilor.

Există însă, și alte temeuri religioase care îndrumă și ele, cu putere, la o asemenea încheiere.

Prot. Dr. D. I. BELU

⁵⁴ Id. *ibid.*, p. 335.

⁵⁵ Id. *ibid.*, p. 665—666, 697, 700—701, etc.

Atitudinea credinciosului față de viața obștească

Fiecare dintre noi mădulare sîntem unii
altora". (Rom. 12 5)

I

1. — Experiența ne arată că există oameni care aduc cuvînt de laudă și de prețuire viețuirii în sînul colectivității; dar există și din aceia care, fie prin graiu viu, fie prin faptă, dovedesc neînțelegere față de viețuirea împreună cu alții și față de datoriile ce decurg din aceasta.

2. — Ca unii care trăiesc în lumea de acum și de aici, credincioșii nu pot fi nici ei indiferenți față de viețuirea în colectivitate. Ei au o atitudine pozitivă față de viața obștească.

Să vedem care sînt temeiurile menite să justifice asemenea atitudine.

II

1. — Viața laolaltă cu ceilalți își are temeiul în însăși firea omenească. Aceasta se vede:

a) Din faptul că nu există om care să trăiască în totală izolare de ceilalți. În mod normal oamenii trăiesc unii lângă alții, în strînse legături unii cu alții, de la naștere și pînă la moarte.

Îzolat de semenii săi, omul decade și încetează de a mai fi om.

b) Din faptul că orice om are anumite calități și împlinește anumite funcțiuni care nu au înțeles și nu pot fi împlinite decît în cadrul societății. De exemplu, fiecare om este tată sau fiu, frate sau vecin; este cunoscut sau prieten; conducător sau ucenic, școlar, etc. E limpede însă că, pentru a fi tată, e necesar să ai familie și să ai fii; ca să fii fiu trebuie să ai tată, mamă, să faci, adică, parte dintr-o familie; ca să fii frate, trebuie să ai alți frați; ca să fii vecin trebuie să locuiești în apropiere și împreună cu alte familii, etc. — Calitatea de tată, fiu, frate, vecin, etc., este, deci, în funcție de viața împreună cu alții, este în funcție de viețuirea în colectivitate. Omul e prin fire legat și avizat la alții.

c) Aceasta se vede și din faptul că omul este înzestrat cu grai articulat.

În înțelesul său plin, graiul implică neapărat cuvîntul întrebare și cuvîntul răspuns. Graiul implică, adică, pe cineva care să rostească întrebarea, și pe altul sau alții, care să primească întrebarea și să dea răspuns.

Cu alte vorbe, capacitatea omului de a folosi graiul articulat e legată de viețuirea lui împreună cu alții.

2. — Viețuirea laolaltă a oamenilor este întemeiată în însăși Revelația dumnezească.

a) Chiar de la început omul a fost creat nu ca ființă singuratecă, ci împreună cu o alta. „Și a zis Domnul Dumnezeu: „Nu este bine să fie omul singur...” (Gen. 2, 18). „Și a făcut Dumnezeu pe om ...a făcut bărbat și femeie” (Gen. 1, 27).

b) Dumnezeu l-a făcut pe om după chipul și asemănarea Sa. „Și a zis Dumnezeu: „Să facem pe om după chipul și asemănarea noastră” (Gen. 1, 26). După învățătura Bisericii noastre însă, Dumnezeu trinitează în trei ipostasuri. Viața Lui este viață de comuniune a unei persoane cu celelalte.

Ca chip și asemănarea a lui Dumnezeu, credinciosul este și el menit și chemat să ducă o viață de comuniune cu ceilalți, adică este chemat să ducă o viață socială.

c) Menirea arătată dintru început, de către Dumnezeu, omului, este o menire realizabilă numai prin viețuirea laolaltă cu ceilalți. „Umpleți pământul și-l stăpâniți și domniți peste peștii mării, peste păsările cerului, peste toate animalele, peste toate vietățile ce se mișcă pe pământ, și peste tot pământul”. (Gen. 1, 28). Stăpânirea asupra creaturilor și asupra tuturor forțelor naturii, adică dezvoltarea culturii și civilizației nu este o misiune a omului izolat, singuratec, ci este o misiune a omului încadrat în colectivitate.

3. — Mîntuitorul însuși, prin viața și învățătura Sa a subliniat și a prețuit în mod cu totul deosebit viața împreună cu ceilalți.

a) Ii plăcea să se amestece printre oameni și în freamătul viu al vieții.

b) Alegîndu-și pe cei 12 Apostoli, Domnul a voit să dea satisfacție și fireștii sale cerințe de sociabilitate și frăție.

c) Dacă a suferit atîta în urma lepădării lui Petru și a trădării lui Iuda, a fost și pentru că, prin păcatul lor, cei doi Apostoli au călcat legea frăției și a bunei înțelegeri.

d) Pentru asigurarea bunei conviețuiri a credincioșilor, a oamenilor, Domnul formulează porunca iubirii de Dumnezeu și de semenii (Mt. 22, 35—40) și condiționează unirea credincioșilor cu Dumnezeu de desăvîrșita lor unire întreolaltă. („Și ne iartă nouă greșalele noastre precum și noi iertăm greșiților noștri”).

e) Cît de importantă era pentru Mîntuitorul, viețuirea laolaltă a credincioșilor și anume conviețuirea lor în bunăînțelegere și iubire, se vede și din faptul că El cere, de repetate ori, credincioșilor să fie înțelegători și iertători unii față de alții. „Doamne, de cîte ori va greși față de mine fratele meu și eu ierta-voi lui? Oare pînă de șapte ori? Ii răspunde Iisus: Nu zic fie pînă de șapte ori, ci pînă de șaptezeci de ori cîte șapte”. (Mt. 18, 21—22).

f) Sfîntul Apostol Pavel, sintetizînd învățătura dumnezească privind viețuirea laolaltă a credincioșilor, zice că „fiecare dintre noi mădulare sîntem unii altora” (Rom. 12, 5). După cum un organ al trupului nu există decît în funcție de celelalte organe, și după cum fiecare organ își aduce contribuția sa la dezvoltarea vieții întregului, tot așa și credinciosul nu

poate exista decît păstrînd legătura cu ceilalți și aducîndu-și partea sa de contribuție la dezvoltarea întregului.

III

1. — Viețuirea laolaltă se întemeiază pe însăși firea noastră. Firea însăși ne poruncește să păstrăm și să cultivăm legăturile cu ceilalți oameni.

2. — Invățătura dumnezeiască de asemenea ne îndeamnă și ne poruncește chiar, să ne apropiem de ceilalți, să stabilim trainice legături cu ei la promovarea binelui obștesc.

3. — Este datoria noastră a credincioșilor de a ne feri de tot ce vatămă legăturile de frăție și bunăînțelegere cu ceilalți pe de o parte; iar pe de alta, de a promova tot ce ne apropie și ne înfrățește, avînd mereu în minte cuvintele marelui Apostol: „fiecare dintre noi mădulele sîntem unii altora”. (Rom. 12, 5; Efes. 4, 25).

D. B.

Foloasele viețuirii împreună cu ceilalți

I

1. — Ca ființă nedesăvîrșită credinciosul nu poate trăi, nu-și poate dezvolta viața și nu-și poate înlăptui idealul asupra căruia s-a fixat fără să primească neconținut ajutor din partea altora. Și prin fire și prin misiunea sa credinciosul e avizat la ajutorul altora.

2. — Ajutoarele sau foloasele pe care credinciosul le poate avea în viețuirea împreună cu alții sînt multiple și de mare însemnătate.

II

1. — Credinciosul nu-și poate dobîndi cele necesare traiului decît prin viețuirea laolaltă cu ceilalți.

Credinciosul știe că din ființa sa, partea cea mai de preț este sufletul („Ce va da omul în schimb pentru sufletul său?” (Mt. 16, 26); dar ca ființă înzestrată și cu trup, el are și trebuințe materiale (hrană, îmbrăcăminte, adăpost). „Temeiul vieții omului, zice Sf. Scriptură este apa, pîinea, haina și casa care-l acoperă” (Iis. Sir. 29, 24; 39, 31). Cele necesare acoperirii trebuințelor sale materiale credinciosul nu și le poate dobîndi decît prin muncă. Munca însă n-o poate desfășura decît în cadrul colectivității. Munca se deprinde și se învață sub înrîurirea altora. Dezvoltarea ei este strîns legată de dezvoltarea colectivității. Și tot colectivitatea este aceea care dezvoltă trebuințele materiale ale omului.

2. — Credinciosul nu se poate dezvolta nici sufletește decît viețuind laolaltă cu ceilalți.

a) Colectivitatea îi pune la-ndemînă credinciosului climatul, mediul sufletesc prielnic dezvoltării lui sufletești. Bunurile culturale nu sînt produse de omul izolat, ci de colectivitate. De aceea asemenea bunuri credinciosul nu le poate găsi decît în cadrul colectivității.

b) Colectivitatea ajută credinciosului să se cunoască pe sine, să-și cunoască predispozițiile și aptitudinile.

c) Colectivitatea îl pune pe credincios în condiția de a se deschide sufletește (prin contactul cu semenii); de a se îmbogăți sufletește (primind și asimilând bunuri culturale create de alții); de a-și adânci viața sufletească (creînd el însuși bunuri culturale sau dînd din experiența sa sufletească altora).

3. — Colectivitatea asigură dezvoltarea personalității morale și duhovnicești a credinciosului.

a) În cadrul colectivității credinciosul învață să-și înfrîneze pornirile egoiste; să se stăpînească pe sine, să se comporte în spiritul încrederii, al dreptății, al abnegației, al iubirii deaproapelui. Formulînd porunca iubirii semenului (Mt. 22, 39), Mîntuitorul a arătat că de fapt pentru credincioși nu poate exista alt mod de viață decît în cadrul colectivității. Nu poți împlini porunca iubirii de semenii decît trăind lîngă și împreună cu ei, adică în colectivitate.

b) Viața bisericească se bazează pe credința, nădejdea și iubirea față de Hristos. Pe Hristos însă nu-l întîlnim niciodată singur. El este totdeauna împreună cu semenii noștri („Unde sînt doi sau trei...” Mt. 18, 20), în calitate „de cap”. El este totdeauna împreună cu „trupul”, adică este împreună cu ceilalți semenii (Colos. 1, 18, 24); într-un anume înțeles, El ni se înfățișează prin semenii noștri („Întru cît ați făcut unuia dintr-acești frați ai mei, prea mici, mie mi-ați făcut” Mt. 25, 40).

Așadar, a crede în Hristos înseamnă a te recunoaște pe tine ca aparținînd semenilor.

c) Viața duhovnicească înseamnă strădania pentru înfăptuirea împărăției lui Dumnezeu. Împărăția lui Dumnezeu însă „nu stă în vorbe, ci în fapte”. (1 Cor. 4, 20). Și anume în fapte îndreptate nu numai asupra persoanei proprii, dar și mai ales asupra semenilor. (Vezi Fericirile).

Pentru credincios relațiile cu ceilalți oameni constituie locul pentru realizarea împărăției lui Dumnezeu pe pămînt.

d) Criteriul judecării de apoi e formulat în strînsă legătură cu modul în care credinciosul și-a îndeplinit îndatoririle sale sociale. (Mt. 25).

III

1. — Viața împreună cu ceilalți constituie pentru credincios condiția necesară existenței sale fizice.

2. — Viața socială constituie condiția necesară pentru dezvoltarea sufletească, morală și religioasă a credincioșilor.

3. — Dînd ascultare pildei și învățăturii Mîntuitorului, credincioșii nu trebuie să ocolească viața obștească, ci dimpotrivă sînt obligați să se încadreze în aceasta, slujind și jertfind pentru binele comun.

D. B.

Datoriile credincioșilor față de viața obștească

I

1. — În afara vieții laolaltă cu ceilalți, credincioșii nu se pot dezvolta, nu pot deveni nici oameni, nici credincioși. Viața obștească le pune la-ndemână bunurile materiale și spirituale de care au nevoie; îi pregătește și le crează condiții de muncă, etc.

2. — La binefacerile primite din partea colectivității, credincioșii sînt datori să răspundă aducîndu-și partea lor de contribuție pozitivă pentru promovarea binelui obștesc.

II

1. — Una din datoriile fundamentale ale credinciosului față de viața împreună cu ceilalți, față de colectivitate, este de a se încadra în aceasta, de a-și impropria aspirațiile și idealurile ei.

a) Credinciosul este fiu al Bisericii, dar în același timp el este și fiu al colectivității. Apartenența la comunitatea religioasă nu-l dispensează de datoria de a se încadra în viața colectivității, a poporului.

b) Incadrarea credinciosului în viața colectivității trebuie să fie nu pasivă, mecanică, ci activă. Credinciosul, adică, trebuie să-și însușească în mod voit și conștient, aspirațiile și idealurile poporului, muncind și luptînd cu hotărîre pentru înfăptuirea lor. „Dați Stăpînirii cele ce sînt ale Stăpînirii și lui Dumnezeu cele ce sînt ale lui Dumnezeu” (Mt. 22, 15—21; Mc. 12, 13—17; Lc. 20, 20—26). Înțelesul cuvintelor este că un credincios nu poate satisface calității și misiunii sale de creștin în această viață decît dacă își împlinește îndatoririle sale atît față de Dumnezeu, cît și față de poporul propriu deopotrivă. Niciunui credincios nu-i e îngăduit ca sub pretexte religioase, să se sustragă îndatoririlor față de viața socială.

2. — O altă datorie fundamentală a credincioșilor față de viața socială: să-și subordoneze interesele lor particulare, intereselor generale ale colectivității.

a) Credinciosul are și interese proprii, dar acestea sînt limitate de interesele generale ale poporului. Dreptatea proprie trebuie să cedeze în fața dreptății mai mari reprezentată prin interesele legitime ale colectivității.

b) Subordonarea intereselor particulare față de interesele generale înseamnă renunțarea la revendicările nedrepte ale egoismului, și, nu a ra-reori, înseamnă consimțirea la fapte de abnegație și de sacrificiu. De aceea recunoașterea superiorității intereselor obștești constituie pentru credincioși o înaltă școală morală.

c) Subordonarea intereselor particulare către cele obștești nu înseamnă numai simpla recunoaștere a superiorității acestora din urmă, dar și mai ales slujirea lor devotată.

Numai slujind cu devotament pe ceilalți credinciosul se afirmă ca împlinitor al poruncii creștine fundamentale: „Să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuși” (Mt. 22, 39). Și numai așa își afirmă asentimentul său la ideea de bază a Sf. Liturghii: jertfa dezinteresată pentru ceilalți.

3. — Credinciosul este dator de asemenea să asculte de autoritatea și de legile întocmite și promulgate de aceasta.

a) Nu este posibilă conviețuirea fără ordine și nu este posibilă ordinea fără ierarhie.

La baza vieții împreună cu ceilalți stă, între altele, și principiul ierarhiei, în temeiul căruia unii sînt aleși să reprezinte și să îmbrace funcțiile autorității, iar cei ce aleg pe reprezentanții autorității sînt datori să asculte de poruncile ei. Pentru credincios, ideea aceasta este cuprinsă în Rom. 13, 1—7: „Orice suflet să se supună înaltelor stăpîniri, căci nu este stăpînire fără numai de Dumnezeu... Cine se împotrivesc stăpînirii se împotrivesc rînduiei lui Dumnezeu... Dregătorii nu sînt spaimă pentru fapta bună, ci pentru cea rea. Voești deci să nu-ți fie frică de stăpînire? Fă binele și vei avea laudă de la ea... etc”. (Cf. și 1 Cor. 12, 28—29).

b) Pentru credincios stăpînirea reprezintă negativ: un *Nu* al lui Dumnezeu rostit împotriva tendinței lui (a credinciosului) spre egoism și auto-divinizare, pozitiv: una din condițiile importante ale dezvoltării puterilor cu care a fost înzestrat.

c) Credinciosul trebuie să asculte de legi nu numai în partea care îl favorizează, dar și în aceea care îi impune sarcini, cerîndu-i slujire și jertfă.

Credinciosul știe că fără slujirea și jertfa pentru semenii nu este posibilă conviețuirea pașnică și nu este posibil nici un fel de progres.

Biblioteca Mitropolitană Sibiu III

1. — Viața în cadrul colectivității comportă și pentru credincios o serie întreagă de avantaje.

2. — În schimbul acestora el este obligat să se pregătească temeinic pentru ca, muncind împreună cu ceilalți, să poată aduce o cît mai substanțială contribuție la promovarea binelui obștesc.

D. B.

BISERICA DIN BUNGARD

Cei care vizitează Institutul Teologic Universitar din Sibiu numai ocazional, ca și cei care-i primesc învățătura rămânând între zidurile lui în anii studenției, cunosc deopotrivă, chiar înainte de a pătrunde în sălile de curs, paraclisul zidit în anii de veșnică pomenire ai păstoririi Mitropolitului Nicolae Bălan. Aici, totul stârnește admirația închinătorului: de la pictura murală pînă la stranele sculptate, pe ornamentele cărora odihnesc răsfrîngerile luminii cernute prin vitralii. Dar, deosebita luare aminte îi e atrasă dintru început de iconostasul sculptat în lemn fin și aurit, ale cărui podoabe și icoane, din ctitoria unui mare ierarh ardelean, ne amintesc de un alt ctitor al Ortodoxiei românești: Constantin Vodă Brîncoveanu, Domnul Ungro-Vlahiei.

În adevăr, acest iconostas, unic în felul său în cuprînsul Ardealului, după părerea specialiștilor, se încadrează prin stilul său în rîndul lucrărilor executate sub oblăduirea lui Constantin Brîncoveanu, de meșteri ce învățaseră meșteșugul cu cheltuiala Domnului, la Veneția sau în insula Creta, iconostasul prezentînd caracterele școlii cretane din secolul 17.

Acest iconostas de o mare valoare artistică, a aparținut pînă nu de mult bisericii din Bungard.

Satul Bungard se află situat la o distanță de 6 km de la Sibiu, mergînd pe șosea prin Șelimbăr sau de 5 km pe drum de țară, direct. Așezările locuitorilor se întind de pe malul rîului Cibin pînă spre creasta unui deal, pe a cărui pantă se află situată în centrul satului, biserica. De pe drumul ce vine dinspre Sibiu, turnul ei ne apare văzut din față, iar dacă te oprești la picioarele lui domini cu privirea șesul Cibinului pînă departe, peste Sibiu și Rășinari spre munți, urmîndu-le coama spre stînga, către pasul Turnu-Roșu, unde ghicești drumul Oltului.

Biserica, acum în ființă la Bungard, este clădită în formă de hală, dreptunghiulară, iar deasupra pridvorului, cu fața spre vest, se înalță turnul-clopotniță. Ziduri tari, de circa 6 m înălțime și 1,35 m grosime susțin bolta semicilindrică a năii, construită din cărămidă. În pereții laterali se află cîte patru ferestre, terminate prin arcuri rotunde, iar la altar trei, de aceeași dimensiuni ca cele laterale.

Turnul-clopotniță e construit tot din zid, înălțîndu-se masiv pe o bază aproape patrată. Două intrări boltite laterale, corespund unei ferestre din față a turnului. Deasupra acestora, se mai află două rînduri de ferestre, corespunzînd celor două caturi ale arhitecturii turnului.

În interior, naia împărțită în pronaos, naos și altar, este lungă de 20 m, avînd o lățime de 8,30 m, deci o suprafață de 166 m. p.

Bolta semi-circulară se înalță sprijinindu-se pe un brîu triplu și este întreruptă de 6 firide supraînălțate, fără ferestre. Pereții sînt zugrăviți, dar bolta e acoperită cu picturi în ulei.

În turn se află trei clopote: unul mai mic, turnat la Sibiu în anul 1921, al doilea de dimensiuni ceva mai mari, tot din Sibiu, 1922, al treilea cam de mărimea celui de al doilea, avînd însă o vechime mai mare. Deasupra unui chenar ornamental din frunze și flori și a unei mici icoane în relief, ce reprezintă pe Maica Domnului adormită, priveghiată de Fiul său sau de un Sfînt Apostol, se află o inscripție, în alfabet cirilic, dispusă pe două rînduri. Conținutul ei este următorul: „Acest clopot s-au făcut cu cheltuiala unui creștin de la Bungard, în numele Sfintei Adormirii Precistii, în zilele episcopului Vasile Moga, prin Michael Wolff din Sibii”.

Naia bisericii în forma în care o aflăm azi, a fost construită în anul 1824, după cum arată inscripția în relief, din zidul exterior al bisericii, în partea dreaptă. Turnul este însă mult mai vechi. Cu noua construcție a naîi ei este superficial încheiat, ceea ce a pricinuit o înclinare de 10 cm a turnului, în direcția sud-est. În podul bisericii, se poate constata pe tencuiala turnului nivelul vechiului acoperiș al bisericii, cu aproximativ 5 m mai scund.

Cea mai veche informație despre o biserică din Bungard, ne-o dă Mîtropolitul Andrei Șaguna (în „Istoria Bisericii Ortodoxe Răsăritene Universale de la întemeierea ei pînă în zilele noastre”. vol. II, Sibiu, 1860, p. 125), reproducînd răspunsul magistratului Sibiului dat la cererea unor locuitori „mai bătrîni” din Bungard, Bucur Barb și alții, care cer în anul 1628 îngăduința de a-și zidi biserică nouă, „în locul celei stricate”. Ca urmare a acestei cereri li se acordă „îngăduiala”, însă cu condiția de a da cu toții zeceiaia din produse, nu preotului lor, ci preotului nemțesc, precum și dascălului plată, pentru a susține curtea preotească, biserica și școala săsească.

După vreo 60 de ani, o nouă biserică s-a zidit în Bungard. Aceasta a fost clădită de grecii negustori, locuitori în Sibiu, care deși se bucurau de numeroase privilegii, n-au primit aprobarea de a-și zidi biserică ortodoxă în cetatea Sibiului. Din acest motiv, la anul 1690 ei își construiesc biserică în Bungard, înzestrînd-o cu bogatul iconostas ce se află acum în paraclisul Institutului Teologic din Sibiu. Odată cu biserica ei au construit în Bungard și o școală, în care dascăli de la Athos făceau catehizația copiilor greci. (Cf. afirmațiilor făcute de Păr. Dr. Teodor Bodogae, la 16 octombrie 1956 în cadrul conferinței întitulate: „Negustorii greci din Sibiu”). Dacă această biserică a fost construită pe locul celei din 1628, sau ele au trăit o vreme în vecinătate, nu se poate preciza. O tradiție locală susține că „Biserica grecilor” s-a zidit pe locul celei mai vechi și ea a servit ca biserică parohială și pentru românii din sat. În sprijinul acestei afirmații pledează faptul că în cimitirul din jurul bisericii s-au găsit numeroase pietre funerare, atît grecești cît și romînești. Astăzi însă nici acestea nu ne pot servi ca mărturie, căci nu au scăpat spiritului practic al locuitorilor, care le-au întrebuințat după necesitățile lor. O inscripție epigrafică de pe o cruce funerară ce se află încă zidită în peretele pridvorului bisericii, are ca dată a morții unui

anume Ioanes Ma(r)cu, anul 1763. O altă inscripție epigrafică aflată, pe o lespede mormîntală, a fost desgropată cu ocazia reparației făcute în vara anului 1956, dar a fost reacoperită, din neatenția lucrătorilor, înainte de a fi descifrată.

Zidită, cum am văzut, în preajma anului 1700, biserica grecească din Bungard, a constituit, în anii grei de după unirea unei părți a romînilor cu Roma, un punct de sprijin sau chiar de refugiu, pentru romînii ortodocși din jur. Unii dintre romînii ortodocși ce și-au căutat adăpost în preajma acestei biserici, au rămas la adăpostul ei. Astfel cîteva familii din Veștem, după o tradiție locală, s-au strămutat și au rămas definitiv în Bungard.

Dacă la anul 1763, cum ne dovedește inscripția din pridvor, grecii se înmormîntau încă în Bungard, deci cercetau această biserică, în curînd ei primesc aprobarea de a-și zidi biserici în Sibiu (în 1788—89 biserica din Groapă, iar în 1797 cea de pe locul catedralei). Cam de atunci, biserica lor rămîne exclusiv pe seama locuitorilor din Bungard.

În anul 1824, cum am arătat mai sus, naia bisericii a fost clădită din nou, după dimensiuni mai mari. Săpăturile făcute în vara anului trecut, la temelie, pentru consolidarea acesteia, au arătat existența vechii temelii, mai mică decît cea actuală. Același lucru se poate deduce și din felul în care era așezat iconostasul, ce rămăsese mai mic și era sprijinit de icoane în cele două intervale laterale, ce reprezentau proporțiile cu care se mărise biserica.

Această biserică din 1824 n-a fost pictată, cum se crede că era cea din 1690. Bolta s-a pictat în ulei, abia în anul 1927 cu ocazia unei alte reparații făcute.

O ultimă reparație s-a făcut în anul 1956, pentru consolidarea temeliei și repararea unor crăpături în boltă, produse din pricina presiunii exercitate pe pereții laterali de turnul înclinat și din pricina unui proiectil de tun care a lovit-o în anul 1916, în timpul primului război mondial, provocînd o spărtură considerabilă în peretele dinspre nord, care a fost probabil numai superficial reparată și a produs o rupere de echilibru în construcție.

Așadar, din biserica grecească de la 1690 n-a mai supraviețuit decît turnul. Iconostasul, de mare valoare artistică și istorică, se află, din anul 1935, la locul amintit, acolo unde poate fi mai bine conservat și pus în valoare. În locul lui, în biserica din Bungard, se găsește iconostasul dăruit de Mitropolitul Nicolae Bălan, în schimb.

Biserica din Bungard este declarată monument istoric, iar Comisiunea Monumentelor Istorice a suportat în întregime cheltuielile necesitate de ultima reparație și veghează la buna întreținere a construcției.

ELENA CIORA
Studentă în Teologie

BISERICA DIN STREI

S-a spus — și pe bună dreptate — că „Țara Hațegului, frumosul ținut romînesc din sud-vestul Transilvaniei, împrejurimile Bradului, în Țara aurului, și acelea ale Alba-Iuliei, centru străvechi de colonizare romană, constituiesc un adevărat muzeu de artă religioasă și un fel de arhive nespuse de prețioase ale drepturilor romînești asupra Ardealului”. (I. D. Ștefănescu). Într-adevăr, Țara Hațegului, Valea Streiului, împrejurimile Devei

și Hunedoarei, Țara Zarandului, sînt împînzite de o serie de biserici vechi, multe datînd din sec. XII—XIV, adevărate monumente de artă ale romînilor ardeleni. Cercetători străini și romîni au închinat pagini elogioase bisericilor hunedorene, printre care cele mai de seamă sînt la: Strei, Strei-Sin-Giorgiu, Sîntă-Măria-Orlea, Densuș, Prislop, Ostrovul Mare, Nucșoara, Rîmeș, Hunedoara, Cinciș, Bîrsău, Leșnic, Gurasada, Crișcior, Ribița, pe lîngă unele dispărute, ca aceea din Deva, sau în ruină, ca aceea de la Rîu-de-Mori (Cetatea Cîlții).

Biserica de piatră din Strei e considerată de toți cercetătorii ca una din cele mai vechi biserici din Ardeal și chiar din țara noastră. Ea a fost obiectul de studiu al mai multor cercetători competenți încă din secolul trecut, precum și al Comisiei Monumentelor Istorice din Budapesta.¹ Dintre romîni, studii speciale asupra bisericii din Strei au scris îndeosebi profesorii Virgil Vătășianu² și I. D. Ștefănescu.³

Satul Strei e așezat pe malul stîng al rîului cu același nume, pe șoseaua Simeria-Hațeg, azi protopopiatul și raionul Hunedoara. Biserica se găsește în cimitirul așezat pe un mic platou, în marginea satului, între șoseaua amintită și linia ferată Simeria—Subcetate.

E sigur că ea datează cel puțin din sec. XIII. Credincioșii din sat îi atribuie și azi o mare vechime. Acum 100 de ani, în 1856, un învățat ungur, vizitînd biserica, a întrebat pe preotul satului dacă biserica și turnul n-au fost clădite de zîne. La această întrebare, preotul i-a răspuns: „Nicidecum, aceasta au zidit-o strămoșii noștri, romanii, deodată cu cea din Densuș și cu băile din Călan”.⁴ Nicolae Iorga — ținînd seama de picturile ei, pe care le leagă de arta Italiei, o datează din sec. XIII,⁵ ca și Virgil Vătășianu, care găsește o influență a bolții ogivale din construcțiile săsești — împămînte-nite la noi la sfîrșitul sec. XII — asupra bolții cu ogive a absidei bisericii din Strei.⁶ Prof. I. D. Ștefănescu — pe baza cercetărilor făcute asupra picturii — ajunge la concluzia că „picturile de la Strei (deci și biserica) nu pot fi posterioare primei treimi a sec. XIII.”⁷

¹ Dintre străini amintesc pe Br. Hohenhausen, Ferencz Floris Rómer, frații Friedrich și Heinrich Müller, Gróh, ș. a.

² Vechile biserici de piatră romînești din județul Hunedoara (extras din Anuarul Comisiunii Monumentelor Istorice pentru Transilvania pe anul 1929), Cluj, 1930, p. VIII+225 (pentru biserica din Strei îndeosebi p. 2—6).

³ La peintures religieuses en Valachie et en Transylvanie depuis les origines jusqu'au XIX-e siècle. I. Texte, Paris, 1932, p. IX+439+31 pl. (pentru biserica din Strei p. 211—223), precum și alte lucrări pe care le voi aminti în cele ce urmează.

⁴ Ștefan Meteș, Din istoria artei religioase romîne. I. Zugravii bisericilor romîne (Extras din Anuarul Comisiunii Monumentelor Istorice pentru Transilvania, 1926—1928), Cluj, 1929, p. 106, după revista Vasárnapi Ujság, Pesta, 1856, p. 21.

⁵ N. Iorga, Vechea artă romînească în Țara lui Litovoi (Hațeg), în Neamul Romînesc an. XXI, nr. 125 din 25 octombrie 1926.

⁶ V. Vătășianu, op. cit. p. 105.

⁷ I. D. Ștefănescu, op. cit. p. 223. Data propusă de I. D. Ștefănescu a fost acceptată și de Constantin C. Giurescu, Istoria romînilor, II, 2, București, 1937, p. 648. Lucrarea recentă intitulată: Scurtă Istorie a Artelor plastice în R. P. R. I. Arta romînească în epoca feudală. București, 1957, întocmită de un colectiv de la Institutul

Biserica e în plan rectangular — ca și bisericile din Sîntă-Măria-Orlea, Ostrovul Mare, Cinciș și fosta biserică din Deva,⁸ fiind o construcție de structură romană-medievală, sau lombardă. E formată dintr-un turn-clopotniță cu trei etaje, la apus, o navă mică cu un pridvor și o absidă pentagonală în interior și dreptunghiulară în exterior. Turnul-clopotniță, cu dimensiunile de $3,40 \times 1,41$ m, e construit din piatră brută, cu excepția pietrei de talie folosită la încadrarea muchiilor pereților. Două blocuri mari — ambele stele funerare romane — sînt așezate la baza turnului, unul în latura de miazăzi și altul în cea de miazănoapte⁹. Zidurile sînt groase, de 0,70 m la parter, subțindu-se de jos în sus pînă la c. 0,45 m. E format din trei etaje, separate între ele prin tavane construite din lemn. Are pe toate cele patru laturi cîte trei rînduri de ferestre, sau mai corect spus, de deschideri lungi și foarte înguste. Cele din mijloc sînt mai largi, fiind despărțite de cîte două mici coloane de piatră cu baza patrată, cu trunchi cilindric și capitel patrat, unele din ele refăcute în timpul din urmă. Între primul și al doilea rînd de ferestre se află un ciubuc care încinge turnul, construit din piatră de talie, iar între rîndul al doilea și al treilea, la baza coifului, un chenar în zig-zag, care de asemenea încinge turnul, construit din cărămidă romană. Coiful turnului e construit tot din piatră, formînd în interior o mică cupolă, iar în exterior avînd o formă piramidală-conică. În partea de apus a turnului, în axa longitudinală a bisericii, se deschide o ușă. În timpanul aflat deasupra acestei uși de intrare, e pictat un frumos Hristos Milostivul, singura pictură ce ni s-a păstrat în exteriorul bisericii.

Naosul și absida sînt construite din același material, dar pereții lor, în exterior, sînt acoperiți de un strat gros de tencuială. Naosul are dimensiunile de $6,45 \times 5,00$ m. E învîluit de o boltă cu trei laturi (dintr-un octogon), construită recent din lemn. Tot din lemn e construită scara așezată de-a lungul zidului de miazăzi și pe care se urcă la galeria din partea de apus a naosului, construită și ea tot din lemn. Din această galerie, printr-o mică deschizătură, se pătrunde în etajul turnului-clopotniță. În zidul de miazăzi al naosului s-a construit în secolul trecut o ușă — prin care se face azi intrarea în biserică — adăugîndu-se și un pridvor, construit din cărămidă. Naosul are două deschizături lungi și înguste în zidul de miazăzi, în dreapta și în stînga pridvorului. În partea de sud-est a naosului s-a mai adăugat o mică fereastră rectangulară, probabil pentru uzul cîntăreților din strană.

de Istoria Artei al Academiei R. P. R. sub îngrijirea Acad. Prof. G. Oprescu, în al său repertoriu cronologic al principalelor monumente istorice din Transilvania (p. 293) consideră biserica din Strei ca fiind din prima sau a doua treime a secolului XIII și a doua în ordinea vechimii, după biserica din Sîntimbru (începutul sec. XIII, restaurată în 1442); Prof. I. D. Ștefănescu în repertoriul său cronologic (Op. cit. p. 389) o consideră tot ca a doua în ordinea vechimii după biserica din Sîntimbru. Scurta Istorie a Artelor plastice, însă, nici nu amintește în corpul lucrării de biserica din Sîntimbru, iar prof. I. D. Ștefănescu de asemenea se ocupă foarte puțin de ea.

⁸ Un alt grup de biserici hunedorene se leagă de arta bizantină: Crișcior-Densuș, Strei-Sîn-Georgiu (sec. XIV), Ribița, Gurasada, Leșnic, Nucșoara, Prislop, Hunedoara (sec. XV sau prima jumătate a sec. XVI).

⁹ Inscricțiia votivă de pe blocul așezat în latura de miazăzi, e reproducă în Corpus Inscriptionum Latinarum, III, p. 242, nr. 1496. Inscricțiia de pe blocul așezat în latura de miazănoapte e ilizibilă.

Naosul e despărțit de absidă printr-un perete subțire de piatră, cu trei uși, cea din mijloc fiind mai înaltă și mai largă. Absida, mai joasă și mai îngustă decât naosul, are dimensiunile de $3,22 \times 2,81$ m. Forma ei e dreptunghiulară, iar în interior e acoperită cu o boltă cu ogive, ale cărei arcuri de susținere pornesc din colțurile ei. Are o singură deschizătură, în zidul de răsărit, în fața Sf. Mese.

Acoperișul, în două ape — al naosului, pridvorului și absidei, — e din țigla. Pentru scheletul acoperișului e folosit lemnul. Pardoseala parterului clopotniței e din cărămidă romană, iar a naosului și altarului e din scândură. Materialul de construcție al bisericii e fie de proveniență locală (piatra brută, lemnul și cărămida din pridvor), fie că e adus din ruinele aflătoare în apropiere, la băile Călan, pe locul bazinelor stațiunii balneare romane (piatra de talie, cele două blocuri de la baza clopotniței, cărămida romană).¹⁰

Ceea ce interesează mai mult la biserica din Strei, e pictura. Ea a fost cercetată de diferiți învățați unguri, apoi de N. Iorga și în parte de V. Vătășianu. Cele mai minuțioase și mai sistematice cercetări le-a făcut însă prof. I. D. Ștefănescu. Din nenorocire, azi se păstrează doar niște fragmente din vechile picturi ale bisericii, restul fiind ascunse sub var. Cele mai multe se găsesc în altar, toate aparținând decorului original. Bolta altarului păstrează un profet. Alții, probabil au dispărut. Deasupra ferestrei de răsărit e pictat Iisus Hristos Milostivul, stînd în picioare în mormîntul Său, cu mîinile împreunate pe pîntece și cu capul aplecat. Ochii Săi albaștri sînt deschiși, iar trupul e acoperit cu pete de sînge. În jurul Său se văd figurile celor 12 Apostoli. Numele unora dintre ei — scrise în vechea slavă — sînt legibile. Astfel, în dreapta ferestrei (decî la est și sud-est) se disting numele Sfinților: Petru, Ioan. Matei, Bartolomeu, un alt Apostol binecuvîntînd, dar al cărui nume e șters, și un Apostol ce ține în mînă potirul. În stînga ferestrei (decî la est și nord-est) e pictat Sf. Pavel, care ține o sabie, și alți cinci Apostoli, al căror nume e șters. Toți sînt înfățișați citînd sau binecuvîntînd. Binecuvîntarea e dată cu trei degete ale mîinii drepte (mare, arătător și mijlociu), decî avem binecuvîntarea zisă latină. Apostolul pictat în colțul de nord-est, pare că poartă un copil, din trupul căruia se văd bine picioarele și partea sa inferioară.¹¹ Mai jos de Apostoli, deasupra unor fețe de masă, se văd figurile a patru episcopi, îmbrăcați în sacose și omofoare albe. Primul pare a fi Sf. Ciril al Ierusalimului (colțul sud-est), apoi Sf. Ioan Milostivul ca episcop, citînd (colțul nord-est), un alt episcop, binecuvîntînd și Sf. Nicolae ca episcop (ambii în colțul sud-est). Ei țin în mîini și citesc pomelnice, anumite tăblițe în formă de carte. În același rînd cu episcopii se mai vede acoperișul unei biserici, precum și modelul altor două, dintre care una cu un fronton larg triunghiular și două turnuri, sau mai degrabă două cupole foarte înalte, iar în colțul de sud-est portretul ctitorului. Iată acum caracterizarea ce o face prof. I. D. Ștefănescu picturilor de mai sus: „Tipurile

¹⁰ Descrierea bisericii la V. Vătășianu, op. cit. p. 2—6.

¹¹ Picturile reprezentînd apostolii, la I. D. Ștefănescu, op. cit. pl. II (Sf. Ap. Matei), pl. III (Sf. Ap. Bartolomeu), pl. IV (1 Apostol oficiînd și 2. Apostol ținînd potirul), pl. V (fig. 7 Sf. Ap. Pavel) și în Idem, Das Zeugnis der Denkmale religiösen Kunst in Siebenbürgen. Erster Band (Institut für rumänische Geschichte in Bukarest), Bukarest, 1943, Tafel IX (Sf. Ap. Matei).

iconografice oferă un mare interes mai întâi prin atitudini și prin costume. Cu excepția lui Bartolomeu pictat la miazăzi, care se prezintă din față, celelalte figuri sînt pictate ușor din profil și două cîte două. Capetele goale, sînt înconjurate de nimburi. Un veșmînt de dedesubt, cu mîneci strîmte, acoperă corpul, o mantie largă este aruncată pe spate și pe umeri, afară de purtătorul potirului, al cărui braț drept este liber, în timp ce mantia învelește jumătatea stîngă a bustului și partea inferioară a corpului. Picioarele sînt goale, în sandale, după moda romană, fixate prin curele. Ochii în migdală foarte lungiți și apropiați, deschiși sau închiși, caracterizează obrazul. Nasul lung este drept. O ușoară depresiune marchează punctul de legătură cu fruntea. Ovalul obrazurilor este pronunțat. Bărbiile sînt rotunde, frunțile strîmte, gîturile lungi. Părul este netezit pe cap și pe temple și reunit printr-o legătură pe ceafă, sau bogat împrăștiat în jurul obrazului. Unii, asemenea Sfîntului Matei, sînt fără barbă. Alții, asemenea celui care poartă potirul și asemenea Sfîntului Bartolomeu, au mustați lungi care atîrnă și barba scurtă împărțită în două vîrfuri. Expresiile sînt diferite: la unii reculegerea adîncă, la alții rugăciunea sau lectura atentă. Apostolul pictat la nord-vest are capul aplecat; el și-a terminat lectura și își ascultă vecinul, care se roagă. Episcopii pictați deasupra fețelor de masă poartă barba împărțită în două vîrfuri. Ei au sacose albe, împodobite cu mici cruci albastre-negre. Omofoarele sînt albe, împodobite cu oruci mari. Nimbul înconjoară capul fără pieptănătură, afară de unul singur, figurat la miazănoapte, care poartă tichia ascuțită atribuită în general Sfîntului Ciril din Ierusalim".¹²

Ceea ce interesează însă în pictura descrisă mai sus, e faptul că portretele Apostolilor (exceptînd însă scenele Evangheliei sau ale Liturghiei unde se văd Apostolii, apoi cuminecarea Apostolilor, Invierea și Înălțarea) nu apar în altar decît o singură dată în țara noastră, și anume, în biserica din imediata apropiere a Streiului, la Sîntă-Măria-Orlea.¹³ Aici, însă, Apostolii formează o friză (un șir) de portrete, aliniate pe perețele de răsărit în amîndouă părțile ferestrei, pe cînd la *Strei ei săvîșesc Liturghia*. Unul din ei ține potirul în mîna stîngă, acoperindu-l cu dreapta, alții binecuvintează, citească sau se roagă, în timp ce episcopii țin în mîini și citească pomelnice. Prezența Apostolilor în altar, apare însă în apus și anume în sec. IV în mozaicul altarului din Santa Maria Pudenziana, la Parenzo, apoi în sec. VI în Sinai, la Sf. Iustin din Triest și la Monreale în Sicilia, apoi la San Vitale din Ravena, la Cefalu, la Torcello și în Spania la Sant-Per-del-Burgal și Esterri de Cardos.¹⁴ Exemplul ce ni-l oferă pictura bisericii din Strei, ne duce la arta bizantină din Italia și la monumentele din secolul XII sau și mai vechi. Dar în toate aceste biserici Apostolii sînt aliniați în frize, pe cînd la Strei e singurul caz cînd ei liturghisesc.¹⁵ Prezența Apostolilor liturghisind și a episcopilor citind tăblițele în formă de carte cu numele celor morți

¹² I. D. Ștefănescu, *La peinture religieuse*, p. 213—215.

¹³ Ibidem, p. 215.

¹⁴ Ibidem, p. 216, Idem, *Das Zeugnis... in Siebenbürgen*, p. 299; Idem, *L'art byzantin et l'art lombard en Transylvanie*, Paris, 1938, p. 2 și 9.

¹⁵ Idem, *La peinture religieuse...*, p. 213 urm. (vezi și fig. 11 și 12 la p. 214 și 215. Apostolii oficiind și lectura dipticelor); Idem, *L'illustration des Liturgies dans l'art de Byzance et de l'Orient*, Bruxelles, 1936, p. 131.

— care urmează epiclezei — e temă caracteristică celor mai vechi liturghii și întregeste la Strei jurisdicția ritului galican, rit de origine orientală, dar împămîntenit în Galia, și apoi la Milan sub numele de liturghie ambroziană și la Toledo sub numele de liturghie mozarabă.¹⁶

Un interes deosebit prezintă portretul ctitorului. El este așezat în colțul de sud-vest, aproape de iconostas. E îngenunchiat în fața Sfântului Nicolae, cu capul plecat spre răsărit, cu mâinile împreunate pe piept, rugîndu-se. E îmbrăcat în costum de cruciat, avînd o cămașă de zale cu mînele strîmte, iar pe deasupra o tunică lungă, roșie, care îi ajunge pînă la genunchi. Pe brațe și pe piept sînt brodate cruci. O glugă (capișon) îi acoperă capul, iar un guler înalt îi acoperă ceafa.¹⁷ Desigur, și acest ctitor va fi aparținut familiilor de jupani, cnezi sau voievozi, ca și cei pictați în bisericile din Strei-Sîn-Georgiu, Crișcior și Ribița.

În naos se mai văd doar cîteva picturi, restul fiind ascunse sub var. La răsărit, deasupra ușii de miazăzi a iconostasului, e pictată Sf. Ecaterina. În colțul de sud-est e înfățișată o scenă de naștere, iar mai jos baia copilului. Aceasta e scena nașterii Fecioarei. Aici mai apar încă: un înger purtînd un monogram, o femeie, cîteva copii goi.¹⁸ Tot pe peretele de miazăzi, aproape de ușă, vedem altarul unei biserici și pe Sf. Nicolae ca episcop, binecuvîntînd. În dreapta ușii, în partea superioară, sînt înfățișați trei cavaleri pe cai, ieșînd în șir dintr-un oraș, recunoscuți ca fiind magii ieșînd din Ierusalim. Din nenorocire obrazurile lor sînt spoite cu var. În partea inferioară sînt pictați: Hristos ca arhiereu, încadrat de doi îngeri, Fecioara Glicofilusa și sfinți, dar acestea nu sînt originale, ci părți pictate din nou sau picturi posterioare.¹⁹ În afară de aceste picturi ale naosului, altele nu mai sînt azi vizibile. Pe peretele de miazăzi desigur va fi fost pictată scena Judecării din urmă, cum e și la Sîntă-Măria-Orlea. Copiii goi, care se mai află pe acest perete, ar simboliza astfel sufletele celor drepti.²⁰

E posibil ca biserica din Strei să fi fost pictată și în exterior. Învățatul ungur Fr. Fl. Rómer spunea că a văzut — în secolul trecut — în colțul de sud-est al altarului, un Christofor uriaș ținînd pe Iisus pe umărul stîng.²¹

¹⁶ Idem, *La peinture religieuse*, p. 216—218; cf. și Idem, *Mărturii sfințite*, în: *Omagiu înalt Prea Sfinției Sale Dr. Nicolae Bălan, Arhiepiscop și Mitropolit, la douăzeci de ani de arhipăstorire*, Sibiu, 1940, p. 744.

¹⁷ Idem, *Das Zeugnis*, ...in Siebenbürgen, p. 305 și pl. X; *Scurta Istorie a Artelor plastice în R. P. R.*, p. 29 și fig. 28 (p. 31). În 1932 I. D. Ștefănescu prezenta acest portret ca fiind al pictorului sau al meșterului lucrării. Cf. *La peinture religieuse...*, p. 218, pl. VII și fig. 13 la p. 217. Tot așa îl prezenta în 1940, cf. *Mărturii sfințite*, în *Omagiul cit.* p. 744. C. C. Giurescu, op. cit. p. 651 îl prezenta tot ca pictor, urmînd pe I. D. Ștefănescu. Această prezentare o făcuse pe baza lecturii unei inscripții scrisă în alb, deasupra portretului, în vechea slavă: (Amb) rozie(?) meșter... e pisah tărkvî. În acest caz, am fi avut „cel mai vechi portret de pictor din domeniul bizantin”.

¹⁸ I. D. Ștefănescu, *La peinture religieuse...* p. 219.

¹⁹ Ibidem, p. 220.

²⁰ Ibidem, p. 219. Gróh István spunea că a văzut scene din chinurile iadului pe zidul apusean al naosului. Cf. V. Vătășianu, op. cit. p. 96.

²¹ Cf. V. Vătășianu, op. cit. loc. cit.

Porțiunile de zid de pe care a căzut azi tencuiala, par să ne aducă aceeași constatare. Azi, doar o singură pictură se mai păstrează în exterior și anume Hristos Milostivul pictat pe timpanul situat deasupra ușii rectangulare de la clopotniță. El poartă o draperie largă, cu falduri la talie. Măinile îi sînt încrucișate și legate pe pîntece. Părul, strîns pe ceafă, formează trei şuvițe în partea dreaptă și alte două în partea stîngă. Crucea și instrumentele Patimilor sînt înapoia lui Iisus.²²

Ca încheiere, redau un fragment din concluziile profesorului I. D. Ștefănescu, asupra picturilor de aici: „Din punct de vedere iconografic, picturile noastre oferă un interes de prim ordin. *Ele păstrează un subiect ce nu se găsește în nici un alt loc: Apostolii săvîrșind Liturghia. Acestea sînt cele mai vechi picturi din România...* Datele iconografice arată în general secolul XII, XI s-au chiar o epocă mai veche. Alte elemente de ordin tehnic și stilistic ne duc înapoi la secolul XII sau XIII. Dispariția compozițiilor din tindă este regretabilă. Noi am fi găsit aici, poate, elementele unei datări mai precise. Orice ar fi, *picturile din Strei nu pot fi posterioare primei treimi a secolului XIII*”.²³

Biserica din Strei e pe drept cuvînt unul din cele mai de seamă monumente istorice din țara noastră. Veacuri de-a rîndul ea a servit ca lăcaș de închinare pentru smeriții credincioși ai satului. Locul său e luat azi de noua biserică în stil bizantin, zidită în anii 1937—1946 și sfințită în 29 septembrie 1946 de regretatul mitropolit Dr. Nicolae Bălan. Azi, vechea biserică — amărîntă cu năruirea — mai chiamă pe credincioșii satului la rugăciune, doar o singură dată pe an, în ziua hramului, 15 august — Adormirea Maicii Domnului.

MIRCEA PĂCURARIU
Magistrand în Teologie

²² I. D. Ștefănescu, *La peinture religieuse...* p. 220 și pl. VI, fig. 1.

²³ Sublinierile îmi aparțin. I. D. Ștefănescu, *la peinture religieuse...* p. 222—223.

GRIGORIE PAPAMIHAIL

Intre marii teologi ortodocși din prima jumătate a sec. XIX se numără și fostul profesor al Facultății de Teologie din Atena, Grigorie Papamihail.

Născut la 17 noiembrie 1874 în Ipios din insula Lesbos, a făcut școala primară în satul natal, unde tatăl său era învățător. Școala secundară a făcut-o prin diferite centre, unde avea anumite rudenii, care l-au întreținut, dându-i rind pe rind casă și masă. A studiat în insulele Mitilene și Samos, în Constantinopol și Ierusalim, unde s-a înscris ca elev la Școala Teologică a Sfintei Cruci. Aici a avut ca profesor pe Hrisostom Papadopoulos, care a ajuns în anul 1923 arhiepiscop al Atenei și mitropolit primat al Greciei. Acest mare teolog a remarcat inteligența scripitoare, ambiția nobilă, puterea de muncă excepțională, străduința întru agonisirea cunoștințelor și purtarea exemplară a elevului Gr. Papamihail. De aceea, l-a ajutat, l-a stimulat și l-a prețuit în mod cu totul deosebit. La rîndul său, elevul Gr. Papamihail a iubit pe marele său profesor ca pe un părinte adevărat, i-a păstrat toată viața un devotament și o recunoștință nemărginită.

După terminarea studiilor secundare Gr. Papamihail s-a înscris ca student la Teologia din Halki. Terminînd această școală, s-a dus să-și desăvîrșască studiile în Rusia. În anii 1901—1905 a fost student eminent al Academiei Teologice din Petrograd, unde și-a luat și titlul de licențiat în teologie.

După alte studii și examene își ia titlul de magistru în teologie, tot la Petrograd, cu subiectul: GRIGORIE PALAMA ARHIEPISCOPUL TESA-LONÍCULUI. Pasionat de acest subiect, face studii importante și încearcă să lămurească sensul isihasmului. La fel aprofundează, în legătură cu acest subiect, teoria teologilor ruși. I. Troițki și T. Uspenski despre EXERCİȚIU (ΕΞΑΣΚΗΣΙΣ) și despre termenii ISIHASM și MISTICISM. Gr. Papamihail precizează locul Sf. Grigorie Palama în mișcarea isihastă.

Terminînd cu mare succes studiile teologice în Rusia, spre sfîrșitul anului 1905 e numit profesor la Ierusalim, la Școala Teologică a Sfintei Cruci. După doi ani de activitate, părăsește Ierusalimul și merge la Alexandria, unde ia conducerea revistelor teologice: „FARUL BISERICII” și „PANTEN”. În Alexandria a activat timp de zece ani, desfășurînd o foarte bogată activitate teologică-literară. În coloanele celor două reviste a publicat nenumărate studii istorice, apologetice, exegetice, morale, patristice, liturgice, catehetice, etc., precum și foarte multe recenzii și cronici. El a ridicat valoarea celor două reviste la un nivel teologic superior și s-a făcut cunoscut în lumea întreagă.

Paralel cu această activitate, a intrat în legături directe, prin corespondență, cu toți teologii mari din Rusia, Anglia, Franța, Italia, etc. Nenumărate reviste grecești, rusești, germane, engleze, franceze, italiene, etc. au elogiat în vremea aceea activitatea excepțională a lui Gr. Papamihail. În special lucrările lui despre Sf. Grigorie Palama și despre Biserica și teatru, fiind traduse în diferite limbi moderne, au fost foarte elogios recenzate și prezentate de către revistele străine.

În timpul războiului balcanic și primului război mondial, a desfășurat o vie și intensă activitate patriotică, în favoarea drepturilor poporului grec, prin ceea ce a câștigat respectul și dragostea unanimă a întregului popor elin.

Înființându-se în 1918 prima catedră de Apologetică la Facultatea de Teologie din Atena, Gr. Papamihail a fost ales cu unanimitate de voturi profesor titular al acestei catedre.

Ca profesor universitar a fost o figură distinsă, om de înaltă știință teologică și de vastă cultură generală. Pentru caracterul său integru, pentru corectitudinea exemplară în raporturile sale cu toți oamenii, pentru finețea de manifestare și pentru obiectivitatea arătată față de oameni și probleme a fost stimat și respectat de colegi, a fost prețuit de toți și iubit în mod deosebit de studenți. Prețuirea și dragostea studenților s-a manifestat des față de el, fiind invitat în fiecare an să țină diferite prelegeri studenților de la alte facultăți ale Universității din Atena. Studenții în teologie îl socoteau ca pe un prieten, ca pe un bun părinte al lor.

Ca profesor a colaborat statornic la toate revistele, ziarele și foile bisericești și religioase din Elada, publicând în cursul alor aproape patru decenii mii de studii, articole, recenzii, cronici, etc. În același timp a publicat foarte multe lucrări de mare importanță teologică. Amintim aici câteva din ele și anume: 1. Iisus Hristos ca persoană istorică. Atena 1923; 2. Sfinții Trei Ierarhi și Iulian Apostatul. Atena 1920; 3. Pasteur și apariția vieții. Atena 1925; 4. Renan și viața lui Iisus Hristos. Atena 1925; 5. Întrebări și răspunsuri apologetice asupra celor mai importante probleme. Atena 1925; 6. Apologetică. Atena 1928; 7. Despre existența lui Dumnezeu. Atena 1931; 8. Esența și profunzimea creștinismului. Atena 1937; 9. Personalitatea lui Maxim Grecul. Atena 1948; 10. Apologiile Sfinților Părinți din primele cinci veacuri. Atena 1948; 11. Maxim Grecul, prima făclie a rușilor. Atena 1951. p. 654, etc., etc.

Fiind un admirator al marelui teolog și mitropolit Hrisostom Papadopoulos, în 1931, cu prilejul împlinirii alor 35 ani de activitate publică a acestui mare bărbat, Gr. Papamihail a luat inițiativa și s-a îngrijit de aproape de tipărirea volumului omagial închinat cinstirii acestui luminat ierarh al Bisericii grecești. Volumul acesta intitulat „Enesima”, are alături prin extensiunea lui (571 p.), cât și prin calitatea materialului, o valoare deosebită.

Gr. Papamihail s-a îngrijit după moartea lui Hrisostom Papadopoulos și a retipărit aproape toată opera acestui mare teolog.

În 1937, împlinindu-se o sută de ani de la înființarea Universității naționale din Atena — 1837—1937 — Gr. Papamihail, în calitate de rector al acestei universități, a publicat volumul comemorativ de 374 pagini, lucrare de mare valoare științifică și literară.

Incepînd din 1923 și pînă la moarte, Gr. Papamihail a fost inspiratorul, directorul și îndrumătorul revistei grecești *Ἐκκλησία* (Biserica), din Atena. La fel a fost animatorul și colaboratorul permanent al revistei *Θεολογία*.

Profesorul Gr. Papamihail a avut în cursul vieții lui diferite însărcinări bisericești și civile. A fost în repetate rînduri decan al Facultății de Teologie din Atena, rector al Universității din Atena, trimis special al Bisericii, sau al guvernului grecesc, la diferite conferințe internaționale.

În 1946, împlinind vîrsta cerută de lege, a fost pensionat, dar pentru meritele și devotamentul lui față de școală, a fost numit profesor onorific pînă la moarte al Facultății de Teologie din Atena. pe care a servit-o cu o dragoste de apostol.

Pentru meritele sale excepționale pe teren științific, literar și patriotic, Academia Elină — cel mai înalt for de cultură — l-a ales în 1945 membru activ al ei. În 1954 a fost ales președinte al Academiei grecești, fiind această alegere cea mai strălucită încoronare și cel mai profund omagiu adus de un popor întreg bărbatului luminat și activității neobosite a profesorului Gr. Papamihail.

Încărcat de ani și glorie, împodobit cu recunoștința unanimă a poporului său și admirat de mulți teologi și învățați străini, Gr. Papamihail a închis ochii senin și mulțumit, trecînd în veșnicie în seara zilei de 25 ian. 1956, lăsînd în urma sa un nume bun și o operă strălucită.

Prof. Dr. SP. CÂNDEA

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

IOAN POPESCU-MĂLĂEȘTI

1874—1952

Iată un preot care a ilustrat cu demnitate o catedră universitară și a adus contribuții prețioase la știința biblică a Vechiului Testament într-o vreme cînd studiul acesta era în faza de organizare definitivă în învățămîntul nostru teologic.

Ioan Popescu s-a născut în comuna Mălăești (Prahova) la 30 ian. 1874. A absolvit Seminarul „Central” și apoi Facultatea de Teologie din București. A urmat studii speciale de Vechiul Testament și limbi orientale la Universitatea din Strasbourg, unde în 1903 a fost promovat doctor în filozofie, pe baza tezei: „Die Erzählung oder das Martyrium des barbaren Christophorus und seiner Genossen”.

De la 1 noiembrie 1907 e profesor la Facultatea de Teologie din București. de limba ebraică și Vechiul Testament. Între anii 1929—1938 a fost, în două rînduri, decan. Slujește catedra pînă în 1929, cînd trece la bine-meritata stare de pensionar. Anii următori îi petrece revizuiindu-și manuscrisele rămase nepublicate, și anume: *Cîntarea Cîntărilor*, *introducere și comentariu* și *Cartea Proverbelor* (comentariu), ambele în posesiunea subsemnatului și rînduite (după dorința sa) să facă parte din comentariul la Sf. Scriptură, ce se află gata de tipar.

Ioan Popescu (zis Mălăești, după satul nașterii) s-a stîns din această viață în toamna anului 1952 și a fost dus cu cinstea cuvenită unui om de seamă, spre locul de odihnă veșnică.

Om mic de stat dar impunător ca „figura unui rege asirian”, cum îi zice biograful său H. Rovența, muncitor, conștiincios, devotat Bisericii, aspru cu sine și sever cu studenții, și-a iubit disciplina pe care a predat-o, vreme de peste 30 de ani, mai presus decât pe sine însuși.

Profesorul I. Popescu-Mălăești a dezvoltat o activitate fecundă. A scris mult. Vom menționa însă numai scrierile din domeniul specialității sale și anume:

1. „Limbile semite”, București, 1904. În acest studiu de filologie biblică se ocupă de limbile Vechiului Testament, de rostul și însemnătatea lor între disciplinele teologice.

2. „Pentateuhul”, București 1904. E un studiu de 82 pagini, în care expune critic istoria Pentateuhului. Amplificând acest studiu, îl publică în a doua ediție, în 1936, sub titlul: „Scurtă introducere în cărțile Vechiului Testament, fasc. II. Pentateuhul”. 3. „Profeția lui Obadia”, Ploești 1906. Cartea cuprinde o precuvîntare, informații privind textul și apoi traducerea textului din originalul ebraic și comentariu. 4. „Elemente de gramatica limbii ebraice și biblice aramaice”. București 1906. Această lucrare îi servește de bază pentru a-și publica manualul său de l. ebraică în 1921 intitulat: „Elemente de gramatică a l. ebraice” (Craiova). Din acest domeniu publică în 1927: „Exerciții de gramatică ebraică”. 5. „Proorocia lui Ioil”, București 1910. Un studiu exegetic-introductiv de 93 p. 6. „Din practicile și credințele israeliților”. Pitești 1910. Aici tratează despre alimentație, rugăciune și școl. 7. „Creațiunea lumii”, București 1912. Despre originea universului în lumina învățaturii Sf. Scripturi. 8. „Ziua a șaptea”, București 1912. Tratează despre ziua de odihnă la evrei și la alte popoare. 9. „Primul omor”, București 1915. Descrie fratricidul lui Cain. 10. „Eclesiastul și plîngerile lui Ieremia”, București 1918, în colaborare cu I. Mihălcescu și C. Papacostea. Conține traducerea textului celor două cărți, însoțite de note scurte explicative, adică un scurt comentariu practic. 11. „Proorocii” I și II, București 1926. Conține noțiuni introductive privind profeții V. T. 12. „Proorocia lui Isaia”; III și IV, București 1926, 1927. În aceste două fascicule descrie viața și activitatea profetului Isaia și apoi dă textul și comentariul lui, pînă la sfîrșitul cap. 12. 13. „Istoria sfîntă a Vechiului și Noului Testament”, București 1929. E un manual de religie publicat în colaborare cu Dr. C. A. Teodorescu, apărut în ediția a 3-a. 14. „Proverbele lui Solomon”, București 1930. Cuprinde numirea cărții, scopul scrierii, timpul și autorul ei, forma și învățătura Proverbelor. 15. „Valoarea Vechiului Testament pentru creștini”, București 1932. Vechiul Testament e pedagog spre Hristos. El își păstrează valabilitatea prin acele idei și concepții care au tărie veșnică. 16. „Eclsiastul”, București 1933, cuprinde numirea cărții, cuprinsul, autorul, scopul cărții, timpul compunerii și canonicitatea. 17. „Scurtă introducere în cărțile Vechiului Testament”. Partea generală. Tratează despre împărțirea introducerii, istoria literaturii, cărțile canonice ale Vechiului Testament, manuscrise și traduceri (la textul ebraic). 18. „Cartea Iov”, București 1935. Tratează probleme obișnuite de introducere. În revistele „Biserica Ortodoxă Română” din București și „Păstorul Ortodox” din Pitești, în „Viitorul” din București și în „Raze de lumină” a publicat multe studii biblice. Menționăm, doar, comentariile la psalmii 1, 2, 3, 5, 14, 20, 21, 25 și 31 (în „Biserica Ortodoxă Română” 1904—1908); Comentarii și reflexii scripturistice asupra parabolilor, fabule-

lor și ghicitorilor din Vechiul Testament (în Biserica Ortodoxă Română 1909—1911); „Cărțile necanonice și apocrife” (Bis. Ort. Rom. 1904—1905). „Păstorul Ortodox” (Pitești) amintim studiile: Palestina înainte de venirea israeliților (1907), Din astrologia popoarelor antice, medicina la egipteni, asiro-babilonieni și evrei (1905—1906). Multe gânduri și le-a fixat în scris în revista de sub conducerea sa: „Duminica Ortodoxă”. Astfel comentează aici, între 1918—1939: Gen. 2, 23; Gen. 3, 9—19; Ex. 20, 13; 27, 20; Num. 6, 3; Is. 1, 16—17; 7, 9; Ier. 9, 23; Ez. 16, 44; 17, 1—9; 27, 5; 35, 15; Amos 5, 4; Os. 6, 6; 7, 2; Mh. 5, 1; Ob. 1, 15 și multe texte din psalmi, Iov, Proverbe și Ecclesiast. De mare însemnătate este în această revistă, rubrica: „De vorbă cu cititorii”, unde dă răspunsuri la diferite întrebări în legătură cu problemele teologice.

În calitate de preot a ținut multe predici iar ca decan și președinte al asociației clerului numeroase cuvântări ocazionale. Să se răsfoiască cele 75 de pagini din lucrarea: Ioan Popescu-Mălăești, în care Pr. prof, univ. H. Rovența și I. V. Georgescu (Buc. 1939) îi descriu activitatea ca preot și profesor și se va vedea cât de mari sînt meritele lui pentru luminarea clerului și poporului credincios.

Activitatea multilaterală pe care a dezvoltat-o îl rînduie printre teologii de primul rang ai Bisericii noastre.

Prof. Dr. NICOLAE NEAGA

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

ȘTEFAN CEL MARE

— O JUMĂTATE DE MILENIU DE LA URCAREA SA PE TRON —

În puterea verii anului 1456, la 11 august, o epidemie de ciumă izbucnită în glorioasa sa tabără de sub zidurile Belgradului, a curmat prematur viața viteazului între viteji Ioan Corvin de Hunedoara, comandantul de oști al popoarelor creștine care se apărau împotriva expansiunii otomane. Vreme de două decenii, spada-i de foc sprijinită pe toate brațele care puteau purta atunci armele în Ungaria, Serbia, Bulgaria, Albania și Țările Române, într-un șirag de bătălii crâncene care au uimit lumea, a opus urdiilor cotoitoare ale Semilunei un zăgaz peste care nu se putea trece. Abia se terminase înclăștarea de titani de la porțile Belgradului, din vîltoarea căreia tînărul și ambițiosul cuceritor al Constantinopolului, sultanul Mahomed II, a ieșit înfrînt, cînd teribilul flagel curmase viața eroului român transilvan. Moartea lui lăsa creștinătatea la discreția elanului expansionist al turcilor. Popoarele apusene, ale căror căpetenii — în frunte cu papa Romei — erau grabnice la făgăduit, dar totdeauna oșebit de zăbavnice la împlinit, deveneau deodată pradă lesne de dobîndit pentru aprigul cuceritor musulman.

N-a trecut, însă, nici un an de la moartea lui Ioan Corvin de Hunedoara și flamura căzută din mîna-i bravă a fost ridicată de la pămînt de brațul puternic al altui român, care devine simbolul luptei de apărare împotriva cotoririi turcești din a doua jumătate a veacului XV. La 12 aprilie 1457, în Joia Mare, pe cîmpia numită „Direptate” din preajma cetății de scaun a Moldovei, Suceava, mitropolitul Theoctist a uns domn al acestei țărișoare pe cel ce avea să devină „atletul creștinătății”, Ștefan cel Mare și Sfînt.

S-au împlinit 500 de ani de atunci. Evenimentul a fost sărbătorit ca praznic de Stat, datorită măsurilor luate în acest scop de Președinția Consiliului de Miniștri al Republicii Populare Romîne, măsuri salutate cu vădită satisfacție de întregul nostru popor muncitor.

Domn feudal ca toți conducătorii de țări și popoare din vremea sa, Ștefan cel Mare a pus frîu ambițiilor boierești care primejdiau stabilitatea în domnie și s-a bizuit pe poporul de jos în toate acțiunile sale militare și gospodărești. În armata sa, la ceas de primejdie — și cîte din acestea n-au sunat în cursul domniei sale de aproape o jumătate de veac — lupta tot norodul, fie pentru a pedepsi incursiunile tîlhărești ale tătarilor, fie pentru a-l înfrunta pe Mahomed II sau pe urmașul acestuia, fie pentru a prăbuși în pul-

berea înfrîngerii trufia lui Matei Corvinul al Ungariei sau Ioan Albert al Poloniei, fie pentru a împrăştia cuibarul de intrigi antimoldoveneşti din Muntenia. Oamenii din popor aveau acces în trupele regulate, pe măsura vedniciei dovedite în lupte şi se bucurau de sollicitudinea domnului, care i răspîlătea cu averi, boierindu-i.

A urmărit încheierea de relaţii frăţeşti şi de alianţe militare împotriva turcilor cu toţi vecinii săi. Nu a avut cu cine se înţelege, însă, totdeauna şi de aceea, pe unii din ei a fost nevoit să-i aducă la sentimente mai bune prin puterea paloşelor moldovene. S-a bucurat constant de sprijin din partea ucrainienilor şi ruşilor, singurii vecini care nu i-au căşunat nici o dezamăgire.

În cursul îndelungatei sale domnii de peste 47 de ani, a purtat 34 de războaie, din care a pierdut doar două. Profund credincios, după fiecare biruinţă ridica întru slava Atotputernicului cîte o biserică sau mănăstire de piatră. „Mai înainte bisericile şi mănăstirile erau făcute partea cea mai mare din lemn. Abia cîteva din cele mai de frunte erau zidite din piatră. Despre Ştefan se poate zice că a găsit Moldova de lemn şi a lăsat-o de piatră, după cum se spunea despre împăratul Octavian August că a găsit Roma de cărămidă şi a lăsat-o de marmură. Cu cei săraci era darnic şi milostiv. De aceea toţi îl iubeau ca pe un părinte. Pe cît de mult îl iubeau moldovenii, tot atît îl cinsteau şi străinii pentru strălucitele lui fapte de vitejie”, — spune un istoric bisericesc contemporan (I. Lupaş: Istoria Romînilor. Ediţia XV. Sibiu 1944, p. 184).

Ctitoriile lui Ştefan cel Mare, monumente istorice de mare însemnătate, împînzesc cetăţile, satele şi codrii Moldovei. Ele se bucură de o purtare de grijă corespunzătoare valorii lor, atît din partea ocîrmuirii bisericeşti, cît şi a celei de Stat. Unele din ele sîervesc şi acum ca biserici de parohie. Altele sînt aşezăminte mănăstireşti cu o clocotitoare viaţă de muncă şi rugăciune.

Din evlavie şi dărnicia acestui domn creştin ortodox s-au înfruptat îmbelşugat şi aşezăminte bisericeşti dinafara Moldovei. Tot Răsăritul ortodox a cunoscut mărinimia lui, în frunte cu număroase mănăstiri ale Sfîntului Munte Athos. Mănăstirea Zografu, de pildă, era numită de Ştefan cel Mare — ca şi de alţi domni moldoveni — „a noastră mănăstire”, atît de substanţial se împărtăşise de danii romîneşti. (Vezi T. Bodogae: Ajutoarele romîneşti la Mănăstirile din Sfîntul Munte Athos. Sibiu 1940, p. 71).

Dar Ştefan cel Mare a cuprins în purtarea lui de grijă şi Biserica ardeleană. Împăcîndu-se cu Matei Corvinul la 12 iulie 1475, domnul moldovean a primit ca gaj de credinţă din partea regelui vecin cetăţile Ciceu şi, apoi, şi Cetatea de Baltă. Pentru trebuinţele sufleteşti ale credincioşilor ortodocşi romîni din acele laturi transilvane, Ştefan cel Mare a înfiinţat Episcopia Vadului, precursora actualei Episcopii a Vadului, Feleacului şi Clujului.

*

Doi oameni de talie excepţională domină veacul XV, veacul celor mai aprige acţiuni expansioniste musulmane, veacul marilor bătălii ale popoarelor creştine din aceste părţi ale continentului, purtate pentru a-şi salva fiinţa naţională de pustiirile urdiilor otomane: Ioan Corvin de Hunedoara şi Ştefan cel Mare. Documentele vremii — emanaţie a cancelariilor oficiale şi eclesiastice, ca şi însemnările cronicarilor — au la adresa lor aprecieri

de optimă proslăvire. Pe Ștefan cel Mare, însă, l-a cîntat și îl cîntă mai ales poporul. Vitejia, mărinimia și evlavia lui au pătruns triumfal în legendă.

Pentru vremea noastră, Ștefan cel Mare rămîne mai ales întruchiparea de dimensiuni majore și de substanță nobilă a adevăratului patriotism, iar pentru Biserica noastră mărinimosul ctitor de lăcașuri sfinte și scaune vlădicești este o dovadă strălucită a îmbinării credinței religioase cu conștiința națională, a spadei protejate de puterea sfintei și biruitoarei Cruci.

Numele lui se va pomeni cu cinste și laudă „din neam în neam”, pentru că faptele lui sînt acelea ale unui patriot luminat dublat de un suflet profund credincios.

REDACȚIA

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

Notă

La centrul Mitropoliei Ardealului, vineri 12 aprilie a. c. — tocmai în ziua în care se împlineau 500 de ani de la înscăunarea lui Ștefan cel Mare — a avut loc o sedință festivă închinată acestei comemorări, în aula Institutului Teologic Universitar, în prezența slujitorilor bisericești — în frunte cu P. C. vicar arhiepiscopesc Tr. Belașcu — a profesorilor și studenților Institutului și a numeroși credincioși.

Cu acel prilej, P. C. Prof. Dr. Sofron Vlad, rectorul Institutului, a vorbit despre viața și opera lui Ștefan cel Mare.

Corul studenților teologi, dirijat de P. C. Prof. Gh. Șoima și formații corale și instrumentale studențești, pregătite de P. C. Prof. Dr. Milan Șesan, au asigurat programul artistic corespunzător acestei sărbătoriri.

Dr. *Petru Groza*: PRIN ȚARA CELOR ȘASE SUTE DE MILIOANE. China de ieri și de azi. Note de drum. Editura de Stat pentru literatură și artă.

Se știe că în toamna anului 1954 Domnul Dr. Petru Groza, Președintele Prezidiului Marii Adunări Naționale, a făcut o vizită de mai multe săptămâni în China, ca invitat personal al Președintelui Republicii Populare Chineze, Mao-Tze-dun. Cartea cu titlul de mai sus, în extensiune de 338 pagini, plus multe pagini cu clișee minunate, este rodul strălucit al acestei călătorii prin țara lui soare-răsare.

Începînd din dimineața zilei de 21 sept. 1954, de la pornirea cu avionul de pe aerodromul din București și pînă la data de 3 noiembrie a aceluiași an, ziua întoarcerii pe același aerodrom, în această carte sînt înregistrate zi de zi diferite observații, constatări, impresii și reflexii din o lungă și interesantă călătorie. Toate aceste însemnări de călătorie sînt făcute de către un om care vedește la tot pasul o cultură vastă, o experiență bogată, un excepțional spirit de observație, o profundă sensibilitate sufletească și un dar deosebit, un adevărat talent de a expune gîndurile și simțămintele. De aceea, nu este nici o exagerare în cuvintele că volumul „Prin țara celor șase sute de milioane” este în egală măsură opera unui literat și opera unui om de Stat”. Ea este pentru cititorul român o adevărată revelație a Chinei celei Noi, a Chinei pornite pe calea socialismului, a progresului, a libertăților democratice, a muncii constructive, a luptei pentru pace, a fericirii tuturor cetățenilor. În aceeași măsură este însă această carte și o revelație a talentului literar al acestui mare om de stat Dr. Petru Groza. Toată lumea din țara noastră știa despre Președintele Dr. Petru Groza că este un om de inițiative, un om cinstit și de o rară omenie, un om cu inimă bună, un om priceput, un adevărat înțelept al zilelor noastre, dar lumea nu știa că acest mare om de stat este în același timp și în aceeași măsură și un literat, un talent al scrisului. Cartea aceasta descopere și face cunoscut marelui public tocmai latura aceasta, talentul literar al acestei strălucite personalități a poporului nostru.

Pornind din București în 21 sept., odată cu răsăritul soarelui, sborul se face peste sate și orașe, peste șesuri și păduri, peste nesfîrșitele întinderi ale Ucrainei, peste Kiev, capitala acestei țări și abia spre orele 3 după masă avionul aterizează la marginile celei de „a treia Romă a lumii”, la marginile Moscovei.

În ziua următoare călătoria începe dis-de-dimineață și avionul se oprește pentru un scurt popas, la amiazi, tocmai la granița Siberiei, pe

aerodromul din Sverdlovsk. În continuare, călătorii zboară peste Siberia, peste nesfârșite lacuri și păduri seculare, oprindu-se seara tocmai în inima Siberiei, în orașul Omsk. Dimineața își reiau zborul și amiaza o servesc pe aerodromul din Novosibirsk, de unde pornesc cu zor mai departe, trecând peste orașe și sate, peste vaste ținuturi cultivate și mai ales peste misterioasa taiga. Odată cu umbrele înserării coboară pe aerodromul din Irkutsk. În a patra zi de zbor se trece peste lacul Baikal, lung de 636 km, peste păduri nesfârșite, peste munți și peste granița „Continentului U.R.S.S.”, pătrunzând în Republica Populară Mongolă. Amiaza se ia la Ulan-Bator, capitala acestei republici, de unde se continuă zborul peste stepe cu turme de vite, peste deșertul Gobi, peste munți prăpăstioși. Avionul coboară la Pekin, capitala Chinei celei Noi. Călătoria de la București la Pekin a durat patru zile, avionul sburând tot timpul cu maximum de viteză.

Începând din seara zilei de 24 sept. și pînă în dimineața zilei de 12 oct., Dr. Petru Groza și însoțitorii săi — între care se numără și distinsa sa fiică, Mia — au stat în capitala celor șase sute de milioane de chinezi, în orașul Pekin, căutînd să vadă, să cunoască și să pătrundă ceea ce este mai frumos, mai de preț, mai măreț și mai important din realizările de veacuri și din frământările și înfrunțările de astăzi ale acestui mare, harnic și viteaz popor al Asiei. Pe o extindere de 134 pagini (p. 34 și pînă la 167)) Dr. Petru Groza descrie cu lux de amănunte, cu admirație sinceră și cu pricepere de artist tot ceea ce ochiul exersat și mintea sa ageră a văzut și a descoperit în aceste zile la Pekin și împrejurimile lui. Palatul de vară al împăraților Chinei, subiect predilect al atîtor legende și istorii, întâlnirea cu oamenii mari ai Chinei de astăzi, vizitarea unei gospodării agricole de stat, vizitarea templului „Nordului verde”, a Universității, a Parlamentului, participarea la ședința primei sesiuni a Adunării Reprezentanților Populari din întreagă China, cercetarea palatului de iarnă, un adevărat muzeu cu multe mii de obiecte artistice de neprețuită valoare, cercetarea lacului de acumulare de la Guantîn, cercetarea „Zidului Chinezesc”, a Operei, a templului „Palatul armoniei”, a Bibliotecii, a Teatrului de dramă, a mormintelor împăraților Chinei, a diferitelor temple, parcuri, fabrici, a Universității agricole, a Institutului minorităților naționale, etc. etc., sînt descrise cu măiestrie în aceste pagini ale cărții.

În dimineața zilei de 12 oct. Dr. Petru Groza și însoțitorii săi au plecat cu avionul spre orașul Nankin, unde timp de două zile au vizitat tot ceea ce acest mare oraș are mai reprezentativ și mai de preț.

În ziua de 14 oct. oaspeții au sosit cu trenul la Șanghai, unde au vizitat instituții de cultură, instituții tehnice, muzee, fabrici, temple, cartiere vechi și noi ale orașului, portul, etc., minunîndu-se pretutindeni de cele văzute și auzite din gura oamenilor muncii din acest mare centru comercial.

Tot cu trenul au plecat spre Hanceu, „Raiul chinezesc”, unde au ajuns în seara zilei de 16 oct. Între multe minunății din lumea chinezească oaspeții au admirat aici podul de peste fluviul Tien Tang, pod lung de 1500 metri și cu etaj. Partea de jos a podului e pentru trenuri, iar etajul este pentru pietoni, căruțe și mașini. Podul acesta minunat, construit în 1937, este opera inginerului chinez Mao-I-sîn, care și-a făcut studiile în Germania. Același

inginer construiește astăzi cel dintâi pod peste marele și capriciosul fluviu Iangze, la Hancou.

Din Hanceu, oaspeții au călătorit două zile și două nopți cu trenul, ajungând la Canton în ziua de 20 oct. Aici au fost puternic impresionați de contrastul dintre blocurile cu locuințe și cluburi elegante din cartierul settlement al imperialiștilor străini, deținut de ei pînă la eliberarea Chinei și mîile de locuințe de pe bărci, trase pe canalul rîului Perlelor.

— „Ce teribil contrast! Deosebirea dintre cartierul de bărci care leagă pe bordul lor puzderie de familii chinezești și blocurile somptuoase, iluminate *a giorno*, ale foștilor „concesionari” imperialiști, este atât de izbitoare, încît justifică pe deplin revolta și singeroasele jertfe ale acestui mare popor, care și-a cucerit în sfîrșit libertatea și bucuria de a trăi” (p. 236).

Oaspeții pornesc mai departe cu trenul spre Hănian, oraș situat în provincia Hunan, unde se găsește și satul natal al președintelui Mao-Tze-dun. De aici se îmbarcă iarăși în avion și la amiazi poposesc în orașul Nannin, capitala provinciei Kuansi. După masă pornesc mai departe și seara aterizează la Kunmin, capitala provinciei Iunnan, unde trăiesc 27 minorități naționale.

Duminică 26 oct. oaspeții urcă serpentinele muntelui, apoi scări de piatră tăiate în stîncă, pînă ce ajung pe vîrf, unde sînt mai multe temple minunate. Seara a fost o întîlnire plăcută și foarte instructivă cu toți reprezentanții minorităților naționale din provincia Iunnan.

Călătoria a continuat spre Ciunțin, orașul colinelor, fosta capitală a Chinei în timpul războiului anti-japonez, oraș mare, cu multe și importante realizări ale Chinei Noi. De aici se pleacă în 28 oct. cu avionul spre Pekin.

În 29 oct. Dr. Petru Groza a făcut o vizită lui Dalai-Lama, cu care a avut discuții foarte interesante, s-a întîlnit cu generalul Ho Lun, președintele Comitetului pentru Cultură Fizică și Sport din China, iar seara oaspeții au fost invitați la cină la președintele Mao-Tze-dun.

Sîmbătă 30 oct. a început sborul de întoarcere spre casă pe același drum pe care s-au îndreptat spre China.

În Ulan Bator, Capitala Mongoliei, oaspeții au oprit timp de o zi, vizitînd monumente de artă și cultură și discutînd diferite probleme cu conducătorii Mongoliei.

Sborul se continuă în 31 oct. și în zilele următoare, cu popasuri la Irkutsk, Novosibirsk, Sverdlovsk, Moscova, Kiev, Odesa. La 3 noiembrie, Președintele Dr. Petru Groza și suita sa au aterizat pe aerodromul din București. După o călătorie de 44 zile, făcută în cea mai mare parte cu avionul, Președintele Dr. Petru Groza se întoarce acasă cu o experiență bogată, cîștigată din cele ce a văzut și a auzit prin vastă, frumoasă și interesantă țară a chinizilor.

În cartea aceasta sînt puse și uneori tratate pe larg, cu deplină autoritate, cu pricepere și competență, probleme de ordin politic, cu caracter național și internațional, probleme economice, probleme sociale, probleme de artă și cultură, problemele minorităților naționale, probleme religioase, etc. Autorul cărții vădește în tratarea acestor probleme o iscusință, o dexteritate și o abilitate excepționale. Concepțiile, tezele și realizările lumii vechi sînt puse totdeauna față în față cu concepțiile, tezele și realizările lumii noi, ale lumii care construiește cu mare avînt socialismul, subliniindu-se totdeauna

superioritatea acestora față de cele ce au apus și apun pentru totdeauna și pretutindenea...

Fiindcă spațiul nu ne permite să insistăm pe larg asupra tuturor acestor probleme, vom prezenta aici ceea ce socotim că interesează mai de aproape pe cititorii revistei noastre și anume diferite informații din viața religioasă a Chinei celei Noi.

Șeful bisericesc al celui mai mare număr de credincioși din China este Dalai-Lama, capul și îndrumătorul budhismului.

Este foarte interesant modul în care se alege acest conducător al budhismului. Iată ce ne spune cartea Președintelui Dr. Petru Groza despre această alegere, despre actualul Dalai-Lama și despre raporturile lui și ale budhismului cu regimul de democrație populară.

— „In clipa când moare Dalai-Lama, lamașii din suita lui pîndesc în ce direcție își aruncă el ultima privire. In acea direcție pornește o solie de lamași spre a căuta în familiile credincioșilor copilul care s-a născut chiar în clipa în care Dalai-Lama a închis ochii, sau primul copil care s-a născut după moartea sa. Pruncul nou născut în aceste condiții, după ce este dus la pompoasa mănăstire din Lhasa Tibetului — sediul lui Dalai-Lama — devine el însuși din acel moment noul Dalai-Lama. Un consiliu, alcătuit din cei mai înțelepți lamași de la mănăstirea din Lhasa, îi face întreaga educație. Actualul Dalai-Lama este al 53-lea cap al bisericii budhiste din China”.

Cu prilejul participării la ședința Adunării Reprezentanților Populari din întreaga Chină Președintele Dr. Petru Groza a văzut pentru prima dată pe Dalai-Lama.

— „Remarcăm în primele rînduri, doi tineri în costume galbene aurii, brodate cu fir de aur, ca un brocart, asemănătoare togei romane. Ni se spune că sînt Dalai-Lama și Pancen-Lama ai Tibetului. Dalai-Lama — care înainte dădea față cu credincioșii numai o singură dată pe an, căruia nu aveau voie să-i iasă în față femeile și care trăia numai între pereții înbrăcați în culoare galbenă, ai palatului de la Lhasa — acum, la Pekin, a fost ales vicepreședinte al Comitetului Permanent al Adunării Reprezentanților Populari din întreaga Chină, a participat la ședințele de lucru ale Adunării, ca și la ședința festivă și demonstrația de 1 octombrie. L-am întîlnit la teatre, la programele prezentate de artiști chinezi și sovietici. Observăm, ici colo, și alți lamași în aceleași vesminte, unii cu brațul stîng gol pînă la umăr. Aceștia sînt buddha-vii”.

Înainte de a părăsi China Președintele Dr. Petru Groza a făcut o vizită lui Dalai-Lama.

— „L-am aflat în somptuosul palat în care își are reședința, în timpul șederii la Pekin. Este un palat fastuos, construit în stil clasic chinezesc. Pereții sălilor, spațioase și înalte, sînt înbrăcați în întregime cu mătase galbenă, culoare oficială a decorurilor și costumelor tibetane și lamaiste.

Tînr, înalt, bine legat, abia de douăzeci și ceva de ani, viguros, cu părul negru, cu trăsăturile armonioase ale feței, cu ochii și sprîncenele de aceeași culoare și privirea pătrunzătoare, el trădează din primul moment o inteligență vie care depășește vîrsta lui. Cu atitudine reținută, foarte atent la fiecare cuvînt care i se spune, vorbind calm, rar, fără nici un gest, cumpănindu-și bine fiecare cuvînt, se afirmă, fără zăbavă, ca un interlocutor prețios, chiar și pentru cei mai pretențioși oameni ai spiritului.

Dacă este lege că funcția crează organul, atunci în cazul de față, funcția de greutate și răspunderea de substanță adincă, într-adevăr, au format și omul.

Hărăzit din leagăn misiunii de a fi capul credincioșilor budhiști din Asia, credincioși care sînt în număr incomparabil mai mare decît al oricărui alt cult religios, cu sfere de influență și de activitate mult mai întinse decît ale oricărui alt conducător de cult, el poartă pe umerii lui tineri o sarcină din cele mai grele. Sub jurisdicția sa, sînt mult mai mulți credincioși decît chiar sub stăpînirea papei de la Roma, căruia, la rîndul său, i se încredințează tiara și cîrja sf. Petru la vîrsta matură, — înaintată, după pregătirea și calitățile apreciate de acele conclave care îl aleg, fiind astfel înzestrat cu armura necesară pentru a răspunde chemării legate de poziția sa.

Dar tînărul din fața mea, care șade pe o canapea joasă, îmbrăcată și ea în mătase galbenă, privindu-mă cu ochii prietenoși, care par în același timp să privească și în adîncul sufletului meu, și mă ține de amîndouă mîinile în timpul conversației, a devenit încă din leagăn stăpîn al tronului său din mănăstirea așezată la Lhassa, sub piscurile înalte, pînă la nori ale munților Tibetului. Prin nici o clipire a ochilor săi, prin nici un cuvînt sau gest, nu manifestă timiditate față de problemele care i se pun în aceste vremuri de mari prefaceri revoluționare. El nu privește problemele cu liniștea unui filozof care alunecă în meditații abstracte, ci pozitiv și fățiș.

Așadar, el este un activist, căci nu se menține în izolarea din norii piscurilor Tibetului, unde veacuri de-a rîndul nu străbătea nici un străin, ci coboară pe pămîntul realităților, vîdindu-se bun cunoscător al istoriei omînilor, al geografiei, al realităților din lumea întreagă, cumpănind, analizînd și trăgînd concluzii realiste.

Pe vremuri, Dalai-Lama era nevăzut pentru străini, devenind o figură legendară. Se spune că un englez travestit în costum tibetan, însușindu-și, în decursul anilor, cultura și limba acestui popor, a ajuns pînă în fața lui Dalai-Lama, pe care, cu ajutorul unui aparat ascuns sub manta, l-a fotografiat. Apoi a fugit cu chipul adevărat al lui Dalai-Lama de atunci, un anemic copilăș, și l-a prezentat lumii, pentru a-i coborî autoritatea.

Dacă odinioară Dalai-Lama era o enigmă pentru apuseni, atitudinea acestui pontif al budhismului față de regimul de democrație populară al statului nou chinez, principial ateu, a constituit o mare surpriză pentru necunoscătorii realităților din China Nouă. Cunoscînd acum atît aceste realități, cît și omul, înțelegem că atitudinea lui curajoasă emană din înțelegerea realității, a condițiilor obiective care l-au făcut să ajungă la convingerea că o colaborare activă cu cei care, pe pămînt, îndrumază spre orînduiri noi viața popoarelor eliberate de sub jugul exploatării feudalo-moșierești și imperialiste, este atît în interesul poporului tibetan, cît și în folosul credincioșilor săi budhiști din patria comună chineză și de pretutindeni. El a înțeles astfel cu clarviziune imperativul vremii, după cum a înțeles că o atitudine negativă ar fi provocat tulburări inutile, împiedicînd progresul Chinei spre o viață mai ridicată.

Curajul său precum și concepțiile sale realiste pot fi măsurate prin faptul că a primit împreună cu Panchen-Lama să fie ales membru al Adunării Reprezentanților Populari pe întreaga Chină, precum și vicepreședinte al

acesteia, exercitându-și după cum am văzut, cu conștiințiozitate și aceste funcțiuni.

Colaborarea aceasta oglindește desigur adâncimea înțelepciunii conducătorilor Chinei Noi, care se străduiesc să asigure poporului chinez și tibetan condițiile corespunzătoare efortului uriaș depus pentru făurirea unei vieți noi. Din conversațiile avute cu Dalai-Lama și cu Pancen-Lama am putut vedea că problema păcii și a progresului social stă în centrul preocupărilor lor.

În lumina acestui spirit realist, reiese și mai limpede inferioritatea, din acest punct de vedere, a unor pontifi religioși bătrâni din alte părți ale lumii, față de tînărul Dalai-Lama.

Spunem aceasta fiindcă mai sînt atîți conducători de culte care oscilează față de marile probleme ale zilelor noastre, neținînd seama de substratul evenimentelor petrecute pe plan internațional, sau refuzînd pur și simplu să le ia în considerație. Prin aceasta, ei absentează de la datoria de a apăra pacea, care în Cartea tuturor cultelor religioase este arătată ca bunul suprem al omenirii.

Cu acest gînd ne-am despărțit de Dalai-Lama, dorind ca toți pontifii și conducătorii de culte din lume să contribuie din toate puterile lor pentru cunoașterea reciprocă între popoare, pentru prietenia și colaborarea pașnică, alungînd, cu puteri comune, spectrul războiului, mai groaznic decît oricînd în noua eră atomică".

Cu prilejul călătoriilor sale prin China Președintele Dr. Petru Groza a vizitat între altele și foarte multe temple religioase. Iată cîteva descrieri ale acestor temple:

— „Sîntem în templul lamaist Iun Ha-gun („Palatul armoniei”) construit cu două sute zece ani în urmă, cel mai mare templu lamaist din Pekin. Arhitectura sa și statuile lui Buddha, executate la un înalt nivel artistic, atrag foarte mulți vizitatori. Templul e un monument al arhitecturii lamaiste, prezentînd o îmbinare armonioasă a tradițiilor arhitectonice chineze cu cerințele religioase ale cultului lamaist. La același nivel artistic se prezintă creațiile constructorilor chinezi, care îmbină la construirea moscheilor, bisericilor, etc., tradițiile naționale ale arhitecturii chineze cu cerințele islamismului sau catolicismului și ale altor religii.

Sîntem informați că în timpul regimului ciankaișist, clădirea templului a fost ocupată de trupele gomindaniste, iar templul, desființat. După eliberare, el a fost redat credincioșilor lamaști. Am asistat la un serviciu religios: doi lamași în veșminte galbene, purtînd pe cap un fel de pălării triunghiulare galbene, își făceau rugăciunea în fața a trei Buddha. Vocile lor profunde de bas umpleau întreg templul și creau o atmosferă de mister. Frescele de pe pereții templului ne povestesc printre altele de un fiu de împărat, Sidiamonifu, care a plecat în lume să se facă lama. Sculpturile lui Buddha impresionează prin dimensiunile lor. Așa, de pildă, cea din sala numită „panteonul tuturor Buddha” are o înălțime de 18 metri și e făcută din trunchiul unui singur lemn de santal.

În Republica Populară Chineză biserica este despărțită de stat. Templul lamaist, de pildă, se întreține din ofrandele credincioșilor și din chiriile încasate pentru clădirile din jur, care îi aparțin.

Preoții lamaști nu fumează, nu beau și nu se căsătoresc. L-am întrebat pe unul dintre ei dacă respectă aceste legi și ne-a mărturisit puțin stîngherit că de la primele două canoane se mai abate uneori”.

Vizitînd Kunminul, Domnul Președinte Dr. Petru Groza a urcat și la renumitele temple din jurul acestui oraș, temple împodobite cu cele mai minunate lucruri de artă. Să lăsăm însă să vorbească însuși vizitatorul despre aceste mărețe realizări. „Ne aflăm într-o regiune de munte. Aerul e proaspăt și curat.

Trecem pe lîngă un deal pe coamele căruia stîncile mici și țuguiate par asemenea unei pădurici de brazi tineri din piatră. Apoi o pornim pe serpentinele pădurilor spre templele de pe munte. Urcăm vreme de un ceas pînă dăm de o poartă pe care stă scris: „Deasupra norilor”.

După un scurt popas ne reluăm urcarea. Ajungem la o a doua poartă, pe care stă scris inscripția: „Norii și fumul se aștern la poalele muntei”. O altă inscripție alăturată e plină de o poezie care exprimă farmecul deosebit al locului și sună cam așa: „Noaptea, sunetul clopotului e atît de clar încît se aude în toate colțurile lumii și ajunge pînă în ceruri”.

După ce trecem și de această poartă, urcușul devine tot mai dificil. Trepte înalte, suind parcă la nesfîrșit, sînt tăiate în stîncile de pe coasta prăpăstioasă a muntelui.

Privești cu teamă spre valea aceea adîncă și nu te poți opri să nu-ți pui întrebarea: De ce s-au construit, oare, temple în locuri atît de greu accesibile?

Și ce temple minunate s-au ridicat pe vîrfurile acestor stînci!

Încă înainte de a ajunge la templu, care a fost construit în stîncă, cam în perioada de la începutul dinastiei Min, întîlnim primele figuri cioplite în piatră. Sînt executate cu o măiestrie demnă de admirație.

Poteca pe care urcăm trece printr-un șir de tunele înguste, urcînd pe trepte abrupte, piezișe. Intr-unul din pereții stîncoși este sculptat un dragon din gura căruia țîșnește apa. Din cînd în cînd, poposim pe terasele unor mici mănăstiri.

După ce am străbătut ultimul tunel, ne găsim în fața unei peșteri al cărei aspect neobișnuit te uimește. În peșteră se pot vedea grupuri sculpturale, înfățișînd ființe și obiecte fantastice, bogat aurite. Unele dintre ele au dimensiuni foarte mari și sînt sculptate în stîncă dintr-o singură bucată de piatră. Vizitatorul nu știe ce să admire mai mult: arta cu care au fost executate sau îndelungata răbdare și munca minuțioasă, necesară construirii unui astfel de templu.

Sîntem fascinați de interioarele peșterii decorate cu atîta artă. Priceperea unor mari meșteri se vedește atît în figurile, obiectele de cult și alătarele cioplite în stînci, cît și în strălucirea culorilor lor vii și armonioase, în care domină auriul, albastrul, roșul și verdele”.

„După ce străbătem o serie deocolișuri, printre dealuri, urcăm pe o altă coastă, trecem peste o vale adîncă și pătrundem pînă la cel mai vechi și mai renumit templu budhist din regiune. Situat în mijlocul unei mari păduri de bambus, templul a fost construit acum vreo șapte sute de ani de către un înalt demnitar al dinastiei mongole Iuan. Acest demnitar a zidit templul sub imboldul unei viziuni. Se făcea — spune povestea — că niște hoți sau

duhuri necurate au atacat un păstor de oi; acesta a fost salvat de un lania, care i-a răsărit în cale, întru ajutor, ca din pământ.

În urma viziunii, mărturisite, locul a fost recunoscut ca sfânt, fiind împodobit cu acest templu, construit pe linia tradițiilor vechi ale arhitecturii chineze. Măiestria cu care este executată construcția și așezarea templului în mijlocul codrului de bambuși te fascinează. Acoperișul de olane și de faianță, viu colorate, strălucește în razele soarelui, contribuind în felul lui la înfrumusețarea, în această aureolă mistică, a unei simple viziuni omenești.

Ni se spune că, mai demult, veneau în pelerinaj la acest templu credincioși din India și din alte țări îndepărtate, precum și din întreagă China. Chiar și azi mai vin pînă acolo în pelerinaj budhiștii din China. În fața unuia din temple am văzut un arbore bătrîn — se spune — de cinci sute de ani: o camelie. j

La intrarea altui templu se poate citi inscripția: „Apariția ei este atât de sublimă și splendidă”.

N-am înțeles rostul acestei inscripții, pînă cînd n-am ajuns în interiorul templului, unde, spre surprinderea noastră, ne-am găsit în fața statuii colorate și pline de podoabe ce o reprezintă pe Kuan In: Buddha în chip de femeie.

Trecînd printr-o curte mică, împrejmuită cu arcade și chilii, ajungem la un nou templu, în interiorul căruia este sculptată artistic în lemn o toabă uriașă în care se bate cu un ciocănel, tot din lemn, pentru a-i chema pe credincioși la slujbă.

Pe pereți se văd picturi vechi, asemănătoare picturilor bisericești de la noi. Interiorul templului ne frapază prin aspectul lui cu totul deosebit. Nu mai puțin decît cinci sute lohani, (sfînți budhiști) sculptați cu o măiestrie rară, în lut sau ghips, în mărime naturală, înșiruiți de-a lungul unor galerii cu etaje, privesc spre noi cu ochi expresivi, cu fizionomii, atitudini și costume alit de variate, încît ni se pare că ne aflăm în mijlocul unei mulțimi care trăiește aievea.

Nici măcar din întîmplare nu se aseamănă vreuna din aceste figuri cu cealaltă. Unele parcă ar voi să ne sperie cu privirea lor severă, sub fruntea încruntată, altele, cu pumnii ridicați în chip de amenințare. Unii dintre lohani ne chiamă cu zîmbet blajin, salutîndu-ne parcă prietenește; alții sînt cufundați în citirea vreunei cărți sfînte sau meditează adînc, cu capul în mîini și coatele rezemate de genunchi, iar alții mai războnici întind arcurile să tragă. Sînt bărbați de toate vîrstele, unii tineri de tot, alții cu bărbi patriarhale, unii cheli și spîni, iar alții cu păr stufos. Ne-am pus, firește, întrebarea: De unde au modelat sculptorii aceste tipuri uimitor de variate?

După cum ni se spune, acest ansamblu spectaculos al celor cinci sute lohani constituie una din cele mai mari valori artistice din China. Candelele care mai ard, ici și colo, sînt mărturii că încă nu s-a stins cultul lohanilor. Templul datează din 1785, iar lohanii au fost lucrați, împreună cu un ucenic al său, în numai șapte ani, de către sculptorul Li Kuang-Si, din provincia Sîciuan, și figura fiecărui lohan a fost inspirată după cîte o veche gravură budhistă.

Influența budhismului în aceste regiuni este încă destul de mare”.

Pagini tot atât de strălucitoare și de interesante cuprinde această carte minunată și despre arta populară chinezească, despre viața de astăzi din

China, despre diferite obiceiuri și tradiții locale, etc., etc. Ea este cea mai bună, cea mai interesantă și cea mai frumoasă carte scrisă în românește despre China Nouă. De aceea, ea se cere citită, studiată și aprofundată de un număr cât mai mare de cetățeni din țara noastră.

Domnul Președinte Dr. Petru Groza ne-a dat în această carte o foarte reușită sinteză a vieții și a mărețelor realizări din China Nouă.

Prof. Dr. SP. CÂNDEA

CATEHISMUL CREȘTINULUI DREPTCREDINCIOS. Tipărit cu osîrdia și binecuvîntarea Înalt Prea Sfințitului Mitropolit *Iustin* al Ardealului. Sibiu 1956, p. 132.

În Editura Arhiepiscopiei ortodoxe romîne de Alba-Iulia și Sibiu s-a tipărit o nouă carte de folos dreptcredincioșilor creștini și preoțimii: „Catehismul creștinului dreptcredincios”. Acest catehism a fost alcătuit de un colectiv, format din Pr. D. Belu, Pr. Isidor Todoran și d. Iorgu Ivan, profesori la Institutul Teologic Universitar din Sibiu. Textul lui a fost apoi revizuit de I. P. S. Mitropolit *Iustin* al Ardealului. Aceasta constituie garanția că lucrarea este temeinică, bine orientată și potrivită scopului ei, de a prezenta pe scurt învățătura de credință a Bisericii noastre pentru dreapta îndrumare a credincioșilor. Ea continuă o tradiție de secole a Bisericii Ortodoxe și corespunde nevoilor actuale ale credincioșilor și preoților.

Mîntuitorul însuși a cuprins adesea învățătura Lui în cîteva porunci mai însemnate. Iar Sf. Apostoli, în propoveduirea credinței, au ajuns de asemenea la prezentarea pe scurt a învățăturii creștine. Astfel s-a ajuns în Biserică să se întocmească simboale de credință, care cuprindeau învățăturile de temelie ale dreptcredinței. Prin aceasta, pe deoparte, credincioșii și preoții erau întăriți în adevărul ortodox, pe de altă parte se înlăturau învățăturile rătăcite ale ereticilor. Căci păstrarea neschimbată a învățăturii Mîntuitorului și apărarea ei de toate răstălmăcirile este una din misiunile importante ale Bisericii, dat fiind că mîntuirea e condiționată de adevărul credinței. Prezentarea pe scurt a învățăturii creștine se făcea și pentru catehumeni, dar și pentru credincioși, primii avînd nevoie să cunoască noua învățătură, ceilalți trebuind să se întărească în această învățătură. Învățăturile principale erau apoi tălmăcite de Biserică. Cunoscute sînt catehezele Sf. Ciril al Ierusalimului, adresate catehumenilor, care expun adevărurile fundamentale ale credinței ortodoxe. Mai tîrziu, cînd catolicismul și protestantismul au încercat să cîștige aderenți în Răsărit, Biserica ortodoxă s-a apărat prin formularea de mărturisiri de credință, de Catehisme, în care s-a arătat care este credința ortodoxă și care sînt deosebiri față de catolicism și protestantism. De deosebită prețuire s-a bucurat Mărturisirea de credință a lui Petru Movilă, mitropolit al Kievului, care Mărturisire fiind cercetată și întărită de sinodul pan-ortodox de la Iași (1642) a devenit carte îndrumătoare pentru toți creștinii dreptcredincioși. În Ț. romîna ea a fost tipărită de mai multe ori, nu numai în Țările Romîne, ci și în Ardeal. Pe lîngă ea s-au mai tipărit o mulțime de Catehisme, alcătuite de episcopi, profesori, preoți, ceea ce arată nevoia ce se simte de astfel de lucrări. Pe linia aceasta apariția în 1952 a Învățăturii de credință creștină ortodoxă, cu binecuvîntarea

P. Fer. Patriarh Justinian, reprezintă o încoronare, apreciată nu numai la noi, ci și în celelalte Biserici ortodoxe.

S-ar părea că un nou Catehism, după învățătura de credință creștină ortodoxă, n-ar mai fi fost de trebuință. E adevărat că învățătura de credință creștină ortodoxă cuprinde un material bogat, expus cu competență și la un nivel înalt. De aceea în cartea aceasta găsim tot ceea ce constituie învățătura însemnată a Bisericii noastre, prezentată la înălțimea teologiei actuale. Dar, în mare parte, ea se adresează preoților și credincioșilor mai avansați. Ea a și fost răspândită mai ales între preoți. Pentru preoți ea este un izvor principal al lucrării lor de catehizare a credincioșilor. Este deci nevoie de o expunere mai pe scurt, mai generală și mai populară, a învățăturii noastre de credință, care să poată fi pusă în mîna credincioșilor, s-o citească, însușindu-și astfel — și cu ajutorul preoților — adevărurile fundamentale ale credinței ortodoxe. Tocmai acest rol îl împlinește Catehismul tipărit la Sibiu.

Acest Catehism nu vrea să fie operă de erudiție, ci o prezentare simplă a întregului complex de învățătură ortodoxă, accesibilă oricărui credincios, doritor de a cunoaște mai lămurit credința sa. El este strict necesar pentru instruirea ortodoxă a credincioșilor noștri. Trebuie remarcat faptul că atât în conținut, cât și în forma de expunere, el corespunde întru totul scopului pentru care a fost alcătuit.

Catehismul cuprinde o Parte lămuritoare, Partea I (Credința), Partea II (Nădejdea), Partea III (Iubirea), păstrînd schema Mărturisirilor de credință, Catehismelor anterioare. Partea lămuritoare tratează despre Ortodoxie, mîntuire, descoperirea dumnezeiască, Sfînta Scriptură, Sfînta Tradiție, și despre cuprinsul Catehismului. Partea I expune învățătura de credință (dogmatica) după cele 12 articole ale Credeului: despre Dumnezeu-Tatăl (Sf. Treime, Creația lumii și a omului, căderea în păcat, nădejdea mîntuirii); despre Dumnezeu-Fiul (născut din veci din Tatăl, întruparea, Fecioara Maria, patimile, moartea, sfînta cruce, învierea, înălțarea, venirea a doua și judecata obștească); despre Dumnezeu-Duhul Sfînt, despre Biserică (definiție, membrii Bisericii, Sfînții, icoanele, moaștele, conducerea, însușirile Bisericii), despre Sfintele Taine, despre starea sufletească de după moarte, despre învierea trupurilor și despre judecată și viața de veci. Partea II cuprinde învățătura despre cultul divin: Rugăciunea, explicarea rugăciunii Tatăl nostru, Sfînta Liturghie, Cele șapte Laude, Ierurgiile, Sărbătorile creștinești și Posturile creștinești. Partea III prezintă învățătura morală ortodoxă și tratează despre: iubirea de Dumnezeu și de aproapele, legea morală firească și suprafirească, legea Vechiului Testament (Decalogul), legea Noului Testament (Fericirile), Conștiința morală, Virtutea (trei virtuți teologice și patru morale), Păcatul (păcate ușoare și păcate grele), ispița, viciul. Datoriile creștinului (către Dumnezeu, către sine însuși, către aproapele, către familie, stat și Biserică). Acestea sînt problemele din Catehism. Se vede că ele au în vedere dreapta credință, dreaptă închinare și dreaptă viațuire creștină. Credinciosul, spre a se mîntui, trebuie să aibă credința cea adevărată, să aducă lui Dumnezeu închinarea cea adevărată și să viețuiască după morala cea adevărată.

Toate acestea sînt prezentate succint, atât cît e necesar pentru o orientare precisă și clară. Ceea ce constituie un merit deosebit al lucrării, alături de cele amintite pînă acum, este accentuarea faptului că Biserica Ortodoxă

a păstrat neschimbată descoperirea dumnezeiască, așa cum ni s-a dat de Mîntuitorul, cum s-a propovedit de Sfinții Apostoli și cum s-a formulat de Sfintele Sinoade ecumenice și de Sfinții Părinți. În rădăcinarea în sufletul credincioșilor a convingerii că Biserica Ortodoxă are adevărul deplin e de o mare însemnătate pentru atașamentul lor față de Biserică și pentru rîvna lor de a cunoaște acest adevăr și de a-l pune la temelie a vieții lor. Mai ales în Ardeal, unde conviețuiesc atîtea confesiuni, evidențierea adevărului ortodox pentru conștiința credincioșilor are o importanță deosebită. Conștiința aceasta ortodoxă este afirmată prin expunerea pozitivă a învățăturilor, bazată pe Sf. Scriptură și Sf. Tradiție. Numai în cîteva locuri se amintește că cine învață altfel se află pe o cale greșită (filioque, purgator, azimă, etc.).

În felul acesta credincioșii sînt zidiți pe piatra credinței celei adevărate. De asemenea e accentuată valoarea preoției, rolul preotului, ceea ce pentru atașamentul față de Biserică și pentru înlăturarea amăgirilor sectare este strict necesar.

În ce privește forma, ea este cea obișnuită în Catehisme: întrebări și răspunsuri. Întreg materialul e prezentat în 200 de întrebări scurte și precise. Legătura dintre întrebări e firească, întrebarea următoare izvorînd în mod logic din întrebarea premergătoare. Răspunsurile sînt sobre, clare și cuprind atît cît e necesar pentru înțelegerea problemei. Aș putea spune că e un stil clasic, ca limpezime, concizie și echilibru. Se vede în el capacitatea de a exprima în cuvinte puține și simple adevăruri de credință, pe care autorii Catehismului și le-au însușit în mod temeinic. Totul e precis: confuzia sau ambiguitatea sînt excluse, ca într-o efigie cu conturile bine delimitate. Prin această formă de expunere autorii au reușit să ne ofere un Catehism care poate fi cu adevărat folosit de toți credincioșii.

De aceea putem spune că lucrarea este deplin reușită și întru totul corespunzătoare trebuințelor de azi ale Bisericii noastre. În ea s-au împletit pregătirea temeinică cu dorința neostoită de a da credincioșilor un îndreptar de credință simplu și conform adevărului ortodox. Se străvede în el grija I. P. S. Iustin pentru formarea în duh ortodox a credincioșilor. De aici atîtea precizări — aparent mărunte, — care lipsesc din alte Catehisme, dar care sînt de o mare importanță, tocmai pentru că înlătură orice neclaritate și luminează cu putere calea cea adevărată.

Prin calitățile lui de fond și formă Catehismul creștinului dreptcredincios se recomandă singur tuturor preoților și credincioșilor noștri. El e un prețios ajutor în lucrarea învățătoarească a preotului și un îndrumător necesar întru adevărata credință pentru orice credincios. Căci aceasta este cea mai mare răsplată a ostenelei autorilor lui: ca slova lui să pătrundă în suflete, să le lumineze și să rodească într-o dreaptă-credință, dreaptă-închinare și dreaptă-viețuire din ce în ce mai bogată.

Prof. Dr. NICOLAE MLADIN

Bisericanul Ortodox: „ÎN CE NE DEOSEBIM...?”. Lucrare închinată consolidării revenirii. Tipografia Arhiepiscopiei, Timișoara 1956, p. 430.

De cînd s-a lepădat biserica romano-catolică, prin sinodul Tridentin, încheiat în 1563, de Ortodoxie, de care pînă atunci încă făcuse uz ca de un ghid necesar al credinței, și prin care gest de fapt s-a desăvîrșit dezbinarea Apusului catolic de Răsăritul ortodox și s-a frînt adevărata catolicitate a

Bisericii vechi, — de atunci a început și o nouă literatură latină polemică antiortodoxă, care și-a ajuns apoi culmea prin scrisul ultramontanilor Joseph Maistre și al cardinalului Josef Hergenröther. Firește că în trea acestui scris orgolios s-a integrat și scrisul greco-catolicilor, care nu puteau fi întru nimic mai prejos de aceia care ponegreau Ortodoxia.

Dar nimic în viața omenească ce se bazează pe sentimente minore — ca disprețul, ponegrirea, răutatea, nedreptatea și ura — nu are trăinicie. Așa și ultramontanismul papal și antiortodox nu a putut rezista în fața realităților evidente istorice, care dau dreptate Ortodoxiei. Astfel însuși papa Pius XI a trebuit să constate (1927) că „bisericele din răsărit au păstrat o sfințenie atât de venerabilă, încît ele merită nu numai respectul ci și simpatia deplină”. În fața tezei puse și a revistei *Orientalia Christiana*, publicată la Roma, ultramontanii ca A. Michel, R. Janin, M. Jugie, E. Mercier, G. Bardy și alții au trebuit să accepte ivirea unor istorici moderați, ca Fr. Dvornik, E. Aman, E. Herman, V. Grumel, V. Laurent și alții, cu revista „*Irenikon*” a lui Dom L. Beaudouin din Belgia, după ce însuși papa Pius XII a indicat noul curs al atitudinii, anunțîndu-și, în 1939, alegerea sa la patriarhia ecumenică și revenind astfel la un uz anterior schismei din 1054.

În aceste condiții, aniversarea unirii florentine la 500 de ani, în 1939, a adus în arena autorilor papali și pe moderații J. Tyciak, G. Wunderle, J. Congar, A. Baumstarck, P. Werhun și pe alții, precum și comemorarea celor 900 de ani de la schisma din 1054 a oferit ocazie altor moderați, ca S. Tyszkiewicz, J. Guillon, J. Dumont, revistei *Istina* din Franța și altora, să se apropie mai mult de realități, printr-un „nou climat” de a vedea lucrurile. Acest fapt a produs o derută în rîndurile apologeților papalității, precum și al unor istorici care constatau că a primit o lovitură decizia papii Pius IX din 1864, că papalitatea nu are nici o vină în producerea schismei, cînd cercetările noi dovedeau că și latinii, îndrumați de papi, au contribuit la declanșarea ei și că Răsăritul ortodox are multe de iertat în această privință. Apusul latin; era concluzia mai veche chiar și a ultramontanului A. Michel, și punctul de vedere al moderatului actual Tyszkiewicz. Deci se destramă mitul infailibilității papale, lărgit asupra întregului domeniu al vieții religioase și politice, pe baza căruia unii teologi papali, liturgi, au și declarat că papa este mai presus de Sf. Euharistie, fapt care le-a adus reproșul protestanților că însuși Dumnezeu a ajuns să fie vicarul papii.

În aceste împrejurări, teologii uniți, lipsiți de posibilitatea originalității, au căutat scăpare în echilibristica cuvîntului, în ignoranță sau răutate, cum este cazul unui arhim. O. Kerame, G. Calavassy, ierom. Hypatios și al altora.

De partea ei, Biserica Ortodoxă, de atîtea ori lovită pieziș prin uniație și cu toată prigoana de 400 de ani din partea dominației turcești, și-a păstrat neconținut calmul și echilibrul trăirii întru Hristos; ea s-a bucurat în ultima vreme, constatînd noul climat, cu care încep să fie privite problemele divergente. Ca dovadă pentru această încredere și liniște stă poziția patr. Mitrofan III încă din 1567, ca cretanii să nu întreprindă nici o nedreptate față de necredincioși, pentru că în fața lui Dumnezeu ea rămîne un păcat, ce cere judecată.

Deoarece însă în tot timpul s-au susținut și s-au strecurat în istoriografia papală manifestări ostile și de nedreptate vădită față de creștinii or-

todocși, socotite chiar ca virtuți catolice necesare, de aceea cu drept cuvânt a constatat din nou istoricul A. Gide, în lucrarea: *Die Kirche in der Welt*", vol. 6, Münster 1953, p. 203 că „die Katholiken lieben die Wahrheit nicht”, că, adică, catolicii nu iubesc adevărul. Și acest fapt era caracteristic scrisului uniât, care se ferea de lămuriri.

În acest cadru deci se situează lucrarea Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Vasile Lăzărescu al Banatului, intitulată: „În ce ne deosebim...?” Ea este o temeinică și luminoasă lămurire către frații reveniți și către cei care încă mai cred altfel, asupra adevărului tezelor ortodoxe și asupra mistificărilor la care au fost supuși, și care au fost prezentate de Dr. A. Tăutu, redactorul revistei greco-catolice „Vestitorul”, în articolul: „În ce ne deosebim”, din 1925.

În introducere, I. P. S. autor ia ca teme de pornire următoarele subiecte: Legea strămoșească, scolastica, cauzele schismei și primatul papilor (p. 1—14), ca să arate, pas de pas, după tezele afișate de autorul unit, cum acesta evită adevărul, spre a susține ca reale tezele papale. Deci arată documentat și reduce la real ceea ce se numea: primatul Sf. Petru în Evanghelii, apoi peste Biserica întreagă, ca unul ce ar fi întemeiat biserica romană din capitala imperiului și că ar fi dus la întîietatea Romei (— p. 33). La acestea se dă răspunsul documentat din aceleași izvoare folosite de autorul unit, subliniindu-se caracterul lor de mistificare voită (p. 34), și la teoria despre papalitate urmează realitatea asupra tezei, prin indicarea faptului că „abia în veacul IV începe să se răspîndească teoria despre petrecerea și activitatea Sf. Apostol Petru în Roma”, stînd ca argumente depline chiar: *Liber pontificalis*, colecția *Prisca* și unii Părinți bisericești vechi, ca Sf. Ciprian, care nu cunosc nici un primat al episcopului roman. Această împrejurare reiese și din *Patrologia* lui B. Altaner, ediția 1938, p. 80, 107. În concluzie, introducerea se încheie cu considerația că: expunerile fără sistem ale autorului unit dovedesc și incoerența cuprinsului (p. 54).

Urmează expunerea argumentelor privitoare la: Veacul întîi, care ar fi doveditor pentru teza primăției, pe baza Epistolei către Corinteni, din anul 96, a ep. Climent; concluzia sună: că numai teologia papistașă... a putut vedea în această scrisoare... un moment bun de exploatat în favorul născocirilor despre primat (p. 59). Pentru: Veacul al doilea sînt mai numeroase argumentele legate de unele expresii ale sf. Ignatie al Antiohiei, la Păstorul lui Herma, în Constituțiile Apostolești, la Policarp al Smirnei, la ereticii din Roma, la Hegesip, Averchie, Sf. Irineu din Lyon, la ep. Victor în problema serbării Paștilor și la Harnack, care scotea concluzia că: în Roma se aplica, de mult, cu toată siguranța, măsura normei de credință apostolică, fapt care nu indică nicidecum primatul, chiar dacă păr. Tăutu traduce intenționat cuvîntul german „längst” prin „de la început”, ceea ce este fals (p. 109).

Pentru: Veacul al treilea, se aduc drept mărturii expresii de la Tertulian, Sf. Ciprian, Privatus de Lambes, Felicissim, Marcian de Arelate, controversa rebotezării, cazul lui Dionisie al Alexandriei și Pavel de Samosata (— p. 218). Pe lîngă precisele răspunsuri și puneri la punct din partea I. P. S. autor, cu citate autentice din autorii citați, nu ca ale autorului unit, care le pervertește, se mai poate adăuga spre lămurire un șir de alte lucrări lă-

muritoare asupra chestiunii, scrise de prof. H. Cojocaru, Șt. Lupșa și T. M. Popescu.

Pentru veacul IV și V (— 457), servesc autorului unit drept argumente pentru primat: cazul lui Donat, arianismul, rolul papilor în apărarea credinței de la Nicea, sinodul de la Sardica, cazul Sf. Vasile cel Mare ca papist, apoi pelagianismul, nestorianismul, eutihianismul, canonul 28 de la Chalcedon, și altele. Peste tot se observă pur și simplu caracterul ultramontan al tezelor, susținute apologetic, după un calapod rigid al primatului juridicțional. Dar nu mai puțin desvăluit vâlul faptelor și înțeles sensul real al cuvintelor, se desprinde în toată puritatea aspectului de primat onorific, necontestat, din care apologeții papalității au făcut de fiecare dată un argument hotărâtor pentru primatul juridicțional, cu totul diferit de realitatea istorică a vremii.

Dacă, în încheiere, autorul unit credea, că: primatul episcopului roman, întemeiat pe primatul Sf. Ap. Petru, cuprins în Evanghelii, a fost recunoscut... în toate veacurile, până în veacul V, când e recunoscut de împărați și sinoade (p.329), atunci I. P. S. autor răspunde simplu: „Onorații noștri cititori, dacă au avut răbdare să urmărească cu atențiune cele ce ne-a fost dat, de Sus, să răspundem la toate afirmațiile pâr. Tăutu... s-au putut convinge, că expunerile noastre au arătat tocmai dimpotrivă că nimeni, niciodată, nu i-a recunoscut episcopului roman în primele cinci veacuri, nici un fel de „primat”, ci doar o înțietate onorifică, acordată acestui episcop, pentru că ocupa scaunul episcopesc al capitalei celei dintii a imperiului”. (p. 330).

Pentru a argumenta și pe mai departe nețemeinicia tezei despre primatul papal, I. P. S. autor aduce citate din: Procanonul lui Petru Maior, în care însuși unitul Petru Maior combătea pretinsul primat papal (p 339 ss) și arată cum papii s-au înjugat la carul politicii germane, din care a pornit introducerea lui filioque, prin gestul cezaropapist al lui Henric II, apoi însași schisma lui Humbert, și cum întreaga istorie contemporană a papalității dovedește tocmai lipsa reală a acestui primat, pentru care înfrunța împărați și popoare (p. 357).

Apoi se trece la problema raporturilor dintre papi și români pentru că pâr. Tăutu promitea românilor, în caz de unire și de părăsire a legii „sîrbogrecești”, îmbrățișînd legea strămoșească latină, mari foloase, apoi occidentalizare, colonii externe, roade culturale, cardinali români, participare în concertul statelor mondiale, reala încreștinare, și altele, susținînd numai învechitele „momeli papale” (p. 377 ss), că Roma nu cere nimic, ci numai unitate de credință în cele dogmatice (p. 383), pentru că nu cere nici banul nici sufletul (p. 386), ci toate „după dorința inimii lui Hristos” (p. 387). La toate I. P. S. autor are răspunsul limpede și precis: bisericile ortodoxe ale Răsăritului au respins orice ofertă papală, oricît de mieroasă se arăta, bineștiind că papii nu se leapădă de planurile lor monarhice (p. 380); acceptarea nedreptului primat papal înseamnă primirea întregii doctrine a catolicismului apusean, căci fără mărturisirea credinței catolice, nimeni nu este considerat catolic; acceptarea uniației aduce desființarea întregii organizații bisericesti românești; creștinismul nu înseamnă foloase pămîntești; ce ar face Roma, dacă unirea s-ar face fără suflet, și deci e bine că nu ni-l cere (p. 386); Hristos cere să fim uniți, să credem într-un Dumnezeu, o credință și

un botez, dar replică I. P. S. autor, un botez și așa avem, în întreaga Biserică și fără să ne facem catolici (p. 391); Păstorul unei turme există, este Hristos și altul nu mai poate fi, căci greșește (p. 396). Argumentul pâr. Tăutu, că ar trebui urmat exemplul celebrului convertit Vladimir Soloviev nu dovedește nimic, pentru că tocmai în problema discutată de autorul unit, Soloviev avea altă părere (p. 402). Dar așa este practica transiugilor, renegaților și apostatilor: ei sfidează orice noțiune de corectitudine, ca să salveze aparențele (p. 402).

Unirea tuturor, pentru care milita autorul unit, nu se realizează în jurul papii, ci numai în jurul Mintuitorului, care s-a lăsat răstignit pentru mîntuirea omenirii. Deci atît „catolicismul, cît și monstruoșitatea huliitoare de Hristos a primatului papal, creat de el, are mereu nevoie de mînciuni, fățărnicii, mistificări și falsuri pentru a se menține”, încheie real înalt Prea Sfințitul autor.

Expunerea este convingătoare pentru oricine își ia osteneala să citească această carte. Este o lucrare folositoare pentru orice credincios care dorește să fie lămurit asupra acestei probleme. Raportată la plan mare, al înseși problemei, despre schismă și refacerea unității bisericești, uniația se prezintă ca un accident istoric, fără viitor. Ea poate fi năzuință a celor ce urmăresc alte chestiuni, decît cele ale credinței, dar nu mai poate fi idealul nimănui, după ce i s-a desvăluit trecutul istoric neguros.

Din întreg cuprinsul lucrării străbate un suflu cald ortodox și invitarea simplă: de ce să fie uniții de altă supușenie, cînd ritul unit este ortodox, cînd inovațiile latine nu s-au aplicat în uniația romînească, cînd toate condițiile de viață mulțumitoare sînt alături de românii ortodocși?

Prof. Dr. M. ȘESAN

EDIȚIA NOUA A LITURGHIERULUI.

Cartea de căpătîi a preotului pentru slujbele liturgice ale cultului divin public obștesc a apărut, într-o nouă ediție, sub tradiționala numire: „*Liturghier*, cuprinzînd dumnezeieștile Liturghii ale Sfinților noștri Părinți Ioan Gură de Aur, Vasile cel Mare și Liturghia Celor mai înainte Sfințite, precum și rînduiala Vecerniei, Utreniei și dumnezeieștii Proscomidii, și altele de trebuință la sfînta Slujbă în biserică”.

Acest Liturghier a fost tipărit cu aprobarea Sfîntului Sinod și cu binecuvîntarea și osîrdia Prea Fericitului *Justinian*, Patriarhul Romîniei, (București, Editura Institutului biblic și de misiune ortodoxă, 1956, 466 pagini, format 16 din 70—100, pe hîrtie velină și legat în pînză).

Datorită Prea Fericitului Părintelui nostru Patriarh Justinian și P. C. Preot prof. onorar Petre Vintilescu, ostenitorii la alcătuirea acestui Liturghier, în comparație cu Liturghierele romînești, tipărite pînă în prezent, acesta este în adevăr o nouă și unică ediție completă.

1. — Indrumările de tipic, din fruntea ediției acesteia, diferă de acelea date în edițiile de pînă acum, deoarece în chip limpede și sistematic arată, în general, slujba Privegherii de toată noaptea, adică: Ceasul al nouălea, Vecernia mică, Vecernia mare cu Litia și Utrenia. Apoi, pe rînd și separat, arată pe larg desfășurarea slujbei de sîmbătă seara și spre sărbători: Cea-

sul al nouălea (p. 19—20), *Vecernia de simbătă seara și spre sărbători* (p. 21—38). Observăm aici că la ectenia păcii s-a introdus — așa cum se cuvenea — pomenirea Patriarhului Bisericii ort. rom. ca Ierarhul eparhiei respective; dar ca să nu creadă cineva că, în afară de Ierarhul locului, și Prea Fericirea Sa trebuie pomenit în toate eparhiile, trebuia să se arate aceasta mai precis, nu prin paranteză, ci prin cuvântul „sau”.

Exclamarea la vohodul mic a fost corectată în „Înțelepciune, drepti”, în loc de „Cu înțelepciune, drepti”; necorespunzătoare însă pare înlocuirea expresiei „Acum slobozește”, cu aceea de „Acum liberează”.

Foarte folositoare sînt îndrumările tipiconale referitoare la Vecerniile îmbinate cu slujba Sf. Liturghii, cele referitoare la Vecerniile speciale (p. 37), și important este faptul că rînduiala Litiei e desfășurată separat și pe larg (p. 39—47).

2. — *Rînduiala slujbei de dimineața*, începînd cu Mezonoptica, din zilele de Duminică, este pe larg desfășurată (p. 51—55), pe cînd în Liturghierele vechi aflăm numai ectenia de toate zilele, pe care preotul o rostește după apolisul acesteia.

Urmează rînduiala Utreniei de Duminică și Sărbători, cu excepțiile ce intervin în timpul Triodului, Penticostarului și Octoihului, cum și învățătura pentru Utrenia de rînd (p. 51—80).

3. — La rînduiala *Proskomidiei*, înainte de lucrarea ei, se dau învățături detaliate, cînd și cum să facă începutul pregătirii, să se închine „și la icoanele hramului bisericii, a Sfîntului de predilecție, ce se află de o parte și de alta a sfîntelor uși, precum și la acea de pe iconostas (tetrapod)”, și, în fine, indică precis apolisul mic, intrarea în altar și închinarea înaintea sf. mese, cînd diaconul sîrută numai marginea sf. mese, iar la îmbrăcarea orarului spune „Sfînt, Sfînt, Sfînt, Domnul Savaot...”.

După îmbrăcare, preotul merge la „spălător” și nu la „proskomidie”, apoi urmează rînduiala dumnezeestii Proskomidiei, la proskomidiar (p. 90—105). Pentru rînduiala aceasta se dau cele mai amănunțite îndrumări rituale, chiar și observația, că toată proskomidia să o facă numai un preot, iar ceilalți împreună slujitori pot face doar „pomenirea celor vii și morți ai lor”.

La îndemnul pe care le face diaconul pentru binecuvîntare, împungere, etc., el să nu zică: „Binecuvîntează stăpîne”, ci „binecuvîntează părinte” —, și numai episcopului îi zice „binecuvîntează stăpîne”.

4. — Rînduiala pregătirii sfințiților slujitori pentru începutul dumnezeestii Liturghii, în Liturghierul nou este arătată separat, adăugată fiind nota că, de la Paști și pînă la Înălțare, în loc de „Împărate ceresc”... se zice de trei ori „Hristos a înviat”...; iar diaconul iese din altar „prin sfintele uși” și apoi, din mijlocul bisericii, zice „binecuvîntează, părinte”, după care se desfășoară rînduiala Liturghiei Sf. Ioan Gură de Aur (p. 111—175).

În ectenia păcii, după cererea „Pentru cei ce călătoresc pe ape...”, e intercalată nota: „Aici se pot pune ectenii pentru diferite cereri ce sînt tipărite la sfîrșitul cărții acesteia”.

În amănunte se arată cum se face vohodul mic, în general, și în special, cînd slujesc mai mulți preoți, fără diacon, Sf. Evanghelie o ia protosul și merge înainte, și în mijlocul bisericii se postează „așa precum stau la sf. masă în altar”.

Intrarea în altar o fac în ordinea în care au ieșit, și când rostește „Că sfânt ești Dumnezeu nostru”, preotul binecuvîntă pe diacon „pe cap”. Deci se dau toate îndrumările, cum să se introducă cetirea Apostolului și a Evangheliei.

(În ce privește căderea înaintea de aceste cetiri, socotim că aici ar trebui să se facă căderea mare).

După ectenia morților e adăugat „Intru fericită adormire...” și cîntarea „Veșnică pomenire...”, apoi, fără să se coboare perdeaua, e arătat felul cum desface preotul sf. antimis, în timpul ecteniei chemaților.

Apoi, după ecteniile și rugăciunea pentru cei chemați — care, după indicațiile acestei ediții, pot fi omise — se lasă perdeaua; dacă însă se omit, atunci sf. antimis se desface înainte de ecfonisul ecteniei îndoite, apoi urmează ectenia mică, după care preotul citește, în taină, cele două rugăciuni pentru credincioși.

Cîntarea heruvimică începe cu „Noi, care pe Heruvimi...”, așa cum e corect. La cîntarea aceasta cădește preotul (protosul), iar diaconul merge înainte cu făclie aprinsă.

Ceremonialul Vohodului Mare (Intrării Mari) este notat în amănunt. Astfel se precizează că la sobor, fără diacon, preotul cel dintîi „ia atît sf. disc, cît și sf. potir” din proscomidiar și iese întîi din altar, „iar ceilalți după rang, așa că cei mai mici în urmă, fiecare luînd în mîna dreaptă cîte o cruce, și la nevoie chiar și Liturghierul, și cel ce a făcut Proscomidia ia copia și lingurița; preotul nu începe cu pomenirea „Pe voi, pe toți...”, ci toate cele ce urmează, le spun pe rînd, iar pe cea din urmă o zice preotul cel dintîi. De asemenea, în cadrul acestor pomeniri, s-a adăugat pomenirea „adormiților întru fericire patriarhi ai Romîniei Miron și Nicodim”, iar pe de altă parte e nota „Să nu se citească pomelnice”; se mai menționează că „după așezarea Cinstitelor Daruri pe sf. masă, în timp ce diaconul își urmează ectenia, preotul zice, în taină, rugăciunea punerii înainte”.

La cîntarea „Iubi-Te-voi, Doamne...”, cuvîntul „virtute” e înlocuit cu însemnarea adecvată „virtute”; după „Mila păcii...” e adăugată nota care arată precis ceremonialul binecuvîntării cu Sf. Cruce, înainte de începutul înseși lucrării sfințirii Darurilor, apoi se închid sf. uși și se lasă perdeaua.

Traducerea tradițională greșită din edițiile de pînă acum: „ci ne înțește pre noi, scari ne rugăm Ție” (ediția 1950, p. 133 și 190), a fost corectată: „ci înțește-l întru noi (nouă), cei ce ne rugăm Ție”. (Troparul ceasului al 3-lea).

La slujba în sobor, sfințirea dumnezeieștilor daruri o face cel ce este întîi slujitor.

În timpul cîntării Axionului, diaconul citește în proscomidiar pomelnicul bisericii pentru cei adormiți, iar preotul, de este timp, citește încet pomelnicele viilor și morților, ce s-au adus de către credincioși, abia după Vohodul cel mare. Nota referitoare la aceasta spune: „Pentru aceștia este obiceiul în unele Biserici Ort. ca chiar după încheierea proscomidiei să se scoată miride la proscomidiar, pe un disc mic, turnîndu-le apoi lîngă Sf. Agneț, mai înainte de „Să luăm aminte, Sfintele, Sfinților”.

Rugăciunea pentru binecuvîntarea anaforei, în timpul Axionului, este înlocuită cu una nouă. De asemenea se dau indicații precise referitoare la

cele două prescuri ce se taie pentru Anaforă obișnuită și pentru aceea din Duminica Sf. Paști; se mai menționează că după binecuvîntarea Anaforei, preotul și diaconul merg la spălător și își spală minile, felul cum binecuvîntează preotul pe diacon la exclamarea „Și ne dă nouă...”, iar pe popor la exclamarea „Și să fie milele...”, cum se încinge diaconul cu orarul, în timpul rugăciunii domnești, și că după „Unul Sfînt...” cel rînduit citește Cazania.

Deci se arată ceremonialul de după împărtășirea slujitorilor sfințiți și rînduiala împărtășirii credincioșilor.

După aceasta, diaconul primind de la preot cădelnița și sf. disc, privind afară spre popor, prin sf. uși, și ocolind sf. masă prin partea de miazăzi și răsărit, îl duce la proscomidiar și-l pune acolo; dacă însă preotul e singur, atunci el ia în mîna dreaptă sf. potir, iar în stînga sf. disc și ținînd sf. potir deasupra acestuia, peste acoperămintele de pe el, și după ce le-a arătat poporului, din sf. uși, duce sfintele la proscomidiar, urmînd stringerea antimisului, în timpul ecteniei, iar cînd zice ecfonișul, face cruce cu sf. Evanghelie peste sf. antimis și o așează peste el.

Rugăciunea Amvonului se citește în mijlocul bisericii, apoi, dacă sînt prinoase, le tămîiază și zice, cu glas mare, rugăciunea potrivită prinoaselor. (Rugăciunile acestea se găsesc în Liturghier).

După rugăciunea „Plinirea legii...”, face încheierea Sf. Liturghii cu Apolisul mare, apoi întorcîndu-se cu fața spre icoana Mîntuitorului și închinîndu-se zice: „Pentru rugăciunile...”, intră în sf. altar, închide sf. uși și perdeaua. După aceasta vine la iconostas și dă credincioșilor anafora.

5. — Urmează *Liturghia Sf. Vasile cel Mare* (p. 179—249), și, spre deosebire de celelalte ediții, rînduiala ei este expusă pe larg și cu aceleași schimbări, adausuri și îndreptări ca și la Liturghia sf. Ioan Gură de Aur, din ediția prezentă.

Pe p. 217 socotim că nu trebuia înlocuită expresia „A dat-o...”, (adică pîinea), cu „A dat...”.

În ceea ce privește rînduiala prefacerii Cinstitelor Daruri, a fost îndreptată greșala din ediția 1950 (p. 190 și 192), în care troparul ceasului al 3-lea era rînduit după rugăciunea Epiclezei, cu observația că poate fi și omis, precum că ar putea fi omise și cuvintele „Prefăcîndu-le cu Duhul Tău...”, deoarece ar fi o „adăugare a oarecărui prost de învățătură și îndrăzneț...”.

6. — În ce privește „*Dumnezeasca Liturghie a Darurilor mai înainte Sfințite*” (p. 256—290), căreia îi premerge o foarte redusă învățătură (p. 253—55), observăm că e desfășurată pe larg, cuprinzînd toate rugăciunile Vecerniei, ectenia păcii completă, toate celelalte ectenii și rugăciuni, precum și notele tipiconale și rituale, caracteristice acestei Liturghii. Astfel în „Învățătură” se precizează, cînd se poate și cînd ea trebuie săvîrșită numai decît, cum trebuie păstrată anafora pentru împărtășirea ei la această Liturghie, care să fie săvîrșită mai mult de preot, fără diacon; preotul, fără a se închina la icoane, intră în altar și, după ce s-a îmbrăcat în sf. vestmînte, începe Liturghia, după Apolisul Ceasului al nouălea.

Observăm că e modificată numirea acestei Liturghii, prin cuvintele „Ce se zice a fi” a Sfîntului Grigorie Dialogul.

După Vohodul mare se menționează că „preotul ia de pe Sfintele Daruri acoperemintele... punînd deasupra Sfintelor acoperemîntul cel mare”.

În ce privește rînduiala împărtășirii slujitorilor, se indică, că, de este și diacon, atunci numai preotul gustă acum și din potir, pe cînd dacă e singur, atunci, ca și diaconul, gustă din potir, abia la potrivirea (consumarea) Darurilor.

După potrivirea Sfintelor, preotul binecuvîntează poporul, zicînd „Binecuvîntarea Domnului...”, care binecuvîntare este lipsă în ediția din 1950.

De asemenea se mai menționează că anafora o împarte preotul după Apolis, iar la desbrăcarea sfintelor vestminte a fost adăugat și condacul Născătoarei de Dumnezeu și celelalte, ca și la Liturghia Sf. Ioan Gură de Aur.

7. — În „*Rînduiala Sf. Împărtășiri*” (p. 293—312) observăm următoarele adausuri, îndreptări și modificări: Se menționează că ea se face după slujba obișnuită de seara; că rugăciunea a 7-a a Sf. Simeon noul Teolog, în „unele ediții este atribuită Sf. Ioan Damaschin și se găsește chiar cuprinsă în operele acestui sfînt” (vezi Migne P.G. Tom XCVI col. 853—856), și în original ea este în versuri anacreontice (p. 308).

8. — În „*Învățătura cum se cade a se zice Apolisul...*” cuvîntul „Otpust” e înlocuit cu „Apolis”, Praznic domnesc e înlocuit cu „Praznic împărătesc”; Apolisul pentru Duminica Paștilor și săptămîna luminată a fost modificat astfel: „Hristos, Cel ce a înviat din morți, cu moartea; Hristos, adevăratul Dumnezeuul nostru”. La Apolisul de la Praznicul Înălțării Domnului s-a strecurat greșala . . „a șezut” . . în loc de . . „și șade”. Pe de altă parte, în ce privește Apolisul la Sf. Liturghie de peste săptămîna, a fost îndreptată greșala de tipar, din ediția 1950, de unde reeșia că n-ar trebui pomenit autorul Liturghiei.

9. — Urmează: „Ecfonisele . .” și nu „Ecfonisurile . .” *Ecteniile la scoaterea cinstitei Cruci, Stihurile* ce se cîntă la Sărbători, *Tropare și Condace, Rugăciuni pentru binecuvîntarea prinoaselor și salciei, și Rînduiala Parasulasului*, toate fără nici o schimbare (p. 325—353). La fel și ultimul capitol „*Adunare de cereri . .*” (p. 354—404) e fără schimbări importante.

Înainte de „*Povățuirile . . și Sinaxar*” mai găsim „*Învățătura pentru scoaterea Sf. Aer*” (p. 404—407), aceeași din ediția 1950, plus observația de sub linie, care arată, cum se cîntă „*Prohodul Domnului*”.

10. — „*Povățuirile . .*”, în afară de modificarea numirii lor și ale unor expresii mai adecvate, sînt aceleași ca și în ediția 1950.

11. — „*Sinaxarul . .*”, spre deosebire de acela din 1950, cuprinde și numele unor sfîinți de ai noștri, canonizați de curînd.

În fine, chiar la sfîrșitul cărții, după tabla de materii, care are altă înșirare decît în ediția 1950, se află o preafrumoasă pagină ce ne descoperă pe ostenitorii care au împlinit lipsurile, au îndreptat și întregit cuprinsul Liturghierului, care corespunde întru totul nevoilor serviciului liturgic. Slujitorii găsesc în acest Liturghier toate povățuirile și îndrumările pentru săvîrșirea Laudelor bisericești și a Sf. Liturghii „după dreapta rînduială care trebuie să fie una pentru întreaga Biserică ortodoxă romînă”.

La toată caracterizarea aceasta, mai adăugăm următoarele: Noul Liturghier este desăvîrșit din toate punctele de vedere, și preoții slujitori, absolvenți ai școlilor teologice, nu vor mai fi nevoiți să facă diferite însemi-

nări și note rituale, pe marginea textului; mai mult decît atît, chiar și pe slujitoriî cu mai puțină practică liturgică, acest Liturghier îi îndrumază integral la săvîrșirea exactă a slujbelor religioase cuprinse în el.

Pr. Prof. PETRE PROCOPOVICIU

Prof. Gh. Popovici: ZAHARIA BOIU, AUTOR DE MĂNUALE DIDACTICE; în Revista de Pedagogie, Organ al Institutului de Științe Pedagogice din R.P.R. nr. 5 și 6 (mai și iunie) 1956.

În ianuarie 1956 a avut loc, la București, înțîia sesiune a Institutului de Științe Pedagogice din țara noastră. În expunerea făcută cu acel prilej, prof. univ. Stanciu Stoian, directorul Institutului, atrăgea atenția că, în ce privește istoria pedagogiei, cadrelor didactice le revine sarcina urgentă de a se ocupa mai stăruitor și mai sistematic cu cercetarea trecutului nostru școlar și a gîndirii noastre pedagogice în trecut. E necesar; spunea în continuare dl. prof. univ. Stanciu Stoian, să se depună o muncă intensă în această direcție și să se valorifice tot ce poate fi viabil pentru vremurile noi (Cf. Rev. de Pedagogie, febr. 1956, p. 15).

Indemnul n-a rămas fără rezultat. Revista de Pedagogie a și publicat unele materiale în legătură cu istoria pedagogiei. Dintre acestea menționăm în mod deosebit studiul dlui prof. Gh. Popovici din Sibiu, studiu intitulat: „Zaharia Boiu, autor de manuale didactice”, și publicat în două numere consecutive ale Revistei (Nr. 5; pp. 30—42; Nr. 6, pp. 22—35).

În partea introductivă autorul arată că, organizate sub oblăduirea Bisericii Ortodoxe, școlile romînești din Transilvania au folosit la-nceput ca manuale, Ceaslovul și Psaltirea, după care școlarii învățau slovele chirilice. O vreme au pătruns în Transilvania cărți de școală din Țările Romînești. De la 1770 — dată cînd se interzice intrarea în Ardeal a unor asemenea cărți —, și pînă la 1861, s-au tipărit unele cărți didactice pentru romînii ardeleni, dar toate acestea au fost trecute prin cenzura Vienei, care urmărea reducerea la tăcere și înăbușirea oricărei tendințe spre eliberarea națională și socială a poporului nostru de dincoace de munți.

În 1861 ia ființă: „Asociația Transilvană pentru literatura și cultura poporului român”, care în programul său de activitate înscrie, ca punct de vitală importanță, tipărirea de cărți școlare.

Zaharia Boiu este cel dintîi care începe să traducă în faptă punctul acesta din programul „Asociației”.

Inzestrat cu o superioară pregătire pedagogică și cu o bogată experiență didactică practică, Z. B. alcătuiește și tipărește rînd pe rînd: Abețedariu pentru școlile populare romîne (Sibiu 1862); Manuducere (Sibiu 1882); Carte de cetire pentru școlile populare romîne, partea întîia (Sibiu 1855); Carte de cetire, partea II-a (Sibiu 1869). În acest volum sînt anexate, cu paginație continuă, dar cu titluri și tablă de materie separate: Elemente de geografie; Elemente de istorie; Elemente de istoria naturii, lucrări pe care, începînd cu ediția a II-a a Cărții de cetire, le va publica separat.

Abețedariul lui Z. B. vine cu unele importante inovații față de cele tipărite anterior, ca de exemplu: Literele nu-s orînduite în ordinea alfabetică, ci după greutatea pe care o întîmpină școlarul la asimilarea acestora; lîngă

alfabetul chirilic (de tranziție), Z. B. folosește și alfabetul latin, câștigându-și astfel meritul de a fi cel dintâi care a introdus în școală scrierea cu alfabetul latin (cf. Rev. de Pedagogie Nr. 5, 1956, p. 32); introduce exerciții pregătitoare pentru scris înainte de a se trece la citire, procedeu pedagogic pe care-l aplică și școala de azi (ibid. p. 34); lecțiile nu mai sînt alcătuite pe bază de texte religioase, ci sînt alcătuite din istorioare morale, proverbe, sfaturi practice adaptate posibilităților aperiective ale școlarilor, și legate de viața, experiența și mediul în care aceștia trăiesc.

„Abețedariul” lui Z. B. a apărut în 14 ediții, pînă la 1886 cînd a fost interzis. Calitățile acestei cărți au dus faima autorului și în celelalte provincii românești. Există temeuri sigure care ne îndreptătesc să afirmăm că marele nostru povestitor, Ion Creangă, el însuși autor de cărți didactice, a cunoscut și folosit „Abețedariul” lui Z. B.

În „Manuducere” Z. B. dă îndrumări metodice privind tehnica lecțiilor de citire, aritmetică, istorie, muzică, desen. De subliniat că Z. B. e primul care propune ca învățătorul să introducă încă din clasa I-a, cîntecele, pentru valoarea lor mobilizatoare și culturală (Rev. de Pedag. Nr. 5, p. 40).

Conștient de răspunderea sa pentru ridicarea prin cultură a poporului, Z. B. nu putea rămîne la tipărirea „Abețedariului” și „Manuducerii”. Necesitatea întocmirii și tipării altor cărți de școală era evidentă. Z. B. trece la lucru și, în 1865, scoase de sub teascurile tiparniței arhiedecezane: „Cartea de citire pentru școalele populare, partea întâia”. Lecțiile din acest manual sînt de conținut variat, bogat și viu. Autorul știe să valorifice cu remarcabil simț pedagogic și creațiile poporului însuși ca: legende, tradiții populare, povești, ghicitori, proverbe, etc.

Partea a doua a cărții de citire apare în 1869. Lecțiile sînt, aici, mai dezvoltate. Unele în proză, altele în versuri: originale, — autorul a fost și poet —, sau de alți autori.

Lecțiile sînt grupate pe firul aceluiași preocupări și interese ca și lecțiile din „Abețedariu” și din Cartea de citire, partea întâia. Faptul dovedește că Z. B. s-a călăuzit în organizarea materialului de învățămînt, după principiul komenskian al cercurilor concentrice (Cf. Rev. de Pedag. Nr. 6 (1956, p. 27, 29).

Tendința fundamentală a „Abețedariului” și a „Cărții de citire” e preocupantă educativă. Aceeași preocupare e prezentă în toate manualele lui Z. B. și în toată activitatea sa didactică. Vestitul pedagog sibian era de principiul că în munca de educare a tineretului, dascălii nu trebuie să se adreseze numai minții, dar și inimii și voinții lor.

Alcătuiindu-și manualele școlare, Z. B. a urmărit să aducă în sufletul tineretului român ardelean din vremea sa, nu numai un spor de lumină, dar și un adaos de putere și entuziasm. El a voit să împărtășească cunoștințe, dar a mai urmărit să cultive și înaltele virtuți a iubirii de patrie și a iubirii de poporul muncitor; a omeniei și dreptății; a bunei înțelegeri și a fraternității. Dar în sufletul lui Z. B. mai era ceva care îi anima de acolo din adînc activitatea și-i imprima un dinamism vrednic de luat în seamă. Dascălul sibian era deplin încredințat că poporul nostru n-avea să-și cîștige libertatea și dreptul său la viață pe altă cale decît aceea a luptei perseverente. De aceea Z. B. s-a străduit să dezvolte la școlari, și spiritul de combativitate merit a-i îndruma pe calea luptei conștiente pentru libertate și

dreptate. Prin manualele sale dascălul sibian a căutat să facă din elevi și dascăli o comunitate, un tot capabil să acționeze cu perseverență împotriva nedreptăților sociale și politice și pentru dreptul la viață al poporului nostru alături de celelalte popoare muncitoare.

Am redat doar câteva lucruri din substanțialul studiu al dlui prof. Gheorghe Popovici. Lucrarea merită să fie citită în întregime. Metoda științifică folosită de autor; sublinierea mai pe fiecare pagină a actualității unuia sau altuia dintre principiile pedagogice folosite cu aproape o sută de ani în urmă în școlile românești din Transilvania; contactul cu personalitatea remarcabilă a unui pedagog ardelean luptător în vremuri grele pentru ridicarea poporului muncitor, constituie tot atâtea lucruri care vor compensa înșutit timpul folosit la lectura studiului.

Prof. Dr. D. BELU

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

VIZITA DELEGAȚIEI BISERICII ORTODOXE ROMÎNE ÎN REPUBLICA POPULARĂ FEDERATIVĂ JUGOSLAVIA

Răspunzînd invitației făcută de Sanctitatea Sa Patriarhul *Vikentie* al Bisericii Ortodoxe Sîrbe, Prea Fericitul Patriarh *Justinian* al Romîniei, în fruntea unei delegații a Bisericii noastre, a plecat în 1 iunie a. c. spre R. P. F. Jugoslavia. Delegația condusă de P. F. Sa a fost alcătuită din: I. P. S. Mitropoliți Iustin al Moldovei și Sucevei, Firmilian al Olteniei și Vasile al Banatului, P. S. Episcopi Teofil al Romanului și Hușilor și Theoctist Botoșăneanu, vicar patriarhal, P. C. Traian Belascu, vicarul Arhiepiscopiei Sibiului, P. C. Prof. Dr. Ioan Coman, Rectorul Institutului Teologic Universitar din București și P. C. Traian Ghica, consilier arhiepiscopesc (București).

În aceeași zi, înainte de plecare, la orele 18, delegația a făcut o vizită oficială la Ambasada R. P. F. Jugoslavia din București. În prezența a numeroase personalități din lumea politică și culturală, Dl ambasador *Nicola Vujanovici*, împreună cu colaboratorii săi, a făcut o caldă primire delegației, urîndu-i călătorie bună în țara vecină și prietenă. P. F. Patriarh, conducătorul delegației, în răspunsul său, și-a exprimat încrederea că această vizită va întări legăturile frățești dintre cele două Biserici.

La plecare, în gara de Nord, delegația a fost însoțită și salutăată de Dl *Dumitru Dogaru*, Secretarul General al Departamentului Cultelor de pe lîngă Președinția Consiliului de Miniștri al R. P. R., însoțit de Dl Director General I. Bărbulescu, Dl Director I. Onțanu și de alți funcționari ai Departamentului. Din partea Ambasadei Jugoslave era prezent Dl ambasador *Nicola Vujanovici*, împreună cu colaboratori ai săi. Au mai fost de față consilieri patriarhali și arhiepiscopesci, în frunte cu Directorul Administrației Patriarhale, P. C. preot Ioan Gagi, și numeroși preoți din capitală. P. F. Patriarh *Justinian* s-a întreținut cordial cu cei prezenți, pînă la plecarea trenului.

Călătoria a durat în tot cursul nopții, pînă dimineața, 2 iunie, cînd am sosit în gara de frontieră Morava. Ne-am continuat drumul pe teritoriul Jugoslaviei, sosind în gara Vîrșeț la orele 11.¹⁰

Mulțime de credincioși sîrbi și romîni, în frunte cu preoții lor, și cu două fanfare, ne-au întîmpinat în gara Vîrșeț. Din mijlocul lor s-a desprins venerabilul mitropolit Nectarie, însoțit de episcopul Vîrșețului, Visarion, care au ieșit în întîmpnarea delegației din partea S. S. Patriarhului *Vikentie*.

Din patea ocîrmuirii de Stat, delegația a fost întîmpinată de Secretarul Comitetului pentru Culte. După ce fanfara și corurile au încetat de cîntat, I. P. S. mitropolit Nectarie a salutat în limba sîrbă, asistat de un translator în romînește, pe P. F. Patriarh Justinian și pe membrii delegației. I. P. S. Sa și-a exprimat bucuria că are prilej să însoțească delegația pînă la Belgrad. P. F. Patriarh Justinian a mulțumit mitropolitului Nectarie pentru cuvintele de salut și și-a exprimat nădejdea că vizita aceasta va adînci legăturile de prietenie dintre cele două Biserici surori.

La orele 13⁴⁵, trenul, care purta delegația Bisericii noastre și pe ocîrmuitorii bisericești și de Stat veniți în întîmpinarea ei, a intrat în gara Belgrad. În așteptare, se aflau acolo: S. S. Patriarhul Vikentie, însoțit de membrii Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Sîrbe și de un grup de preoți din Capitală, în frunte cu protopopul Simijanije. Mai erau prezenți din partea ocîrmuirii de Stat reprezentanții Consiliului Executiv Federal și ai Consiliului Executiv al Serbiei, Președintele Comitetului orașului Belgrad, Președintele Comisiei Federale a Cultelor, Reprezentanții Secretariatului de Stat pentru Afacerile Externe și ambasadorul R. P. R. la Belgrad, Dl Nicolae Guină. După prezentările de rigoare făcute în sala de recepție a gării, într-un convoi de mașini, delegația și înaltele personalități ale clerului sîrb s-a îndreptat spre Catedrala Patriarhală, unde a fost întîmpinată de P. S. episcop Dositei, înconjurat de numeroși clerici și credincioși. La intrarea în Catedrală, P. F. Patriarh Justinian a fost îmbrăcat în mantia arhierescă și apoi condus la jețul arhieresc. S. S. Patriarhul Vikentie, înconjurat de un sobor de preoți sîrbi, a săvîrșit o Doxologie și apoi a vorbit în limba sîrbă, asistat de translator, exprimînd în cuvinte calde bucuria cu care este întîmpinată vizita delegației Bisericii Ortodoxe Romîne pe pămîntul jugoslav. S. Sa și-a exprimat încrederea că această vizită va adînci și mai mult legăturile de prietenie dintre cele două Biserici surori și dintre popoarele noastre, legături consfințite printr-un trecut de suferință și de jertfă, comun unora și altora.

A răspuns P. F. Sa Patriarhul Justinian, conducătorul delegației, tîlmăcind simțămintele de dragoste ce le nutrește față de S. Sa Patriarhul Vikentie și Biserica sîrbă. P. F. Sa a arătat că delegația noastră a fost întîmpinată pe tot parcursul de cler și popor, ca și de reprezentanții autorităților de Stat, cu vădită dragoste și bucurie. Cele două Biserici, legate în trecut prin suferințe comune, își vor da întreaga lor contribuție la întărirea prieteniei și frăției dintre poporul român și popoarele Jugoslaviei. Noi, românii, nici cînd n-am rîvnit la nici un petec de pămînt din „Țara voastră mîndră și frumoasă”.

După ceremonia din Catedrală, delegația a fost condusă la Palatul Patriarhal, unde a fost găzduită tot timpul. Pe parcurs, în rînduri ordonate, clerul și credincioșii prezenți și-au manifestat călduros simpatia și prețuirea lor pentru oaspeții romîni.

Palatul Patriarhal din Belgrad este o construcție modernă deosebit de frumoasă și confortabilă, așezată în fața Catedralei. El dispune de un parclis înzestrat cu o frumoasă pictură bizantină, după modelul mănăstirilor din cuprinsul Serbiei. În încăperile sale se mai află un muzeu de obiecte vechi bisericești și o bibliotecă.

3 Iunie 1957

După ce a asistat la slujba Utreniei în Paraclisul Palatului Patriarhal, la orele 10 delegația Bisericii Ortodoxe Române a făcut o vizită la Vecea Executivă Federală (guvernul jugoslav), fiind primită de Dl Vice-Președinte Alexandr Rankovici și de Secretarul Vecei. Prin doi traducători, dnii Aurel Gavrilov și Bora, P. F. Patriarh Justinian și membrii delegației s-au întreținut călduros cu înaltele gazde. Dl Vice-Președinte, Al. Rankovici, a dat expresie bucuriei deosebite pe care o simte fiindcă are prilejul să poată cunoaște personal pe ocîrmuitorul Bisericii Ortodoxe Române și pe membrii delegației. DSA a arătat că relațiile dintre cele două Biserici, prin această vizită, vor deveni tot mai bune și mai frățești. P. F. Sa Patriarhul Justinian, conducătorul delegației, a mulțumit Dlui Vice-Președinte Rankovici pentru atenția arătată delegației și i-a asigurat că această vizită în Jugoslavia va crea posibilități de colaborare și mai bune între cele două Biserici surori.

La orele 11, delegația a fost primită la Vecea Executivă a Serbiei, de către Dl Președinte Miloș Minici, de Dl Ișa Ioanovici, membru al Vecei și de Președintele Comisiei Cultelor. Întîlnirea s-a desfășurat în termeni cît se poate de cordiali.

La orele 12, delegația Bisericii noastre a făcut o vizită la Comitetul Popular al orașului Belgrad, fiind primită în chip îndatoritor de Dl Președinte Iaichici, care a arătat, printre altele, realizările de seamă din domeniul edilitar și administrativ ale Capitalei jugoslave. A mulțumit P.F. Patriarh Justinian pentru primirea făcută și apoi a oferit cadouri executate de mamele de la mănăstirile din țara noastră. P.F. Patriarh Justinian și-a arătat impresiile în cartea de memorii a Comitetului Popular și a semnat împreună cu toți membrii delegației.

La orele 17, delegația a făcut o vizită oficială la Reședința S. S. Patriarh Vikentie, din Strada Romînească, depunînd darurile aduse din țară în acest scop: un rînd de ornate arhieresti, lucrate în atelierele Patriarhiei noastre, o cîrjă arhierască, două engolpioane, precum și mai multe cărți de conținut teologic.

La orele 20 a avut loc recepția oficială la Palatul Patriarhal din Belgrad. Pe lîngă delegația Bisericii noastre și gazde, au luat parte aproximativ 200 invitați dintre cei mai distinși reprezentanți ai vieții politice și culturale din Capitala Jugoslaviei. În cursul recepției s-au cîntat frumoase cîntări jugoslave, din partea artiștilor prezenți și a preoților sîrbi. Recepția a decurs într-o atmosferă cordială.

4 Iunie 1957

Am vizitat biblioteca Palatului Patriarhal și Muzeul cu obiecte vechi bisericești. După aceea am vizitat mausoleul eliberatorilor Belgradului, căzuți în octombrie 1944. Delegația a depus două coroane de flori. Am trecut apoi la Dealul Avalc, la Monumentul Eroului necunoscut din primul război mondial, unde, deasemenea, s-a depus o coroană de flori. Monumentul este o operă de artă excepțională și a fost executat de marele sculptor jugoslav Mestrovici. După vizitarea Muzeului Răscoalei I și II sîrbe, de la 1804—1815, ne-am întors la Belgrad.

5 Iunie 1957

La orele 8³⁰, delegația noastră a fost primită de Dl Președinte al Republicii Populare Federative Jugoslave, Iosip Broz Tito. Vizita a durat 34 minute. Delegația a fost însoțită de S. S. Patriarhul Vikentie și de P. S. episcop Visarion al Virșetului. La vila unde-și are reședința Dl Președinte Tito, după prezentările de rigoare, s-au angajat discuții amicale între Domnia Sa și P. F. Patriarh Justinian. Dl Președinte Tito s-a interesat de țara noastră, și-a exprimat bucuria pe care i-o face această vizită și a arătat că ea va prilejui relații din ce în ce mai strânse și mai prietenești între cele două Biserici și țările noastre. D-Sa și-a exprimat convingerea că numai prin pace și bună înțelegere între popoare este posibil progresul și se poate aștepta o viață mai bună pentru toate popoarele.

Spre sfârșitul discuțiilor, I.P.S. Mitropolitul Iustin Moiescu transmite D-lui Președinte Tito un scurt mesagiu de mulțumire din partea D-lui Președinte Dr. Petru Groza, pentru atenția arătată în decursul boalei sale. Dl. Președinte Tito, vădit afectat, mulțumește pentru mesagiu. Înainte de plecare de la vila D-lui Președinte Tito, P.F. Sa Patriarhul Justinian, oferă frumoase cadouri din lucrurile executate de mănăstirile de maici din țară și de atelierele Patriarhiei; între ele o mapă de birou, un album, un covor național și mai multe cărți privitoare la viața și opera pictorului Grigorescu. După primirea darurilor, D-Sa spune P.F. Sale, Patriarhului: „Acum am completat biroul meu personal numai cu lucruri românești”. Despărțirea a fost cât se poate de cordială. La ieșire, Dl. Președinte Tito și-a exprimat dorința de a fi fotografiat cu membrii delegației noastre, în fața vilei de reședință.

La orele 12, delegația noastră și-a continuat călătoria plecând de la Belgrad spre *Kragujevač*. În drum, ne-am oprit la Monumentul „Jertfelor fascismului”, unde s-a depus o coroană de flori, apoi s-a vizitat Reședința episcopală și Catedrala. Călătoria se continuă mai departe spre *Svetozarevo*, vizitându-se fabrica de cabluri, care este una din cele mai frumoase realizări industriale ale regimului popular iugoslav. La această fabrică, unică în Europa, au lucrat 13.000 de tineri iugoslavi, de la sate și orașe, pînă la terminare. Directorul tehnic, cu foarte multă mîndrie și satisfacție, ne explică importanța acestei fabrici care dispune de un utilaj de mașini foarte moderne. De la această fabrică se aprovizionează numeroase state europene cu fire de cablu electric. După terminarea vizitării fabricii, delegația își continuă călătoria spre *Vraniška Bania*, prin *Kuprija*, *Parațin*, peste noapte rămînînd la stațiunea balneo-climaterică *Vraniška Bania*, care se aseamănă foarte mult cu Sovata noastră.

6 Iunie 1957

Înainte de masă, delegația noastră a vizitat orașul *Tîrstenik* și biserica, apoi și-a continuat călătoria la mănăstirea *Liubostinia*, mănăstire frumoasă, cu 50 călugărițe. Delegația a fost primită aici de către P. S. Sa episcopul Gherman, care a vorbit în numele Eparhiei, arătînd importanța și trecutul acestei mănăstiri. În continuare, vorbește de suferințele poporului sîrb sub domnia otomană și mai recent a fascismului. P. F. Sa, Patriarhul Justinian, în cuvîntarea de răspuns, mulțumește P. S. Sale, episcopului Gherman, pentru primirea făcută, arătînd în continuare, că și poporul român a avut

de suferit din partea turcilor, că prin vizita noastră, legăturile de prietenie și frățietate se vor întări tot mai puternic, între Bisericele și popoarele noastre.

Implinindu-se azi 9 ani de la înscăunarea P. F. Patriarh Justinian și găsindu-se aici, la această Sfântă Mănăstire, I. P. S. Sa Iustin Moisescu, mitropolitul Moldovei și Sucevei, folosind prilejul, atât personal cât și în numele delegației, exprimă urări de sănătate P. F. Patriarh Justinian și arhi-păstorire îndelungată în fruntea Bisericii Oreodoxe Române. Din acest prilej fericit vorbește și S. Sa Vikentie, Patriarhul Bisericii sârbe, care prin cuvinte alese se asociază la urările făcute de I. P. S. Sa, mitropolitul Iustin. Vădit mișcat, răspunde P. F. Sa, Patriarhul Justinian, arătând că a ținut tare mult ca acest eveniment intim să fie trecut sub tăcere. Le mulțumește antevorbitorilor pentru urările făcute și-i asigură că atât timp cât va fi în fruntea Bisericii Ortodoxe Române va depune toate eforturile pentru strângerea legăturilor prietenești între cele două Biserici surori. La vizita făcută aici au asistat și reprezentanții autorităților de plasă, participând la serviciul divin și la agapa pregătită de soborul călugărițelor. În timpul agapei au vorbit I.P.S. mitropoliți Firmilian al Olteniei și Vasile al Banatului, despre frumusețea Ortodoxiei și Unitatea ei. Aceste două cuvântări au produs frumoase impresii în sufletele celor prezenți la această agapă. La orele 16, delegația s-a îndreptat din nou spre Vranișka Bania, unde a poposit peste noapte.

7 Iunie 1957

Plecarea la mănăstirea *Jicia*. Aici se săvârșește un scurt serviciu divin. Vorbește P. F. Patriarh Justinian, către soborul călugărițelor, scoțind în evidență frumoasa lor organizare și pietate de care sînt cuprinse. Călătoria se continuă spre orașul *Ciaciak*, unde se face vizită la Catedrala orașului. Delegația noastră este primită de clerul Catedralei și autoritățile de plasă. În Catedrală se face un scurt serviciu religios și vorbește unul din preoții Catedralei. Răspunde P. F. Sa Patriarhul Justinian, arătând că datoria noastră a clerului și credincioșilor este să apărăm pacea și buna înțelegere între popoare. La orele 17, delegația Bisericii noastre își continuă călătoria spre a vizita hidrocentrala Medjuvrăije-Ovcăr Banja. Aici delegații sînt primiți de către inginerul conducător al hidrocentralei, care dă toate explicațiile necesare. Conducătorul delegației noastre mulțumește inginerului conducător. La orele 19 ne-am înapoiat la Ciaciak unde am rămas și peste noapte.

8 Iunie 1957

Continuarea călătoriei spre orașul *Topola*, în drum vizitînd biserica de la *Oplenaș*. Această biserică este mîndria poporului sîrb. Pictura ei este toată în mozaic, constătătoare din 50 de culori, fiind declarată din partea Guvernului Yugoslav, ca monument istoric. În prezent este păstrată în cele mai excelente condiții, servicii divine însă, deocamdată, nu se fac. Minunata catedrală se află într-un parc frumos cu stejari, stăpînind întreg orașul Topola. Continuîndu-și călătoria, delegația s-a oprit în drum spre a vizita o Cooperativă de Stat, iar apoi ne-am înapoiat direct la Belgrad.

9 Iunie 1957 — Ziua I-a de Rusalii

Orele 9. Delegația bisericească română ia parte la serviciul divin în Catedrala Patriarhiei, Servesc cei doi Patriarhi, mitropolii români și sârbi, cu un sobor de preoți din ambele biserici. Numeroși credincioși participă la sfânta slujbă. După citirea Evengheliei de la Sfânta Liturghie, predică P. F. Sa Patriarhul Justinian, despre importanța Praznicului, arătând mulțimii din Catedrală că, precum Duhul Sfânt a luminat pe Apostoli și i-a însuflețit pentru propoveduirea învățăturii Mântuitorului Iisus Hristos, așa să fie luminate și inimile și sufletele credincioșilor pentru dragostea în Hristos și frățietate și bună înțelegere între popoare. P. S. episcop Visarion al Vîrșetului traduce cuvîntul de învățătură în limba sîrbă. La sfîrșitul Liturghiei se citesc și cele trei rugăciuni ale Duhului Sfînt de la Vecernie; primele două de către cei doi Patriarhi și a treia se citește de către I.P.S. Sa Iustin Moisescu. La orele 13, recepție festivă la Palatul Patriarhal. Pe lîngă delegația Bisericii noastre, participă membrii Sfîntului Sinod al Bisericii sîrbe, clerul sîrb din Capitală și numeroase personalități politice și culturale, oameni de știință precum și Dl ambasador al R. P. R., Nicolae Guină. În cadrul recepției, primul a toastat S. Sa Patriarhul Vikentie al Jugoslaviei. S. Sa și-a exprimat, în cuvinte sobre și pătrunzătoare, bucuria că poate găzdui prima delegație a Bisericii ort. rom. venită în vizită în Jugoslavia și crede cu tărie că în urma acestei vizite relațiile de prietenie și frățească colaborare vor fi tot mai strînse și mai puternice spre binele Bisericilor surori și a popoarelor noastre. În lupta pentru pace și Biserica sîrbă își va da contribuția alături de Biserica Ortodoxă Romînă. Răspunde P. F. Sa Patriarhul Bisericii Ortodoxe Romîne, tîlmăcind în cuvinte pline de simțire și căldură legăturile dintre cele două Biserici surori, care sînt cu mult mai vechi. De cîte ori am trecut prin vremuri de restriște, Bisericile noastre s-au găsit întotdeauna alături, în suferințe și bucurii. În continuare, P. F. Sa crede cu tărie că această vizită va aduce mult bine, atît pentru Bisericile noastre cît și pentru popoarele din cele două Țări ale noastre. Atmosfera de la recepția festivă a fost cît se poate de caldă și plină de animație.

Orele 20: Recepția la Ambasada Republicii Populare Romîne din Belgrad.

La această recepție a fost invitat, pe lîngă delegația Bisericii noastre, S. Sa Patriarhul Vikentie cu membrii Sfîntului Sinod al Bisericii sîrbe și o mulțime de preoți din Belgrad, mai mulți ambasadori din țările socialiste și alte personalități reprezentative din Capitală. Recepția a fost dată de dl ambasador Nicolae Guină, care, prin felul său, a știut să ridice foarte mult atît prestigiul Patriei noastre, cît și al delegației bisericești romîne. Atmosfera în decursul recepției a fost frățească și plină de prietenie. Comportarea delegației romîne și cîntările romînești, executate la această recepție, au produs o frumoasă impresie în fața celor prezenți.

10 Iunie 1957

Orele 10: plecarea delegației la mănăstirea *Kruședol* și de acolo, în continuare, la orașul *Karloviț*. Se vizitează biserica episcopală, unde era multă lume, fiind a doua zi de Rusalii. După biserică, vizitarea reședinței episcopale din *Karloviț*. Mănăstirea *Kruședol* are o semnificație specială pentru

noi rominii, fiindcă mitropolitul Andrei Șaguna aici și-a avut metania. Delegația și-a continuat apoi drumul spre Belgrad. Orele 18: prezentarea delegației române la Consiliul de Miniștri, unde, în prezența Dlui Vice Președinte Alexandr Rankovici, a avut loc decorarea întregii delegații. P. F. Sa Patriarhul Justinian, a vorbit în numele delegației, mulțumind conducătorilor statului jugoslav pentru decorațiile primite, asigurându-i în același timp că această atenție arătată delegației și prin ea Bisericii Ort. Rom., va contribui și mai mult la strângerea legăturilor de prietenie dintre Bisericile și popoarele noastre. Delegația română, după primirea decorațiilor, a fost felicitată de către Dl Vice Președinte Alexandr Rankovici. S-a vizionat apoi istoricul dezvoltării frescelor, procesul Stepinaț, vizita delegației bisericești jugoslave în Uniunea Sovietică. La orele 20³⁰: recepție la clubul miniștrilor. Recepția s-a desfășurat într-o atmosferă caldă și plină de prietenie.

11 IUNIE 1957

La orele 10³⁰, plecarea delegației Bisericii Ortodoxe Române spre Baatul sîrbesc. În drum se vizitează biserica română din Satul Nou, unde aștepta mulțime multă de credincioși, veniți din satele românești. În întâmpinarea delegației se aflau două coruri românești și două fanfare, care au executat frumoase cîntece românești. Biserica era plină de credincioși pînă la refuz. În altar se găseau cei trei protopopi romîni și preoții locali, care au săvîrșit Sf. Liturghie. Vorbește cel mai în vîrstă protopop, arătîndu-și bucuria, că pot saluta pe membrii Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Romine, în frunte cu P.F. Patriarh și că bucuria lor este așa de mare încît această vizită le va rămîne neuitată. P.F. Sa Patriarhul Justinian, răspunde protopopului din Satul Nou, părintește și plin de căldură, dînd sfaturi și îndemnuri să rămîna strîns uniți în jurul Bisericii Ortodoxe, să-și iubească patria și să trăiască în cele mai bune legături frățești cu frații lor sîrbi. După aceea, P. F. Sa distinge pe cei trei protopopi, pe loc, în Biserică, acordîndu-le rangul de protopopi stavrofori, dîndu-le cîte o cruce la fiecare. Se trece apoi la vizitarea bisericii sîrbe, unde populația, cu aceeași dragoste, primește vizita delegației noastre. Populația sîrbă manifestează călduros pentru delegația noastră. În urmă s-a trecut la o agapă frățească, fiind de față S. Sa Vikentie, cu membrii Sfîntului Sinod sîrb, și o mulțime de preoți romîni și sîrbi, care au participat la această agapă. La orele 17, plecarea din Satul Nou spre Vîrșeț, orașul de reședință al episcopului Visarion. Delegația noastră face o vizită la biserica episcopală din Vîrșeț. Credincioșii din oraș întîmpină cu multă bucurie delegația. P.F. Sa Patriarhul Justinian, rostește cîteva cuvinte către poporul binecredincios din biserică și-l binecuvîntă.

Din biserică se trece la reședința episcopală și de acolo se face o vizită la biserica ortodoxă română din Vîrșeț. Credincioșii romîni sînt foarte bucu-roși de această vizită, iar P.F. Sa Patriarhul le dă sfatul să cerceteze sfînta biserică și să fie buni cetățeni ai Patriei lor. Delegația Bisericii Ort. Romine, mai face o vizită și Comitetului Popular al orașului Vîrșeț, unde sînt primiți cu multă atenție, dîndu-se o recepție în cinstea delegației noastre. De acolo plecarea direct la gara Vîrșeț unde, în așteptarea trenului, care venea de la Belgrad spre România, în timpul celor 30 de minute, pînă la so-

sirea trenului, membrii delegației noastre s-au întreținut în discuții cu S. Sa Patriarhul Vikentie și membrii Sfintului Sinod al Bisericii sîrbe, cu preoții din capitală și autoritățile de Stat, între care, secretarul Comitetului pentru culte de la Belgrad.

Despărțirea din gara Vîrșeț a fost emoționantă, și de o parte și de alta. Delegația Bisericii sîrbe în frunte cu Patriarhul Vikentie și autoritățile de Stat au rămas pe peron fluturînd tot timpul batiste, prin care își arătau dragostea pentru delegația Bisericii noastre. Astfel am părăsit pămîntul Jugoslaviei, ajungînd a doua zi, miercuri dimineața, 12 iunie, ora 9, în Gara de Nord. Delegația Bisericii noastre a fost întîmpinată în Gara de Nord de către Inalt Prea Sfințitul Nicolae al Ardealului, P. S. S. Episcopii Chesarie al Dunării de Jos și Valerian al Oradiei, de clerul Patriarhiei, din partea Departamentului Cultelor prin Dl Dumitru Dogaru, Secretarul General, Dl Ioniță Bărbulescu, Directorul General, Dl Onțanu, Directorul Secretariatului și alți funcționari ai Departamentului, precum și de Dl ambasador al Republicii Populare Federative Jugoslave. De acolo s-a plecat direct la Catedrala Patriarhiei unde s-a săvîrșit un Te-Deum de către I. P. S. Sa mitropolitul Nicolae al Ardealului, P.S. Chesarie al Dunării de Jos și Antim Nica, vicar patriarhal și diaconi de la Patriarhie. În cuvinte potrivite, I. P. S. mitropolit Nicolae al Ardealului a tilcuit bucuria ce o simte Biserica noastră Ort. Romîna, pentru vizita făcută în Jugoslavia și roadele binefăcătoare ale acestei vizite pentru ambele Biserici. I. P. S. Sa, mitropolitul Justin Moisescu, în fața clerului și credincioșilor prezenți din Catedrala Patriarhiei, face o scurtă dare de seamă despre vizita delegației noastre bisericesti în Jugoslavia. P.F. Sa Patriarhul Justinian, mulțumește clerului și credincioșilor care au venit să întîmpine cu dragoste delegația noastră la sosirea din această vizită. Cu aceeași căldură și dragoste părintească mulțumește și membrilor din delegație pentru însoțire, în timpul celor 10 zile petrecute în Jugoslavia și pentru serviciile prețioase aduse de fiecare pentru Biserica noastră și patria noastră scumpă, Republica Populară Romîna. Se trece apoi la o agapă unde, între timp, apare Dl Președinte al Prezidiului Marii Adunări Naționale, Dr. Petru Groza. La această agapă au mai participat reprezentanți ai Departamentului Cultelor, în frunte cu Dl D. Dogaru, Secretar General, și ambasadorul Republicii Populare Federative Jugoslave de la București.

În ziua de 13 iunie 1957, orele 13, delegația Bisericii noastre, în frunte cu P. F. Sa Patriarhul Justinian, s-a prezentat la Președinția Consiliului de Miniștri, fiind primită de către Dl Președinte al Consiliului, Chivu Stoica, și alți membri ai Cabinetului, unde s-a făcut o expunere rezumativă asupra felului în care a decurs vizita delegației noastre în Jugoslavia.

Dl Președinte al Consiliului de Miniștri a luat act cu mulțumire de cele relatate de către P. F. Sa Patriarhul Justinian, în legătură cu vizita din Jugoslavia.

În concluzie, vizita delegației Bisericii Ortodoxe Romîne în Jugoslavia a dat prilej de a se putea strînge legături cît mai mari de prietenie între Biserica noastră și Biserica sîrbă pe deoparte, iar pe de altă parte, între poporul nostru și popoarele Jugoslaviei. Acest fapt s-a putut constata din publicațiile presei jugoslave care, în tot timpul cît delegația noastră a stat la Belgrad sau a cutreerat Serbia veche au publicat pe larg toate vizitele și

întîlnirile noastre. La fel și presa din Patria noastră a urmărit cu multă atenție toate momentele mai importante din cursul celor 10 zile de vizită. A fost un fericit prilej cînd P. F. Sa Patriarhul nostru Justinian a putut sta de vorbă cu S. Sa Vikentie, Patriarhul Serbiei, pentru a stabili această vizită.

A fost o inspirație fericită cînd P. F. Patriarh a organizat această vizită care are efecte binefăcătoare pentru unitatea Ortodoxiei.

Pe plan politic și social, această vizită a contribuit la apropierea între popoare, la adîncirea prieteniei între popoare, care singure vor putea aduce destinderea și pînă la urmă eliminarea cauzelor care pot duce la conflicte mondiale.

TRAIAN BELAȘCU
vicar arhiepiscopesc

ÎNCHEIEREA ANULUI ȘCOLAR LA INSTITUTUL TEOLOGIC UNIVERSITAR DIN SIBIU

Sîmbătă 29 iunie a. c., praznicul de pomenire a Sfinților Apostoli Petru și Pavel fiind, a avut loc încheierea anului școlar la Institutul Teologic Universitar din Sibiu.

În prezența I. P. S. nostru Arhiepiscop și Mitropolit *Nicolae Colan*, a P. S. Arhiepiscop Teodor Scorobeț, a clerului, credincioșilor și studenților teologi, un sobor de profesori și preoți, în frunte cu P. C. vicar arhiepiscopesc Prot. stavr. Tr. Belascu, a săvîrșit Sf Liturghie în Catedrala mitropolitană. Predica praznicului a fost rostită de P. C. prof. Dr. Grigorie Marcu. P. C. Sa a arătat, printre altele, că în această zi de praznic, trăim o întreită bucurie: bucuria praznicului propriu-zis, bucuria secerișului roadelor unui an de muncă și rugăciune la Institutul Teologic și bucuria a 21 de ani de cînd Arhipăstorul nostru, I. P. S. Mitropolit Nicolae Colan, a fost așezat sărbătorește la cîrma de Dumnezeu păzitei Episcopii a Vadului, Feleacului și Clujului. Partea cea mai mare a predicii a fost dedicată chemării preoțești, pentru care se pregătesc studenții în teologie.

Solemnitatea încheierii anului școlar s-a desfășurat în aula Institutului, la orele 12.

Întîmpinat la intrarea în aulă cu Imnul Mitropolitan, I. P. S. Mitropolit Nicolae Colan a luat loc la masa prezidială, avînd alături pe P. C. Rector Prof. Dr. Sofron Vlad și pe P. C. Pro-rector Prof. Dr. Sp. Cîdea. În sală se aflau: P. S. Arhiepiscop Teodor, P. C. vicar Tr. Belascu, Dl Hermann Binder, decanul Secției Evanghelice-Luterane C. A. a Institutului Teologic Universitar Protestant, P. C. Consilieri arhiepiscopesci și P. C. Profesori ai Institutului, părinți ai studenților, numeroși credincioși din oraș și studenții în teologie.

În cadrele unui program de muzică bisericească, executat de corul studenților teologi, dirijat de P. C. conf. univ. Gh. Șoima, a luat cuvîntul P. C. Prof. Dr. *Sofron Vlad*, rectorul Institutului, care a prezentat o amplă și luminoasă dare de seamă asupra muncii desfășurate în cursul anului școlar 1956—57. P. C. Sa a spus următoarele:

*Înalt Prea Sfințite Stăpîne,
Prea Cucernici Părinți Consilieri,
Prea Cucernici Părinți Profesori,
Onorați oaspeți și
Iubiți studenți,*

Înceiem un nou an de muncă atât pentru profesori cât și pentru studenți. Faptul că încheierea aceasta are loc în ziua Sf. Apostoli Petru și Pavel, ne îndeamnă să privim ostenețile noastre în lumina apostolatului creștin. Apostolii trebuie să ne fie oglinda în care ne privim chipul nostru moral, iar exemplul lor trebuie să ne lumineze cărările vieții și să ne călăuzească strădaniile de fiecare zi.

Despre felul cum trebuie să ne pregătim pentru chemarea pe care o avem, ne arată cei doi Apostoli ai lui Iisus Hristos, Sf. Petru și Pavel. E adevărat că Sf. Apostol Petru n-a urmat școli înalte, dar el, la o etate înaintată, când mintea este matură, gândul este așezat, voința este formată, a intrat în școala lui Iisus Hristos, unde a petrecut trei ani de zile. În această școală a marelui învățător, el a primit tot ceea ce trebuia să știe, dar și-a călit în același timp și sufletul, devenind din pescar, apostol al Domnului. Omul acesta pripit și șovăielnic, care se aprindea repede, dar și cădea repede, gata uneori să moară pentru Mântuitorul, dar gata să se și lepede de El, luminat de învățătura Domnului, încălzit de iubirea Lui și transformat de flăcările Duhului Sfânt, devine Apostol al lui Hristos, iar celălalt mare ucenic, Sf. Pavel, a avut o pregătire școlară desăvârșită. Pe lângă școala din Tarsul Ciliciei, el a urmat cursurile universitare ale școlii din Ierusalim. În calitate de student, el însuși mărturisește că a sporit în învățătură mai mult decât cei de o vîrstă cu el. În felul acesta, cu o sete nepotolită de învățătură, el a dobîndit o desăvîrșită cunoaștere a Sf. Scripturi. Dar pregătirea lui nu s-a mărginit la învățătură. El mărturisește că avea rîvnă fierbîntă pentru Dumnezeu și pentru datinile strămoșești. Deci la învățătură el a adăugat evlavia, seriozitatea morală și exercițiul în practica datinilor strămoșești. Așa s-a pregătit acest tînăr care avea să devină vasul ales, pentru a sluji lui Dumnezeu cu toată ființa sa. De aceea Mântuitorul l-a chemat ca să-i fie apostol. Și el a devenit într-adevăr un adevărat cuceritor de suflete, rămînînd pînă astăzi cel mai mare misionar.

Așa trebuie să vă pregătiți și voi pentru slujba Domnului. Institutul nostru nu este o școală obișnuită. El este o școală a apostolatului creștin, voi vă aflați în școala Mântuitorului și în școala Bisericii Lui. Toate ne îndeamnă la o pregătire serioasă. La aceasta ne îndeamnă istoria Bisericii pe care o studiem, misiunea pe care ea o are, îndatoririle ce le revin slujitorilor ei. La aceasta ne îndeamnă profesorii și studenții care ne-au precedat în cei aproape 150 ani de existență a acestui Institut. Aici se simte suflul viu al unei tradiții de cultură și viață creștină, care ne învăluie și ne impune obligații mari. Această tradiție a ajuns la o înflorire deosebită sub marele Mitropolit Nicolae Bălan. Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Iustin, deși a stat puțin, a continuat această tradiție, prin înființarea revistei „Mitropolia Ardealului” și inițierea de tipărituri noi. Actualul Mitropolit, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae Colan, este legat de asemenea de glorioasa tra-

diție a Institutului nostru. I. P. S. Sa a întipărit vreme de 15 ani în suflelele studenților slova dătătoare de viață a Noului Testament, fiind 9 ani și rector al acestui Institut. A plămădit sufletul studenților și al preoțimii nu numai la catedră, ci și ca redactor al „Revistei Teologice” și ca întemeietor al „Vieții Ilustrate”, ca tălmăcitor în grai romînesc al Noului Testament, ca scriitor de cărți îndrumătoare spre adevărul Ortodoxiei. Este un ierarh cărturar, care și-a adăpat sufletul cu adevărul, călăuzind și pe alții pe calea adevărului. Experiența sa de 15 ani ca profesor și conducător al acestui Institut, la care se adaugă experiența de peste 20 de ani de ierarh încercat, om format în școala marelui ierarh Nicolae, ține nu numai să păstreze, ci să se și sporească zestrea din trecut a acestei instituții.

Privind la pilda Sf. Apostoli, la pilda înaintașilor noștri, trebuie ca să îmbinați și voi truda învățaturii cu osîrdia evlaviei. Profesori și studenți, formăm împreună o mare familie de ostenitori în ogorul Bisericii. Ne-am străduit să ne luminăm mintea cu învățătura sfîntă a Evangheliei, care este far călăuzitor în viața religioasă. Am dus lupta pentru adevăr și pentru cunoașterea lui cît mai deplină. Biserica Ortodoxă este Biserica dreptcredincioasă care păstrează neschimbat adevărul divin, descoperit de Mîntuitorul, propovăduit de Sfinții Apostoli și transmis nouă de Sfinții Părinți. Dar acest adevăr trebuie să fie nu numai lumină pentru minte, ci și viață pentru suflet. Adevărul divin nu se reduce la un bagaj de idei și de învățături pe care să le pătrundem cu mintea, ci el este în primul rînd viață care să fie trăită, care să predice ea singură și altora. Nu numai mintea, ci toată ființa noastră trebuie să fie copleșită de acest adevăr și ridicată pe un plan superior de existență. Ucenicul lui Hristos trebuie să propovăduiască ru numai învățătura Domnului, ci el trebuie să împărtășească viață din viața lui Hristos. El se pregătește să fie nu numai un simplu dascăl, ci părinte care să nască pe fiii săi duhovnicești la viața cea nouă în Hristos. Iată de ce în această școală este împreună munca didactică cu rugăciunea, cu evlavia, cu întărirea vieții morale, ca astfel Hristos să strălucească în făptura și viața noastră, devenind adevărați apostoli ai Săi.

Sf. Ap. Pavel și-a încheiat activitatea după ce cucerise pentru Hristos centrele mari, mai însemnate ale imperiului roman. În ziua de 29 iunie și-a sfîrșit viața ca martir, tăindu-i-se capul. O legendă pioasă ne spune că după ce sabia a despărțit capul de trup, acesta căzînd pe pămînt a mai sîrit de două ori și că pe locul unde capul Sf. Apostol a atins pămîntul, au țîșnit trei izvoare, care sînt un simbol al vieții acestui apostol neobosit al lui Iisus Hristos. Primul închipuie iubirea lui nemărginită de Hristos, al doilea închipuie iubirea lui jertfelnică pentru om, iar al treilea închipuie optimismul lui în lupta pe care a dus-o pentru mîntuirea sufletelor în Hristos. Din aceste izvoare trebuie să-și adape sufletul, pentru a-și înviora zelul, toți aceia care se pregătesc pentru a face misiune apostolească. Deci și voi, iubiți studenți, trebuie să iubiți mai întîi pe Hristos mai presus decît orice, să iubiți pe om și să lucrați pentru mîntuirea lui, pentru binele lui vremelnic și veșnic, să fiți optimiști în lupta pentru binele și fericirea omului. Să aveți încredințarea că sînteți în slujba cea mai nobilă, cea mai înaltă, căci a sluji lui Hristos, însemnează a sluji unui ideal superior de viață. Să aveți convingerea că ori cîte eforturi ar cere această slujire, nimic nu poate să se asemene cu bucuria negrăită pe care o revarsă în suflet. Privind în jur, constatăm un efort lău-

dabil ce se face în toate domeniile, constatăm brațe încordate pe ogoare și în uzine, o muncă hotărâtă pentru ridicarea patriei noastre și acest efort trebuie să-l facă și cei ce sînt puși în slujba Bisericii, pentru ca această Biserică să-și poată împlini misiunea ei de formare religioasă și morală a sufletelor.

În vizita pe care am făcut-o recent în țara vecină Republica Populară Bulgaria, cercetînd Academia duhovnicească de acolo, am putut observa efortul pe care-l depun studenții în teologie pentru a se forma pentru misiunea pe care au îmbrățișat-o.

Din sbuciumul de învățătură și creștere morală a acestui an, desprindem abîntea chipuri de studenți care au fost buni la studii și la purtare. Aceștia au înțeles că ei trebuie să se pregătească temeinic pentru marea misiune a apostolatului creștin. Astăzi, ca și altădată, Biserica are nevoie de slujitori cu o înaltă pregătire intelectuală, cu profunde convingeri religioase și cu o viață morală curată. Pe toți aceștia, care au înțeles astfel petrecerea lor în Institutul nostru, îi încununează nu numai aprecierea profesorilor și a colegilor, ci și toți înaintașii — și le binecuvintează strădaniile Mîntuitorul însuși. Tuturor acestora le mulțumim și le dorim ca să continue a se desăvîrși în pregătirea lor morală și intelectuală.

Acum mă îndrept spre tinerii absolvenți ai Institutului nostru. Voi, în cei patru ani de teologie, ați adunat bogate cunoștințe teologice și v-ați format sufleteste. Vouă, în acest moment al despărțirii, vă amintesc cuvintele Mîntuitorului: „Nimeni care își pune mîna pe plug și caută înapoi, nu este potrivit pentru împărăția lui Dumnezeu”. (Luca 9, 62).

Asemenea Sf. Ap. Pavel la picioarele lui Gamaliel, v-ați pregătit și voi în sinul acestui Institut. Ați primit lumină din lumină, duh din Duhul lui Hristos. Acum sînteți chemați ca prin hirotonie să primiți harul Duhului Sfînt, harul preoției, făcînd lucrător acest har și fructificînd pregătirea pe care ați primit-o aici. Ascultați cuvintele Mîntuitorului care a poruncit Apostolilor Săi zicîndu-le: „Mergînd învățați toate neamurile botezîndu-i în numele Tatălui, al Fiului și al Sf. Duh, și învățîndu-i să păzească toate cîte am poruncit vouă” (Mt. 28, 19), căci acestea sînt cuvinte care vi se adresează și vouă, trimițîndu-vă la propoveduire și la administrarea Sfințelor Taine în mijlocul credincioșilor care vă așteaptă. Ascultați cuvîntul Sf. Ap. Pavel: „Mie a vieții este Hristos” și „Vai mie de nu voi propovedui”. Ați pus mîna pe plugul teologiei, pe care l-ați ținut în mînă patru ani. Porniți acum pe ogor ca să aduceți roadele pe care le așteptăm cu toții de la voi.

De încheiere, țin să mulțumesc tuturor acelor care ne-au sprijinit strădaniile și munca noastră din acest an.

Mulțumim Prea Fericitului Patriarh Justinian, îndrumătorul superior al învățămîntului nostru teologic, care și în anul acesta a acordat Institutului nostru un sprijin material din fondurile Patriarhiei.

Mulțumim Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Iustin și Prea Veneratului Consiliu Arhiepiscopesc, pentru ajutorul larg și sprijinul neprecupețit pe care ni l-a dat în anul acesta.

Mulțumim Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae pentru interesul deosebit pe care l-a arătat pentru Institut ca episcop al Clujului și din momentul instalării la Sibiu. De asemenea mulțumim tuturor celorlalți ierarhi: I. P. S. Mitropolit Vasile, Prea Sfințitului Andrei, Prea Sfințitului Valerian,

pentru părinteasca grijă cu care ne-au îndrumat activitatea, susținând și material și moral eforturile noastre.

De asemenea mulțumim conducătorului Departamentului Cultelor, care a arătat o deosebită sollicitudine pentru Institutul nostru prin ajutorul material ce l-a acordat, ca și pentru sprijinul moral de care ne-a împărtășit cu toată bunăvoința și înțelegerea.

Mulțumesc personal tuturor colegilor, profesori, conferențieri, asistenți, duhovnici, personalului administrativ, bibliotecari și de serviciu, care și-au unit eforturile lor într-o muncă conștiincioasă pentru bunul mers al Institutului nostru, căci dacă munca s-a putut desfășura în acest an mulțumitor și în bune condiții, se datorează efortului tuturor. Nu pot lăsa nemenționată nici munca lăudabilă a unor grupuri de studenți care au răspuns cu dragoste la chemarea noastră și au contribuit la înfrumusețarea Institutului prin amenajarea parcului din curtea a doua și a altor studenți care în timpul lor liber au lucrat cu dragoste, compactând peste 1200 de volume din biblioteca Institutului. Munca lor este pilduitoare și din ea trebuie să învețe și ceilalți colegi ai lor.

Mulțumim lui Dumnezeu care pe cele slabe le întărește și care este izvorul tuturor biruințelor noastre, și făgăduim ca și de aici înainte să fim slujitori credincioși ai Bisericii lui Hristos și cetățeni devotați ai Patriei noastre iubite.

La sfârșitul cuvântării, P.C. Sa a dat citire listei studenților care s-au distins prin purtare și silință la învățătură.

În numele studenților absolvenți a luat cuvântul tânărul *Coriolan Mureșan*, exprimând simțămintele lor de recunoștință față de I.P.S. Mitropoliti și P.S. Episcopi care patronează Institutul nostru, precum și față de membrii Corpului profesoral, făgăduind că își vor da silința să valorifice pe teren agonisita de învățătură teologică a celor patru ani de studii spre binele Bisericii și al Patriei noastre dragi, Republica Populară Română.

La sfârșit, a luat cuvântul I.P.S. nostru Arhiepiscop și Mitropolit *Nicolae Colan*.

Adresându-se celor prezenți la festivitate, I.P.S. Sa a spus:

În sfînta noastră Catedrală, am dat azi slavă și mulțumită bunului Părinte ceresc, care ne-a ajutat tuturor, profesori și studenți deopotrivă, să străbătem pînă la capăt calea unui nou an de muncă.

Ziua de azi e zi de bucurie și pentru profesori și pentru studenții Institutului nostru. Sînt încredințat că și unii și alții — aceștia, aproape în unanimitate lor — și-au dat seama de îndemnul Domnului nostru Iisus Hristos, care zice: „Mie mi se cade să lucrez lucrurile celui ce m-a trimis pînă este ziuă, căci vine noaptea, cînd nimeni nu poate lucra” (Ioan 9, 4). Sînt convins, apoi, că toți au înțeles și îndemnul Sfîntului Apostol Pavel: „Răscum-părați vremea...” (Efeseni 5, 16) și au folosit timpul lucrînd și rugîndu-se de sîrg. Ați lucrat cu osîrdie, cu luminată tragere de inimă, fiindcă tinerețea este vremea lucrului însuflețit și spornic, vremea muncii încordate pentru făurirea unui viitor de tihnă și îmbelșugare.

Eu îi cuprind în tinerețe pe toți ostenitorii acestui așezămînt bisericesc de pregătire a clerului, adică nu numai pe studenți, ci și pe dascălii lor, fiindcă profesorii adevărați — și mai ales cei de teologie — se cuvine să

rămină tineri pînă la moarte. Desigur, în ordine biologică, îmbătrînim de multe ori înainte de vreme. Lucrul de căpetenie este, însă, să rămînem cu inima tînră, ca să se înflăcăreze și să ardă pentru Hristos - Domnul, care zice: „Foc am venit să arunc pe pămînt, și cum aş dori să fie acum aprins”! (Luca 12, 49). Profesorii Institutului nostru sînt tineri și cu inima și cu vîrsta.

A lucra AZI nu înseamnă a fi „omul momentului” în înțelesul superficial al cuvîntului, ci a folosi fiecare zi cît mai bine, căci numai ziua de azi e a ta. Cea de ieri aparține trecutului. Cea de mîine încă nu ne aparține. În osîrdia ce-o vădăm astăzi trebuie să se oglindească și trecutul și, măcar teoretic, zilele de mîine. Sîntem ai zilei de azi și ea e a noastră. Cea de ieri ne învață cum s-o trăim pe cea de azi. Iar aceasta ne cheamă să facem planuri cît mai bune pentru ziua de mîine și să le aducem la îndeplinire spre lauda lui Dumnezeu și spre fericirea celor ce vin după noi.

Așa de frumos au vorbit și Părintele Rector și purtătorul de cuvînt al studenților, tuturor celor ce vor să înțeleagă ce însemnează preoția, încît n-aș mai avea nimic de adăugat în această privință. Vreau să spun, doar, o vorbă absolvenților școalei noastre, celor ce pleacă pe teren, în cîmpul strădaniilor pentru dreapta noastră credință, pentru Biserica lui Hristos, pentru sufletul poporului nostru credincios. Nu vă fac o lecție de pedagogie sau de filozofie, ci vă îndemn cu părintească iubire să luați pildă de la cei doi Sfinți Apostoli a căror pomenire o prăznuim azi. În sfîntă înfrățire au trăit și s-au trudit pentru sporul Evangheliei în lume și tot așa s-au săvîrșit din viață pentru Hristos.

Ziceți-i „verhovnic” fiecăruia din ei, ziceți-le astfel tuturor Apostolilor, fiindcă toți au fost „verhovnici” prin tăria alipirii lor de Hristos și de Biserica Sa.

De la Sfîntul Petru să luați pildă de înflăcărare pentru Hristos, o înflăcărare care, însă, să nu fie ca un foc de paie, ci să aprindă sufletul tuturor credincioșilor, să cuprindă toată obștea ce ne este încredințată spre păstorie și s-o supună lui Hristos, căci „El este pacea noastră, cel care a făcut din amîndouă una și a surpat peretele cel din mijloc al despărțiturii, vrajba” (Efeseni 2, 14—15) dintre fiii aceluiași popor, El este pacea noastră și a tuturor sufletelor care însetează astăzi după binefacerile ei.

De la Sfîntul Pavel să învățați respect pentru știință și statornicie în credința pe care o mărturisim după străvechea rînduială ortodoxă răsăriteană.

Predica rostită azi în Catedrală a început cu o exclamație ciudată: „Ești nebun, Pavele. Multa ți știință de carte te duce la nebunie” (F. Ap. 26, 24). Este exclamația unui înalt dregător roman, care nu și-a prea bătut capul cu învățătura de carte. Această binecuvîntată îndeletnicire nu înnebunește, ci îl ridică pe om, îi dă convingeri adînci și îl deprinde în statornicie față de ele. Biserica noastră nu se teme de luminile științei. Dimpotrivă, ea a cultivat știința de carte, pe cît i-au îngăduit împrejurările, în tot trecutul ei.

Și noi spunem, e drept, că Sfîntul Apostol Pavel a fost „nebun”; dar a fost „nebun” pentru Hristos, cum el însuși zicea despre sine, mărturisindu-și în forma aceasta devotamentul său deplin față de Mintuitorul nostru. Această „nebunie” cuminte, care nimănui nici un rău nu-i pricinuieste, v-o doresc tuturor celor ce intrați acum în slujirea preoțească. Această „nebunie” vă

va uşura îndeplinirea fără zăbavă şi fără greş a tuturor îndatoririlor ce le aveţi faţă de Sfînta noastră Biserică şi faţă de Patria noastră iubită. Cînd v-aţi făcut datoria, puteţi sta cu fruntea sus şi cu cugetul împăcat în faţa oricui. De veţi face aşa, rar o să aveţi prilej să vă spuneţi păsurile, ca Sf. Pavel în Apostolul de azi (II Cor. cap. 11 şi 12), celor ce erau nedrepţi cu ostenelele sale.

Dumnezeu să vă ajute să puteţi lua pildă de la toţi Apostolii şi să vă inspiraţi în misiunea voastră şi din faptele celor doi mari ierarhi ai Bisericii ardelenae, care odihnesc cu trupul în mormintele de la Răşinari şi Simbăta de Sus. Morţii, şi în mormînt mai au o putere mare: să arate cum au trăit.

Mulţumesc corpului profesoral pentru ostenelele cheltuite întru înmînarea tinerilor studenţi teologi.

Rog pe bunul Dumnezeu să-şi reverse binecuvîntările Sale asupra tuturor şi să vă încununeze ostenelele cu roade bogate.

*

Festivitatea s-a încheiat într-o atmosferă de vădită mulţumire sufletească.

ASISTENT

DIN ACTIVITATEA ARHIPĂSTORULUI

După festivităţile împreunate cu instalarea sa, Înalt Prea Sfinţitul nostru Arhiepiscop şi Mitropolit *Nicolae Colan* a rezolvit cu membrii Consiliului arhiepiscopesc afacerile curente bisericeşti şi a vizitat pe slujitorii tuturor instituţiilor de la centrul mitropolitan la locul lor de muncă, precum şi pe muncitorii Tipografiei Eparhiale.

Joi 30 mai a.c., praznicul Înălţării Domnului fiind, I.P.S. Sa a luat parte la Sfînta Liturghie în Catedrala mitropolitană. Cler şi credincioşi l-au înconjurat cu dragoste, primind arhierasca binecuvîntare.

În după-amiaza aceleiaşi zile, I.P.S. Sa a plecat cu maşina la Cluj. Slujitorii centrului eparhial au întîmpinat cu flori şi cu calde cuvinte de bineventare — exprimate de Păr. vicar *Sabin Truţia* — pe Arhipăstorul Mitropoliei Ardealului, acum Locţiitor al scaunului pe care l-a cîstit cu vrednicie mai mult de două decenii.

Duminică 2 iunie a.c., Înalt Prea Sfinţia Sa a luat parte la Sfînta Liturghie în Catedrala episcopescă din Cluj. Aflîndu-se de prezenţa I.P.S. Sale în oraş, Catedrala a cunoscut o afluenţă de zile mari. Clerul şi credincioşii ortodocşi din Cluj l-au împresurat pe înaltul ierarh cu mărturiile sincerei lor alipiri sufleteşti.

Luni 3 iunie a.c., dimineaţa, I.P.S. Sa s-a înapoiat la Reşedinţa mitropolitană.

Duminică 9 iunie a.c., la praznicul Pogorîrii Duhului Sfînt, I.P.S. Sa a săvîrşit Sfînta Liturghie arhierască în Catedrala mitropolitană şi a predicat.

În cuvîntul de învăţătură adresat din acest prilej credincioşilor, I.P.S. Mitropolit *Nicolae* a arătat însemnătatea praznicului pentru viaţa noastră religios-morală, a ţilcuit cu iscusinţă de exeget evenimentul Pogorîrii Duhului Sfînt şi a insistat asupra faptului că mica turmă pornită după aceea la

propovăduire, nu umbla să semene vrajbă, nu era stăpînită de setea de putere pămîntească, ci căuta sufletele oamenilor, curăţirea lor, mîntuirea lor. De-aci a tras preţioase învăţăminte pentru participarea Bisericii noastre la lupta pentru pacea lumii, ce se duce astăzi cu atîta energie şi, desigur, cu sorţi de izbîndă.

La ieşirea din Catedrală, credincioşii l-au înconjurat cu dragoste şi respect pe Arhipăstorul nostru.

A doua zi de Rusalii, I.P.S. Sa a luat parte la Sfînta Liturghie arhierască săvîrşită de către P.S. Arhiereu Teodor Scorobeţ, care a rostit şi predica praznicului.

Mărţi 11 iunie a.c., I.P.S. Sa a plecat la Bucureşti în interes de serviciu. Acolo, în numele Sfîntului Sinod, a salutat delegaţia Bisericii noastre condusă de Prea Fericitul Patriarh *Justinian*, la înapoierea ei din vizita frăţească făcută Sanctităţii Sale Patriarhului Vikentie şi Bisericii Ortodoxe Jugoslave.

Vineri 14 iunie a.c., I.P.S. Sa s-a înapoiat la reşedinţă.

BERLIN—COLOMBO ÎN PREOCUPĂRILE SLUJITORILOR CULTELOR DIN SIBIU

Comitetul pentru apărarea păcii de pe lîngă centrul mitropolitan al Ardealului a organizat o şedinţă interconfesională pentru discutarea documentelor sesiunii de la Berlin (aprilie a.c.) a Biroului Consiliului Mondial al Păcii şi a documentelor sesiunii de la Colombo-Ceylon (iunie a.c.) a Congresului Mondial al Păcii. Şedinţa a avut loc luni 24 iunie a.c., între crele 12—13,30 la Consiliul Arhiepiscopesc din Sibiu (str. 1 Mai 35), cu binecuvîntarea I.P.S. Mitropolit Nicolae Colan al Ardealului, care aflîndu-se în deplasare oficială n-a putut participa personal.

Au luat parte slujitori ai cultelor: ortodox, evanghelic-luteran, neo-protestante, precum şi profesorii Institutelor Teologice de grad universitar ortodox şi evanghelic-luteran.

Deschizînd şedinţa, P.C. vicar arhiepiscopesc Tr. Belaşcu, preşedintele Comitetului, a arătat succint şi clar însemnătatea deosebită a actualei etape a luptei pentru apărarea păcii.

P.C. Prof. Dr. Grigorie Marcu, secretarul Comitetului, a prezentat referatul intitulat: „De la Berlin la Colombo — aceeaşi luptă aprigă a omenirii împotriva degenerării şi a pieirii şi pentru apărarea păcii”. Cu date concrete, desprinse din documentele amintite şi punînd la contribuţie declaraţiile competente ale specialiştilor în fizică nucleară din lumea întreagă, referatul a arătat primejdia pe care o reprezintă pentru sănătatea oamenilor şi pentru conservarea bunurilor materiale ale omenirii experienţele nucleare ce se fac în zilele noastre. Aceste experienţe trebuie oprite cu orice preţ. Ca să obţinem un armistiţiu nuclear, în sensul propunerilor făcute de U.R.S.S. pe diferite căi şi cu diferite ocazii, trebuie ca partizanii păcii din lumea întreagă să-şi încordeze puterile şi să valorifice starea de alarmă nucleară care există azi în lume, în scopul efectuării dezarmării şi a apărării păcii. Referatul a arătat care sînt sarcinile actuale ale credincioşilor şi ale slujitorilor cultelor, în scopul izbîndirii acestei lupte salvatoare.

În jurul referatului s-au încins discuții vii și fructuoase, la care au participat Dl Alfred Herrmann, vicarul Episcopiei Evanghelice-Luterane C.A. din R.P.R., Prof. Dr. Sp. Cădea, pro-rectorul Institutului Teologic Universitar ortodox, P.C. consilier arhiep. Gh. Secaș, Prof. Dr. D. Belu, preotul Dr. Teodor Bodogae, pastorul J. Artz, ș.a. Toți vorbitorii au accentuat însemnătatea problemei dezbătute în referatul prezentat și și-au luat angajamentul de a nu precupeți nici un efort spre a populariza documentele amintite și a determina luări de poziție ferme din partea păstoriților lor, în sprijinul luptei pentru efectuarea dezarmării și a încetării experiențelor nucleare.

La sfârșit, P.C. președinte Tr. Belascu a rezumat dezbaterile, a definit sarcinile concrete și și-a exprimat deplina satisfacție pentru însuflețirea dovedită de participanții la această ședință.

ASISTENT

DISTINCȚII BISERICESTI

La 20 mai a.c. a avut loc o ședință a Sinodului Ierarhilor din Mitropolia Ardealului. Au luat parte I.P.S. Sa Justin, Mitropolitul Moldovei și Sucevei și Locțiitor de Arhiepiscop și Mitropolit al Ardealului, P. Sf. Episcop Nicolae al Clujului și P. Sf. Episcop Valerian al Oradiei.

La ordinea de zi au figurat probleme importante în legătură cu activitatea pe care I.P.S. Mitropolit Dr. Justin Moiescu a desfășurat-o la Arhiepiscopia Sibiului, în timpul sedis-vacanței, evidențiindu-se mai ales rezultatele mulțumitoare obținute în legătură cu trimiterea de preoți misionari în parohiile vacante, pe interval de 3 luni, cu rîndul, de la parohiile unde funcționează doi sau mai mulți preoți. S-a dat o atențiune deosebită parohiilor revenite, în vederea consolidării actului de unificare bisericească.

Intrucît pe data de 23 mai a.c. era fixată alegerea iar pe ziua de 26 mai instalarea noului Arhiepiscop și Mitropolit al Ardealului, urmînd ca pe aceeași dată să înceteze și activitatea I.P.Sf. Sale Dr. Iustin Moiescu la conducerea Arhiepiscopiei Sibiului, I.P.Sf. Sa — pentru a marca devotamentul cu care clerul Arhiepiscopiei de Alba Iulia și Sibiu l-a urmat, l-a ascultat și cu însuflețire l-a ajutat în măsurile luate pentru buna chivernisire și înțeleapta păstorie în vremea în care a condus viața religioasă a Arhiepiscopiei — a venit cu propunerea în vederea acordării de distincțiuni bisericești unei părți din clerul de la Centrul Eparhial.

Drept aceea, în conformitate cu art. 141 și 142 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Romîne, propune Sinodului Mitropolitan acordarea următoarelor distincții onorifice bisericești:

Distincția de ăconom stavrofor P.C. Părinți: Secaș Gheorghe, consilier arhiepiscopesc; Vlad Ioan, consilier arhiepiscopesc; Călugăr Dumitru, secretar arhiepiscopesc, Geangalău Nicolae, consilier misionar, Nicoară Ioan, inspector eparhial.

Distincția de ăconom: P.C. Preot Ioan Langa, casier al Arhiepiscopiei.

Sinodul Mitropolitan, în unanimitate, a acordat distincțiile propuse de I.P.Sf. Mitropolit Justin.

I.P.Sf. Sa Dr. Justin Moiescu, arhiepiscop și mitropolit, a mai propus Sinodului Mitropolitan ardelean să acorde membrilor corpului didactic de la

Institutul Teologic Universitar din Sibiu, distincțiile onorifice bisericești stabilite de Sinodul Permanent de la București în ședința sa din 4 febr. 1950.

Sinodul Mitropolitan aprobă această propunere în vederea acordării distincțiilor membrilor corpului didactic de la Institutul Teologic Universitar din Sibiu: Profesorilor titulari, distincția de iconom stavrofor; conferențiarilor, de asemenea distincția de iconom stavrofor; lectorilor și asistenților, distincția de sachelar.

În virtutea art. 140 din Statut, I.P.Sf. Sa Justin Moiescu a acordat distincția de sachelar, pentru merite pe tărâm bisericesc și administrativ, următorilor preoți: Cheșcu Vasile, funcționar la Centrul Eparhial; Laurențiu Victor, preot în Or. Stalin și secretar protopopesco; Coman Nicolae de la parohia Ciurnernic, raionul Codlea.

Felicităm călduros pe P.C. Părinți consilieri și profesori precum și preoții de parohie care au primit distincțiile arătate mai sus. În rîndul C. Lor se află într-adevăr slujitori ai altarului, profesori și elemente de valoare din administrația bisericească, care în urma acestor distincții vor munci cu și mai multă râvnă, făcînd cîinste Sfintei noastre Biserici și dovedindu-se de folos și ca cetățeni ai scumpei noastre Patrii, Republica Populară Romînă.

G. BENESCU

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

REVOLTA SPIRITELOR CONȘTIENȚE ÎMPOTRIVA POLITICII DE ÎNARMARE ATOMICĂ. Ceea ce s-a petrecut în lume îndată după sesiunea de la Berlin, din primăvară, a Biroului Consiliului Mondial al Păcii, este o revoltă generală a spiritelor conștiințe și competente împotriva politicii de înarmare atomică. Nu este lipsit de importanță și de semnificație faptul că această revoltă a început tocmai în Republica Federală a Germaniei occidentale.

La 12 aprilie a.c., pe toate căile moderne de difuzare a știrilor, s-a anunțat că 18 dintre cei mai de seamă fizicieni atomiști vest-germani au avertizat guvernul de la Bonn că nu trebuie să înzestreze armata federală (Bundeswehrl) cu așa-numitele arme atomice. „Armele tactice atomice au efectul distrugător al bombelor atomice normale” — spun acești specialiști în fizica nucleară. „Prin propagarea radioactivității s-ar putea extermina prin bombe cu hidrogen populația Republicii Federale încă de pe acum. Nu cunoaștem nici o posibilitate tehnică pentru a apăra mase mari de populație de această primejdie” — adaugă ei.

Autorii acestei declarații sînt tot atîtea competențe în materie de fizică nucleară. Mulți dintre ei sînt laureați ai premiului Nobel și ai altor premii care se acordă numai celebrităților științifice consacrate. Ca să ne dăm cît

mai bine seama de marile lor prestigiu științific, e suficient să reținem amănuntul — menționat de un ziarist berlinez — că „cei 18 profesori erau, în anul 1954, membri ai 34 de academii germane și străine”.

Apelul lor a avut un efect nimicitor pentru beliciștii zilelor noastre, pe luptătorii pentru pace și dezarmare umplîndu-i de bucurie și de nădejdi în izbînda acestei cauze nobile.

Cei 18 savanți atomiști germani „nu sînt marxiști, dimpotrivă” — spune același ziarist (Siegfried Schroeder, în revista „Contemporanul”, nr. 18 din 1 mai a.c.). Și, mai ales, nu sînt singurii oameni de specialitate care ulterior s-au exprimat în același sens. Astăzi, nu există competențe în materie de fizică nucleară — din Japonia și pînă în Statele Unite ale Americii și de la un pol al pămîntului la altul — care să nu-și fi unit glasul cu savanții vest-germani de la Goettingen.

Cînd a fost dat publicității apelul lor, erau anunțate o serie de experiențe cu bombe nucleare. Cele proiectate de guvernul englez în arhipelagul Christmas din Oceanul Pacific, au dat loc la proteste cu totul originale. Iată ce se putea citi în ziarele noastre cu data de 12 mai a.c.

„La 9 mai a plecat cu avionul de la Londra la Delhi, Harold Steel, în vîrstă de 63 de ani, tată a trei copii, care, după cum se anunță, în semn de protest împotriva experimentării bombeii

cu hidrogen engleze pe insula Christmas, este gata, dacă va fi nevoie, să moară pe unul din atolurile din Oceanul Pacific.

În India, Steel se va alătura celor doi studenți englezi David Graham și Jan Dickson, care intenționează să participe la această acțiune.

Înainte de a părăsi Londra, Steel a declarat: „Fără să fiu specialist în problemele științifice, ca pacifist consider că pot să protestez împotriva experimentării bombei cu hidrogen, numai prin aceea că merg singur în zona primejdioasă”. Steel a spus că se va afla în raza de acțiune a exploziei „indiferent ce urmări va avea aceasta pentru el — mutilarea sau moartea”.

Comitetul englez pentru apărarea păcii a aflat că în Australia există inițiative asemănătoare. Cunoscutul luptător pentru pace, pastorul Neil Glover din Melbourne, a declarat că vrea să plece de asemenea în zona primejdioasă din Oceanul Pacific. Eilin Palmer, fiica scriitorului australian Vance Palmer, a făcut o declarație pentru presă în care anunță că intenționează să însoțească pe Glover și pe alții, sperînd că aceasta va ajuta să mobilizeze popoarele din întreaga lume la lupta pentru încetarea experimentării armei nucleare”.

În ciuda acestor proteste, la 15 mai a.c. a avut loc prima explozie experimentală a armei cu hidrogen din seria proiectată de guvernul englez în insulele Christmas, iar trei zile mai târziu, a început experimentarea de bombe atomice în deșertul Nevada din Statele Unite ale Americii. Un savant american a declarat că 1.000 de oameni vor muri din pricina experienței britanice cu bomba cu hidrogen. E declarația unui om care știe ce spune. Alți 2.200 de învățați americani au luat atitudine potrivnică față de a-

ceste experimentări de arme nucleare, la începutul lui iunie a.c.

Lupta împotriva politicii atomice de înarmare și experimentare a armelor nucleare, continuă cu intensitate sporită. Această politică e dăunătoare păcii, iar experiențele atomice pun în primejdie sănătatea oamenilor. De aceea, la lupta aceasta iau parte pătri tot mai largi ale populației globului, oameni de toate stările, credințele și orientările politice. Sprijinul pe care-l dăm în forma aceasta acțiunilor diplomatice desfășurate în cadrele Organizației Națiunilor Unite de către Uniunea Sovietică și alte țări iubitoare de pace, este bine venit și se va dovedi eficace, mai curînd sau mai târziu.

Menționăm că a făcut o vie impresie în lumea întreagă apelul în care vorbește despre pericolul radioactivității teologul, filozoful, medicul și misionarul Albert Schweitzer, laureat al premiului Nobel, unul din oamenii cei mai extraordinari ai epocii contemporane, ca și chemările lansate în sprijinul dezarmării și încetării experiențelor atomice de către numeroase organizații bisericesti apusene, protestante mai ales.

Demnă de reținut este, apoi, poziția luată în aceeași problemă vitală de către scriitorul Arnold Zweig, alt nume de rezonanță planetară, față de apelul atomiștilor germani din Goetzingen: „Ca vechiu tovarăș de luptă politică al lui Albert Einstein, declar cu un sentiment de ușurare că dvs., colaboratorii și moștenitorii săi, sînteți acei prin care continuă spiritul său”.

Întreaga omenire conștientă de pericolele experiențelor cu arme nucleare, și-a spus răspicat și energic cuvîntul în cadrele Congresului Mondial pentru Pace, ale cărui lucrări s-au desfășurat începînd cu ziua de 9 iunie a.c. la Colombo, capitala Ceylonului.

E un însemnat pas înainte: Știința, prin oameni de talia lui Frederic Joliot-Curie și savanții atomiști de la Goettingen, a arătat că nu mai suferă să fie pusă în serviciul crimei. Izbînda depășină a apărătorilor păcii se apropie.

LEGATURILE frățești dintre Bisericele ortodoxe bulgară și romînă sînt vechi și cordiale, ca și între popoarele noastre vecine. Ele s-au afirmat, în trecut, nu numai prin obișnuitele luări de contact ale ocîrmuitorilor acestor Biserici naționale în probleme de interes general ortodox, ci și pe tărîm teologic. Numeroși fii ai Bisericii bulgare au studiat în deceniile trecute la noi și înapoi în patrie, și-au servit și își servesc instituția sfîntă cu zel exemplar, în slujbe de răspundere. În fruntea lor se află însuși Sancitatea Sa Patriarhul Chiril, ocîrmuitorul de azi al Bisericii Ortodoxe din R.P. Bulgaria, care și-a luat doctoratul în teologie la noi în țară. Pe de altă parte, noi ne aducem aminte cu plăcere de vizitele făcute la București și Sibiu de eminentul profesor de teologie P. C. Prot. Dr. Ștefan Tankov, teolog de faimă mondială, de savantele sale conferințe publice ținute în amintitele centre bisericești și de prietenia strînsă și statornică ce-l lega de marele Mitropolit al Ardealului Nicolae Bălan.

Aceste legături erau, însă, întîmplătoare, bazate aproape exclusiv pe relațiile personale ce se încheau între unii teologi bulgari și romîni.

Datorită Prea Fericitului nostru Părinte Patriarh Justinian și Sanctității Sale Patriarhului Chiril, s-a trecut acum la un schimb organizat de profesori de teologie romîni și bulgari.

Joi 23 mai a.c., a plecat din București o delegație de profesori ai Institutelor Teologice Universitare din R.P.R., la Sofia. Delegația — alcă-

tuită din titularii catedrelor de Istoria Bisericii Romîne de la cele două Institute, P.C. rector Dr. Șofron Vlad și P.C. Prof. Dr. Gheorghe I. Moiescu — vreme de două săptămîni, a ținut mai multe prelegeri la Academia teologică ortodoxă bulgară „Sf. Clement al Ohridei” din Sofia, a dezbătut diferite probleme teologice de interes romîno-bulgar cu colegii din Biserica-soră bulgară și a vizitat numeroase așezăminte ale acelei Biserici.

În toamnă, după deschiderea noului an școlar, o delegație de profesori de teologie bulgari va întoarce această vizită frățească, cercetînd Institutele Teologice ale Bisericii Ortodoxe Romîne.

Îi așteptăm cu plăcere — și cu mulțumiri pentru înaltele ocîrmuiri bisericești și de stat care au înlesnit acest schimb de profesori menit să adîncească legăturile frățești dintre Bisericele și popoarele noastre vecine și prietene.

GR. M.

„MITROPOLIA MOLDOVEI ȘI SUCEVEI”, revista oficială a Arhiepiscopiei Iașilor și a Episcopiei Romanului și Hușilor, odată cu începutul acestui an, apare în vestmînt nou, cu binecuvîntarea și sub îndrumarea Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Iustin.

Pe lîngă execuția tehnică-grafică, asigurată de tipografia Centrului Mitropolitan de la Sf. Mănăstire Neamțu, cu totul remarcabilă este noua compartimentare a cuprinsului ei, menită să asigure clerului ortodox moldovean atît orientările misionare trebuincioase în exercitarea cu spor și cu folos a îndatoririlor sale pastorale, cît și un contact permanent cu luminile studiilor teologice. Acestea din urmă, sînt grupate după rînduiala clasică: Teologie Biblică, Teologie Istorică, Teologie Sistematică și Teologie Practică. Celelalte rubrici permanente

ale revistei, oferă cititorilor: predici și material omiletic, figuri din viața bisericească a Moldovei, monumente bisericești de artă, recenzii, însemnări și o bogată cronică a vieții bisericești în Eparhiile Mitropoliei Moldovei și Sucevei.

Încrestăm la răboj cu bucurie substanțialul pas înainte pe care-l face revista soră de la Iași odată cu intrarea ei sub diriguirea competentă a I. P. S. Mitropolit *Iustin*, încredințați fiind că orice îmbunătățire de natura aceasta contribuie la propășirea vieții noastre bisericești, din cuprinsul Patriarhiei Române.

IN SLUJBA PACII ȘI A PRIETENIEI dintre popoare stau, printre altele, vizitele ce și le fac reciproc delegațiile parlamentare ale diferitelor țări, vizite care s-au îndesit în anii din urmă.

În șiragul lor se încadrează și vizita pe care o delegație parlamentară română a făcut-o recent în China. Vreme de aproape trei săptămîni, delegația parlamentară română, condusă de Dl *Constantin Pîrvulescu*, președintele Marii Adunări Naționale a R. P. R., a fost oaspetele marelui popor chinez, participînd la uriașa demonstrație populară de 1 Mai, de la Pekin, și vizitînd principalele centre industriale ale Republicii Populare Chineze, mîndria acestui popor plin de calități și a actualei sale conduceri de stat, ieșită din sînul său.

Din delegație a făcut parte și I. P. Sf. Mitropolit *Iustin* al Moldovei și Sucevei, deputat în Marea Adunare Națională a R. P. R.

R.

DESPRE vechea limbă romînească. Problemele de lingvistică preocupă astăzi o pleiadă de savanți și cercetători competenți cum și din ce în ce mai mulți cititori iubitori ai graiului lor. Putem spune chiar că niciodată

n-au apărut la noi atîtea reviste și studii în această direcție. Editura Academiei R. P. R. a inaugurat de curînd o nouă colecție: „Materiale de cercetări lingvistice”, cu volumul „Limba romînă în secolele al XIII-lea—al XVI-lea, aparținînd eruditului academician și profesor Al. Rosetti (București, 1956, 241 p., lei 11,40). Semnalăm acest studiu, extrem de bogat în informații, printre altele, pentru faptul că se referă la o seamă de texte religioase, traduceri ale Bibliei ori cărți de ritual, reprezentînd cele mai vechi monumente de limbă romînească. Pe deasupra autorul îndreaptă unele opinii neîntemeiate care circulau în publicistica teologică, privitoare la originea celor dintîi traduceri romînești de cărți religioase. Este interesantă argumentarea judicioasă pe care o opune „teoriei” pâr. prof. Milan Šesan care negase influența propagandei husite asupra primelor încercări de traducere a Sfintei Scripturi (Originea și timpul primelor traduceri romînești ale Sf. Scripturi, C-ți, 1939, Idem, Simbolul din Psaltirea Scheiană, în: Volumul omagial închinat patriarhului Nicodim Munteanu, la sărbătorirea a 80 de ani de vîrstă, Buc., 1946, p. 231—235). Precizările autorului asupra datării și localizării celor mai vechi tîlmăciri de cărți religioase (p. 191—204), merită toată atenția.

Evident, nu mai puțin interesante sînt considerațiile ce le face asupra stării limbii noastre în secolele XIII—XVI.

N-ar fi rău dacă indicațiile cuprinse în studiul acad. Al. Rosetti și în alte lucrări asemănătoare, ar îndemna pe unii dintre confrății noștri să cerceteze problemele lingvistice, aducîndu-și contribuția lor de teologi. În acest sens un bun început a pus preotul Ioan Ionescu cu articolul său: „Privire asupra cuvintelor cu sens religios

din fondul principal lexical al limbii române" (apărut în revista „Mitropolia Olteniei”, anul VIII, nr. 6—7, iunie—iulie 1956, p. 343—359).

FOLCLOR DEMONOLOGIC. Colecția „Meridiane” a publicat nu de mult cärticica „Diavolul în Belgia” aparținând scriitorului argentinian Roberto J. Payró (trad. Paul Teodorescu, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, București, 1956, 157 p. lei 1,50). Autorul a petrecut mulți ani în Țările de Jos, timp în care, urmînd unor preocupări mai vechi ale sale, a încercat să cerceteze cît mai complet posibil, folclorul bășinașilor. L-au atras mai cu seamă legendele și povestirile vechi cu vrăjitoare și demoni. Rodul acestor cercetări este, printre altele, volumul „El diablo en Belgica”.

Găsim aici interesante și savuroase povestiri care manifestă credința belgienilor în duhurile rele, redată aproape în forma în care ele circulă în popor, și cum le găsim de altfel și la credincioșii din multe alte țări.

Ceea ce rezultă din povestirile lui R. Payró este victoria pe care credincioșii o obțin în mod constant asupra diavolului, căruia îi joacă pe deasupra tot felul de feste. Nu mai găsim luptele crîncene, de genul celor purtate de sfîntul Antonie, nici înclătarea „războiului nevăzut” de altădată. Opoziția dintre bine și rău este însă aceeași. Și e o satisfacție pentru lectorul care, ajungînd la capătul fiecărei povestiri, constată că răul iese totdeauna învins. Ceea ce întunecă această satisfacție e aducerea aminte de o vreme cînd, sub pretextul combaterii vrăjitoriei, s-au comis — în numele Bisericii — orori din cele mai regretabile, („Vrăjitoarele din Mons”).

Scriitorul argentinian are meritul de a fi adunat și stilizat povestiri păs-

trate de popor din generație în generație, făcîndu-ni-le cunoscute și nouă în toată frumusețea și cu întreg tilcul lor. Ar fi un evident cîștig dacă s-ar găsi și la noi un mînuitor al condeiului care să întreprindă o operă asemănătoare.

N. CR.

CÎTE limbi se vorbesc pe glob? Institutul de etnologie și sociologie din Londra a făcut cunoscut că în zilele noastre, pe toată scoarța pămîntului, se vorbesc 2.796 limbi, fără să se pună la socoteală dialectele și graiurile. Dintre acestea, numai 13 limbi sînt folosite de mai mult de 50 milioane oameni. În ordinea numerică, acestea sînt următoarele: limba chineză (vorbită de 500 milioane), limba engleză (250 milioane), hindustana (160 milioane), limba rusă (150 milioane), spaniola (120 milioane), germana (100 milioane), franceza (80 milioane), indoneziana, portugheza, bengaleza, italiana și araba (între 50 și 60 milioane).

În legătură cu acest calcul statistic, e demn de menționat faptul că Biblia întregă sau părți din ea a fost tradusă și difuzată pînă acum în peste 1.000 limbi și dialecte vorbite în cele mai felurite regiuni ale globului. Societatea Biblică Britanică (British and Foreign Bible Society), înființată în 1804, anunța depășirea cifrei de mai sus încă în 1934, cînd își făcea bilanțul activității desfășurate în slujba răspîndirii Bibliei vreme de 130 de ani.

SFINTA Episcopie a Aradului a editat recent un „ANTOLOGHION sau Carte de Rugăciuni și Cîntări Bisericești pentru Duminicile, Sărbătorile și slujbele de peste an, întocmită spre folosința preoților și a cîntăreților bisericești” (Arad, Editura Episcopiei Ortodoxe Romîne 1957, p. 455).

Antologhionul arădan cuprinde rînduiala: Vecerniei, Utreniei, Sf. Liturghii, Duminicilor Octoiului (cele 8 glasuri), Duminicile Triodului, a Deniilor și Sfintelor slujbe din Săptămîna Patimilor, a Duminicilor și sărbătorilor Penticostarului și a sărbătorilor de peste an, precum și Doxologii, Aghiazme și Inmormîntări.

Această carte de ritual, deosebit de utilă slujitorilor bisericești, se poate procura fie la Bibliotecă Eparhială „Reîntregirea” din Sibiu, fie direct la Tipografia Eparhială „Diecezana” din Arad, str. Mihail Eminescu 18.

O recomandăm atențiunii celor cărora le este destinată.

OVIDIU BIMILENAR. Se pare că în acest an s-ar fi împlinit două milenii de la nașterea lui Publius Ovidius Naso, poet răsfățat al vremii lui Octavianus Augustus, prietenul lui Virgiliu și Horațiu, curtean preferat și apoi exilat nefericit al primului cezar roman. Am zis „se pare”, fiindcă asupra datei venirii lui pe lume persistă încă oarecare îndoiele, dar acest amănunt nu ne poate împiedeca să-l comemorăm și noi în rînd cu toți cei ce nu mai ezită s-o facă acum.

Ovidiu a fost inițial un poet leger, făuritor de versuri scilpitoare, pline de grație, un alintat al aristocrației romane, un favorit al cezarului. În anul 9, un ordin al lui Octavianus Augustus dispunea să părăsească Roma în 24 de ore, fiind condamnat la surghiun („relegatio in insulam”). Principala disgrăției? Mister. După unii, ar fi fost niște intrigi de curtezani, care-l acuzau de nonconformism. După alții, o afacere sentimentală care scandalizase pe cezar: Ovidiu ar fi tănuțit legăturile amoroase dintre nepoata lui Augustus, Iulia Minor, și patricianul roman Decimus Iunius Silanus.

Iernile aspre ale Tomisului l-au înfricoșat. Dorul de casă, de soția sa

Fabia, de prietenii săi, de soarele Italiei, de încîntătoarele meleaguri ale Abruzzilor, îl mistuia:

*De n-ați uitat de Naso, de-l pomeniți
arar,*

*De-i vie amintirea, sau numele măcar,
Să știți că el se află departe-ntre*

barbari,

*Sub niște aștri aspri și-atît de solitari,
Că în oglinda Mării nicidecînd nu se*

răsfrîng...

Barbaria mi-i țara, și sînt străin și

plîng...

Gîndiți-vă, pămîntul e-atît de lung

și lat

Și eu, în țara asta mă aflu exilat...

(Tristia, Cartea III, elegia X, trad. de Eusebiu Camilar)

Așa se lamentează nefericitul poet de curte al cezarului, implorîndu-și prietenii și soția să-i obțină iertarea și permisiunea de-a reveni la Roma. Dar Octavianus Augustus era nesimțitor la toate demersurile în favoarea agreatului său de altă dată. La 1 ianuarie, anul 17 d. H., Ovidiu a murit în mizerie la Tomis.

Suferința l-a maturizat și l-a apropiat de suferințele oamenilor. La început, cu geții din austeră cetate a Scitiei Minor se înțelegea doar prin semne. Cu vremea, le-a învățat limba atît de bine, încît la o serbare populară din Tomis a recitat o poemă scrisă în graiul localnicilor. Aceștia, recunoscători, l-au proclamat cetățean de onoare.

Publius Ovidius Naso este, pentru noi, unul din capetele luminate ale lumii politeiste din punct de vedere filozofic-religios. Ca și Epictet, Seneca, Marcus Aurelius și alți gînditori stoici, el și-a dat seama de neputința zeilor și a oamenilor de a-l mîntui pe om, de a curma dezacordul notoriu dintre năzuință și faptă, dintre „vreau” și

„fac”. Omul, lăsat la propriile lui puteri — fie el păgîn politeist sau iudeu monoteist — nu poate realiza mai mult decît voința pur teoretică de mîntuire. A fost necesar să vină Fiul lui Dumnezeu întrupat pentru ca prin jertfa Sa să descuie izvoarele harului și să facă posibilă mîntuirea, — și, deci, să dea oamenilor credincioși puțința de-a plini virtutea, fapta bună. (Vezi Grigorie Marcu: *Antropologia Paulină*. Sibiu 1941, p. 176). Cît de elocventă este în această privință cunoscuta sa afirmație din *Metamorfoze* (VII, 19):

„Sed gravat invitam nova vis:
aliudque cupido,

„Mens alius suadet: video meliora
proboque,

„Deteriora sequor.

În sfîrșit, cade-se a menționa că „Barbaria” amarelor reflexii ale exilatului este astăzi o regiune fertilă a țării noastre, iar glacialul Tomis de altă dată — ale cărui porți de cetate erau zgîlțite periodic de vuietul crivățului și de incursiunile prădalnice ale călăreților sarmați — poartă pe vatra lui frumosul și prosperul oraș Constanța, cel mai de seamă port la mare al patriei noastre.

R.

JUBILEUL DE 3000 DE ANI AL ORAȘULUI IERUSALIM. Cu prilejul jubileului de 3000 de ani al orașului Ierusalim au fost serbări potrivite ocaziei. În Ierusalim s-a executat pentru întîia dată, de către orchestra filarmonică, fantezia orchestrală a compozitorului Ben-Haim, despre Regele David.

OPERETA: „MOISE ȘI AARON”. Tradiționala lună muzicală a anului 1957 se va desfășura la Zürich sub semnul noii opere a cunoscutului compozitor Arnold Scheinberg: „Moise și

Aaron”. Aceasta e o operă cu temă biblică din cele mai bune de acest gen.

PE URMELE ISTORIEI SFINTE. Descoperirile arheologice de la Qumram, din Palestina, sînt obiectul celor mai serioase preocupări. Descoperirea bibliotecii comunității esene de lîngă coasta Mării Moarte, diversele vase de lut și diferitele monezi găsite prin locuințe, care aparțin epocii macebeice, comentariile cărților Avacum și alte, atîtea manuscrise avînd o vechime de 2000 ani, constituie cea mai interesantă descoperire a veacului nostru.

REVISTA CULTULUI MOZAIC DIN R.P.R. Libertatea religioasă de care se bucură cultele religioase din R.P.R. dă posibilitatea ca și cultul mozaic să-și aibă revista lui proprie. Revista apare de două ori la lună, în formatul „Telegrafului Român”. Avem înaintea nr. 2—3 din 15 ianuarie (are 8 pag.). Revista conține informații cultice, date din istoria poporului evreu, fragmente din Talmud, pericopa cultică între 6—19 ianuarie (Sevat al lor) cu cele 10 porunci (Decalogul), care reprezintă chintesența comandamentelor religioase și morale primite la revelația de pe Muntele Sinai.

Revista e astfel întocmită încît materialul românesc din partea primă a ei e reprodus și în idiș în partea a doua.

UN INSTITUT TEOLOGIC MOZAIC LA ARAD. Cu sprijinul larg al Statului s-a organizat la Arad un Institut teologic mozaic. Institutul e aranjat într-un locaș spațios și confortabil, cu cantină și cămin studentesc. Studenții se bucură de gratuitate deplină. Pentru anul I s-au înscris 45 de studenți.

LUDWIG DENNEFELD. S-a stins din viață, de curînd, un prieten al romînilor, marele orientalist, profesor la Universitatea din Strasbourg, L. Dennefeld. La Facultatea de Litere a predat limba asiro-babiloniană, uneori arabă, iar în timpul din urmă și istoria orientului antic; la Facultatea de Teologie a propus limba ebraică și Vechiul Testament. Om blajin și bun, era o fire iubitoare de independență. În 1929 a ajuns în conflict cu Papa, care i-a pus la index lucrarea: „Le Messianisme” (Paris 1929). L. Dennefeld a scris lucrări de o reală valoare. Menționăm: „Der alttestamentliche Kanon der antiochischen Schule” (Freiburg im Breisgau 1909); „Babylonisch-assyrische Geburtsnomina”, (Leipzig 1914); „Die babylonische Wahrsagekunst” (Strasbourg 1919); „Le judaïsme biblique” (Paris 1925);

„Les problèmes du livre de Joel” (Paris 1926); „Histoire des livres de l’Ancien Testament” (Mayence 1929); „Les quatre grands prophètes” (Paris 1947).

Profesorul L. Dennefeld a fost atît de necesar la universitate, încît cu toate că trăia ca pensionar la Zellwiller (lîngă Strasbourg), totuși venea de două ori pe săptămînă la Strasbourg pentru a preda limbile la care cu greu putea fi înlocuit.

L. Dennefeld a fost un bun prieten al romînilor. A vizitat țara noastră și a rămas plăcut impresionat de frumusețea și bogăția ei: „Ich habe davon so herzliche, unvergessliche Erinnerungen” scria, nu de mult, venerabilul profesor, ucenicilor săi de altădată.

N. NEAGA

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

Orice corespondență privitoare la revistă (inclusiv cărțile și revistele de schimb) se trimite pe adresa: *Arhiepiscopia Ortodoxă Romînă, Sibiu, strada 1 mai nr. 24*, cu mențiunea: pentru redacția (sau: administrația) revistei „Mitropolia Ardealului”.

Colaboratorii sînt rugați să trimită manuscrise (autografe sau, de preferință, dactilografiate în 5 exemplare), scrise citeț, pe o singură pagină a filei, respectînd noua ortografie a Academiei Republicii Populare Romîne.

Citatele și trimiterile, numele proprii și indicațiile cifrice să fie scrise deslușit, atît cele în romînește, cît și cele în limbi străine.

Pentru uniformizarea indicării citatelor și trimiterilor (a celor biblice, mai ales), colaboratorii sînt rugați să se orienteze după materialele pe care le publică revista.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

TIPOGRAFIA EPARHIALĂ
REÎNTREGIREA
SIBIU

Biblioteca Mitropolitană Sibiu